

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TANIDIK ŞEYTAN

2. BASKI

BİR ADLİ PSİKİYATRİN NOTLARI

DR. GWEN ADSHEAD
VE EILEEN HORNE

Çeviri: Selen Ak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

 domingo

TANIDIK ŞEYTAN

TANIDIK ŞEYTAN

İnsanın Gaddarlığı ve Merhameti Üzerine

Bir Adli Psikiyatrin Notları

DR. GWEN ADSHEAD ve EILEEN HORNE

Özgün ismi: The Devil You Know

© 2021 Dr. Gwen Adshead ve Eileen Horne

Bu kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Türkçe yayın hakları:

© 2023 Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.

Sertifika No: 46105

Çeviri: Selen Ak

Editör: Algan Sezgintüredi

Son okuma: Sevim Erdoğan

Kapak ve sayfa uyarlama: Betül Güzhan

ISBN: 978 605 198 264 9

I. Baskı: Mart 2023

II. Baskı: Aralık 2023

Deniz Ofset Matbaacılık

Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6

Zeytinburnu, İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06 • Sertifika No: 48625

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Harbiye Mah. Cumhuriyet Cad. Pak Apt. No: 30

Kat: 1 Daire: 3 Şişli İstanbul

Tel: (212) 245 08 39

e-posta: domingo@domingo.com.tr

www.domingo.com.tr

TANIDIK ŞEYTAN

BİR ADLİ PSİKİYATRİN
NOTLARI

**DR. GWEN ADSHEAD
VE EILEEN HORNE**

Çeviri: Selen Ak

domingo

Ruhu bizleri bir araya getiren Laura'ya

İÇİNDEKİLER

Sunuş	1
Yazarların Notu	13
1 TONY	17
2 GABRIEL	53
3 KEZIA	85
4 MARCUS	115
5 CHARLOTTE	141
6 ZAHRA	167
7 IAN	195
8 LYDIA	223
9 SHARON	249
10 SAM	275
11 DAVID	305
Sonsöz	337
Teşekkür	339
Notlar	341
Okuma Önerileri	349

SUNUŞ

İnsanların uçakta birbiriyle konuştuğu o uzak geçmişte, bazen ne iş yaptığımı sorarlardı. “Şiddet failleriyle çalışan bir psikiyatrist ve psikoterapistim,” derdim. Hafif merak, hayrete dönüştü. “O insanlarla gerçekten konuşuyor musunuz yani?” İşin ucu “böyle canavarlarla” uğraşma “zahmetine” girmenin ne büyük bir “zaman kaybı” olduğuna dair doğaçlama bir vaza da varabilirdi, afallamayla karışık bir, “Ama onlara yardım edilemez, doğuştan değil mi onlarınki?” yanıtı da alabilirdim. Arada sırada bana doğru eğilip sesini özellikle alçaltarak, “Açık konuşayım, bence Parlamento idam cezasını geri getirmeli,” diyen bir İngiliz yolcu çıkabilirdi. Bugünlerdeyse kemerlerimizi bağlarken nadiren sohbet açan biri olursa çiçekçilikle uğraştığımı söylemeyi tercih ediyorum. Ama insan gaddarlığı karşısında hem meraka hem de dehşete kapılan herkesin, şiddetin ve şiddet içeren suçlar işleyenlerin tedavisi hakkında daha iyi, daha içten bir yanıtı hak ettiğini düşünüyorum ve bu kitapla bunu hedefliyorum.

Kitabın adı, tanıdığımız şeytanların tanımadıklarımız kadar tehlikeli olmadığını öne süren Latince atasözünden geliyor. Birlikte yolculuk ettiğim kişiler bir terapi grubu olsaydı sembolik düşünme yeteneklerini sınamak için bu deyişi düşünmelerini isteyip ne anlam çıkardıklarını sorabilirdim. “Uçaklardaki yol arkadaşlarımdan” oluşacak farazi terapi grubu, umut vaat eden, büyük olasılıkla da konuşkan ve sosyal bir topluluk olurdu. Bildiğimiz dinî veya hayalî şeytanlar hakkında bir tartışma açabilirdik. Grubu harekete geçirmek için, “Peki, ya tanımadığımız şeytan,” diye sorabilirdim, “sizin için kimdir?” “Bize

yabancı olandır, elbette,” derdi belki biri. “Birlikte çalıştığımız o korkunç insanlardan biri mesela.” Belki grup zamanla o tanımadığımız şeytanın aynı zamanda hepimizin içinde yaşayan zalim ve alçaltıcı benliği niteliyor olabileceğini de keşfederdi. Bunu kabullenmek bazıları için kolay değildir; Lear’ın kızının güzel sözlerini uyarlayacak olursak: “Kendimizi aslında çok az tanırız.”

Bu kitaptaki öykülerde meslektaşlarımla birlikte “o insanlarla” ne yaptığımızı, dinlemenin ve merhametin neden ve nasıl bir fark yaratabileceğini göstereceğim. Hastalarımı yargılamadığım gibi, bana katılmayanları da yargılamıyorum; insanların işim hakkında neden katı düşünceleri olabileceğini çok iyi anlıyorum. Adına “kötülük” dediğimiz, insanın vahşet ve zulüm kapasitesi herkesi büyüler; topluma ayna tutan haber alma ve eğlence araçları bunun en büyük kanıtıdır.¹ Küresel veriler modern çağda her türlü şiddetin gittikçe azalma eğiliminde olduğunu gösterse de bizim daha fazlasını öğrenme arzumuz artmıştır. Biz derken kendimi de dahil ediyorum; sonuçta bu mesleği ben seçtim.

Sağlıklı bir vücut için sağlıklı bir kafa gerektiği fikri klasik çağlardan beri geniş çapta kabul görmesine karşın, ben 1980’lerde tıp fakültesinde öğrenciyken, psikiyatri hâlâ çoğu zaman görmezden gelinen veya ihmal edilen bir uzmanlık alanıydı. (Halbuki bir meslektaşımın deyişiyle “Psikiyatristler vücudun oy kullanan yegâne organına bakan doktorlardır”.) Öğrenciyken muhtemelen bir şeyleri onarmak istediğimden ve uygulamadaki etkinliğinin cazibesine kapıldığımdan, bir ara ortopedik cerrahi alanında ilerlemeyi düşündüm. Ama bir yandan da psikiyatriye ve psikiyatrinin insan kimliği ve iletişimiyle olan ilişkisine ilgi duyuyor, psikiyatrinin hem zihinsel hem de duygusal bakımdan ufku mu açacağını düşünüyordum. İnsan zihninin engin gücünü ve karmaşıklığını ve zihinlerdeki düşünceleri değiştirmenin hem kişisel hem de politik açıdan önem taşıdığını görüyordum.

İnsanlar yüzyıllardır zihinle ilgili metaforlar için sıklıkla güncel teknolojilere başvurmuştur ve tahminimce günümüzde en sık duyduğumuz metafor, zihnin bilgisayara, kimliğin “donanımında” bulunduğu bir makineye benzetilmesidir. Duygu ve düşüncelerle ilgili veriler “işlenir” ve “dosyalanırlar”; farklı işlevleri yerine getirirken “mod değiştiririz”. Böyle bir zihin modeli bazı araştırma türlerine uygun düşse de özellikle hepimizin yaşamını sürdürdüğü ilişkisel alanda insan olma deneyiminin karmaşıklığı hakkında fazla bir fikir vermez. Carlo Rovelli gibi fizikçiler evrenin ilişkiler üzerine kurulduğunu söyler; dolayısıyla zihin de öyle olmalıdır ve eğer gerçekten böyleyse psikoloji deneyiminin durmadan gelişen, organik doğasını yansıtacak daha iyi metaforlara ihtiyacımız var demektir.

Zihni kadim, çok katmanlı ve gizemli bir mercan resifi gibi düşünmeyi tercih ediyorum: Kuytular ve riskler barındırsa da besleyici bir çeşitliliği vardır; kaotik görünebilir ama insan yaşamı için temel öneme sahip, sonsuz bir merak uyandıran, karmaşık ve yapılandırılmış bir ekosistemdir. Çevresel stres altında çoğu resif ağararak solar ama bilim aynı zamanda resiflerin müdahaleye yanıt vererek toparlanabileceğini de göstermiştir. Öğrenciyken psikiyatri branşının görünen yüzeyin altına, karşımıza son derece güzel şeyler kadar tehlikenin de çıkabileceği bir karanlığa “derin dalış” gerektirdiğini kısa sürede öğrenmiştim. Bu yeni ortama alışıp rahatça nefes almayı öğrenmem zaman alacaktı.

O andan itibaren çıktığım uzun mesleki yolculuk, sürekli içimde okyanusla ve okyanusun gizli derinlikleriyle bağdaştırdığım bir heyecan ve merak uyandırdı; e. e. cummings’in “denizde bulduğumuz, her zaman kendimizdir” düşüncesini çok severim.² Son derece ödüllendirici ve nereye varacağı çoğu zaman kestirilemeyen bir işim var: Bana iyinin ve kötünün, doğru ve yanlış kavramlarının, hatta kurban ve fail gibi kimliklerin kalıcı olmadığını ve bir arada bulunabileceğini gösterdi. İlk başlarda yaptığım işin insanlara kendilerini iyi hissettirme amacı

taşıdığını düşünürdüm ama zaman asıl işimin insanların “zihinlerini daha iyi tanımalarına” yardım etmek olduğunu öğretti ki apayrı bir meseledir. Hastalarımın geçmesi gereken süreç acısız bir süreç değil ve ben de çalkantılar yaşadım. Birtakım can sıkıcı duygular yaşamamın kaçınılmaz olduğunu öğrendim ama bunlar dehşet veya nefretten çok, derin üzüntü ve hüsrana yakın duygulardır. Benim işim o tepkileri tanımak ve Budistlerin “Bardo’da* kalmak” olarak tanımlayabileceği müşfik bir tarifsizlikle ele almaktır.

Psikiyatri ihtisasımı sürdürürken, zihnin bazen tehlikeye yol açan karanlık halleriyle ilgilenen adli çalışmalar keşfettim. Adli çalışmalar terimi için İngilizcede kullanılan *forensic* sözcüğü, Latince hukuki uyuşmazlıkların görüldüğü yeri niteleyen *forum* sözcüğünden gelir. Adli psikiyatristler, diğer uzman doktorlar gibi değerlendirme yapmanın, teşhis koymanın ve hastanın bakımını koordine etmenin ötesinde, toplumun ceza kanununu ihlal edenlere ne tepki verdiğiyle ve nasıl davrandığıyla ilgilenir. Adli psikiyatri insanların ruh sağlığı yerinde değilken gerçekleştirdiği eylemlerin sorumluluğu, failliği ve suçu hakkında ahlaki ve hukuki açıdan büyüleyici sorular gündeme getirir. Çoğu adli psikiyatrist, eşgüdümlü bakım sunan uzmanlardan oluşmuş bir ekibin üyesi olarak güvenli hastanelerde çalışır; ortaklaşa bir plan oluşturan ve birbirlerinin güvenliğinden sorumlu olan “dalış eşleri” gibidirler. Grup terapisti olarak çalışmamdan (ve elbette bu kitabı yazmamdan da) anlaşılacağı üzere, yapım gereği işbirliğine yatkınım, dolayısıyla adli çalışmalar bana ideal görünmüştü.

Adli psikiyatrist olduktan kısa bir süre sonra, psikoterapi ihtisası yapmak istediğimi de fark ettim. Mesleğin ilk yıllarında çoğu psikiyatrist aynı zamanda terapistti ama yirminci yüzyılın sonunda bu uzmanlık alanları artık birbirinden farklı disiplinler sayıldığından, bir psikiyatristin aynı zamanda psikolojik terapi sunması alışılmadık görülüyordu. Diğer uzman doktorlar

* Bazı Budizm okullarına göre ölüm ile yeniden doğuş arasında yer alan geçiş veya eşik hali. (e.n.)

gibi, psikiyatristler de genellikle vaka yöneticisi rolü üstlenerek değerlendirmeyi ve tedaviyi gözden geçiriyordu. Oysa benim için psikiyatri sanatı insanların yaşam öykülerinde ve diyalogda yatıyordu; insanlarla derinlemesine çalışmak ve onlara, ilgili konular üzerinde düşünmek için alan ve zaman sunmak istiyordum. Terapist olmak için ileri ihtisas yaparken, tıp etiği ve hekimlerin tedavisi gibi konuların yanı sıra, anne şiddeti, travma ve grup çalışması gibi özel araştırma alanlarıyla ilgilendim. Bunlar ve daha fazlası, okuyacağınız yaşamların dokumasına ilmek ilmek işlenmiştir. Çocukluk dönemi bağlanma ilişkileri ve o ilişkilerin sonraki şiddet eğilimleriyle bağlantısı üzerine yaptığım çalışmalar, o dokumadaki ana iplerden biridir. Göreceğiniz üzere, insan davranışıyla ilgili düşünüşüm üzerinde bunun büyük bir etkisi oldu.

Her şiddet suçu, kurbanlar ve kurbanların aileleri kadar failler için de bir trajedidir. Herhangi bir suç eyleminin mazur görülebileceğini veya cezaevlerimizin ve yüksek güvenli hastanelerimizin boşaltılması gerektiğini iddia edecek değilim. Adalet ve insani bir hukuk sistemi çerçevesinde bedel ödemesi gerektiğine sonuna kadar inanırım, ayrıca gördüğüm ve duyduğum bazı korkunç şeyler dolayısıyla şiddet faillerinin bir alt grubunun kesinlikle güvenli ortamlarda kalması gerektiğinden de kuşku yok. Bazı insanların şiddet faillerini neden mahkûm etme ihtiyacı duyduğunu da çok iyi anlıyorum: İntikam, temel bir insani dürtü, aynı zamanda da tiksindiğimizi iddia ettiğimiz zulmü yansıtan, korku ve öfkemize saplanıp kalmamıza yol açan bir tür vahşi adalettir. Canımızı acıtabilir: Birinden nefret etmeyi, zehri kendimiz içip karşımızdakinin ölmesini beklemeye benzeten halk deyişinde doğruluk payı vardır. Üstelik Gandi ve diğerlerinin belirttiği gibi, aramızdaki en kötülere merhametli davranmamız, adil bir toplumun ölçütüdür.

Yıllar içinde hastalarımı bir felaketten kurtulan kazazedeler gibi görür oldum: Onlar felaketin kendisi, ben ve meslektaşlarım ise ilk müdahale ekibiyiz. Hastalarımın yaşamlarının bir

dönüm noktasında tanışırım ve silinmeyecekmiş gibi gelebilen yeni kimlikleriyle uzlaşmalarına yardım ederim. Bir hastamın dediği gibi: “Eskiden otobüs şoförüydüm diyebilirsiniz ama eskiden katıldım diyemezsiniz.” Yürüttüğümüz çalışma insanların yaşam öykülerinin sorumluluğunu üstlenmesini gerektirir ve söz konusu süreç, zor ve uzun olabilir. Çalışma, ruh sağlığıyla ilgili kaynakları ve sonuçları şekillendiren, değişken siyasi gündemler bağlamında yürütülür. 1990’ların başında, adli psikiyatri kariyerime başladıktan kısa bir süre sonra, o zamanki İngiltere Başbakanı John Major’ın söylediği meşhur sözleri hatırlıyorum: “Toplumun biraz daha fazla yargılaması, biraz daha az anlaması gerekiyor.” Ardından gelen zorunlu asgari cezalar ve sonrasında gelen toplu hapis dalgası, ruh sağlığı hizmetlerinde yapılan büyük kesintiyle birleşince hem Birleşik Krallık’ta hem de dünya çapında etki alanı geniş, ağır sosyal sonuçlar doğurmuştu. Bu konu üzerine benden çok daha uzman kişilerce başka yerlerde çok şey yazıldı ve söylendi; ben tek bir şey söyleyeceğim: Suçluların yalnızca küçük bir oranı topluma yeniden kazandırılmayacak kadar gaddar veya tehlikeliyken, sırf halkın cezalandırma arzusunu tatmin etmek için gereğinden çok daha fazla insanı hapsediyoruz.

Otuz yılı aşan mesleki yaşamım boyunca Birleşik Krallık Ulusal Sağlık Hizmetleri (NHS) bünyesinde çalıştım. Bu sürenin büyük bir kısmını Londra’nın yaklaşık seksen kilometre batısında yer alan Berkshire’daki Broadmoor Hastanesi’nde geçirdim. 1863 yılında inşa edilen Broadmoor, Victoria döneminde deli suçluların kimi zaman ömür boyu bakılacağı yerler olarak tasarlanmış “tımarhaneler” sisteminin bir parçasıydı (İngilizcedeki tımarhane için kullanılan *asylum* sözcüğü, Yunanca “sığınak” anlamına gelir). Sahte-Gotik görünümü ve Birleşik Krallık’ın en kötü şöhretli şiddet faillerinden bazılarının ev sahipliği yapmasıyla öne çıkan Broadmoor, İngiliz imgeleminde uzun zamandan beri tüyler ürpertici bir yere sahiptir. Öğrencilik günlerimde, bir eğitim gezisiyle gittiğimde, gençliğin

verdiği kendinden eminlik ve cehaletle ben de Broadmoor'u köhne hatta barbarca bulmuştum. Broadmoor'a çalışmak için geldiğimdeyse öyle olmadığını çabucak anladım. Yüksek güvenli hastanelerimiz son derece önemli ve insancıl bir işlev görür ve ne mutlu ki diğer çoğu gelişmiş ülkede de cezaevinden hasta kabul eden ya da ihtiyaç duyanlara uygun bir alternatif sunan benzer psikiyatri servisleri var.

Bugün artık Broadmoor gibi yerlere, yardım edilmesi mümkün olmayan ve hiçbir zaman salıverilmeyecek insanların kapatıldığı zindanlar gözüyle bakılmıyor: Tam tersine, ortalama beş yıllık bir yatış süresiyle birlikte rehabilitasyon ve iyileşmenin altı çiziliyor. Broadmoor'da şu an yaklaşık iki yüz yatak var; çalışmaya başladığım zamankinin yarısından bile az. Artık benim de yıllar içinde çalıştığım orta ve düşük güvenli hastanelere daha çok insan gönderiliyor. Bu kurumlardaki hastaların çoğu ya duruşmadan sonra yargıç kararıyla yatırılır ya ruh sağlığı bozulduğu için tedavi amacıyla cezaevinden ya da (nadiren) başkaları için risk oluşturdıkları gerekçesiyle ayakta hizmet veren toplum ruh sağlığı merkezlerinden sevk edilir.

Okuyacağınız bazı bölümlerde anlatıldığı üzere, bir NHS çalışanı olarak zamanımın bir kısmını da cezaevlerindeki insanlarla çalışarak geçirdim. Birleşik Krallık'taki ruh sağlığı hizmetlerimiz cezaevlerinde psikiyatrik rahatsızlıkları bulunan mahkûmlarla çalışmakla yükümlüdür ve 1990'lardan beri fiilen çalışmaktadır. "Destek ekipleri" eşi benzeri görülmemiş bir şekilde giderek artan mahkûm nüfusuna destek ve tedavi sağlamak için ellerinden geleni yapıyor ama cezaevlerinde ruh sağlığı hizmetine duyulan ihtiyacın kapasiteyi ne kadar aştığını ve hapsedilmenin ruh hastalıklarını nasıl azdıldığını bizzat gördüm. Bu herkesin farkında olduğu ve acil müdahale edilmesi gereken bir kriz. Bugün Birleşik Krallık'taki cezaevlerinde kalan insanların yüzde yetmişinin, depresyondan madde kullanımı ve bağımlılığa veya psikoza, en az iki ruh sağlığı sorunu yaşadığı tahmin ediliyor. Son yıllarda uygulanan kanun ve nizam

politikaları genel cezaevi nüfusunda ani artışlara yol açarak, tıp eğitimine başladığımdan bu yana Birleşik Krallık'ta sayıyı ikiye, Amerika'da ise üçten fazlaya katladı. Bu süreçte genel anlamda suç oranları düşmüşse de hapis cezası oranlarında (Batı Avrupa'da en çok İngiltere ve Galler'de) zaman içinde gerçekleşen yüksek artış, ruh sağlığı sorunları yaşayan mahpusların sayısının da buna bağlı olarak artması anlamına geliyor.³

Bu rakamlar ruh hastalıkları ile suç arasında herhangi bir bağlantı kurmaktan çok, dünyamızdaki ciddi sosyal ve ırksal adaletsizlik sorunlarının üstüne eklenmiş, suçlulara yönelik, giderek artan cezalandırma yanlısı yaklaşımların bir yansımasıdır. Ruhsal hastalığı olan insanların ezici çoğunluğu hiçbir şekilde yasaları ihlal etmez, park cezası bile almaz ve üstelik ne yazık ki çok daha büyük bir ihtimalle kendileri suç mağduru olurlar. Mevcut bir ruh hastalığı bulunduğu halde şiddet suçu işlediği için hapse düşen küçük bir grup insan ise ortama uyum sağlayamaz; cezaevi koşulları ruhen ve bedenen sağlıklı biri için bile yeterince zordur. Kaynak yetersizliği, mahkûmların yalnızca yüzde on ila yirmi kadarının ihtiyaç duyduğu yardımı ve tedaviyi alması anlamına gelir, üstelik bunun için de mahkeme tarafından ruhsal anlamda ağır hasta olduklarına hükmedilmesi gerekir. O zaman bile tedaviye ulaşmak için uzun bir süre beklemeleri gerekebilir, ruhsal rahatsızlıklarda triyaj yapmak, kırık uzuvları veya ateşli silah yaralarını sınıflandırmak kadar basit değildir.

Terapist meslektaşlarım da ben de sistemin ne kadar kusurlu olduğunu ve ne çok şeyden ödün verdiğini bilmenin ahlaki belirsizliği ve güçlüğüyle yaşamak zorundayız. Parçası olduğumuz demokraside hükümetler halkın oyuyla seçilir, kanunlarımız da çoğunluğun iradesini yansıtır, demek ki suçlulara bizim adımıza bu şekilde davranılıyor. Ne zaman güç durumdaki biriyle çalışsam geride asla ulaşamayacağım onun gibi bir sürü kişi kalıyor. Bunu bilmem, pes ederek arkamı dönüp gidebileceğim anlamına gelmiyor; bütün doktorlar ıstırabın giderilmesine

yardım eder ve yaratabileceği farkı yaratır. Sunulduğu halde yardımı reddeden birçok kişi de var; psikolojik terapi kimseye zorla uygulanamaz.

Adli psikiyatri alanında genel okura yönelik az sayıda eser kaleme alınmıştır; ruhsal hastalıklar ve şiddet tedavisi, çoğu zaman kurgu formunda veya hepimizin insan olduğu gerçeğini ve ortak paylaşımlarımızı göz ardı etmeye meyilli “gerçek suç” betimlemelerinde efsaneleştirilip yanlış tanıtılır. Son günlerde dünyada pek çok açıdan bir hesaplaşma anının geldiğini düşünerek, öne çıkma zorunluluğu duymaya başladım. Hızlı iletişim teknolojileri aracılığıyla her gün çevremizde bir sürü acil sosyal mesele hakkında ateşli tartışmalar yaşanıyor, hepsinde de korku göze çarpıyor. Peki, şiddet suçu işleyen bir “canavardan” daha korkunç ne vardır? Şiddet faili, resifin etrafındaki gölgelere girip çıkan bir kristal köpekbalığı gibi, yalnızca bir yırtıcı olarak algılanır. Bir zamanlar bizim gibi bir çocuk olan, bizimle aynı sevinçleri, aynı kederleri paylaşan o insan, kutuplaşmada ve mahkûm edilmesini isteyen halkın gür sesinde boğulur.

“Şiddet” ve “kötülük” gibi kavramlar hakkında yıllarca seminerler verdim, meslek yaşamım boyunca akademik ve meslekten okurlara yönelik eserler kaleme aldım. Daha yakın dönemde ise halka yönelik konuşmalar yaptım ve artık daha geniş bir kitleyi, zihin hakkında pek çok şey öğrendiğim terapi seanslarına bir yolculuğa çıkarmaya hazır olduğumu hissettim. Ama yaptığım iş bazen ağır aksak, bazen bölük pörçük ilerleyebiliyor: Bazı insanlar duygu ve düşünceleri hakkında konuşmakta zorlanırken, bazıları neyin gerçek olduğunun ayırdına varamaz. Deneyimlerime tercüman olması için oyun ve öykü yazarı (tıpkı benimki gibi, uzun zamandır anlamsızlıktan anlam çıkarmakla ve empati yaratmak için hayal gücünü kullanmakla uğraşan bir meslek) yakın arkadaşım Eileen Horne ile güçlerimizi birleştirdik. Birlikte meslek yaşamımın şemasını çıkarıp otuz yıllık süre zarfında NHS’deki köklü değişimleri, psikolojik terapi ve adalet sistemindeki gelişmeleri yansıtabilecek bir dizi

öykü belirledik. Mesleki deneyimim Birleşik Krallık'la sınırlı ama gerektiği yerlerde, Amerika başta olmak üzere diğer ülkelerdeki araştırmalar, veriler ve mesleki uygulamalarla ilgili atıflar da yaptık.

Her ne kadar kadınlar suçlu nüfusunun yaklaşık yüzde beşini temsil etse de bu kitapta cinsiyet dengesi var.⁴ Kadın şiddeti araştırmalarıyla çok ilgilendiğim, şiddet faili pek çok kadınlı çalıştığım için kadınların sesini duyurmanın hayati önem taşıdığını gördüm. Cezaevi ve güvenli hastane nüfuslarıyla kabaca orantılı olarak, bu kitaptaki bölümlerin yaklaşık yüzde yirmi beşinde beyaz ırktan olmayan kişiler ele alınıyor; son nüfus sayımına göre beyaz ırktan olmayanların Birleşik Krallık'ın genel nüfusunun yüzde on üçünü oluşturduğu düşünüldüğünde bu yüzde yirmi beşlik oran bize çok şey anlatıyor. Kültür, etnik köken ve ırk ilişkilerindeki kötü niyetli yaklaşımların adalet sistemimiz içinde ne kadar büyük yer kapladığını, adli bilimler hizmetlerinde (benimki dahil) önyargı ve yanlılığı ne çok beslediğini görmezden gelmek dürüst bir tavır olmayacaktı.

Son olarak, işim gereği çoğunlukla güvenli hastanelerdeki cinayet failleriyle çalışmışsam da cezaevinde veya denetimli serbestlik sürecinde görüştüğüm kişilerin işlediği kundakçılık, ısrarlı takip [*stalking*] ve cinsel suçlar gibi şiddet suçlarını da kitaba dahil ettim. Kitaptaki iki bölüm, resmen herhangi bir suçla suçlanmadıkları halde başkaları için risk oluşturma potansiyellerini mecburen göz önünde bulundurduğum kişiler hakkında. Örneklerin her birinde hastayla nasıl ve hangi vesileyle tanıştığımı, etkileşimimizin (kendi yanlış adımlarım dahil) nasıl ilerlediğini anlatmakla birlikte, ortaya çıkan başka keşiflere, güçlüklerle ve zaman zaman karşılaşılan tehditlere de yer verdim. Terapilerde gündeme gelen, travmayı geçmiş zamanda ifade etme güçlüğü, artık işe yaramayan eski kimlikleri veya varoluş biçimlerini bırakma zorunluluğu, öfke veya çaresizliği yönetmenin ve ifade etmenin sağlıklı yollarını arayış gibi bazı ortak sorunlar çoğu okura tanıdık gelecektir. Tıpkı gerçek

yaşamda olduğu gibi, bazen gelişme kaydedilir, bazen de sorunlar çok çetindir. Kitap boyunca narsisizm ve psikopatlık gibi bilindik tanılar hakkındaki yaygın kanıları ele alıp seri cinayetler ve Munchausen Sendromu gibi “tam televizyonluk” suçlar hakkındaki efsaneleri masaya yatırdım.

Her bölümün konusu farklı ama şiddetin risk faktörleri hem bu kitapta hem de tüm adli çalışmalarda önemli bir temadır. Bir meslektaşım yararlı bir tanımlama yaparak şiddet eyleminin gerçekleşmesini bir bisiklet kilidine benzetmişti. Stres kaynakları hizalanarak bir kombinasyon oluşturur: İlk iki “rakam” büyük olasılıkla sosyopolitiktir ve erkekliğe, zafiyete veya yoksulluğa yönelik tavırları yansıtır: Dünyada en çok şiddet suçu işleyenler, yoksul genç erkeklerdir. Sonraki iki rakam madde kullanımı veya çocuklukta yaşanan çeşitli sıkıntılar gibi, faile özgü olabilir. En ilginç ise kilidin tık diye açılıp zarar verici bir gaddarlığın ortaya çıkmasına yol açan son “rakamdır.” Genelde kişiye özeldir bu ve mağdurun hareketinde yalnızca fail için anlam ifade eden bir şey vardır; o hareket basit bir mimik, bilindik bir söz, hatta bir gülümseme bile olabilir. Suçlularla çalışırken daima o anlamı ve o anlamın failin genel yaşam öyküsüne, kendi özanlatısına nasıl oturtulabileceğini bulmaya odaklanırım. O anlamı aramak, dolambaçlı mercan labirentlerinin arasına girip çıkan minicik bir balık misali, yakalanması zor bir avın izini sürmeye benzer. Zaman ister çünkü zihnin açılması gerekir, ayrıca bakma isteği ve biraz ışık da ister.

En çok etkilendiğim öğretmenlerimden ve akıl hocalarımdan biri, yine Broadmoor’da psikoterapistlik yapan Dr. Murray Cox’tur. Dr. Cox her zaman bilinçaltının şiirine kulak kabartmanın öneminden dem vurur, o şiirin bize tehlikeli gelecek kadar yabancı görünenlerden bile duyulabileceğini söylerdi. Vermeyi en sevdiği örneklerden biri, bir hastasının sözleriydi: “Çok şey gördüğüm için körüm ve o yüzden karanlık bir lambayla çalışıyorum.”⁵ Bu dikkate değer metafor elinizdeki kitabı yazma amacımı özetliyor. Gerek korku gerek hoşgörüsüzlük

ya da inkâr, hepimizi zaman zaman kör edebilir. Belki uçakta yanımda oturan ve hastalarımın canavar diye bahseden kişi haberleri izlerken, Facebook'ta veya Twitter'da günlük gündem başlıklarını okurken çok şey görüyordur. Okurlarımı her şeyi göze alıp o görünen yüzeyin altına inmeye, derinlere dalarak karanlık öykülerin içindeki aydınlıkları keşfetmeye davet ediyorum. Birlikte veri göstergeleriyle veya efsanevi yaratıklarla değil, gerçek bireylerle karşılaşacağız; o yaşamların benimkini nasıl şekillendirdiğini ve bize neler öğretebileceğini göstereceğim.

Kolay olmayacak. Söz gelimi, bir başkasının kafasını kesmiş bir adamı, arkadaşını onlarca kez bıçaklamış bir kadını veya öz çocuğunu istismar etmiş birini kabul etmek, radikal türden bir empati ister. Terapi sürecinden geçişlerini görünce, “Sevgi, keder veya pişmanlık duymaya ne hakları var?” diye sorabilirsiniz. (Aklıma Shylock’un haykırışı gelir: “Etimizi kesince bizim de kanımız akmaz mı?”)* Onları anlamak için hayal gücü gerekir, gördüklerini görmek için gittikleri yere gitmek gerekir. Büyük okyanus bilimci Jacques Cousteau’nun dediği gibi: “Bir balığı gözlemlemenin en iyi yolu, balık olmaktır.” Bakmanızı isteyeceğim bazı şeyleri gördüğünüzü unutmanız zor olacak ama bize yabancı gelen yaşanmışlıkların içyüzünü anlamanın dönüştürücü bir deneyim olduğunu kendi deneyimlerimden biliyorum ve ben de yanı başınızda olup ıstırapları anlama çevirmeye çalışacağım. Işık her bölümde biraz daha güçlendikçe, okurların yeni kabullenme ve değişim olasılıklarını zihninde canlandırmayı başarabileceklerini umuyorum.

Dr. Gwen Adshead

* William Shakespeare, *Venedik Taciri*, çev. Özdemir Nutku, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, İstanbul.

YAZARLARIN NOTU

Kitaptaki öyküler Birleşik Krallık Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS) tarafından sağlanan ruh sağlığı hizmeti bağlamında geçiyor. Çoğu okurun bileceği gibi NHS İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sağlıklı bir nüfus tüm vatandaşların yararına olacağı için sağlık hizmetlerinin devlet tarafından ücretsiz olarak verilmesi gerektiği prensibinden yola çıkılarak kuruldu. Ama insan ömrü uzadıkça NHS'nin giderleri arttığından ve doktorların kullandığı ilaçlar ve yöntemler de giderek pahalandığından, birbiri ardına hükümetler bu durumla başa çıkabilmek için NHS'yi daha piyasa temelli bir modele kaydırmayı denedi. Birleşik Krallık'taki sağlık hizmetleri Amerikan sağlık modeline yaklaşılarak, insanların alıp sattığı bir meta haline geliyor ve giderek maddi imkânı olan daha çok kişi, kapsamı azalan NHS güvencesini tamamlayıcı özel sigortalarla destekleme yolunu seçiyor. Süregelen yeniden yapılandırma çalışmaları masrafları azaltmak için büyük ölçüde hizmetleri kesmeye odaklandığından, öykülerin çoğunda görüleceği üzere, özellikle ruh sağlığı hizmeti sağlaması açısından bugünkü NHS eski önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Aşağıdaki öykülerde NHS "tröstlerine" yapılan atıflar, 2001'deki kapsamlı yeniden yapılandırma çalışmasının akabinde Birleşik Krallık'ın her bölgesinde kurulan (Amerikan HMO modeli benzeri) bireysel işletmelere işaret etmektedir.

Suç işleme, ruh sağlığı, adli psikiyatri ve ruhsal bozuklukların tedavisi gibi, hepsi ayrı ayrı derin araştırma konusu olan pek çok meseleye değindik. Bu kitap bir ders kitabı veya kapsamlı bir inceleme olmadığı gibi, gündeme getirdiği her konuda uzmanlık iddiası da taşıyor. İnsan zihnini hakkındaki engin literatürün ve tartışmaların karmaşıklığını göz önüne alarak, her bölüme veri kaynaklarının veya doğrudan yapılan alıntıların atıflarıyla birlikte okuma önerileri içeren yalnızca birkaç dipnot koymayı uygun gördük. Kitabın sonunda yer alan bu

notlar, daha fazlasını öğrenmek isteyenler için yol gösterici olması amacıyla konmuştur.

Metinde geçen “suçlu” sözcüğü kişileri aşağılamak veya kimliksizleştirmek için kullanılmamıştır; söz konusu sözcük ceza gerektiren bir suçtan hüküm giymiş kişileri niteleyen bir hukuk terimidir. “Normal” sözcüğü de sık kullanılmış ve genellikle turnak içinde verilmiştir çünkü milyarlarca insanın yaşadığı bir dünyada “normal”, kolayca tanımlanması mümkün olmayan, yanıltıcı bir sıfattır. Kitabın yazarları herhangi bir insan grubu veya kurum için neyin “normal” olduğunu konusunda hiçbir suretle varsayımda bulunmamaktadır. Psikiyatristlerin ihtisas sırasında keşfettikleri ilk şeylerden biri, “normal” kavramının baharatlı bir çorbadaki tofu gibi olduğudur: Tadını içinde bulunduğu ortamdan alır. Görünüştaki normallik, anlattığım hastaların birden fazlasında göreceğiniz üzere, tehlikeleri gizleyen bir peçe de olabilir.

Kitabı yazarken aklımızdaki anahtar sözcüklerden diğer ikisi ise ayrıcalık ve gizlilik sözcükleriydi. Öncelikle insanların her şeyi göze alıp, Shakespeare’in “çıplak acizliklerimiz” dediği şeyleri paylaşmasına tanıklık etmek gerçek bir ayrıcalıktır, buna büyük saygı duyuyoruz. Gizlilik ise hasta bilgilerinin ve konuşmaların doktor ile hasta arasında kalması gerektiğini ifade eden, son derece önemli bir tıp hukuk terimidir. Adli çalışmalarda gizlilik yükümlülüğü, çalıştığımız suçlularla sınırlı değildir; kurbanları ve her iki tarafın ailelerini de kapsar. O yüzden tüm öyküler herkese saygı gösterecek şekilde düzenlenmiştir. Bireysel tıbbi vakaları anlatmak elbette yasal açıdan da etik açıdan da mümkün değildir ama biz yıllar içinde karşılaştığımız pek çok vakadan ve vaka çalışmasından aldıklarımızı birleştirerek on bir mozaik portre yarattık; burada sunulan öykülerin hepsi klinik ve psikolojik açıdan doğrudur ama hiçbirini Google’da bulamazsınız.

Dr. Gwen Adshead ve Eileen Horne

Aralık 2020

Dünyada kötölüğün varlık sebebi, insanların hikâyelerini anlatamamalarıdır.

CARL JUNG, *Freud Letters*, Cilt 2

TONY

“Kim bir seri katille görüşmek ister?” Hastanede, sevk edilen vakaların görüşülüp paylaştırıldığı haftalık psikoterapi bölüm toplantısında idik. Çoğu kişi yeni bir vaka almış, geriye sadece birkaçı kalmıştı. Toplantı başkanının ironik sorusuna karşılık kısa bir gülüşme duyuldu ama gönüllü çıkmadı. “Gerçekten mi? İsteyen yok mu?” Elimi kaldırmamak için kendimi zor tutuyordum ama odadakilerin en kıdemsizi olarak mesleki açıdan toy görünmekten ya da sapkın bir ilgi duyduğumun sanılmasından çekiniyordum. Masadaki meslektaşlarımın topluca omuz silktiğini sezer gibiydim. Eğlence araçlarının ve medyanın etkisiyle halk, çok sayıda cinayet işleyen, eşine az rastlanır bu insanlara karşı sonsuz bir merak duyar. Bizim meslekte ise çok daha az ilgi uyandırırılar. Rehabilitasyon olup topluma dönmek gibi bir seçenekleri asla olmayacaktır. Bir meslektaşımın bana dediğı gibi: “Ölümden başka konuşacak neleri vardır ki?”

Daha öğrenecek çok şeyim vardı. 1990’ların ortalarında idik, NHS’ye bağı Broadmoor Hastanesi’nde henüz işe başlamıştım. İngiltere’nin güneydoğusunda, tablo gibi bir bölgede inişli çıkışlı tepeler ve ağaçlıkların arasında yer alan hastane, Eton College ile Windsor Kalesi’ne pek uzak değildi. Birkaç yıl önce adli psikiyatrist olduktan sonra, bir yandan psikoterapi alanında ileri ihtisasımı tamamlarken, bir yandan da sözleşmeli doktor (yani gerektiğinde kadrolu doktorun yerine bakan “geçici doktor”) olarak Broadmoor’da yarı zamanlı çalışma fırsatı yakalamıştım. Becerilerimi geliştirmek için, denetim altındayken hastalarla bire bir terapi yaparak kaç saat geçirsem kârdı. Gidecek yeri olmayan bir adamın bolca zamanı vardır, diye

düşünüyordum ve ölüm hakkında konuşmak isterse eh, müfredatımda o var demekti.

Bu meseleyi konuşuyor oluşumuz bile şaşırtıcı gelebilir. İster hastanede ister cezaevinde, suçlulara ruh sağlığı hizmeti sunma yaklaşımları ve kaynakları ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterir. Avrupalı ve Avusturalyalı meslektaşlarım bireysel terapinin sunulduğu, İngiliz sistemine benzer sistemlerde çalışır ama diğer pek çok ülkede durum böyle değildir. Özellikle Amerikalı meslektaşlarımın hep farklılıklardan söz ettiğini gördüm. Çok sayıda farklı ülkeyi ziyaret ederek durumu şahsen gözlemleme fırsatı bulduğumdan, şiddet faillerinin ruh sağlığı tedavisine yönelik en insani, en ilerici yaklaşımların Norveç ve Hollanda gibi, son yüzyılda askeri işgal görmüş ülkelere çıkması beni şaşırtmıştır. Bazı araştırmalar, o ülkelerin geçmişteki deneyimlerinin, yasaları çiğneyen bu insanları “kötü insanlar” olarak değil, hasta olarak görmesini kolaylaştırdığını akla getiriyor.

“Hastayı ben alırım,” dedim. “Adı nedir?” Konuşurken bir yandan da beni destekleyeceğini umarak denetmenime bakıyordum. Gülümseyerek onayladığını belirtti. “Nasıl istersen, Gwen.” Kıdemli doktorlardan biri lafa girdi: “Bu tiplerden biriyle yıllarca cezaevinde görüştüm. Resim derslerini ve ne kadar iyi natürmort çizdiğini anlatır da anlatırdı, başka da hiçbir şey yapmazdı...” Doktorun söyledikleri ilgimi çekmişti ama soru sormama fırsat kalmadan, toplantı başkanı sevk formunu elime tutuşturup “Senindir,” dedi. “Adı Tony X... Üç adam öldürmüş, kafalarını kesmiş galiba. Ha, bu arada, terapiyi kendisi istedi.” Yaşça büyük meslektaşım bana anlamlı bir bakış attı: “Adımına dikkat et.”

Çok deneyimli bir adam olan denetmenim, sonradan daha önce kendisinin de uzun süreli terapi için değil, bir psikiyatrik değerlendirme amacıyla bir seri katille görüştüğünü söyledi. İlerlediğim yolda bilgisinden ve desteğinden yararlanabileceğime seviniyordum. Meslektaşlarım tarafından kollanmanın

verdiği o his bugün benim için hâlâ çok değerlidir; kurumsal çevrelerin dışında çalışırken eksikliğini çok duyarım. Asistan olarak karşıma böyle bir fırsat çıktığı için kendimi şanslı saydığımı hocama söylemiştim. Şimdiyse biraz gözüm korkmaya başlamıştı. Hemen gidip elimden geldiğince hazırlanmaya koyuldum ama çok geçmeden seri katiller hakkında bir sürü tüyler ürpertici rapor bulunmasına karşın seri katillerle nasıl konuşulacağı hakkında çok az bilgi olduğunu, onlarla terapi yürütme konusunda ise hiçbir şey olmadığını fark ettim.

Tanım gereği, seri katiller defalarca cinayet işlerler ama bu ölüm kulübüne üye olmak için tam olarak kaç kurban gerektiği konusunda resmî bir fikir birliği yoktur. Tarihçesine bakıldığında konu üzerine çok tartışıldığı görülür: Üç veya daha fazla kurban gerektiği konusunda kısmen görüş birliği varsa da halk her zaman katillerin küçük bir alt grubunu oluşturan, ayrı ayrı olaylarda onlarca insan öldürmüş istisnai bireylere ilgi duymuştur. Bunların arasında, suç işlemek için gereken araçlara ve fırsata kolayca ulaşabilen, çoğu kez yıllarca şüphe çekmeden ve denetlenmeden işine devam eden tıp doktorlarının da bulunduğu okumak biraz can sıkıcıydı. Seri katillerin cinayetleri arasında bir sakinleşme dönemi veya ara bulunması da kabul edilmiş bir kriterdir ve ayrıca kurbanların da rasgele seçilmediği düşünülmektedir. Bir günde çok fazla sayıda can alabilen katliamcılar [*sprey killers*]* genelde bu kategoriye dahil edilmez. Aynı durum, hiçbir zaman tam anlayamadığım bir nedenden ötürü, binlerce, hatta milyonlarca vatandaşının ölümünden sorumlu politikacılar ve liderler için de geçerlidir.¹

Konu hakkındaki bolca kurgu esere, filme ve televizyon programına bakıldığında, çok sayıda insan öldürmenin her zaman her yerde gerçekleşen, alelade bir suç olduğu izlenimine kapılmak kolaydır. Ancak veriler farklı bir tablo çiziyor. Her

* Dilimizde henüz tam karşılığı olmayan bu terim, ABD Adalet Bakanlığı İstatistik Bürosu tarafından “iki veya daha fazla kişiyi kısa bir süre içinde birden fazla mekânda öldüren kişi” olarak tanımlanmıştır. (e.n.)

kıtadan bildirilmiş vakalarla birlikte deliller seri cinayetlerin dünyanın her yanında işlenebileceğine, hatta işlendiğine işaret ediyor ama bildirilmemiş vakalar, yetersiz veya üzerinde oynanmış veriler ve gözden kaçırılanlar hesaba katılsa bile çok sayıda kişinin ayrı ayrı öldürüldüğü bu tarz cinayetlerin yok denecek kadar nadir işlendiğini biliyoruz. Şiddetin diğer çoğu türü için net rakamlar veremediğim gibi, bu suç için de veremem: Eksik raporlamadan zamana ve coğrafyaya göre farklılık gösteren sınıflandırma standartlarına ve veri toplama yöntemlerine kadar çeşitli nedenlerden ötürü bu alanda kesin olan tek şey, hiçbir şeyin kesin olmadığıdır. Seri cinayetlerle ilgili küresel rakamları öğrenmek için bir arama motoruna başvurursanız altı milyondan fazla yazıya ve yanıtla ulaşırsınız. Sonuçların büyük bölümü seri katillerin ezici çoğunluğunun erkek olduğunu ve son yıllarda sayılarının giderek azalıp soylarının tükenmeye yüz tuttuğunu doğrulayacaktır; bu da son çeyrek yüzyılda tüm şiddet suçlarında yavaş bir düşüşe işaret eden küresel suç istatistikleriyle uyumludur.

2016'da Virginia'daki Radford Üniversitesi'nde Profesör Mike Aamodt'ın yürüttüğü, son yüzyıla odaklanan güncel bir araştırmanın gösterdiği üzere, 2015 yılında Amerika'da yirmi dokuz seri katil tespit edilip yakalanmasına karşılık, 1980'lerde yüz kırk beş seri katille zirve yaşanmıştır.² Alıntılarda gördüğüm bazı FBI verileri bu sayıları çok daha yukarıya (örneğin 1982'de dört binin üzerine³) taşıyor. Bu da sadece kıyaslama için gereken evrensel kriterlerin eksikliğini ve veri toplamanın zorluğunu vurguluyor ama bulduğum her kaynak, sayının azaldığı görüşünü destekliyor. Gelişmiş yakalama ve denetleme yöntemlerinin, ayrıca failleri inceleyip caydırma amacıyla farklı kolluk kuvveti gruplarından oluşturulmuş uzmanlık birimlerinin bu durumdaki payı yadsınamaz. Cep telefonu ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşması da insanların (gerek kurban gerekse saldırgan) iz bırakmadan kaybolmasını çok daha zorlaştırması açısından muhtemelen bir diğer ana etken.

Kolluk kuvvetleri kaynakları ülke ülke karşılaştırmalı seri katil listeleri yayınlamaz ama yine aynı Radford araştırmasının gösterdiği üzere, tüm dünyadaki bilinen seri katillerin yüzde yetmişine ev sahipliği yapan ABD, açık ara başı çekiyor. *Wikipedia*'dan çeşitli gazete haberlerine kadar, baktığım çeşitli kaynaklar da bunu doğruluyor. Buna karşın ikinci sırada gelen İngiltere'de söz konusu oran yüzde üç buçuk, hemen ardından gelen Güney Afrika ve Kanada'da yüzde iki buçuk, çok daha büyük bir nüfusa sahip Çin'de ise toplamda yüzde birin biraz üzerinde. Amerika'nın neden bu kadar ağır bastığını bilmiyorum ama silah mevzuatının yetersizliğinden yürütmenin ademimerkeziyetçiliğine ve aşırı bireyciliğin tehlikelerine kadar pek çok teori var. Elbette, özgür basınları ve nispeten açık hükümetleri sayesinde, Amerikalılar seri katilleri saptayıp bize bildirmeyi daha iyi başardığı için de durum böyle olabilir. Ama ABD'de her yıl yakalanan seri katil sayısı, ülkenin üç yüz milyonu aşan toplam nüfusuna oranla yine de çok azdır ve üstelik ülkedeki "sıradan" cinayet sayısının yanında gölgede kalır. Şikago veya New York gibi büyük Amerikan metropollerinde bir yılda dört yüz cinayet işlenmesi olağan kabul ediliyor. Oysa söz konusu sayı, İngiltere ve Galler'in tamamındaki yıllık cinayet oranının üçte ikisine denk düşüyor.

Tony'yle tanıştığım sırada, Broadmoor'a daha önce *Ripper* veya *Strangler* gibi boyalı basından çıkma lakaplarla anılan birkaç seri katilin hasta olarak kabul edildiğini biliyordum. Broadmoor'a kabul edilen cinayet faillerinin büyük çoğunluğu ruh sağlıkları yerinde değilken yalnızca tek bir kişiyi öldürmüştü de çok sayıda cinayet işleyen o birkaç kişi sayesinde hastane halkın gözünde tarif edilemez kötülüklerin barındığı, meşum bir yer konumuna gelmişti. Hastanenin bu ününü biliyordum, kırmızı tuğlalı bir Victoria kalesi olarak görünümü de bu ününü perçinliyordu; gerçi oraya çalışmaya geldiğim 1996 yılında modernleştirme süreci başlamıştı. Bitmek bilmez görünen kapılar, hava kilitleri ve girişler karşısında ilk başlarda yaşadığım

ŐaŐkınlığı hatırlıyorum; onlar yüzünden her sabah güvenlikten aldığım bir tomar envaiçeşit anahtarı tüm gün belimdeki kocaman, ağır, deri kemerde taşımak zorundaydım. Başlarda çok zahmetli geliyordu ama sonradan alıŐtım. Hatta ilk çocuğuma hamileyken verdikleri battal boy kemerle duygusal bir bağı kurdum, hâlâ saklıyorum.

Giriş kapılarından içeri ilk adım attığımda burayı dört bir yana dağılmış farklı binaların arasındaki yürüyüş yollarıyla bir üniversite kampüsüne benzetmiŐtim. Bakımlı bahçeler, çiçekli ağaçlar vardı. En güzel kısmıysa dört ilçeye hâkim konumuyla müthiş bir manzara sunan taraçaydı. O adam ve kadınlara yürüyecek bir yerle birlikte geniş düşünmeye ve umuda kapı açan bir manzara vermenin muazzam bir iyilik olduğunu düşünmüŐümdür hep. Araziyi kırmızı tuğlalı yüksek duvarlar çevreliyordu. Ben dönene kadar orayı güvenle koruyarak, her gece işimi ardımda bırakmama olanak sağılayan o duvarları, hep özel yaşamımla meslek yaşamımı birbirinden ayıran değıerli bir paravan olarak gördüm.

Tony ile ilk seansımı yapacağım gün, koğıuş personeliyle görüşüp ayırttığım odanın baŐkası tarafından kapılmadığından emin olmak için işe erken geldim; o güne dek çalıştığım tüm hastanelerde olduğu gibi, Broadmoor'da da yeterli sayıda terapi odası bulunmadığı için daima bir yer kapma yarışı vardı. Ayrıca odayı istediğim gibi düzenlemek istiyordum, koltukları birbirinden ayırıp hastaninkini pencerenin yanına, benimkini ise kapıya en yakın noktaya koyacaktım. "Hastanın çıkışı kapatmasına asla izin verme" düsturunu ihtisasım sırasında benimsemiŐtim, bugün bile o düsturdan ŐaŐmam. Ayrıca sayğı gereğı katılımcılar arasında bir düşünme alanı bırakmak önemlidir: "Başkasının alanına girmemek" diye tabir ettiğimiz o görgü kuralı terapide de bir o kadar hatta belki daha fazla önem taşır. Doğru yerleştirilmiş koltuklar görüşeceğim yabancıyla bir bağı kurmamı sağılayabilirmiŐ gibi, koltukların açısıyla uğraŐıp durdum.

Gergindim, deneyimlerimden ziyade içgüdülerime göre hareket ettiğimin farkındaydım. Çünkü her şeyden önce hasta hakkında, sevk formundan çıkarabildiklerim dışında fazla bir bilğim yoktu. Hastanede o günlerde hâlâ bir arşiv bölümü vardı, klinisyenler arşive gidip hastalarının dosyalarına bakma yetkisine sahipti ama şimdi olduğu gibi, o zaman da kayıtlar tam değildi. Hastanın aile geçmişinden, eğitim durumundan, tıbbi öyküsünden, polis dosyalarından, duruşma tutanaklarından veya cezaevi kayıtlarından bir kolaj yapmak mümkündü ama arada her zaman boşluklar kalırdı. Sonuçta birini ancak konuşarak ve bize açılmasını umarak tanıyabileceğimizi bilirdik.

Bugün böyle özgeçmiş evrakları tozlu kutu klasörlerde değil, bilgisayarlarda tutuluyor ama bu bir düğmeye basarak veya bir kod girerek değerli bir hazinenin kilidini açabileceğiniz anlamına gelmiyor. Bilakis, bilgi yönetiminin arttığı ve gizliliğin korunması hakkında yeni kanunların çıkarıldığı bu çağda artık işe yarar detaylara ulaşmak, çalışmaya başladığım zamanlara kıyasla daha zor. Engelleri aşmak ve farklı görevlerde çalışan, bize yardım etmek isteyip istemediği belirsiz çeşitli insanlara güvenmek zorundayız. Bazen kendimi romanlarda cana yakın bir polisin arkadaşlığını kazanamadığı takdirde ipuçlarını aydınlatmak için oradan buradan güvenilir bilgi dilenmek zorunda kalan o talihsiz özel dedektiflerden biri gibi hissediyorum. Boş zamanımda polisiye roman okumayı bu kadar sevmemin nedenlerinden biri de budur belki: İnsanın arkasına yaslanıp sorun çözme işini bir başkasına bırakması, safi zevktir.

O ilk gün Tony ile ne aşama kaydetmeyi umduğumu da bilmiyordum, işin nereye varacağını da. Tony'nin "iyiye" gidip gitmediğini nereden bilebilirdik? Hem ayrıca üç kere müebbet almış, muhtemelen ihtiyarlayana kadar hapiste kalacak, belki de dışarı hiç çıkamayacak bir adam için bu ne anlam ifade ederdii? Eğitimin bir parçası olarak başka bir insanın zihninde "pratık yapmak" da pek içime sinmiyordu. Sunduğum şey onun için anlamsız ama benim için faydalıysa onun gaddarlığı ve

istismarcı davranışının bir kısmını taklit ediyor olmaz mıydım? Unutmamalıydım ki terapi istediğine göre belli ki bir ihtiyacı veya amacı vardı; kolay olmasa da ne olduğunu öğrenmem gerekecekti. Aldatmaca, seri katillikle alakalı olduğunu bildiğim ağır bir kişilik bozukluğu olan psikopatinin bir özelliği idi. Tony'nin terapiyi sırf cezaevinde karşı karşıya kaldığı büyük zaman boşluğunu doldurmak için istemiş olabileceğinin de farkındaydım. Kendimi düşünerek, “Eğer durum buysa,” diye geçirdim içimden, “fazla bir şey öğrenemeyeceğim demektir.” Belki bu işi üstlenmekle aptallık etmişim ama artık vazgeçmek için çok geçti. Gözümün ucuyla kapıdaki güçlendirilmiş camdan, hemşire eşliğinde bir adamın yaklaştığını gördüm, başlama zamanı gelmişti.

“Bay X? Günaydın, ben Dr. Adshead, geldiğiniz için teşekkür—” Lafımı keserek, “Tony,” dedi. Kulak tırmalayıcı, biraz da haşın bir sesi vardı. Belki biraz da kaygılıydı. İçeri geçmesini işaret ederek pencerenin yanındaki koltuğu gösterince, benle göz göze gelmeden koltuğa oturup yerleşti. Bakışlarımızı kaçırmak başkalarıyla aramızdaki mesafeyi ayarlamak için kullanışlı bir yöntemdir ki zaten birinin ilk görüşmede tam göz temasında bulunmasını da beklemem. Öte yandan Tony'nin hapse girmeden önce garsonluk yaptığını biliyordum ve garsonluk, yabancılarla ilgilenip gözlerinin içine bakmasını gerektiren bir işti. Acaba iyi bahşış alıyor muydu, sorusu geçti bir an aklımdan. Müşterilerinin hoşuna gidiyor muydu? Ya kurbanlarının? Benim de hoşuma gitmeye çalışabileceğinin farkındaydım.

Güvenlikli ortamlarda terapi hakkında birtakım önemli kuralların üstünden geçerek başladım. Ana ilkelere kadar biri, bir dereceye kadar doktor-hasta gizliliği bekleyebilecek olmakla birlikte, bana kendisi veya başkaları için risk oluşturduğunu düşündürtecek bir şey söylediği takdirde, bunu onunla ilgilenen ekiple paylaşmamın gerekmesiydi. Birlikte yürüteceğimiz çalışma, ilgili ekibin sağladığı bakım hizmetinin bir parçasıydı.

Hemşire personeli, ekip psikoloğu ve bakımını koordine eden psikiyatrist dahil tüm ekip üyeleriyle düzenli irtibat kuracağımı anlattım. Tüm bunlar onu korumak ve sürekliliği sağlamak için gösterilen çabanın bir parçasıydı. Görüşmemizin elli dakika süreceğini, bir araya her gelişimizde bu süreye uymamız gerekeceğini söyledim.

Adli tıp hastaneleri Sigmund Freud'un rahat muayenehanelerinden çok farklı olsa da genelde bu sınıra sadık kalırım. Freud elli dakikalık seansları veya "terapi saatini", belki bekleme odasında sıradaki hastaya denk gelmeyecekleri şekilde hastalarını her saat başında alabilmek için, belki de yalnızca biraz mola verme isteğinden ötürü başlatmıştı. Freud'un veya özel muayenehanelerde çalışan çoğu psikoterapistin aksine ben çalışma sürecimde insanlarla peş peşe görüşmem, dolayısıyla böyle bir tampon vakte ihtiyacım yoktur. Her günüm farklı geçer ama günde iki üç hastadan fazlasıyla görüşmek benim için alışılmışın dışındadır çünkü hem her seansın sonradan detaylarıyla yazıya dökülmesi, hem de görüştüğüm hastalarla çalışan diğer meslektaşlarımla irtibat kuracak zaman yaratmam gerekir. Seanstın sonraki ilk beş on dakikanın, seansta konuşulan önemli fikirleri ve ifadeleri sıcaklığına not etmek için çok kıymetli olduğunu o güne kadar öğrenmiştim. İnsanlar konuşurken not almam çünkü etkileşimimiz sohbetten çok sorguya benzeyebilir; hem ayrıca hasta paranoyaksa malum nedenlerden ötürü bu hiç iyi bir fikir olmaz. Çoğu adli terapist seanslarını ezberlemek üzere kendini eğitir. Tony ile çalışırken ben halen bu becerimi geliştirme aşamasındaydım, anahtar imgeleri, metaforları ve insanların kendileri için kullandıkları dili aklımda tutmak için söyledikleri bazı sözcükleri hevesle harfiyen hatırlamaya çalışıyordum. Her şeyin hafızamda birbirine karışmasını önlemek için seansı üç kısma ayırmanın işe yaradığını fark etmiştim. Ama her zaman o kadar kolay olmuyordu ve aklıma sık sık Larkin'in Aristoteles'i yorumlarken yaptığı gözlem geliyordu:

Trajedide olduğu gibi, romanda da “bir giriş, bir karmaşa ve bir sonuç” vardır.*

Ben önkoşulları anlatırken Tony özel bir ilgi veya merak göstermeden başını sallamakla yetindi. Bir aktör havası var, diye düşündüm ama başroldeki jönden çok, güçlü patronun arkasında dikilen sıradan görünümlü adamı andırıyordu. Alnı açılıyordu ama elleri kolları kıvrıkcık siyah kıllarla kaplıydı, tişörtünün yakasından da kıllar fışkırıyordu. Kısa boylu ve tıknazdı, aşırı kilolu olmasına ramak kalmıştı. Egzersiz imkânı kısıtlı, yiyecekler karbonhidrat ağırlıklı olduğundan ve bazı ilaçlar kilo aldırıldığından, hastalarımızın fazla kilolardan kaçınması zordur. Tony düşmanlık veya direniş göstermiyordu ama açıklamam bittikten sonra da susmaya devam etti. Karşımda uzunca bir süre, muhtemelen dakikalarca konuşmadan oturdu, ne yapacağımı bilemedim.

Bugün, anksiyetesi veya paranoid bozukluğu olabilecek, o yüzden de sessizliği tehdit gibi algılayabilecek bir hastayla, özellikle de ilk seansımda böyle uzun bir sessizliğe izin vermiydim, bilmiyorum. Ama eğitimimin o aşamasında ilk konuşanın psikoterapist olmaması gerektiğini öğrenmiştim; psikoterapist, hastanın seansı istediği şekilde başlatmasına izin vermeliydi. Biraz bekledim ve bir süre sonra sessizlikten rahatsız olmadığımı fark ettim. Tony de rahatsız görünmüyor, oturduğu yerde bana bakmadan başparmağındaki şeytan tırnağıyla oynuyordu. Sonunda aklıma bir çıkış yolu geldi. “Senin için ne tür bir sessizlik bu?” diye sordum. İrkilerek başını kaldırdı. Ardından yüzüne cana yakın, geniş bir gülümseme yayıldı. Ne kadar cazibeli olabileceğini anlayabiliyordum; insanı günün spesiyalini veya bir kadeh şarap daha sipariş vermeye kolayca ikna edebilirdi. “Daha önce kimse bana böyle bir soru sormamıştı.”

Göz teması kurmaya çalışarak, terapide zaman zaman tuhaf sorularla karşılaşılabilceğini söyledim. Gözleri o kadar koyu

* İlk kez 1909’da yazar C.E. Lombardi’nin *Yale Literary Magazine*’de yayımlanmış bir hikâyesinde geçmiş bir “giriş, gelişme, sonuç” esprisi ya da yorumu. (e.n.)

renkliydi ki neredeyse simsiyah görünüyordu; gözbebekleri, kırılmış bir yumurtanın sarısı gibi irise kadar dayanmıştı adeta. Bakışlarını yana kaydırıp omzumun üzerinden hemen arkamdaki kapıya baktı. Kapının cam panelinden koridor görünüyordu. Koridordan hayatın sesleri geliyordu ve fonda o zamanlar çoğunlukla MTV'nin açık olduğu, hiç kapanmayan koğuş televizyonunun uğultusu vardı. Uzaklardan, alçak perdeden, belli belirsiz konuşma sesleri duyuyordum. Daha yakından, bir personele veryansın eden birinin sesi yükseldi, onlar gidene kadar sessizce dinledik. Ardından bana yanıt verdi: "Burasının huzurlu bir yer olduğunu sanıyordum." Anadili İngilizce olmayanlarla bağdaştırdığım dikkatli diksiyonunu sezer gibi oldum. "Bu koğuş çok gürültülü," dedi. "Öyle mi?" diye sordum. İçimden bir ses yalnızca o andan söz etmediğini, daha fazlasını kastettiğini söylüyordu.

"Bitişişimdeki odada kalan adam geceleri durmadan bağıyor, sonra da..." söylediklerine dikkat etmesi gerekiyormuş gibi, kendini tuttu. Belki de iyi bir izlenim bırakmak istiyor, mızımız gibi görünmek istemiyordu. "Yani, şikâyet etmek istemem, cezaevinden iyidir ama doğru dürüst uyuyamıyorum... şimdi böyle sessiz oturmak iyi geldi. Primer hemşirem* Jamie de terapinin bana yarayacağını söylemişti. İyi bir adamdır, güvenirim." İçimden, "Ama şu an *bana* güvenmen için bir neden yok," diye geçirdim ama Tony'ye söylemedim ve en kısa zamanda Jamie'yle konuşmam gerektiğini kafama not ettim. Tony'nin söyledikleri primer hemşirenin rolünün ne kadar önemli olabileceğini gösteriyordu; hemşireler hastalarına bireysel destek seansları sunuyordu, genellikle de hastaların ruh hallerini en iyi onlar biliyordu. Benim işim, ancak hastayla benden çok daha fazla zaman geçiren hemşirelerin işiyle birleştiğinde bütünlük kazanır. Süreç içinde hemşirelerin gözlemlerine güvenmem gerektiğini öğrendim, sezgilerine büyük saygı duyarım.

Bu vakada ve anlatacağım diğer vakalarda göreceğimiz üzere, hiçbir şeyi kaçırmamak için tıpkı çocukların yetişmesi ve

* Belli bir veya birkaç hastanın bakımından 24 saat tam sorumlu hemşire. (e.n.)

gelişimi için öğretmenler ile ebeveynlerin sürekli irtibat kurması gerektiği gibi, hemşireler ile terapistlerin işbirliği içinde çalışmasının ne kadar önemli olduğunu zamanla anladım. Bu, hastalarımızın çocuk gibi olduğu anlamına gelmez (gerçi bazıları çocukluk anılarına saplanıp kalmıştır) ama güvenli bir çevrenin gerektirdikleri, hastaların bağımsızlığını ve özgürlüğünü ister istemez kısıtlar ve bu da onların kendilerini isteklerine kavuşabilmek için uzmanların yardımına bağımlı çocuklar gibi hissetmelerine yol açabilir.

Bu ilk görüşmede Tony'nin güvenli hastaneye cezaevinin daha keyifli bir alternatifi olarak, kasten geldiği izlenimine hiçbir suretle kapılmadım. Medya, suçluların cezaevinin rahat bir alternatifi olarak güvenli psikiyatri hastanelerine kapak atmaya çalıştığı düşüncesini yaşatmaya heveslidir, oysa gerçek çok farklıdır. Bu hastanelerde yaşam psikolojik açıdan zorlayıcıdır. Cezaevinde insanın kabuğuna çekilmesi, bir ölçüye kadar da rutinlerin monotonluğuna ve anonimliğe sığınarak geri planda kalması mümkündür ama güvenli birimlerde seçenekler ve mahremiyet ciddi anlamda kısıtlıdır, ayrıca sürekli benim gibi uzmanlar gelip hastaların hisleri ve ruh halleri hakkında zor sorular sorar. Hatta pek çok suçlu, psikiyatri servisine yollanmak istemez çünkü bu hem damgalayıcı bir şeydir hem de çoğu hapis cezasının aksine süresiz olabilir.

Uyku sorunlarından biraz daha söz etmesini rica ettim. Tony bunalımdaydı. Uykusuzluk; anksiyete ve duygudurum bozukluklarının bir lanetidir ama konuyu bu kadar çabuk açması ilgimi çekmişti. “Kâbuslar görüyorum.” Bir açılış hamlesiydi bu. Çoğumuz genellikle bir başkasının yanında rüya veya kâbus konusuna içimizi boşaltma isteği duymadan girmeyiz. Yerleşik basmakalıpları izleyerek, insanlara kendi zihinlerini açıklamak için rüyaları yorumlayan bazı terapistler vardır ama en iyi terapistler, önderliği hastalarına bırakır, hastayı kendi zihni konusunda uzman kabul ederler. Ama o zamanlar psikoterapi de bir sürücü adayı gibiydim, her şeyi kitabına göre yapmaya

meraklıydım ve bir an için belki de Tony'nin rüyasını “gerçek” bir psikanalist gibi didik didik incelemem gerekiyordu, diye düşünmeden edemedim. Acaba istediği bu muydu? Ama kâbuslarından biraz daha söz etmesini istediğimde, ısrarla başını iki yana salladı. Sessizlik kaldığı yerden devam etti. Arkama yaslanıp rahat görünerek beden dilimle susmasını dert etmediğim mesajını vermeye çalıştım. Birbirini tanımayan iki insanın ür-kütücü şeyler hakkında konuşması hiçbir zaman kolay değildi.

Başka ilk seanslar aklıma geldi, cinayet işlemiş kişilerle nasıl konuşulacağını, onları nasıl dinlemek gerektiğini tartışan meslektaşlarımı ve danışmanlarımı düşündüm. Anılara dalıp o kadar uzaklara gitmiştim ki ancak Tony yeniden konuşunca tekrar odaya döndüm. Sesinde bir meydana okuma vardı. “Peki, bu iş nasıl oluyor? Öylece oturuyor muyuz? Bana başka sorular sormayacak mısınız?” Odadaki sakinlik ona artık huzur vermiyordu anlaşılan; sessizliği bozmak için soru sorma yoluna başvuruyordu. Birbirimizi tanıyıp kendimizi rahat hissetmemizin biraz zaman alabileceğini, bu süreçte sessizliklerin yaşanabileceğini, farklı zamanlarda farklı şeyler hissedebileceğimizi belirttim. Daha önce sessizlikten hoşlandığını söylediğini anımsatarak, durumun değişip değişmediğini sordum. “Şimdi nedense biraz gerildiğimi hissediyorum,” dedi. Gayet yavan görünen bu yanıt karşısında içimden bir sevinç nidası attım çünkü verdiği yanıt, Tony'nin ruhsal durumunun farkına varabildiğini ve o durumun zaman içindeki değişimini tarif edebildiğini gösteriyordu. Ayrıca dolaysız bir soruya savınmaya geçmeden karşılık vermişti. Terapist olarak ne zaman biriyle görüşsem meraklı ve istekli olup olmadığını, kendi zihniyle ilgilenip ilgilenmediğini bilmek isterim. Bunlar iyiye işarettir.

İnsanların bazen terapinin başında sorulara daha kolay yanıt verdiğini biliyordum, o yüzden bir soru daha sordum. Gerginliği ile söz ettiği kâbuslar arasında herhangi bir bağlantı görüp görmediğini öğrenmek istedim. Kollarını geniş göğsünde kavuşturunca, beni engellemek istediği düşüncesine

kapıldım; aynı zamanda bir tehdit algılamış ve korumak istiyormuş gibi kalbini de örtmüştü. “Kâbuslardan söz etmek istemiyorum. Moralim bozulacak ve neye yararı olacak, bilmiyorum.” Eh, yeterince açıktı. Tony’ye güvence vermeye çalışmadım. Psikolojide tuhaf bir paradoks vardır: Güvence vermek, hastalara terapistin aslında onları kaygılandıran şeyleri dinlemek istemediği mesajını iletebilir; aynı durum iş, okul veya ev gibi, insanların duygusal konularda yakın diyalogda bulunduğu başka yerler için de geçerlidir. Zor olsa da kendini hazır hissettiğinde Tony’nin söyleyeceklerini dinleyeceğimi göstermem gerektiğini biliyordum. Konuyu değiştirerek, buraya onun isteğiyle geldiğimizi hatırlatıp doğrudan sordum: “Neden bir terapistle görüşmek istediğini söyleyebilir misin?” Dedğim gibi, bu işte hâlâ acemi idim, şimdi onca yıllık deneyimden sonra “neden” sorusunu bu kadar erken soracağımı pek sanmıyorum çünkü karşımdaki kişiye fazlasıyla müdahaleci gelebilir. Ama Tony yine kolayca yanıt verdi: “Çünkü galiba... Yaptığım şeyi anlamak için çabalamam gerektiğini biliyorum ve bu tarz bir konuşmanın faydası dokunur herhalde. Söyledim ya, Jamie öyle diyor.”

Hemşiresinden söz açmasını fırsat bilerek, Tony’nin kendisiyle ilgilenen ekip hakkındaki genel düşüncelerini ve ardından hastaneye nasıl nakledildiğini anlatmasını istedim. Yüksek güvenlikli bir cezaevinde müebbet hapis cezasının onuncu yılındayken, bir sahanlıkta birkaç mahkûmun saldırısına uğradığını, ona sapık dediklerini anlattı. Tony, üç adamın üstüne atlayıp onu nasıl yere serdiğini ve ucu sivriltilmiş bir diş fırçası olduğunu sonradan öğrendiği el yapımı silahla nasıl bıçakladıklarını anlatırken biraz kekeleydi. Acilen ameliyata alınması gerekmişti, yaşadığı için şanslıydı. Fiziksel olarak iyileşince, özellikle o üç saldırgandan birini vaktiyle arkadaşı saydığından, bunalıma girmişti. Ciddi bir intihar girişiminde bulunmuş, sonucunda ağır depresyon teşhisiyle tedavi edilmek üzere cezaevinden hastaneye nakledilmişti.

İlk seansımız biterken, Tony'ye o gerginlik hissinin geçip geçmediğini sordum. Geçtiğini ve benimle tekrar görüşmeyi isteyeceğini söyleyerek ekledi: "Sandığım kadar kötü geçmedi." Adli psikoterapistler için bunu duymak çok güzeldir. Daha sonra Jamie'yi bulup kendimi tanıttım ve o uyku meseleleri hakkında sorular sordum. Jamie sıcacık gülümsemesiyle, alçak sesle konuşan, zarif bir adamdı. Anlattığına göre, peyzaj mimarlığı yaptıktan sonra psikiyatri hemşiresi olmuştu; gözlemlerinde çiçeklerini anlatan bir bahçıvanın detaycılığı vardı adeta. Ben Tony'nin kâbuslarını sorunca Jamie biraz düşündükten sonra o kâbusların başkaları üzerindeki etkisinden söz ederek olayın içyüzünü anlattı. "Bizim için sorun oluyor çünkü yan odadaki adam Tony'nin sürekli uykusunda bağırıp onu uyandırmasından şikâyetçi. Ama elimizden bir şey gelmiyor. Onu yatırabileceğimiz başka boş oda yok." Jamie'nin söyledikleri karşısında kafam karışmıştı. İdari binaya dönmek için hava kilitlerinden ve kapılardan geçen zahmetli yolda yürürken, kafamda sarsıcı bir düşünce belirdi: Bağırان adamla bağırışlardan şikâyet eden adam aynı kişi miydi? İkisi de Tony miydi?

O ilk karşılaşmadan Tony'yle ne yapacağımı bilemez bir halde ayrılmıştım. Kabul edilmiş görüşe göre seri katillerin hepsi psikopattır ama bunun Tony için geçerli olduğundan pek emin değildim. Bana öyle gelmiyordu ama belki de ben anlayamıyordum. Karmaşık bir kavram olan psikopati, psikiyatri diline ilk kez 1930'larda girmiş, Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yerleşmiştir. O dönemlerde, çoğu ekonomik kriz ve savaş nedeniyle duygusal kayıplara uğramış, adeta sosyal normlardan kopmuş, dış dünyadan soyutlanmış erkeklerin, hissizleşmiş ruh halleri yüzünden başkalarına insan gibi değil, "eşya" gibi davranmaları toplumda giderek artan bir kaygı oluşturmuştu. 1970'lerde bu antisosyal davranış, Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından belirli aralıklarla yayımlanan *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*'ın [Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı] üçüncü edisyonunda, DSM-3'te

tanımlanacaktı. Söz konusu davranış, Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan *International Classification of Diseases* [Hastalıkların Uluslararası Sınıflaması] (ICD) adlı başvuru kitabında da benzer şekilde tanımlanır. DSM ve ICD, antisosyal kişilik bozukluğu (ASKB) olarak anılan bozukluğun bir versiyonunu içerir ve çoğu kişi psikopatinin bu bozukluğun ağır bir biçimi olduğunu savunur.

1941’de Hervey Cleckley adlı Amerikalı bir psikiyatristin yayımladığı *The Mask of Sanity* [Akliselim Maskesi] başlıklı, çığır açıcı çalışma, “psikopat” kavramına popülerlik kazandırdı.⁴ İşin garibi, Cleckley’nin kitabı üzerine çalıştığı sırada Almanya’daki Nazi hükümeti, Yahudi vatandaşlarının toplu halde katledilmesine dayanan ve *The Mask of Sanity*’nin yayımlanmasından kısa bir süre sonra, Ocak 1942’de Wannsee Konferansı’nda son halini bulan “Nihai Çözüm”ü* geliştirmekteydi. Cleckley’nin o toplantı hakkında ne düşüneceğini, o konuda bir şey bilip bilmediğini hep merak etmişimdir. Acaba hepsini psikopat olarak tanımlar mıydı?

Cleckley “normal” görünen, hatta sevimli bile sayılabilecek ama başkalarının hisleriyle hiç ilgilenmeyen bir grup insanı incelemişti. Deneklerin çoğu, sürekli onların yalanlarından, manipülatif mizaçlarından, duygusal sığılıklarından ve samimiyetsizliklerinden olduğu kadar, toplumsal geleneklere ve kurallara alenen saygısızlıklarından da yakınan ebeveynleri veya eşleri tarafından o çalışmaya kaydettirilmişti. En önemlisi, bu adamlar ve kadınlar görünüşe göre ailelerine sıkıntı yaşattıkları için ne pişmanlık duyuyor ne de durumu umursuyorlardı; değişeceklerine dair söz veriyor ama hiç değişmiyorlardı. Cleckley’nin psikopatlarından çok azının saldırgan veya gaddar olduklarını belirtmekte fayda var: Belki birkaçı kavga veya hırsızlık suçundan kısa süreli hapis cezaları almıştı ama ağır şiddet suçu işleyen yoktu. Bir diğer çarpıcı nokta ise Cleckley’nin kadın psikopat

* Alm. *Endlösung*. Nasyonal Sosyalistlerin “Yahudi sorunu” için “nihai çözüm” olarak gördükleri soykırım planı. (e.n.)

örneği olarak seçip araştırmasına dahil ettiği üç kadının, dönemin kadınlar için şart koştuğu toplumsal kurallara uymadıkları için kriterleri karşılıyor sayılmalarıydı: Bu kadınların psikopatlığının temel göstergelerinden biri, çok sayıda evlilik dışı cinsel ilişkiye girmeleriydi.

1970'lerde Profesör Robert Hare adlı Kanadalı bir suç psikoloğu, Cleckley'nin deneklerinin davranış özelliklerini kullanarak bir psikopati testi geliştirdi: Hare'in Psikopati Kontrol Listesi.⁵ Hare, testi şiddet suçlarından hüküm giymiş mahkûmlardan oluşan geniş bir örneklem grubuna uyguladı ve grubun azınlığının, yaklaşık üçte birinin, duygusal yoksunluk ve hilekârlık gibi yinelenen temel özellikleriyle ölçekte yüksek puan aldığını gördü. Yüksek puan alanlar şiddet ve türevlerinde azami düzeyde suç davranışı sergiliyordu ve düşük puan alanlara kıyasla tekrar suç işleme oranları yüksekti. Hare'in çalışması dünya çapında muazzam bir ilgi uyandırdı ve araştırmalara konu oldu. Psikopati geniş bir akademik alandır, hâlâ fikirler geliştirilmektedir; psikopatinin nedenlerine ve bu konuda neler yapılabileceğine dair hâlâ bir karara varılamamıştır. En yakın ihtimale göre, psikopati genler ve çevre arasındaki karmaşık bir etkileşimden doğmuştur ama hâlâ konu hakkında keşfedilecek çok şey olduğuna eminim. Ben nedenlerden çok, ilk kez 1960'larda ve 1970'lerde görülmeye başlanan, psikopatların tedavisi hakkındaki görüşlerle ilgileniyorum. Psikopatisi olan kişilerin, bir nebze öz yansıtma* kapasiteleri varsa grup terapisi ve bireysel terapiyi birleştiren yapılandırılmış cezaevi programlarına olumlu yanıt verdiklerine dair bulgular ortaya çıkmaya başlamıştı.⁶ Yine de terapistin kandırılma ve kullanılma riski bulunduğundan, bireylerle çalışma konusuna temkinle yaklaşmak gerekir.

* Kendi üzerine düşünme, özdeşleşim. (e.n.)

Tony ile tanıştığımızda Hare'in kontrol listesi oluşturulalı ne-redeyse yirmi yıl olmuştu ve yeni bir düşünce ortaya çıkmıştı: Bazı araştırmacılar psikopati diye bir şeyin gerçekten var olup olmadığını ve varsa bile suç işlemenin psikopatinin tipik bir özelliği olup olmadığını sorgulamaya başlamıştı. Toplumumuzda sayısız başarılı psikopat olabileceği iddiası gündeme gelmişti: Bankalarımızı ve diğer endüstrilerimizi yöneten veya küçük ülkeleri işgal eden, o sevimli, zeki ve acımasız insanlar psikopat olabilir miydi?⁷ Buradaki karmaşıklık, bu fikrin psikopatiyi zorlu ve istismarcı olmakla fiilen aynı kefeye koymasındır, bu durumda da bizimki gibi çağdaş kültürlerde psikopatinin yaygın bir tanısı olması gerekmektedir. Ama en azından mevcut verilere göre durum böyle görünmüyor. Ayrıca yasaları çiğnememişlerse bu insanları psikopatiyle yaftalamanın, zaten bildiğimiz üzere kaba ve kötü olduklarını ima etmenin ötesinde ne işe yarayacağı da bence belirsizdir.

Bu düşünce Tony ve onun gibiler için nasıl geçerli olabilirdi? Cezaevinde ve güvenli hastanelerde gördüğümüz psikopatlar, içinde bulundukları durumdan da anlaşılacağı üzere, toplumsal açıdan başarı değil, başarısızlık örneğidir; yakalanmaktan kurtulacak zekâyâ sahip olmadıkları da açıktır. Çoğu psikopatın gücü yettiği halde asla şiddete başvurmayacağını düşünüyorum (gerçi bu işi kendileri yerine başkasına yaptırabilirler) çünkü şahsen şiddete başvurmak, rahatlıklarını ve esenliklerini tehlikeye atar. Ömrüm boyunca karşılaştığım psikopatlar ne olağanüstü bir zekâyâ ne sosyal beceriye ne de cazibeye sahipti. Genelde psikopatlar o kadar empati yoksunudurlar ki başkalarını nasıl etkilediklerini göremezler ve o yüzden sonunda hep kendi kendilerini sabote ederler. Terapi istemeleri uzak bir ihtimaldir çünkü yardımımızı talep ederek kendilerini küçültmek istemezler, ayrıca zaten her şeyi bildiklerini düşünürler. Sırf bu nedenle bile Tony, kaç kişiyi öldürmüş olursa olsun psikopati kriterlerini karşılamıyordu.

Tony ile uzunca bir süre birlikte çalışacağımızı, aramızda yavaş yavaş terapötik bir ittifak veya –alanında öncü İngiliz psi-

kiyatrist ve psikoterapist John Bowlby'nin tabiriyle- "güvenli bir zemin" kurulacağını umuyordum.⁸ Tony'nin açılmasını sağlayacak türden güveni kurmamız bir yılı bulabilirdi. Terapinin başında açtığı konuya geri dönmeye karar verdim; kâbusları hakkında konuşmayı tercih etmediğini söylemesine karşın, kâbusları ile bağırان adam sorunu arasındaki bağlantıyı öğrenmek istiyordum. Tony'nin, rahatsız edici hislerimizi veya arzularımızı tıpkı ekrana yansıtılan bir görüntü gibi bir başkasına aktarmamıza dayanan ve adına yansıtma denen bir psikolojik mekanizma kullanarak kendini "bağırان adamın" yerine koymuş olabileceği fikri merakımı uyandırmıştı. Adımlarımı dikkatli atmam gerektiğinin farkındaydım çünkü yansıtma "gerçeği değerlendirme yetisinde" bozulmayı içeren bir savunma mekanizmasıdır. Daha sonra tekrar döneceğim bu terim, neyin gerçek olduğunu, neyin olmadığını ayırt edebilme yeteneğini ve kişinin durumları gerektiği gibi değerlendirip ona göre tepki verme becerisini niteler. Bu yeti hepimizde vardır ama psikoz yaşayanlarda azalmış veya bozulmuştur.

"Bağırان adam" yansıtması Tony'nin görüldüğü kadar iyi olmadığı anlamına gelebilirdi; kâbuslar hakkında konuşmak istemeyişinin, savunmanın gücüne ve duysal niteliğine işaret ettiğini seziyordum. Bu duvar hızla veya aniden yıkılırsa Tony altından kalkamayacağı korkunç duygular yaşayabilir ve yeniden intihar eğilimine girebilirdi. Denetmenimle kâbusların Tony'nin zihnindeki başka bir şeyi temsil edip etmediği ve "yan odadaki adamın" Tony'nin önüne set çekme gereği duyduğu bir fikri veya kişiyi simgelemesinin mümkün olup olmadığını da tartıştık. En büyük korkularını bana anlatabilmesi için Tony'yi nasıl desteklemem ve kendi hızında ilerlemesine izin vermem gerektiğini konuştuk. Birkaç ay birlikte çalıştıktan sonra biraz aşama kaydettik ve Tony nihayet kâbuslarının içeriğinden söz etmeye hazır olduğunu söyledi.

Hep aynı şeyleri görüyorum, diye başladı. Genç ve yakışıklı bir adamı boğuyordu; adam bağırmaya çalışıyor ve Tony de onu

susturmak zorunda kalıyordu. Gırtlığına uyguladığı baskıyı artırdıkça kurbanının gözlerindeki paniği ve korkuyu görüyor, şiddetli bir güç hissi duyarak adeta “sarhoş” oluyordu. Derken aniden genç adamın yüzü, ölmüş babasının hiddetle buruşmuş yüzüne dönüşüyordu. Tony sesi titreyerek, yüzün daha sonra, korkunç öfkeli ağzını yılanlar çevrelemiş, erkek bir Medusa başına dönüştüğünü anlattı. Rüyasında Tony ha bire o başı susturmaya çalışıyordu, baş ise Tony’ye bağırıp duruyordu. Sözcükleri seçilmiyordu ama Tony “alaycı, kötü sözler” söylediğini biliyordu ve hem korkuyordu hem de söylenenleri anlamadığı için büyük bir üzüntü duyuyordu. Öğrenmesi gerektiğini hissediyordu ama tam o esnada kalbi gümbürdeyerek kan ter içinde uyanıp yan odadaki adamın haykırdığını duyuyordu.

Anlattığı kâbus bizi doğrudan Tony’nin suçları ve ailesi hakkında biraz daha konuşmaya yöneltti. Bazı yalın gerçekleri biliyordum ama bunları doğrudan Tony’nin ağzından duymak istiyordum. Katolik bir ailede İngiliz bir baba ve güzel, hassas bir kadın olan ama kocasının kendisine ve çocuklara uyguladığı şiddet karşısında elinden bir şey gelmeyen İspanyol bir aneyle büyüdüğünü anlatarak başladı Tony. Babasının yumruklarından kaçmak için annesinin gardıroptaki giysilerinin altına saklanmaya çalıştığını, babasının istismarcı erilliğinin panzehri niteliğindeki o tatlı kokuları ve yumuşak kumaşları ne kadar sevdiğini hatırlıyordu. Yalnızken bazen annesinin makyaj malzemeleriyle oynayıp giysilerini denemişti. Gençlerin erilliğin ve dişiliğin anlamını keşfederken geçtikleri normal bir gelişim süreci olan bu durum, bana Tony’nin kendini babasından çok annesiyle özdeşleştirmiş olabileceğini düşündürttü ama Tony’nin ergenlik dönemine yaklaşırken annesinden nasıl nefret etmeye başladığını, onun sevgisini istemediğini, zayıflığından tiksindiğini anlatması, bu tabloya uymuyordu.

Ortaokulda özsaygı sorunları yaşamış, kendini çirkin bulmuştu. Çocukluğunda istismara ve ihmale uğrayan kişilerden aynı şeyi sıklıkla duyardım; bu kitaptaki bir diğer hasta, Marcus

da onlardan biri. Böyle çocukların aynadaki görüntülerine ajitasyon ve düşmanlık tepkileri verdiğini gösteren çalışmalar var. Bu çocuklar aynı zamanda “sosyal bir beyin” geliştirmekte de genellikle zorlanır, başkalarıyla olumlu etkileşime geçemez, ruh hali değişimleri ve öfke kontrolüyle ilgili kalıcı sorunlar yaşayabilirler. Genç Tony’nin sınıfta hiç arkadaşı olmadığını duymak beni şaşırtmadı. Genelde böyle sessiz, zorlu çocukların –sorunlu ev yaşamları olan yalnız çocukların– dayanıklı olduğu söylenir, hatta bu sıfat, sanki soğuğa dayanıklı bitkilerden söz ediliyormuş gibi, çocuklar için sürekli kullanılır. Oysa temel bakım ihtiyaçları karşılanmadığı için duygusal yoksunluk çeken çocuklara uygun sıfatın dayanıklılık değil, durgunluk ya da uyuşukluk olduğunu, bu çocukların kış uykusu misali bir hale geçiş yaptıklarını söylemek daha doğru olur. Kendilerini korumak için yaşadıkları dünyanın gerçekliğinden kopabilirler ve tıpkı asit yağmuru yüzünden stres altında kalan veya kötü toprağa ekilen bir bitki gibi, zihinlerinin gelişip serpilmesi ke-sintiye uğrayabilir.

Tony okulda yaşadığı zorluklar karşısında, kas kütesini arttırmak için vücut geliştirme antrenmanlarına başladığını anlattı. Çok geçmeden diğer çocuklara sataşıp zorbalık etmeye başlamış, bunun da cinsel açıdan kendisini uyardığını fark etmişti. Cinsel suçlulardan sürekli duyduğum bu bağlantı, onlarca yıllık geniş bir araştırma külliyatı tarafından da destekleniyor. Nörobilimdeki gelişmeler sayesinde beynimizin korktuğumuzda, uyarıldığımızda veya heyecanlandığımızda “ışıldayan” bölgelerinin birbirlerine çok yakın konumlandığını ve aynı sinir ağlarını kullandığını biliyoruz. Tony başkalarına zorbalık ettiğinde cinsel açıdan uyarıldığını anlatırken, bunun Tony için bir savunma mekanizması olabileceğini sezdim: Diğer çocukları korkutarak kendini güçlü ve “fallik” hissedebiliyordu. Babasıyla ilgili korkularını bir başkasına yansıtarak kendi korkunç duygularından kurtulabiliyordu. Pek çok hastanın benzer şeyler anlattığını duydum; şiddete başvurmak kendilerini güvende

hissetmelerini, bir şekilde doyuma ulaşmalarını sağlıyordu. Çoğumuz bu hisle empati kuramamak da, Almancada zarar ve neşe sözcüklerinin birleşiminden oluşan *schadenfreude*'yi, yani başkalarının talihsizliğine sevinme duygusunu muhtemelen hepimiz bir noktada yaşamışızdır. Bir başkasının acısının içimizde çaktığı bu rahatlama kıvılcımı, bir başa çıkma mekanizmasıdır. Tony örneğinde söz konusu kıvılcım, kükreyen bir aleve dönüşecekti.

Genç Tony bu hislerden kaygılanacak kadar sosyal bilince ve empatiye sahipti. Ayrıca diğer erkeklere duyduğu cinsel çekim konusunda da ikircikliydi. Tony, eşcinsellerin yerinin cennem olduğunu düşünen koyu Katolik ebeveyni nezdinde bunun aforoz anlamına geleceğini biliyordu. Babası erkek eşcinsellere “nonoş” diyor, en ufak bir dişilik belirtisi gördüğü erkekleri yerin dibine geçiriyordu. Tony yine de başka bir erkekle, hem güzel hem zayıf biriyle birlikte olmanın, onu kontrol etmenin nasıl bir his olacağını düşünüyor, hayaller kuruyordu. Annesiyle babasının arasındaki güç ilişkisini ve gardırobun tah-taları arasından onların etkileşimlerine tanıklık eden, korkmuş küçük çocuğu düşündüm. Tony, okulda kavgaya karıştığında babasının onu överek şöyle dediğini söyledi: “İşte şimdi gerçek bir erkek çocuğu oldun.” Marquis de Sade ile Pinokyo arasında uçurumlar varmış gibi görünse de Tony bunları söyleyince aklıma o küçük kukla çocuk geldi. Pinokyo'nun bulduğu sevgi sayesinde gerçek bir erkek çocuğu olması ile ona can veren “babası” Geppetto arasındaki bağı düşünmeden edemedim.

Tony okulu bitirince aşçılık eğitimi almak istemişti. Babası bu isteği küçümseyince (“Yemek yapmak kadın işidir”) Tony 1980'lerin sonunda, yaşadığı taşra kentinden ayrılıp Londra'ya taşınmıştı. Şık bir lokantada iş bulmuştu: Gündüzleri garsonluk yapıyordu ve işinde çok başarılıydı. Sonunda Tony'nin duruşma tutanaklarını bulmayı başarıp iş arkadaşlarının yeminli ifadelerini görünce, Tony'yi popüler ve hamarat diye tanımladıklarını, seri cinayetten tutuklanmasına çok şaşıklarını öğrendim. Tony geceleri yerel eşcinsel barlarında takılıp erkeksi tavırlı, meydan

okuyan zor adamı oynuyordu. İki kimlik arasında gidip gelmenin kendisine uyduğunu bana açıkça söyleyebildi: sevimli garson ve sert cinsel avcı. O anlatırken, lokantadaki vardiyasını bitirdikten sonra bir sokakta gözden kayboluşunu, gıcır gıcır beyaz gömleği ile önlüğünden kurtulup öbür Tony'nin atletik ile deri ceketine bürünüşünü gözümün önüne getirdim. Aklıma diğer seri katiller hakkında okuduklarım geldi: Gaddarlıklarını gündelik yaşamlarından itinayla ayırıyor, bazen “eşleme” [doubling] adıyla bilinen ve yine bir tür savunma mekanizması görevi gören dahili bir bölünmüş ekran oluşturuyorlardı. Söz konusu terimi ilk kez 1986'da, ölüm kamplarındaki Nazi doktorlarla ilgili çalışmasında kullanan Profesör Robert Lifton'ın belirttiği üzere, bu doktorların bir tüm ahlak standartlarından muaf “Auschwitz benliği”, bir de prensip sahibi, profesyonel aile babaları olarak sürdükleri kamp dışı yaşamlarındaki “insan benliği” vardı.⁹

FBI'nın 2008'de seri cinayetler üzerine düzenlediği bir sempozyumda bu bölünmenin üzerinde duruldu.¹⁰ Araştırma sonuçları, sayısız televizyon dizisinde ve romanda resmedilenlerin aksine, bu suçluların nadiren sosyal açıdan yalnız ve uyumsuz kişiler olduğunu doğruluyordu. FBI uzmanlarının incelediği deneklerden çoğunun bir işi, sosyal bir yaşamı ve ailesi vardı. Söz konusu kişilerin genelde “iyi bir komşu” ve “cana yakın bir iş arkadaşı” olarak anılması, bir keresinde bir seri katil hakkında duyduğum, sanığın “vergilerini daima ödediğini” vurgulayan bilirkşi ifadesini hatırlatmıştı. Eskilere dayanan “iyi insan” ile onun kötü *doppelgänger*'i fikrinde olduğu gibi, iyi benlik, genellikle gözlerden gizlenen alternatif zalim benliğin dublörlüğünü yapar. *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde'in Tuhaf Vakası*, bunun edebiyattaki klasik bir örneğidir.

İnsanlar terapide, en azından başlangıçta, daha iyi olan benliklerini ortaya koymaya meyillidir. Tony'nin bana -Jung'un deyişiyle- “gölge benliğini” göstermesinin zaman alabileceğini

* Germen mitolojisinde canlı bir insanın tıpatıp benzeri kötü varlık. (e.n.)

düşünüyordum ama seanslarda beklediğimden çok daha çabuk belirdi. Tony'nin karşısında dikkatli davranmak için o kadar çabalıyordum ki kendimizi fazla zorlayınca genelde hep başımıza geldiği gibi, acemice bir hata yapmam işten bile değildi. Yine bir gün kâbusları hakkında konuşurken, bağlam gereği Tony'ye daha önce sözünü ettiği, kendi tabiriyle babasının "istismarcı davranışı" konusuna dönüp dönemeyeceğimizi sordum. Yüzünün karardığını gördüm: Kalın kaşlarını çatarak bana öfkeli bir bakış attı. Endişelendim ama şaşırmışım da. Babasının gaddarlığını o şekilde tanımladığından emindim, dolayısıyla söz konusu tabirin onun için uygun olduğunu varsaymışım. Anladığım şey ise onun sözlerini kullanmamın o sözlere Tony'nin kaldıramayacağı bir gerçeklik vermesiydi: Babasıyla o kadar özdeşleşmişti ki kendi sözlerini benim ağzımdan duymak canını sıkıyordu. Aramızdaki masanın kenarını kavrıyor; parmak boğumları bembeyaz kesilmişti. Masayı devireceği veya üstünden atlayacağı endişesiyle irkilmişim. Elim kemerimdeki alarm düğmesine gitti. Ama Tony ayağa kalkıp sandalyesini yana fırlattı ve kararlı adımlarla kapıyı çarpıp çıktı.

Tony'nin ani gidişi personeli endişelendirdiği kadar kızdırmıştı da. "Ne oldu?" diye sorarlarken aslında "Ona ne yaptın?" demek istediklerini seziyordum. Bir psikoterapistle çalışma sürecinin bir parçası olarak hastalar bazen olumsuz tepkiler verebilir. Hemşireler bunu bilmesine bilir ama aynı zamanda da terapist evine gittiğinde, arkasında bıraktığı psikolojik kargaşayı toparlamak onlara kalır. Terapi yüzünden "altüst olması", hastayı personele veya diğer hastalara karşı daha saldırgan, daha tehlikeli kılabilir, hatta kendine zarar vermesiyle bile sonuçlanabilir. Yaşananları açıklamak ve kimsenin tehlikede olmadığını dair personele güvence vermek için bayağı bir zaman harcamam gerekti: Tony yalnızca bana kızmıştı ve kızgınlık ile birini öldürme riski aynı şey değildi.

Tony ile ilerleme kaydetmek, iyi bir terapist olduğumu ya da en azından, çenemi kapalı tutup dinlemeyi becerebilirsem

iyi bir terapist olma potansiyeli taşıdığımı göstermek istiyordum. Konuşacağım zamanlarda daha hassas davranmam, sözcüklerimi daha dikkatli seçmem gerekiyordu. Eğitimim sırasında bunun önemine dikkat çekmiş, yıllarca pratik isteyen, pek çok deneme yanılma gerektiren bir şey olduğunu söylemişlerdi. Denetmenime Tony'yı “zihinselleştirmeyi”* veya yeterince anlamayı beceremediğim için ciddi hayal kırıklığı duyduğumu söyledim. Denetmenim bunun da değerli bir ders olduğuna dikkat çekti. Bizler hastalarımızın başkalarını zihinselleştirmeyi becerememesine odaklanmaya meyilliyizdir çünkü hastalarımız genelde kurbanlarından gelen işaretleri yanlış yorumlar ya da tutukluyken diğer suçluları veya personeli zihinselleştirmedikleri için çatışmaya girerler ama bunun aslında herkesin, hatta eğitilmiş bir terapistin bile kolayca düşebileceği bir tuzak olduğunu öğrenmek, değerli bir deneyimdir. Denetmenimin dediği üzere bu, tedavi ettiğimiz insanlarda olduğu kadar terapistlerde de öğrenilebilen ve geliştirilebilen bir yetidir.

Birkaç hafta sonra öfkesi yatışan Tony kendini yeniden sansa gelmeye hazır hissedince durumu birlikte inceleme fırsatı bulduk. İnsanın zihinsel değişimi ve gelişimi için “altüst edilmesinin” şart olduğu konusunda anlaştık, ardından altüst etme sözcüğünün çift anlamlılığı üzerine konuştuk: Birini mutsuz etme anlamına karşılık, bir şeyi tersyüz etme, böylelikle de alttaki yeni ve muhtemelen rahatsız edici şeyi ortaya çıkarma anlamı. Bu tarz altüst olma durumlarını kontrol etme isteğimden kurtulmam gerektiğini fark ettim. Denetmenim sayesinde anladığım bir şeyi Tony ile de paylaşabildim: Zihinlerimizin farklı olmasına ve çatışmaya girmesine izin vermemiz gerekir, hatta bunun yararı bile dokunabilir. Benim hatam ve Tony'nin öfkesi yüzünden birlikte yaptığımız iş bozulmadığı için rahatlamıştım, böylece haftalık görüşmelerimizi yeni bir anlayışla sürdürdük.

Tony geçmişini anlatmaya devam etti ve aradan birkaç ay daha geçtikten sonra cinayetlerin başladığı döneme yaklaştık.

* Kişinin kendi veya başkalarının zihinsel durumunu, aklından geçenleri anlaması. (e.n.)

Anlattıklarına bakılırsa ilk suçunu, birkaç yıl boyunca Londra'nın eşcinsel ortamlarında vahşi bir yaşam sürdürdükten sonra işlemiştir. Tam HIV salgınının patladığı sıralarda, çok sayıda cinsel partnerle ve envaiçeşit uyuşturucuyu deneyen Tony, "Roma yanarken keman çalmalık" bir nihilizm yaşıyordu. İzin gecesinde, yani her perşembe barlarda erkeklerle tanışmak için "sefere çıkmayı" alışkanlık edinmişti. Söylediğine göre, kendisinden genç, "güzel" ve "muhtaç" erkeklerden hoşlanıyordu. Karşısındakileri baştan çıkarmak için başlangıçta ters davranıyor, sonra da onu yumuşattıklarını düşünmelerine izin veriyordu. Tony'nin cana yakın gülümsemesini görünce, kaba cazibesinin erkeksi bir sevgi ve koruma arayışındaki birine çekici gelebileceğini düşünmüştüm. Tony'nin kendisine kendi kırılğanlığını ve ilgi ihtiyacını hatırlatan genç erkeklere yönelmiş olabileceğini düşündüm: Onları öldürünce kendi içinin o parçasını öldürüyordu belki de. İlk suçunu işlediği dönemde bunalıma girdiğini ve intiharı düşündüğünü duyunca şaşırmadım.

Tony, tanıştığı erkeklerle bardan çıkıp cinsel ilişkiye girmek için bir ara sokağa veya parka gidişlerini anlattı. Söylediğine göre hiçbir zaman gerçek adını vermiyordu, böylece orgazmın ardından adamın suratına yumruğu geçirdikten sonra ihbar edilemeyeceğine güvenerek kaçabiliyordu. Sonraları kaçmak yerine kurbanların cüzdanını alıp, polise giderlerse onları bularak öldürmekle tehdit etmeye başlamıştı. İlk cinayetinden önce kaç kişiyi böyle tehdit ettiğini hatırlamıyordu. Barlarda biraz kontrolden çıkmış bir sadist olduğu söylenen, "Perşembeci" bir adamdan söz edilmeye başlandığını duyunca, uğrak yerlerini değiştirerek kentin başka bir bölgesine gitmeye karar vermişti. İlk cinayet kurbanıyla o zaman tanışmıştı.

Kâbuslarında gördüğü yüz, onun yüzüydü. "Masmavi gözlü", sevimli bir çocuktuk, dedi Tony. Konuşurken boğazı düğümленince sustu. Düşünmenin kolay olmadığını itiraf etti. Bana neler anlatabileceğini düşündükçe geriliyordum. Gazetede cinayet haberi okumak başka, cinayeti doğrudan katilin

ağzından dinlemek çok daha başka bir şeydir. Tony anlatmaya başlarken tarihsel şimdiki zamana* geçince, önce biraz şaşkırdım. Ardından bu kipin Tony'nin anadili İspanyolcada yaygın kullanıldığını fark ettim. Mesleğimin ilerleyen yıllarında travmazedelerle çalıştıkça ve travmatik belleğin doğasını daha çok araştırdıkça, acı verici olayları anlatırken şimdiki zamana geçmenin –yalnızca şiddet failleri için değil– pek çok kişi için tipik bir durum olduğunu öğrenecektim. İçimdeki psikoloji kâşifi bunu büyüleyici buluyor: Zamansal gerçekliğin bu şekilde çarpıtılması, o anıların canlılığını yitirmedeğinin, dosyalanıp ait oldukları geçmişe kaldırılmadığının sinyalini veren bilinçdışı bir işarettir. Bu tarz anlatım değişikliklerini daha sonra yeniden kurgulamak üzere daima hatırlamaya çalışır, aklımda kalan anahtar cümleleri not ederim.

“Taksideyiz, onun evine gidiyoruz. Yol boyunca ‘Yapacağım, ona gününü göstereceğim,’ diye düşünüyorum. Bu seferkini öldürebileceğimi biliyorum. O kadar genç, o kadar saf ki. Çok da sevimli bir yüzü var; ayva tüyleri, yumuşacık teni. Bir apartmanın en üst katında oturuyor, iki kat merdiven çıkmak zorunda kalıyoruz, bir an önce çıkıp sevişelim diye düşse kalka birbirimizle yarışıyoruz. Eve gelince önce biraz bir şeyler içip hap atıyoruz, ardından öpüşmeye başlıyoruz ve onu boğma dürtüsünün kasıklarımda başladığını hissediyorum. Başını kaldırıp bana gülümsüyor, o gözleri... seksi bir bakış atmaya çalışıyor ama o bakışa, o gözlerle dayanamıyorum ve işte o an gırtlaklarını sıkıveriyorum. Hiç güçlü değil. Bense güçlüyüm, ondan çok daha güçlüyüm ve çok geçmeden... İş bitiyor. Ona bakınca tiksinti duyuyorum. Yüzüne vuruyorum, sonra da hareket etmediğini fark edene kadar birkaç kez tekmeliyorum. Ölmüş. Sonra oradan çıkmam gerektiğini düşünüyorum ama cesedini bulurlar ve yakalanırım diye korkuyorum. Ne yapabilirim? Cesedini saklayıp ondan kurtulabilirim ama nasıl? Nehre veya bir kanala mı atmalı? Vakit gecenin yarısı ve üstelik nerede, kentin hangi

* İngilizcede geçmişte yaşananları anlatmada şimdiki zaman kipinin kullanılması. (e.n.)

bölgesinde olduğumuzu bile bilmiyorum. Cesedi sürükleyerek onca basamaktan indirmeyi düşünüyorum ama komşular kesin sese uyanır. Düşünüp taşındıktan sonra bir torbaya veya bavula falan koymam gerektiğine karar veriyorum, evi kolaçan edip bir spor çantası buluyorum ama minyon bir tip olmasına karşın çantaya sığmıyor. Ya cesedi katılışırsa ne yapacağım? Dışarıda şafak sökmek üzere. Acele etmeliyim. Evin arkasında bir ağaçlık olduğunu görüyorum...”

Aniden sustu. Lafın nereye varacağını biliyordum. Bunu anlatmak hiçbir dilde, hiçbir kipte kolay olmazdı. Tony bir mutfak bıçağıyla ilk kurbanının başını kesip gövdesinden ayırmıştı. Sonunda gövde ile baş atıldıkları ağaçlıkta birbirine yakın mesafede bulunmuştu. Böyle bir şeyi yapan canavar ruhlunun profili ve tüm bunların ne anlama geldiği hakkında korkunç spekülasyonlar yapılmıştı, oysa işin ardındaki mantığın son derece basit olduğunu öğrenmek üzereydim. Tony bakışlarını yere sabitleyerek, gövdenin en ağır kısmının kafa olduğunu hemen fark ettiğini söyledi: “Tıpkı bir bowling topu gibi,” ve “o yüzden kesmek zorundayım.” “Çok zor,” dedi ve mırıldanarak ekledi: “Bir türlü kesilmek bilmiyor.” Kendini toplamasını bekledim, sığ nefesler alıyordu.

“İş bittiğinde,” diye devam etti, “tek bir çantaya sokabiliyorum, geri kalanı da başka bir çantaya sığıyor. Gürültü etmemeye, bir şeye çarpmamaya ya da onu elimden düşürmemeye çalışarak, çantaları sürükleye sürükleye merdivenlerden indiriyorum.” Anca o zaman tepkimi ölçmek için başını kaldırıp bana baktı. Yüzümdeki sakin ifadeyi korumayı başarak, nazıkçe başımı salladığımı hatırlıyorum: Görüldüğü kadar zor değildi çünkü bunların Tony için “işin” uygulama kısmı olduğunu anlıyordum. Hastaların söyledikleri karşısında duygusal tepkilerini kontrol etmeyi öğrenmek, doktorluk eğitiminin temel bir parçasıdır. Freud terapi işini cerrahiye benzetmiştir: Hastanın karnını kesip açtıktan sonra beti benzi atan veya “Kanser her yanını sarmış!” diye haykırarak odadan kaçan bir cerrah

düşünemeyiz. O yüzden eğitimimiz sırasında, psikolojik açıdan bizi rahatsız edebilecek şeylerin farkına varabilmek için biz de terapi görürüz. Yine aynı nedenle hastalarla ilgili olumlu veya olumsuz duygularımızı odadan dışarı taşıyıp denetmenlerimizle konuşuruz. Seans sırasında ise kendimin değil, hastamın duygusal deneyimlerine odaklanmakla yükümlüyümdür.

Tony'yle bu seansımızın sosyal açıdan sıradanlığı bir an bana çok saçma geldi. Bir odada oturmuş iki insan, kafa kesmekten söz ediyorduk ama kapıdaki cam panelin önünden geçerken içeri göz atan biri, böylesine garip bir konuda sohbet ettiğimizi anlamazdı. Havadan sudan konuştuğumuzu düşünebilirdi. Kafa kesme işlemi hakkında Tony'ye daha fazla soru sormayı gereksiz buldum; zorlu bir soruna pragmatik bir çözüm getirmekten ibaretti sonuçta yaptığı. Ayrıca seri katil Dennis Nilsen'in içerleyerek gözlemlediği üzere, insanların Nilsen'in o adamları öldürdüğü gerçeğinden çok, cesetlerine ne yaptığıyla (parçaladıktan sonra tuvalete atıp üzerlerine sifonu çekmişti) ilgilendiği de aklımdaydı. Tony'den, o genç adamın cesedinden kurtulduktan sonra neler olduğunu, kendini hazır hissettiğinde anlatmasını istedim. Kasten geçmiş zaman kullanıyordum, Tony ise şimdiki zamanda ısrarcıydı: "Ertesi gün işe gidiyorum, her şey rüya gibi geliyor. Kendimi gerçek olmadığına inandırıyorum, anlıyorsunuz ya? Sonra o bulunup haberlere çıktığında, kendi kendime ben yapmamışım gibi davranıyorum."

Julius Caesar'da, Brutus aynı hissi şöyle betimler: *Korkunç bir şeyin yapılmasıyla / İlk adımın atılması arasında geçen zaman / Bir kâbus, bir korkulu rüya gibi bir şey.** Shakespeare'in belagatli özeti psikolojik açıdan eksiksizdir, aynı zamanda da şiddet faillerinin suçu işlerken rüya benzeri ya da "disosiyatif"*** bir ruh haline girdiklerini gösteren modern araştırmaları da adeta

* William Shakespeare, *Julius Caesar*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, İstanbul.

** Bireyin travmalarıyla ilişkili duygu ya da anılarını ayrı bir alana iterek çoğul kişilik oluşturmaları. (e.n.)

öngörmüş olur. Suç işlerken girilen bu ruh hali detayları hatırlamayı güçleştirdiğinden, kişinin “Ben yapmadım” veya “Öyle bir şey olmadı” diye düşünmesini kolaylaştırır.

Tony yine şimdiki zamanda konuşmaya devam ederek, yeni bir keşfe kapı açtı: “Şimdi perşembeleri gittiğim barda herkes bunu konuşuyor. Ben de öyle; hatta sağ salim evine gitsin diye çocuğun birine eşlik ediyorum, çok da hoşuma gidiyor. Ama sonra aynı şeyi istediğim zaman tekrar yapabileceğimi ve yaptığımı kimsenin anlamayacağını düşünüyorum. Yaparım, ne önemi var ki; çünkü zaten gerçek değil.” Bu tür inkârın, iyi insan imajımızı korumaya yönelik bir arzudan doğan gayet bildik bir insani dürtü olduğunu düşünerek başımla onayladım. Boşanma avukatlarından, ilk görüşmelerinde çoğu müvekkillerinin evlilik birliğinin müstakbel eski eşin kötülüğü yüzünden bozulduğunu anlattığını, kendilerini suçsuz gördüklerini duymuştum. Avukatlar başlarını sallayıp not alırlarmış ama böyle iddiaların öykünün yalnızca başlangıcı olduğunu da bilirlermiş. Aynı şey terapi için de söylenebilir. Tony’nin kemikleşmiş inkârı, bilincini kötü benliğinin farkındalığından korumasına izin veriyordu: İşlediği şiddet eylemi gerçekse bir önemi olurdu ki o da insana dayanılmaz gelirdi. Tony’nin kendini potansiyel bir kurbanı zardan koruduğuna inandıracak kadar ileri gitmesi, son derece dikkat çekiciydi.

Tony farklı barlarda tavlayıp öldürdüğü diğer iki adamı anlatarak devam etti. Cesetlerden kurtulmak için elinden geleni yapmıştı. Kafalarını kesmemişti, o yüzden de polisin ilk cinayet ile sonrakiler arasında bağlantı kurması biraz zaman almıştı. Sonunda Tony’yi, son kurbanının dairesinde çalıştığı yere ait bir kibrit kutusu bulununca yakalamışlardı. Tony başlarda inkâr etmiş ama sonra üç cinayeti de işlediğini itiraf etmişti. Üç kez ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmişti; şartlı tahliyeye başvurabilmesi için geçirmesi gereken süre ise en az yirmi yıldır. Bugün olsa bu ceza fazla hafif bulunurdu ve Tony muhtemelen şartlı tahliye olasılığı olmaksızın ömür boyu hapse mahkûm edilirdi.

Bütün terapi seansları böyle önemli açıklamalardan oluşmaz. Seanslar çoğu gün kayda değer bir şey olmadan geçer. Otururuz, konuşuruz, dinleriz, iki insan olarak birlikte düşünceler geliştiririz. Tony ile cinayetler konusuna bir daha dönmedik ama hâlâ sürmekte olan kâbusları hakkında çokça konuştuk. Seanslarımızdan birinde yan odadaki hastadan acı acı yakındı; adam personele gidip geceleri bağırmanın *Tony* olduğunu söylemiş, Tony çok sinirlenmişti. Adamla yüzleşmiş, onu yalancılıkla suçlamıştı. Kavga çıkmıştı ama sonra hemşire Jamie araya girerek öbür hastanın haklı olduğunu söylemiş, geceleri bağırmanın Tony olduğunu açıklığa kavuşturmuştu. Duydukları Tony'ye o kadar gerçektir gelmişti ki bir türlü inanamıyordu. Ama Jamie'nin yalan söyleyeceğini de sanmıyordu. Söylediğine göre "kafası bunu bir türlü almıyordu" ama tartışmayı uzatmamıştı. Hemşiresi onu rahatsız edecek bir şey söylediğinde ağzını açmaması, Tony'nin terapiyi yararlı bulduğunun bir işareti sayılabilirdi. Jamie'nin de aynı şeyi sezdiğine ve doğru şeyi yaptığını inanıyordum. Tony'ye hemşireyle görüşüp fikirlerinden faydalandığımı söyledim. Tony'nin Jamie ile benim, adeta onu düşünen bir çift ebeveyn gibi irtibat halinde olmamızdan hoşlandığı izlenimine kapıldım.

Jamie ile aralarındaki bu alışveriş, Tony'nin sıkıntılı zamanlarda durumları nasıl algıladığını görme fırsatı sunuyordu. Tony'ye açıkladığım gibi, alabileceğinden fazla yükü karşılarsınca zihin devre dışı kalabilir ve kendimizle ilgili hoşumuza gitmeyen şeyleri başkalarına atfedebiliriz. Bu düşünceden yola çıkarak Tony'ye yan odadaki adamın gece bağırırken neler söylediğini anlayıp anlayamadığını sordum. Herhangi bir sözcük duyabilmiş miydi? "İmdat, diye bağırıyor. Hem de defalarca." O noktada Tony'ye söylemek benim için çok fazla olacaktı ama yardım isteyen adamın, ölen bir adamın çaresizlik içinde attığı son çığlıklardan kalma bir anı kırıntısı olabileceği aklıma gelmişti. O yüzden Tony'ye kâbuslardan uyanıp yardım isteyeninin kendisi olma ihtimalini sordum. Yüzü asıldı, yorum yapmadı.

Başkasını gece bağırarak suçlamaktan vazgeçmeye hazır olup olmadığını kestiremiyordum. Ama karşı çıkmadı, ben de “yan odadaki adamın” Tony’nin ifade edemediği şeyleri söyleyip Tony adına yardım istediği fikrini ileri sürdüm.

Yüzünü ellerine gömdü, sesi boğuklaştı. “Hayır... ben öyle... o kadar zayıf olamam.” Savunmasız kalmama ihtiyacını anladığımı söyledim nazıkçe ama öte yandan, unutmamalıydı ki bir terapistle görüşmeyi kendisi istemişti. “Bu da bir yardım çağrısı, değil mi?” Homurdandı ama inkâr etmedi. Bunun zihninin bir parçasının savunmasız kalmaya hazır olduğuna, hatta savunmasız kalmak istediğine dair bir hatırlatma olabileceğini düşündüğüm için bunları söylediğimi belirttim. Tony başını kaldırıncaya önemli bir dönüm noktasına vardığımızı anlayarak, göz teması kurdum. “Tony, bence sen bakması güç bir şeye bakabilecek kadar cesursun.” Sesi değişti ama bakışlarını kaçırmadı. “Cesur değilim.” Gözlerinin içine baktım. “Sence değil misin? Ama ben seni cesur görüyorum. Geçmişindeki şiddet suçlarını düşünmek, zihninde olanları ciddiye almak ve biriyle seni altüst eden şeyleri konuşmak cesaret ister. Sen yalnızca kâbuslarında korkuyorsun. Buradaysa gerçek bir cesaret gösterdin.”

Hemen olmasa da ilerleyen haftalarda Tony nihayet anladı ve yan odada bağırarak adamdan şikâyet etmeyi kesti. Yavaş yavaş, savunmasızlığı ve acısı hakkında yine aylarca konuştuktan sonra, Tony’nin kâbusları gittikçe azaldı, geceleri koğuşa ayağa kaldırmaları kesildi. Benim kadar hemşireler de bu gelişmeden memnundu. Klinik ekibinin diğer üyeleri de Tony’nin depresyon belirtilerinin azaldığını bildirdi. Yaklaşık on sekiz ay önce, birlikte bu yolculuğa ilk çıktığımızda terapinin nereye varacağını bilmiyordum, o yüzden semptomlarının geçmeye başlamasına sevinmiştim. Ekip Tony’nin cezaevine dönüp kalan cezasını çekmeye hazır olduğunu hissediyordu, ben de aynı görüşteydim. Tony de kabul edince, çalışmamızı sonlandırmaya hazırlandık.

Bir zamanlar Tony ile çalışmanın işe yarayıp yaramayacağından emin olamadığımı hatırlıyordum, bazı meslektaşlarım da aynı şeyi düşünüyordu. Sürecin veya sonun nasıl olacağını kafamda kesinlikle canlandıramamıştım. Bu ilk deneyimimden, mazisi nasıl olursa olsun bir insan kendi zihnini merak edebiliyorsa karmaşadan anlam çıkarma şansımız olduğunu öğrendim. Tony de zorlandığında bile acı veren duygu ve düşüncelerle başa çıkmayı öğrenmişti: Bu öğrendikleri, gelecekte karşılaşacağı güçlüklerle daha iyi başa çıkabilmesine yardımcı olacaktı. Hastasına bir tedavi öneren ve durumun iyiye gittiğini gören her doktor gibi mutluluk duyuyordum. Aynı zamanda böyle uzun süreli terapi çalışmalarını, özellikle ilk zamanların acemiliğiyle Tony'nin babasıyla ilgili "istismar" sözcüğünü kullanmış olmam gibi, hata yaptığım zamanlarda nasıl yürütebileceğimle ilgili bir şey öğrenmiştim. Durumu düzeltmek ve hastanın "altüst" olduğu anları arkada bırakmak mümkündü; bu dersin ne kadar paha biçilmez olduğu ileriki yıllarda ortaya çıkacaktı.

Son görüşmelerimizden biri, güzel bir haziran günü gerçekleşti; güneşin açısı yüzünden perdeyi çekmek zorunda kaldığımdan oda loştu. Görüşmemizin yöneleceği mecrayı önceden tahmin edemezdim. Tony tam vaktinde, hatta bir iki dakika erken gelmişti. Yerlerimize geçerken kısa bir sessizlik oldu ama Tony artık kendini hazır hissettiğinde konuşmaya başlayacak kadar rahattı. Derken, durduk yerde ertesi günün Babalar Günü olduğunu söyledi. Babasının birkaç yıl önce öldüğünü biliyordum, o yüzden Babalar Günü'nü önemsemesi için bir neden düşünemiyordum. "Babam şimdi yetmiş iki yaşında olacaktı. İhtiyar değildi. Sapasağlamdı, bir gün pat diye ölüverdi." Başını iki yana salladı. "Sapasağlamdı." Tony daha önce bana babasının emekli olduktan sonra gayet sağlıklı görünmesine karşın, bir gün aniden kalp krizi geçirdiğini söylemişti. Ölümü herkeste şok etkisi yaratmıştı, Tony'nin ise geç haberi olmuştu

çünkü ailesiyle neredeyse hiç irtibatı kalmamıştı. Olayı ancak iki hafta sonra duymuştu. “Ama çalışacak bir işi kalmayınca pat diye ölüveren bir sürü adam var, değil mi?” dedi Tony duygudan yoksun bir sesle. Bunu birlikte yürüttüğümüz çalışmanın bitişiyle ilişkilendirmediğini umdum.

“Babalar Günü” teriminin onun için ne anlam ifade ettiğini sordum; bu yılkinin bir özelliği mi vardı? Kafasını yana salladı ve hüsrana uğradığı hissine kapıldım: Hiçbir şey hissetmemeyi dilemişti sanki. “Yalnızca... vedalaşamadık. Cenazeyi falan kaçırdım,” dedi. Konuşurken gözleri yaşarmıştı, çok zor olduğunu düşündüğümü söyledim. Başıyla onayladı, sanki birlikte bir cenazeye gelmişiz gibi, hürmetli bir sessizlik içinde bir süre konuşmadan oturduk. Sonunda “Ne zaman öldü?” diye sordum. Bir süre düşündü, emin olamadı. “Ağustos başı falan olmalı. O kızıl delikanlıdan hemen önce.” Kimden söz ettiğini kestiremedim. Hiçbir kurbanından böyle söz etmemişti. “Bir düşünüyüm...” diyerek gözlerini tavana dikip zamanı hatırlamaya çalıştı. “Yani sanıyorum 1988 olmalı, o kızıl delikanlı da...”

Tony zaman hesabı yaparken, daha önce “ilk” diye tanımladığı o sevimli mavi gözlü çocuktan önce işlenmiş başka bir cinayetten söz ettiğini, galiba ikimiz de aynı anda fark ettik. Herhalde irkilmem veya telaşlanmam gerekirdi ama kendimi gayet tarafsız ve sakin hissettiğimi hatırlıyorum. “Acaba ölen dördüncü bir kişi olabilir mi, Tony? O mavi gözlü gençten önce, bu kızıl delikanlı ölmüş olabilir mi?” Sözlerimi özenle seçiyordum, bu konuşmanın hukuki açıdan önemli olabileceğinin son derece ayırdındaydım. Yönlendirici “cinayet” sözcüğünü kullanamazdım çünkü olay mahkemeye giderse karar jüriye düşecekti. Tony’nin avukatları, müvekkillerini etkileyerek sahte itirafta bulunmaya zorladığını iddia edebilirlerdi.

O odada yaşananları görünce, zihnin oraya buraya koyduğu duvarların ve kapıların, katlanılmaz eylem ve duyguları aniden gizleyebilmesi veya ortaya çıkarabilmesi karşısında hayrete düştüm. Tony daha önce geçmiş hakkında konuşmayı

başaramasaydı o kapıyı açmanın mümkün olmayacağını farındaydım. Söylediklerinin korkunçluğuna karşın Tony'nin o anına tanıklık etmekten onur duydum. Tony başını öne arkaya salladı, sıkıntısı artıyordu. "Bilmiyorum, bilmiyorum... Onlara anlattım sanıyordum ama şimdi düşününce, anlatmadım galiba. Aman Tanrım..." Tutuklandıktan kısa bir süre sonra diğer üç cinayeti itiraf etmişti, peki bunu neden etmemişti? Bu "kızıl delikanlının" yanından ayrılırken öldüğünden emin olmadığı için mi itiraf etmediğini sordum. Çünkü aklıma gelen tek açıklama buydu. "Hayır. Gayet ölüydü. Yalnızca unutmuşum," dedi gözlerini gözlerime dikerek. "Bugün bunu konuşmak istediğimi bile bilmiyordum," diye ekledi. "Ama konuştuk işte." Bu anının bir şekilde hafızasından silinmiş veya babasının ölümü ve duyduğu üzüntü nedeniyle gölgede kalmış olması ihtimalini konuştuk.

Zamanımız dolmak üzereydi ve Tony'ye muhtemelen kendisinin de bildiği bir şeyi söylemek zorundaydım: Bana başkalarıyla paylaşmam gereken, önemli bir şey söylemişti. Birlikte bir sonraki adımı düşünmemiz gerekiyordu. "Ama söyledenize, onca zaman nasıl untabildim?" diye sorarken, gerçekten üzgün görünüyordu. "Daha önce neden anlatmadığımı nasıl açıklayacağım?" Müthiş bir soruydu, nasıl yanıtlayacağımı etrafıca düşündüm. Bazen insanın bir şeyleri hatırlaması için, görmemeyi tercih ettiği şeylerle yüzleşmeye hazır hissetmesi gerektiğini söyledim. Tam o sırada aklıma başka bir şey geldi. "Belki bu anı da o kâbusların bir parçasıdır. O Medusa başı gibi, bakmaya cesaret edemediğin, korkunç bir şeydir." Tony başıyla onayladı. "Belki de şimdi cezaevine döneceğim için hatırıma gelmiştir. Belki de önce zihnimi boşaltmam gerekiyordur." Bunun mümkün olduğunu söyledim. Jamie'ye ve ekibe anlatacaklarımın üzerinden geçtik, bir sonraki aşamada muhtemelen neler olacağını anlattım, polise haber verileceğini belirttim. Ayrıca bir avukatla konuşması gerekeceğini söylediğimde, "Sizinle konuşsam, olmaz mı?" diye sordu.

Yüzüne baktım, karşımda konuşmayı çok isteyen, her şeyi iliklerine kadar hisseden bir adam vardı. Tony'nin kafamdaki o duygusuz, gaddar seri katil imajından nasıl sıyrıldığını ve onunla çalışmanın bana işimde temel öneme sahip bir konuda, kendi duygularımı titizlikle yönetme konusunda ne kadar çok şey öğrettiğini düşündüm. Tıpkı o an hissettiğim gibi, zihniyle yarattığı o korkunç yıkımlar silsilesini ve sebep olduğu ölümlerin trajedisini aklımdan çıkarmadan, dürüstlüğü için Tony'ye saygı ve merhamet duyabilirdim. "Elbette," dedim. "Konuşalım."

GABRIEL

“Bugün Kuzey Londra’daki bir kafede, görünürde sebepsiz gerçekleşen bıçaklama olayının ardından bir adam tutuklandı. Kurbanın durumu ağır, hayati tehlikesi var. Muhabirimiz işe giderken saldırıya şahit olan Mrs. X ile konuştu. ‘Gerçekten çok korktum... Adam bir anda elinde kocaman bir bıçakla çıkageldi... Feci bir şey, bu çıldırmış göçmenleri ülkemize sokup ellerini kollarını sallaya sallaya masum insanlara zarar vermelerine göz yumuyorlar.’” Çoğu insan gerek suçun kendisinden gerekse kadının refleks olarak gösterdiği ırkçı tepkiden rahatsızlık duyarak o esnada hemen radyoyu kapatırdı. Bense hemen bıçaklı saldırıda bulunan adamı ve ileride çalıştığım hastaneye yatırılıp yatırılmayacağını merak ettim çünkü Londra’dan gelen vakalara genelde biz bakıyorduk.

Birkaç yıl sonra Broadmoor’a sevk edildiğinde Gabriel adlı bu “çıldırmış” adamla ilgili haberin arka planını öğrenme fırsatı bulacaktım. Vakayı üstlendikten sonra ve Gabriel’la görüşmeye gitmeden önce, öyküsünü daha iyi anlayabilmek için arşiv bölümüne başvurdum. Ne yazık ki Gabriel’ı hastaneye naklederken hakkında fazla bir bilgi yollamamışlardı; yaşamı hakkında bana bir ipucu verebilecek ne bir özgeçmişi vardı ne de ailesiyle ilgili bir bilgi. Vesikalık fotoğrafını bulunca, fotoğrafı ışığa tutup adamın uzun ince yüzüne, zarif yüz hatlarına, kamburlaşmış omuzlarına ve çelimsiz gövdesine uzun uzun baktım. Kaşlarını çatmıştı, dikkatli ve uyanık bakışlı gözleri vardı; o gözlerde korkuyu okuduğumu düşündüm.

Neyse ki hiç değilse kayıtların arasında duruşmadan kalan tıbbi kayıtların kopyaları vardı ve bu sayede suçu işlediği sırada Gabriel’in ruh sağlığının ciddi biçimde bozuk olduğunu

doğrulayan birkaç psikiyatri raporunu gözden geçirebildim. Duruşmada hem savunma hem de iddia makamının uzmanları, psikotik bir bozukluğun işareti olarak gerçeği değerlendirme yetisinde bozulmaya ve yerleşik paranoid sanrı sistemine dair deliller bulmuşlardı. Aslında bu tarz bir ruh hastalığı bulunan çoğu kişi başkalarına zarar vermez, oysa Gabriel'in semptomları şiddete başvurma riskini epey artırmıştı.¹ Neyse ki kurbanı saldırıdan sağ kurtulmuştu ve o yüzden Gabriel'e yöneltilen ilk suçlama cinayete teşebbüs olmasına karşın savcılık suçunu kabul ederse daha az ceza alabileceğini belirtmişti. Gabriel önce nefsi müdafaada bulunduğunu iddia etmişse de sonunda ağır yaralama suçunu kabul etmeye razı olmuştu. Mahkûmiyet kararının ardından mahkeme, psikiyatri uzmanlarının önerisi uyarınca Gabriel'in tedavi için güvenli bir hastaneye yatırılmasına hükmetmişti. Gabriel'a ruh sağlığı konusunda tuhaf bir piyango vurmuştu: İşlediği suçtan etkilenen kurbanının veya görgü tanıklarının ulaşma imkânı bulamayacağı özel bir tedaviye kavuşacaktı. O suçu işlemeyen önce (veya işlemese) Gabriel da muhtemelen böyle bir tedaviye hiçbir zaman ulaşamazdı.

Ruh sağlığı yasası kapsamında gözetim altında tutulan çoğu hasta gibi Gabriel'in de hastanede yatışı "süresiz" addediliyordu. Salıverilmesi, iyileşme sürecine ve uzmanların Gabriel'in başkaları için risk oluşturmaya devam edip etmediğine dair görüşlerine bağlıydı. İçişleri Bakanlığı salıverilmesiyle ilgili her türlü kararı denetleyecekti (bu sorumluluk artık Adalet Bakanlığındadır). Bugün güvenli bir hastanede ortalama yatış süresi aşağı yukarı beş yıldır ama Gabriel'la tanıştığımda bu süre çok daha uzun olabilir, orada en az on yıl kalabilirdi. İhtisasımı henüz tamamlamış, adli psikoterapide uzmanlığımı almıştım ama adli psikiyatrîstlik yapmayı sürdürüyor, çoğunlukla mahkeme için insanları değerlendiriyor ve araştırma yapıyordum. Aynı zamanda NHS'ye bağlı bir travma kliniğinde de çalışıyordum, o yüzden zamanımın bir kısmı orada, bir kısmı Broadmoor'da geçiyordu. Bu iki işin bir arada olması pek çok açıdan

değerliydi. Klinikte dünyanın çeşitli bölgelerinden gelmiş mültecilerle ilgilenebilmeyi özellikle faydalı buluyordum ki bu deneyimim Gabriel’la çalışırken işime yarayacaktı.

Hastane ile klinik arasında mekik dokuduğum o süreçte, travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) iki hasta grubunda da yaygın olduğunu fark ettim. Kurbanlar hep korku ve utanç içinde yaşarken faillerin öfkeli ve hissiz olması, şiddet hakkındaki efsanelerden biridir. Deneyimlerime göre, işlediği suç yüzünden travma yaşayan ve utanç duyan pek çok fail, haklı öfkeleriyle ve intikam istekleriyle başa çıkmak için büyük çaba harcayan pek çok kurban var. Kurbanlar da failler de psikolojik acıları için yardıma ihtiyaç duyar. Amerikalı filozof/rahip Richard Rohr’un pek güzel ifade ettiği gibi: “Acımızı dönüştürmezsek başkalarına aktarmamız kaçınılmazdır.”²

Duruşma belgeleri arasından Gabriel’in kurbanına ait ifade çıkınca, görme şansını nadiren bulduğum bir bakış açısına kavuştum. Sayfadaki sade yazı, adeta adamın öfke ve şaşkınlığıyla titriyordu. “Orada kendi halimde takılıyorum, kahvemi bekliyorum. Derken o küçük siyah herif bana bağırarak bir şeyler zırvalamaya başlıyor... Elinde de koca bir bıçak, durup dururken üstüme atılıyor...” İfade, saldıran kişinin “kafayı yemiş zırdelinin teki olmalı” değerlendirmesiyle sonlanıyordu. Her sözcükte adamın sıkıntısının ağırlığı hissediliyordu; şimdiki zaman kullanması ise yaşadığı dehşetin onun için ne kadar “canlı” olduğunu gösteriyordu. Travma kliniğinde ilgilendiğim, kazazede ve afetzedelerden insan hakları ihlaline ve hatta işkenceye uğramış göçmenlere kadar, çeşitli deneyimler yaşamış bazı hastalarımın kullandığı dili anımsatıyordu. Adamın fiziksel yaraları için göreceği tıbbi tedavinin yanı sıra, psikolojik hasarları için de yardım almasını umuyordum.

Öncelikli odak risk azaltma ve güvenlik olduğundan, görüşmem istendiğinde Gabriel başkalarına saldırganlık gösteren hastaların bakıldığı yoğun bakım ünitemizde aylar geçirmişti.

O zamanın bir kısmını, cezaevlerinde hücre hapsi olarak da bilinen tecritte, tek kişilik hücrelerin güvenli hastane versiyonunda geçirmek zorunda kalmıştı. Akut ruh sağlığı sorunları yaşayan insanlara sosyal izolasyon önerilmez; yakın dönemde ABD’de görülen bir medeni hukuk davasında bir yargıç, ruh sağlığı bozuk mahkûmları hücre hapsine atmayı, “bir astım hastasını havasız bırakmaya” eşdeğer olarak tanımlamıştır.³ Konuyla ilgili araştırmalar yaptım, bilirkişi olarak mahkemelerde tanıklık ettim ve bunun çözümü kolay bir mesele olmadığını biliyorum: Sosyal izolasyonun güvenli ortamlarda kullanılması, adalet sistemi içinde çalışan tıp doktorlarını “iki arada bir derede” bırakan pek çok etik sorundan biridir. Tecrit kullanımı (ve kötüye kullanımı) İngiltere’de Howard Ligi ve Bağımsız Hapishaneler Teftiş Kurulu, Avrupa’da ise Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi gibi bağımsız gruplar tarafından resmî olarak denetlenmektedir. “*Supermax*” denen yüksek güvenli cezaevlerindeki aşırı izolasyon uygulamasıyla tartışmalar yaratan ve tam hapis cezasının etkileri üzerine pek çok araştırma yapılan ABD’de, Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği ve benzeri kuruluşlar faaliyettedir.⁴

Gabriel ilaçlar sayesinde genel paranoya ve düşmanlık seviyesi azaldıktan sonra rehabilitasyon servisine geçebilmişti. Ama bunalımlı ve ağlamaklı geçen dönemlerinin arasında hâlâ saldırgan ve dengesiz olabileceğinin farkındaydım. Israrla hemşirelerin geceleri hücrelerine gelip ona tecavüz ettiğine inanıyordu; cezaevinde duruşmasını beklediği zamanki ruh halinde de aynı durum söz konusuydu ve ilaçlara rağmen zamanla geçmemişti. İşte bu paranoya kalıntısı yüzünden Gabriel’la görüşmem istenmişti.

NHS’deki köklü değişikliklerden, ilerleyen yıllarda İngiltere’deki ruh sağlığı hizmetlerinde yapılan tasarruftan ve giderek artan kesintilerden önce bile Broadmoor’un uzman psikoterapist kadrosundaki doktorların sayısı, küçük bir grup (doktor olmayan) psikolog meslektaşımızın yanı sıra, hiçbir zaman ikiye

üçü geçmezdi. Gabriel’la tanıştığımda yaklaşık altı yüz kişilik bir nüfusa hizmet veriyorduk. Öncelik derecesine göre sınıflandırma anlamına gelen acımasız *triyaaj* kavramı tıpta çok kullanılır: Malzeme yetersizse iyileşme şansı en yüksek olanlar tedavi edilir. O zamanlar, yirmi yıl önce, psikotik hastalığı bulunan hastaların “elemeyi geçerek” psikolojik terapi alması hâlâ nispeten alışılmadık bir durumdu. Uzunca bir süre bu hastaların gerçeklik algısının terapinin fayda etmeyeceği kadar bozulduğu düşünülüyordu; nasıl fiziksel açıdan ameliyat edilemeyecek kadar hasta insanlar varsa, psikoterapinin öz yansıtma süreci için de psikolojik açıdan belirli bir ölçüde sağlıklı olmak gerekir. Ayrıca kapıldığı sanrılı inançlar, Gabriel gibi birini benim gibi biriyle aynı odada değil bir saat, herhangi bir süreliğine oturamayacak kadar ajite edebilirdi. Kalıcı bir “savaş ya da kaç” haline girerek, *Hamlet*’te Gertrude’un Ophelia için dediği gibi, “kendi sıkıntısının farkına varmaktan aciz” kalabilirdi.

Tüm bunlara karşın, Gabriel’la ilgilenen ekibin başındaki psikiyatrist aklındaki bir teoriyi denemek istedi. Travma kliniğinde çalıştığımı biliyordu ve bana Gabriel hakkındaki fikrini kısaca anlatarak, süregelen saldırganlığının ve geceleri hemşirelerden şüphelenmesinin TSSB olabileceğini söyledi. Bazı teşhisler günlük konuşmalara girer çünkü diğer pek çok tıbbi kısaltmanın aksine, açıklama gerektirmezler. Hepimizin anlayabileceği üzere, bazı korkutucu deneyimler yaşamak insanın akli dengesini bozabilir. TSSB’nin semptomları iyi bilinir; aşırı uyarılma halinden *flashback*’lere,* kâbuslara ve uykusuzluğa kadar çeşitli semptomlar, yirminci yüzyılın pek çok romanının, filminin ve televizyon dizisinin dokusuna işlenmiştir. Ama TSSB betimlemeleri Herodotos’un anlattığı Maraton Savaşı’na ve Shakespeare’in *IV. Henry*’sine kadar eskiye gider: *IV. Henry*’de karısı Hotspur hakkındaki endişesini dile getirirken, *Huzursuz uykularında seni gözledim; / Çetin savaşlar sayıkladığını*

* Geçmişe ait görüntü veya sahnelerin aniden zihinde belirmesi. (e.n.)

*duydum;** der. Eskiden “savaş nevrozu” veya “savaş yorgunluğu” (ve şiirsel Amerikan İç Savaşı döneminde “asker kalbi”) olarak bilinen TSSB, tıp literatürüne kırk yıl kadar önce, Amerikalı araştırmacıların Vietnam gazilerinde gözlemlediği kronik semptomların karşılığı olarak girmiştir.

Hakkında çok az bilgiye ulaşabildiğimiz için Gabriel’in doğrudan savaş deneyimi yaşayıp yaşamadığını bilmiyorduk ama geniş çaplı araştırmalar TSSB’nin trafik kazası, aile içi şiddet ve terör gibi başka olaylar yaşayan kişileri de etkilediğini göstermiştir; fiilen kayıp, ölüm veya yaralanma korkusu yaşatan hemen her şey TSSB’ye yol açabilir. Bugünkü istatistiklere göre İngiltere’de her on kişiden yedisi yaşamlarının bir döneminde TSSB yaşayabiliyor ama neyse ki çoğu kişi birkaç ay içinde tamamen iyileşiyor. Ama tamamen iyileşemeyenler için haberler kötüdür çünkü kronik TSSB’nin tedavisi zordur ve bu zorluğun bir nedeni, “kazazede ikilemi” gözüyle baktığım bir durumla karşı karşıya kalınmasıdır: Hisleriyle yüzleşmek, kaldıramayacakları kadar korkutucu ve ağır gelebilir ama yüzleşmekten kaçınmaya devam ederlerse de durumları iyice kötüleşir.

Hastanemize, Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme (*EMDR*) denen, ümit verici bir TSSB tedavisi konusunda eğitim görmüş yeni bir terapist gelmişti. Ben *EMDR* eğitimi almamıştım ama biraz bilgim vardı. 1990’ların ortasında ABD’de kullanıma sunulan *EMDR*, dikkate duyarlı göz hareketlerine iki yönlü bir görev yükleyerek hafıza sistemimizi uyarmaya dayanan bir tekniktir. Hastanın karşısına geçip parmağını ileri geri oynatan terapist, hastadan parmağını takip ederken bir yandan da hatırladığı travmatik imgeleri ve o imgelerin uyandırdığı hisleri anlatmasını ister. *EMDR* bugün TSSB’ye bağlı *flashback*’ler yaşayanlar için önerilen tedavi haline gelmiştir ve çok sayıdaki araştırma, sonuçların etkileyici olabileceğini gösteriyor.⁵

* William Shakespeare, *IV. Henry*, çev. Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi, 1992, İstanbul.

Hastanedeki *EMDR* terapistinin psikotik bir hastayla çalışmakla ilgili alışıldık kuşkuları vardı ama önceden terapötik görüşmeyle Gabriel'ı hazırlayabilirsem yeni tekniği üzerinde denemeye açık olduğunu söyledi. Denemeye istekliydim. Devir ve fikirler değişiyordu; psikoz spektrumu hakkında yeni bir görüş ortaya koyan, Hollanda kaynaklı yeni bir araştırma ilgimi çekiyordu. Spektrumun en ucundaki bireyler terapiden fayda göremeyecek kadar hasta olsalar da diğerleri, terapist eğer diyalogu hastanın ruhsal durumuna ayak uydurup hastanın seviyesinde sürdürecektir şekilde ayarlarsa tedaviye yanıt verebiliyordu. Araştırmalar, psikozun bir insanın zihninin tamamını irrasyonel kıldığına rastlanabilmekle birlikte, bu durumun çok nadir olduğunu gösteriyordu, dolayısıyla hastanın zihninde hâlâ yansıtma kapasitesi bulunan bir kısma ulaşmak mümkün olmalıydı.

İlk seanstan önce Gabriel'ın primer hemşiresi Dave'i arayıp buldum. Hastasının gece personeliyle yaşadığı sorunlar hakkında onun ne düşündüğünü öğrenmeyi umuyordum. Dave kendisinin de diğer herkes kadar şaşırıldığını söyledi. "Gabriel Doğu Afrikalı, o yüzden Michael ve Joseph'le yakınlık kurabileceğini düşündük, onlar da Kenyalı... ama konuşmaya çalıştıklarında Gabriel düşmanca davranıp onları yanına yaklaştırmıyor." Dave'in iyi niyetli, başarılı bir hemşire olduğunu biliyordum ama meslektaşları Michael ile Joseph'in Gabriel'la aynı uçsuz bucaksız kıtadan gelmenin dışında bir ortak noktası bulunacağını varsaymasına içerlemiştim. Ama Dave'inki kolay bir varsayım idi ve itiraf etmem gerekiyor, yıllar içinde ben de işin kolayına kaçan, basit gözlemler yapmışımdır. Bence hepimiz, zorunlu duyarlılık eğitimi almış olsak bile (ya da belki aldığımız için) zaman zaman yanlış bir dil kullanabiliyoruz.

Dave'in söyledikleri beni Gabriel'ın hakkında çok az şey bildiğim memleketi Eritre hakkında araştırma yapmaya itti. Gabriel'ın ülkesi yedi ulusal dili ve bir o kadar farklı diniyle bünyesinde muazzam çeşitlilikler barındırıyordu. Ülke hem iç çatışmalarla doluydu hem de ara ara komşusu Etiyopya ile

savaşıyordu. Gabriel'in Michael ile Joseph'i düşman bellemesine fazla anlam yüklememeye dikkat ediyordum. Genel anlamda otorite figürlerine güven duymakta sorun yaşıyor olabilirdi ki bu gruba ben de dahil olabilirdim. Heyecanlı görünmemeye çalışarak, "Bugün nasıl?" diye sordum Dave'e. "Şanslısınız," dedi. "Bugün keyfi yerinde, sizinle görüşmeye istekli görünüyor. Şapkasını sormayın, yeter."

Ama elbette Gabriel'la ilgili dikkatimi çeken ilk şey, bol tişört ve eşofman altından oluşan tipik hasta kıyafetinin üstüne taktığı ve kulaklarına kadar indirdiği, kahverengi bere oldu. Silah veya kaçak eşya saklamak için kullanılabileceğinden, hastanede başlık takmaya sıcak bakılmaz. Başlıklar aynı zamanda sportif veya politik taraftarlıkların simgelerini taşıyabilecekleri için tartışmalara yol açabilirler. Gabriel'in şapka takmasına izin verilmesine şaşırmışım ama söz dinledim ve *Fawlty Towers* dizisindeki gibi bir "Şapkadaki söz etme!" sarmalına kapılmamaya çalıştım. Merakım bekleyebilirdi.

Hemşire bankosunun önündeki koridorda buluştuk. Kendimi tanıtarak yaka kartımı gösterdikten sonra, görüşeceğimiz odanın kapısını açıp Gabriel'i önden buyur ettim. Bana bankoya en yakın odalardan birini vermişlerdi ve kapıda güçlendirilmiş cam paneller vardı. Camlar hastaların dikkatini dağıtabilirdi ama Gabriel hemşireleri görebilir ve hemşireler de bize bakabilirse kendini daha rahat hissedebilirdi ki ben de öyle hissedecektim. Dave'in nöbetçi olmasının yanı sıra, sağlık çalışanlarından birinin, Trevor'ın, gözetiminde olmamıza sevindim. Trevor iriyarı, kapı gibi bir adamdı. Hem personel hem de hastalar tarafından sevilir, varlığı her zaman güven uyandırırды.

Yerlerimize oturduktan sonra Gabriel'in kim olduğumu ve neden orada bulunduğumu anladığını doğruladım, ardından temel kuralları anlattım. Basit sorularıma karşılık olarak "Evet," gibilerinden bir şeyler mırıldandı. Çelimsiz yapısından hiç beklenmeyecek kadar kalın bir sesi olduğunu düşündüm. Gabriel'in birinci dilinin anavatanında en yaygın dil olan Tigrinya

olduğunu biliyordum; üstelik yetişkinlik yaşamının tamamını İngiltere’de geçirmiş olmasına karşın İngilizcesi akıcı değildi. Bu da aşılması gereken bir başka zorluktu: Birinci dili sizinkiyle aynı olmayan birine yansıtma alanı sunmak her zaman güçtür ve deneyimlerime göre terapi, bir çevirmen aracılığıyla yapılamaz. Şurası bir gerçek ve kendimi de katarak söylüyorum, cezaevlerinde ve hastanelerde ikinci bir dili akıcı şekilde konuşan personel sayısı çok azdır, üstelik personel zaman içinde kısmen çeşitlilik kazanmışsa da ne yazık ki ihtiyaç halinde iki dil bilen bir uzman tutacak kaynaklar hiçbir zaman olmamıştır. Bu kusurlu sistemde sınırlamalar dahilinde elimden geleni yapmaya çalışarak, değiştirebileceğim şeyleri değiştirmek için uğraşıyorum. Gabriel’la elimden geldiğince yavaş ve anlaşılır bir şekilde konuşursam ilerlemenin bir yolunu bulabileceğimi umuyordum.

Gabriel’a, ona adıyla hitap edip edemeyeceğimi sorarak başladım; hiçbir zaman hastalara adıyla hitap edebileceğime kesin gözüyle bakmam. Gabriel hemen kabul etti. Ardından daha önce bir terapistle görüşüp görüşmediğini öğrenmek istedim ama yanıt olarak boş bir bakışla karşılaştım. Kullandığım sözcüğü anlamamış olabileceği aklıma geldi. Belki de terapinin ne olduğunu bilmiyordu. Tekrar denedim. Daha önce hiç yaşamı hakkında bir doktorla konuşmuş muydu? Yanıt olarak gırtlğından bir “Hı-hı” çıktı: Herhangi bir anlama da geliyor olabilirdi bu, hiçbir anlama gelmiyor da olabilirdi. İyi ifade edememişim. “Bugün görüştüğümüze memnun musun, Gabriel?” Bir an düşündükten sonra, tuzak soru sormuşum gibi yüzünü buruşturdu. “Ha-kı,” dedi. Bir şaşkınlık duraksamasının ardından, aslında “farklı” demek istediğini anladım. Yorumunun altında görüşmemizin yeniliğinin verdiği keyif yatıyor olabilirdi ki bu da bir şeydi. Seansın kalanını havadan sudan konuşarak geçirdik, hastanedeki yaşamı nasıl bulduğunu öğrenmek istedim, sorularımı da istediği gibi “evet” ya da “hayır” diyerek yanıtlayabileceği şekilde sordum. Madem hazır değildi, daha

fazla konuşmaya zorlamanın manası yoktu. Uzun bir saat geçirdik, seanstan kafamda kuşkuyla ayrıldım ama bir yandan da her zamanki gibi, belirsizliği sineye çekmem ve açık görüşlü olmam gerektiğini biliyordum, Gabriel'in da aynı şeyi yapmasını umuyordum.

Sonraki yarım düzine seans, Gabriel'in günün birinde EMDR şöyle dursun, herhangi bir terapiye yanıt vereceğine dair bana pek umut aşılamadı. Bir kere gereken sözel seviyede değildi. Söz dağarcığı kasvetli bir tekdüzelikte tekrarladığı yüz ila iki yüz sözcükten, kısa cümlelerini noktalayan yerli yersiz "bilirsiniz işte"lerden, konuşmanın ağır yükünü büyük ölçüde taşıyan omuz silkmelerden veya yüz buruşturmalardan ibaret gibiydi.

Seanslarımız büyük ölçüde ilk seansımız gibi geçiyordu: Tedirginlik ve çoğunlukla günlük yaşam hakkında minimal sohbetler ki bunlar genelde terapinin başlarına özgüdür. Ne yapıp edip duygulardan söz etmekten kaçınıyor, konuyu hastane hakkında sevdiği veya sevmediği şeylere getirmeye yönelik her girişimimi baltalıyordu. Gabriel'in duygularıyla ilgili yapabildiğim en büyük gözlem, yemekleri sevmediğiydi. O dönem bunu büyük ölçüde dil engeline veya Gabriel'in kaygısına bağlamıştım ama sonradan tıp literatüründe *aleksitimi* (duyguları sözlerle ifade etme yetersizliği) adıyla bilinen, sıklıkla otizm ve diğer bozukluklarla ilişkilendirilen bir kişilik yapısı hakkında yazılanları okuyunca, Gabriel'in durumunun bununla ilgili olabileceğini düşündüm. Ayrıca duygularının keşfedilmesine fırsat verecek bir noktaya gelebilmesi için pek çok hastanın yalnızca zamana ihtiyaç duyduğunu da öğrenecektim ama ne yazık ki her zaman hastalara o kadar zaman tanıyamıyoruz.

Gabriel'in geçmişi hakkında çok az şey duymuştum. Otuz yedi yaşında olduğunu ve İngiltere'ye geldikten sonra yaşamının çoğunu Londra'da geçirdiğini saptamıştık. Kuzey Londra'da mı? Hı-hı. Çalışıyor muydu? Hı-hı. Ne iş yapıyordu? Ne iş olsa. Bazen lokantalarda geçici işlerde çalışıyor, bazen semt

pazarlarındaki adamlara yardım ediyordu. İngilizceyi anlaması, düşüncelerini dile getirebilme becerisine kıyasla çok daha iyi görünüyordu ki eminim, ikinci dil bilenlerin sıklıkla yaşadığı bir durumdur.

Çok sık küfrediyordu, en çok da “siktir” ve “sıçayım” sözlerini kullanıyordu ama doğrudan bir şeyi hedef almıyor, kesinlikle bana hakaret etme amacı taşımıyordu. Yeni bir dilde birkaç sözcük, biraz da ağdalı argo öğrenip öğrendiklerini gelişigüzel sıfat olarak kullanan biriyle uğraşıyor gibiydim: “Siktiğimin masası”, “piç koltuk.” Bazen sorularıma karşılık sinirlendiğini, hatta kinlendiğini hissediyordum ama görüşmelerimizi hiç aksatmıyor ve genellikle vaktinde geliyordu. Koğuşun ne kadar sıcak veya günün hangi vakti olduğu fark etmeksizin, kafasında hep o kulaklarına kadar inmiş, kahverengi bere oluyordu.

Tedavinin seyrini travma tahminine dayandırmanın doğru bir varsayım olmayabileceğini düşünmeye başladım. Gabriel’in geçmişi, belki de bir daha asla ziyaret etmek istemeyeceği, “başka bir ülkeye” aitti. Duruşmasında teker teker sayılan sabıkalarını düşündüm: Kafedeki adama yönelik neredeyse ölümle sonuçlanacak o son saldırıdan önce, defalarca adi suçlara ve küçük çaplı şiddet eylemlerine karıştığı için uyarılar almış, tutuklanmış ve hüküm giymişti. Belki oradan bir şeyler çıkabilirdi ama o sabıka kaydı aslında hiçbir şeye açıklık getirmeyen, kısa ve öz bir katalogdan ibaretti. Haftalar sonra sosyal hizmetlerde çalışan bir meslektaşım, daha önce istettiği bazı ek kayıtların sonunda geldiğini söyledi. O kayıtlar bize Gabriel’in yirmi yıl evvel İngiltere’ye gelmeden önceki yaşamına dair birkaç bilgi kırıntısı daha verdi. Anlaşılan, travma kliniğinde görüştüğüm, savaş bölgelerinden gelmiş pek çok kişi gibi, Gabriel da Birleşik Krallık’a aslında genç bir sığınmacı olarak gelmişti. Travma o kişilerin yaşadığı deneyimin ayrılmaz bir parçası olarak görülebilirdi; sonuçta sığınma hakkı kazanmak için haklı nedenlere dayanan bir zulüm korkusu yaşamış olmaları gerekiyordu. Ama travma kliniğindeki deneyimlerim bana bir mültecinin yaşadıklarından

anlam çıkararak kimliği hakkında herhangi bir varsayımda bulunmamam gerektiğini öğretmişti; bazı insanların hayatta kalma becerisi sayesinde ne kadar güçlendiğini ve ne kadar metanet kazandığını çok kez görmüştüm. Hepsinden önemlisi, travmazedelik veya mültecilik hakkında genelleme yapmamak gerektiğini bana ilk hatırlatan da onlardı. Hatta klinikteki grup terapisinden çeşitli kişilerin, diğerleriyle göçmenlik statüleri dışında hiçbir ortak noktaları bulunmadığını düşündükleri için benden bire bir tedavi talep ettiği zamanlar bile oldu.

Gabriel'in notları, anavatanını ne vesileyle terk ettiği veya bu konuda ne hissettiği hakkında herhangi bir bilgi vermiyordu. Ailesi hakkında da hiçbir kayıt yoktu; sığınma başvurusuyla ilgili bildiğimiz tek şey, misyoner bir grubun desteğiyle ülkeye tek başına ulaştığıydı. Gördüğüm kadariyle muhtemelen o sırada henüz on yedi yaşında olduğundan Birleşik Krallık'ta oturma izni almıştı. Ne yazık ki aynı delikanlı bugün savaş mağduru bir ülkeden buraya gelip sığınma talep etseydi tahminimce reddedilirdi; şu anki hükümetin "düşman ortam" politikası son derece acımasız.

Gabriel'in Birleşik Krallık'ta kolay veya mutlu bir yaşam kurmadığı, o yetersiz kayıtlardan bile açıkça anlaşılıyordu. Devlet koruması altına alınan Gabriel'a bir koruyucu ailenin evinde yer bulunmuştu ama Gabriel oradan defalarca kaçmıştı. On sekizine bastıktan sonra sokaklarda yaşayıp uyuşturucu ve alkol kullanmaya, bu alışkanlıklarını sürdürebilmek için de kapkaç ve hırsızlık yapmaya başlamıştı. Üzerinde bıçak taşıdığı bir kereden fazla kayda geçmişti. Evsiz birinin kendini savunma ihtiyacı duyarak bıçak taşıması olağandışı bir şey değildi ama bence bu, erken bir paranoya belirtisi de olabilirdi. Okuduğumda ilgimi çeken bir diğer nokta, polislin ruh sağlığından endişelenerek Gabriel'ı birkaç kez psikiyatrik değerlendirmeden geçirmiş olmasıydı. Ama her seferinde davranışı uyuşturucu kullanımına bağlanmış, vücudu uyuşturucudan temizlendikten ve kısa bir süre hapis yattıktan sonra yeniden sokaklara

yollanmıştı. Gabriel daha önce dönem dönem, genellikle diğer evsizlerle itişip kakışmaktan ibaret, küçük çaplı şiddet olaylarına karışmıştı ve sonunda o gün, o kafede, hukuk dilinde “son işlenen suç” diye geçen, başka bir deyişle mahkûmiyetine yol açan saldırı suçunu işlemişti.

Yedinci seansımız için koğuşa geldiğimde Trevor nöbetçiydi ve hiç mutlu görünmüyordu. Söylediğine göre Gabriel gece yine ortalığı ayağa kaldırıp personele bağırmıştı. Ama şimdi biraz sakinleşmişti ve Trevor görüşmemize planladığımız gibi devam edebileceğimizi umuyordu. Ben odayı hazırlarken, Gabriel’ı getirmeye gitti. Gabriel birkaç dakika sonra geldiğinde ben yerimdeydim. Gülümseyerek her zamanki koltuğuna geçmesini işaret ettim. “Bugün nasılsın?” Konuşurken, aramızdaki ölüm sessizliğinde yankılanarak Gabriel’in somurtkanlığına toslayan sesimin fazlasıyla neşeli ve hareketli çıktığını duyabiliyordum. Yanıt vermedi, koltuğuna iyice gömülerek kollarını kavuşturdu, kaşlarını da iyice çattı. Beresini yine alına indirmişti.

Endişelenmem için bir neden yoktu, Gabriel’in surat asması yeni değildi, hatta diğer çoğu hastamın da öyle. Ayağındaki spor ayakkabılarla sinirli sinirli yer karolarını tekmeleyişini izlerken, şimdi “siktiğimin karosu” diyecek, diye düşündüm. Oysa hiçbir şey söylemedi. Trevor’dan kötü bir gece geçirdiğini duyduğumu söyledim. Gabriel başını sallayıp dalgınca pencereden dışarıya baktı. Ardından hızlıca bir şeyler mırıldandı. Birkaç sözcük yakalamayı başardım: “Piçler bırakmıyor ki nasıl uyuyayım? Yeter, dedim, beni rahat bırakın!” Tek seferde kendine göre oldukça fazla sözcük kullanmıştı ve muhtemelen tam da bu yüzden bir hata yaptım. Biraz daha konuşsun diye onu cesaretlendirmek istedim ve uykusuzluğuna odaklanmanın işe yarayacağını düşündüm, o yüzden de yalnızca bir “evet” veya “hayır” yanıtı gerektiren, sıradan mı sıradan bir soru sordum: “Sonra uyumayı başarabildin mi?”

Sorumu duyunca beden dili değişiverdi. Oturduğu yerde

dimdik doğruldu, elleri sımsıkı yumruklara dönüştü ve sesi küçük odada çınladı: “Nasıl uyuyabilirim? Herifler beni düzmek istiyor.” Sözlerinin sarsıcılığına karşın hiçbir şey söylemedim, devam etti: “Uyursam, cezaevinde yaptıkları gibi YAPARLAR. Tecavüz ederler, bana TECAVÜZ EDERLER. Beni KADIN yapmak istiyorlar!” Tepki vermemeye ve yüzümdeki ifadesizliği korumaya çalışırken, bir yandan da yalnızca söylediklerini anladığımı göstermeyi umarak, başımı sallıyordum. Kendini galeyana getirmişti. Ben havada uçan bir tükürükle alnımın çatından vurulurken, Gabriel öfkeyle fısıldadı: “Siz de biliyorsunuz işte. Siz bir kadınsınız! Her an, her dakika tecavüze uğrayabilirsiniz. TEHLİKEDEYİZ! İkimiz de tehlikedeyiz! Şu insanlar! İnsanlar bana pislikmişim gibi davranıyor! İçime girip – içeri girip... ERKEKLİĞİMİ alacaklar...” Yumruğunu masaya indirdi ve biraz irkildim. Ardından sağ elini kaldırıncı, bana vuracakmış gibi bir hisse kapıldım ama hayır, işaretparmağını doğrultmuş, öfkeyle kapının dışındaki bir şeyi işaret ediyordu. Bakışlarını takip edince, hemşire bankosunu gördüm. “Siktiğimin hemşireleri...” Öfkesi kabarırken gözleri yuvalarından uğramıştı; sözleriye sanki boğazına takılmış, nefesini tıkiyormuş gibi, gittikçe anlaşılabilirliğini yitiriyordu.

Korktuğumun bilincindeydim ama Gabriel’in sıkıntı yaşadığını ve duygularını dışavurmaya ihtiyaç duyduğunu görebiliyordum. Odadaki duygusal harareti azaltmayı denedim. “Gabriel,” dedim usulca. “Yardım etmek için yapabileceğim bir şey var mı?” Koltuğundan fırlayıp volta atmaya başladı. Giderek zıvanadan çıkıyor, bağırışlar ve tükürükler eşliğinde gitgide şiddetini artıran bir sözcük sağanağı yağdırıyordu. “Arkadan düzülmek” hakkında bir şeyler söylediğini, “gece” ve “hemşire” sözcüklerini öfke içinde zikredercesine defalarca tekrarlandığını duyar gibi oldum. Her zamanki suçlamalarının, odasına girip ona tecavüz eden adamlara dair sanrılarının bir tekrarıydı bunlar. “Yeter artık! Yeter! Bu halta daha fazla dayanamam!” O esnada ayağa kalkıp göz hizasına gelmem gerektiğini düşündüm ama kötü bir

hamle yapmıştım. Belki onu durdurmaya veya gitmesini engellemeye çalıştığımı düşündü ve beni göğsümden sertçe ittirip sırtüstü yere düşürdü. Şaşkınlık nidam, personeli harekete geçirdi.

Gabriel tam görüşme odasından fırlayıp silah olarak kullanacak bir şeyler aranırken, alarmin titreşimli, cırtlak sesi koğuşta yankılandı. Bir sandalyeyi kaldırmaya yeltendi ama koğuşta ki sandalyeler tam da böyle olağanüstü haller için özellikle ağır yapılmıştı, yerlerinden kolayca oynamazlardı. Gabriel hüsranda içinde yakındaki bir kontuardan dergilerle kâğıtları kaptı ve zili duyarak gelen personel kalabalığının üstüne yağdırdı. Beş altı kişi üstüne atlayıp Gabriel’i yere yapıştırdı; böyle olasılıklara karşı çok iyi eğitildiklerinden, müdahale etmeleri yalnızca saniyelerini aldı.

Üstümü başımı silkeledikten sonra, tahdit bölgesinden ve Gabriel’in görüş alanından uzaklaşmak için geri çekildim. Trevor’ın Gabriel’in baş ucunda diz çökmüş, alçak sesle konuştuğunu görebiliyordum. Alarm kesildi. Artık herkes susmuştu; ortalık o kadar sessizdi ki Trevor’ın Gabriel’i yatıştırmak için kullandığı bazı sözcükleri, tekrar tekrar “Tamam, geçti, güvendesin, bir şey yok, Gabriel,” değişimini duyabiliyordum. Gabriel debelenmeyi bırakana kadar ekibin diğer üyeleri kollarıyla bacaklarını tuttu ve yeteri kadar durulunca kollarını iki yanına yapıştırıp “zapt altında” götürdüler. O esnada koğuşta bulunan az sayıdaki hastanın hızlıca tekrar odasına çekildiğini veya hemşirelerden biri tarafından odalarına yollandığını gördüm. Rehabilitasyon koğuşunda nadir de olsa böyle vakalar yaşanır ve bu tarz olaylar herkesi huzursuz edebilir. Hastalar, geçmişteki deneyimlerine bağlı olarak kaygıdan öfkeye, öfkeden ilgisizliğe kadar çeşitli tepkiler verebilirler. Personel ise krizin diğer hastalara yayılarak koğuşta ki yaşamı karıştırabilecek bir gerilim yaratmasını önleme kaygısına düşer.

“Gwen, sen iyi misin?” Endişeyle başıma üşüşen hemşireler, bana su getirip yaram veya kanamam olup olmadığına bakıyordu. İyi olduğumu söyledim, gerçekten de iyiydim. Daha çok

Gabriel'a yardım edemediğim için kendime kızıyor, bir de yaşanan olayın birlikte çalışmamızın sonu olmasından endişeleniyordum. Bu olay bazılarının öngördüğü gibi, Gabriel'in "akli dengesinin psikoterapi alamayacak kadar bozuk" olduğuna dair delil kabul edilebilirdi. Üstüne üstlük, Gabriel artık daha tehlikeli kabul edilebilirdi çünkü bir doktora saldırmıştı, bu da sağlık hizmeti sunan her yerde son derece alışılmadık olmakla birlikte, özellikle Broadmoor'da çok ama çok nadir yaşanan bir durumdu. En çok risk altında bulunan personel grubu muhtemelen koğuş hemşireleridir çünkü her zaman hastaların yanındadırlar ama hastalarımızın çoğu, kendileriyle ilgilenen kişilere hiçbir zaman zarar vermeye kalkışmaz.

Yaşanan olay kimsenin hatası değildi ama personel paydos etmeden önce olayı konuşmak üzere bir araya geldiğinde, suçlanma ve kınanma korkuları havayı ağırlaştırmıştı. Notlar alınmış, formlar doldurulmuştu; resmî bir kovuşturma gerekiyordu. Gabriel'in odaya girdiğinde canının zaten sıkın olduğunu söyledim. Hislerim bana Gabriel'in uykusuz kaldığını, ajitasyon ve korku içinde bulunduğunu, ayrıca bana saldırmak niyetiyle hareket etmediğini söylüyordu: Ben yalnızca odadan çıkmak isteyen Gabriel'in karşısındaki bir engeldim. Trevor üzüntüyle kendini suçlayarak, o gün bir sorun çıkacağını önceden sezməsi ve terapiyi iptal ettirmesi gerektiğini söylüyordu: Hastasının iyi gününde olmadığını biliyordu. Bu sorumluluğu almasına göz yumamazdım. Seansı sürdürmeyi ben istemiştim, Gabriel da istemişti ve ayrıca bana göre görünürde bir risk de yoktu.

Ekibe Gabriel'in önceki gece her zamankinden farklı bir şey yaşayıp yaşamadığını sordum. Bir şey yaşandığını sanmıyorlardı; bildirilen veya kayıtlara geçen bir durum yoktu. Birinin gerçekten Gabriel'a zarar vermeye kalkıştığına bir an olsun inanmadım ama başka bir geceye veya zamana ait bir anıyı tetikleyen bir söz veya eylem olup olmadığını öğrenmek istiyordum. Gabriel'in zihni ve geçmişi hakkında hâlâ bu kadar az şey bildiğimiz için yine hüsrana duydum ama vazgeçmemeye

kararlıydım. Sonradan, keşke o gece hangi hemşirelerin nöbetçi olduğunu netleştirseydim diye hayıflanacak, sanki bir ipucunu kaçırmışım gibi hissedecektim kendimi.

Terapinin Gabriel’a fazla gelip gelmediği konusundaki müzakere ertesi gün de sürdü. Ekip psikoloğu Gabriel’ın yansıtma ve ilişkilere odaklanan psikodinamik psikoterapi için hazır olmadığı görüşündeydi. Sorun belki de Gabriel’ın farklı türde bir tedaviye ihtiyaç duymasıydı. Birkaç tür konuşma terapisi vardır, her birinin odak noktası ve uygulaması farklıdır ama hepsi de kendi içinde değerli ve etkindir. Ben psikodinamik terapi uyguluyorum; psikanalize dayalı bir yaklaşım olan psikodinamik terapi, şimdiye kadar işimle ilgili anlattıklarımın anlaşılacağı üzere, büyük ölçüde kişinin kendini daha iyi tanımasını sağlamaya odaklanır. Kişilerin terapistleriyle olan ilişkilerini kullanarak, dil veya eylemlerinin anlamını fark etmelerini sağlar. İtiraz ederek, Gabriel’la çalışmayı sürdürmek istediğimi söyledim, ayrıca çalışmamız aniden sonlanırsa bundan zarar görebileceğini de ekledim. Devam edersek öfkesinin anlaşıldığını ve bunun bir anlamı olabileceğini göstermiş olacaktık. Öfke patlamaları çözmeye çalıştığımız sorunun bir parçasıyken, bir öfke patlamasını terapinin Gabriel için uygun olmadığına kanıt saymak nedendi?

Şimdiye kadar böylesi “altüst olmaların”, aynı zamanda ilerlemek için hayati önem taşıyan yeni duygu ve fikirleri keşfetmeyi sağlayan dönüm noktaları olabileceğini öğrenmiştim (anlatacağım diğer vakalarda da bunlar tekrar karşımıza çıkacak). Ben hâlâ Gabriel’ı *EMDR*’ye hazırlama fikrimizi er ya da geç gerçekleştirebileceğimizi umuyordum. Bu konudaki kötümserliğin odada kol gezdiğini hissede biliyordum ama destek almak için uzman psikiyatriste baktığımda, “Plana sadık kalalım,” dediğini duyarak rahatlardım. Koğuş personelinin artan denetimi altında ve sürekli irtibat halinde kalarak terapiyi şimdilik sürdürmeye karar verdik. Gece uyumasına yardımcı olmak için Gabriel’ın ilaçları artırılacaktı ve ancak randevu gününde

kendini huzurlu hissediyorsa Gabriel’la seans yapacaktım.

Ertesi hafta görüşmeye devam ettik, sonraki haftalarda da öyle. Seanslar ağır ilerliyordu ve hiçbir sonuç vermiyordu, hatta bazı günler bu adamın terapiye hazır olmadığını söyleyenler haklı mıydı acaba, diye düşünüyordum. Gabriel bana yalnızca o gün beni ittirdiği için çok utandığını söyleyebilmişti, sürekli özür dileyip duruyordu ve bu da gerçekten dikkat dağıtıcıydı çünkü olayın neden gerçekleştiği üzerine düşünmemize fırsat vermeden olayın kendisine odaklanıp kalmamıza yol açıyordu. O kadar öfkeli ve korkmuş bir ruh haline girmesine neyin yol açmış olabileceğini düşünmesini sağlamaya çalıştım. Patlamasına yol açacak ne söylemiş veya yapmış olabileceğime dair bir fikri var mıydı? “Yok,” dedi kederli kederli.

Birkaç hafta sonra Gabriel, artırılan ilaçlar ve muhtemelen geceleri uykusunu iyi alması sayesinde huzura kavuşmuş görünüyordu. O gün zıvanadan çıktığında derdinin benimle olmadığını, “gece korkusundan” kaynaklandığını aktarabildi. Gece personeline yönelik tecavüz suçlamalarının şekil değiştirerek gözetlenme şikâyetlerine dönüştüğünü fark ettim. Bir kere sinde, Dave’in daha önce bana bahsettiği iki Afrikalı meslektaş Michael ile Joseph’in, viziteleri sırasında onu kontrol etmek için gece gündüz demeden yüzlerini odasının kapısındaki cama yapıştırdığını söyledi. Personel böyle görsel kontrollerin güvenlik için şart olduğunu ona açıklamıştı açıklamasına ama Gabriel yine bir bakıma ruhen “onu düzdüklerini” düşünüyordu. Ona karşı niyetlerinin “kötü” olduğunu bildiğini söylüyordu ama yardım etmek için sorabileceğim en basit evet-hayır sorularını sorarak detay vermesini istediğimde, veremiyordu. Anlatamayacağı veya anlayamayacağım kadar zor bir şey vardı.

Noel yaklaşırken, sohbetimiz alışılmadık bir hal aldı. Aralık ortasındaydık, bayram tatilinden önceki son seansımızı yapıyorduk ve ocak ayına kadar görüşmeyecektik. Yerlerimize geçmiş otururken şarkı söylendiğini duydum. Koğuş personelin-den birileri, daha sonra bir ruh sağlığı yardım derneğine para

toplamak için düzenleyecekleri Noel ilahileri dinletisi için prova yapıyordu. Son günlerde havanın erken kararmasıyla ilgili alelade bir şeyler söylüyordum, Gabriel parmağını dudaklarına götürdü. “Şışt...” Susup dinledim. Duvardan belli belirsiz bir Noel ilahisinde birleşmiş seslerin tatlı tınısı geliyordu. “*All hail said he,*” diye şarkı söylüyorlardı. “*Thou lowly maiden Mary, most highly favoured lady...*” Derken birini aniden öksürük tutunca şarkı yarıda kesildi.

“Tamam, şimdi tekrar, en baştan,” dedi bir erkek sesi diğer sesleri bastırarak; Trevor’ın sesiydi bu. Koro baştan başladı. “*The Angel Gabriel from heaven came, his wings as drifted snow...*”^{**} O esnada Gabriel’in yüzüne “kutlu” sıfatının hakkını veren bir gülümseme yayıldı. “Benim o!” dedi zafer kazanmış edasıyla. “O benim!” “Ha, tabii ya,” dedim. “Adın... anlamlı bir ad.” İlahiden etkilenmişti, görebiliyordum. Hızlıca, “Evet, güç!” diyeerek, elini kalbinin üstüne götürdü. “İçimde Tanrı’nın gücü var.” Yan odadaki koro şimdi başka bir kıta söylüyordu; Beytüllahim ve Meryem’e geçmişlerdi. Berrak bir kadın sesi “*most highly favoured lady*” dizesiyle çınladı. Gabriel’in keyifli halinden cesaret alarak, malumu ilam etmeyi göze aldım: “Şarkı anne ile oğul hakkında, değil mi?” “Evet,” dedi. “Meryem Ana.”

Derken beni şaşırtarak, “Annemi özlüyorum,” diye ekleyiverdi. Bu özlem son derece net, son derece hüznüldü: Noel döneminde hepimiz uzaktaki annemizi özleyebilirdik. Gabriel bana ilk kez ailesinden söz ediyordu, bildiğim kadarıyla personelden kimseye de söz etmemişti. Babası bir yana, annesinin hâlâ yaşayıp yaşamadığını bile bilmiyorduk. Buraya kadar toplayabildiğim asgari bilgiler, genç Gabriel’in yeni bir yaşam kurmak üzere Eritre’den ayrıldığı sırada savaş yüzünden yetim kalmış olabileceğini düşündürüyordu ama durum gerçekten böyle miydi? Gabriel’a doğrudan sormazdım çünkü onun beni

* “Selam olsun herkese, dedi [Cebrail], sen alçakgönüllü bakire Meryem, kadınların en yücesi...”

** “...yağan karlar gibi kanatlarıyla, göklerden geldi Melek Cebrail...”

aydınlatmasını istiyordum ama o sessizliğe gömülerek başını öne eğince, eski püskü beresinin tepesine bakakaldım. Berenin tepesinden yanmış bir ampulün telleri gibi birkaç yün ipliği çıkmıştı.

Eritre hakkında yaptığım sınırlı araştırmadan, ülkede önemli bir Hıristiyan nüfusu olduğunu öğrenmiştim. “Bu ilahiyi biliyor musun? Noel vakti sen de söyler miydin, memleketindeyken?” “I-ıh,” dedi. “Annemin melekler gibi sesi vardı.” Kafamda genç bir kadına doğru eğilerek, bir oğul müjdeleyen bir melek imgesi canlandı; Meryem’e “Korkma,” diyordu. Gabriel’a annesinin şarkı söyleyip söylemediğini sordum. Başıyla kısa bir evet işareti yaptı ama bir şey söylemedi, üstelemek istemedim. Birleşik Krallık’a gelmesine yardım eden misyonerlerle kilisede tanıştığını doğrulayabildim ama sonrasında yine sustu. Hüsrana uğramıştım, sanki önemli bir şeye açılan bir pencere bulmuştum ve pencere kilitli çıkmıştı.

“Noel gününü nasıl geçirirdiniz? Annenle... ve diğer aile üyeleriyle?” Başını kaldırıp gözlerime baktı. “Korku içinde.” Ben sessizce bekleyince, bir şeyler daha söylemeyi başardı. “Annem, babam... kız kardeşlerim. Herkes korkuyor. Askerler geldiğinden beri kimse şarkı söylemiyor.” Hakkında haberler okuduğum İslamcı milislerden söz ettiğini varsaydım, kiliseleri kapatmaya kalkmış olabilirlerdi ama sormadım. Beni gitmek istediği yere götürmesine izin verecektim; ben onu izlemek için oradaydım. O ana dek yaşamının ilk yılları hakkında ne kadar az şey konuştuğumuz düşünüldüğünde, bu o kadar dikkate değer bir diyalogdu ki nefes almaktan, başımı sallamaktan ve durmaması için dua etmekten başka bir şey yapmaya cesaret edemedim. Bir yandan da bize ayrılan saatin dolmak üzere olduğunun farkındaydım, bu seanstan sonra Noel tatili boyunca ayrı kalacağımız da düşünülürse zamanlama kötüydü.

Yan odadaki koro dağılmaya başladı. Gabriel’la sandalye gıcırtilarını ve koridordan gelen konuşmaları dinlerken, seansı nasıl sonlandırabileceğimi düşündüm. Annesinin yokluğu ile

Gabriel’ı bekleyen iki haftalık yokluğum ve çalışmamızın iki hafta aksayacak olması arasındaki bağlantıyı düşündüm ama konuya girmemeye karar verdim; yeni yılda tekrar değinebilirdim. O ilahi Gabriel’a bugünlük yeteri kadar duygu çalışması yaptırmıştı muhtemelen. Yalnızca benimle ailesi hakkında konuştuğu için ona teşekkür ettim ve bu konuya yeni yılda tekrar dönmek üzere, konuştuklarımızı aklında tutmasını rica ettim. Ayrılırken mutlu Noeller diledim. “Size de mutlu Noeller, Dr. Gwen.” Bir baş selamı, bir gülümseme, doğru dürüst bir vedalaşma; bu bir gelişmeydi. Oradan ayrılırken, Gabriel’ın bana verdiği hediyeyi bağrıma bastım: Birinin terapide kendini açmasına neyin vesile olacağını asla bilemeyiz, o yüzden hiç kimse tedaviden mahrum bırakılmamalıdır.

Ocak ayının ilk haftasında tekrar görüştük. Görüşme odasında onu beklerken, patikalar ile çimenlerin incecik, toz gibi karlarla örtülmesini pencereden izledim. Gözümün ucuna kahverengi bir bere takıldı; Gabriel hemşire bankosunda, o tanıdık bariton sesiyle personelden birini selamlıyordu. Sesi şen şakrak geliyordu ama görünüşünden ruh halini kestiremedim: İçeri girdiğinde yüzü ifadesizdi. Selamlaşmamıza fırsat vermeden, bir fotoğraf çıkarıp küçük masanın orta yerine koyuverdi ve karşıdaki sandalyeye geçip kollarını göğsünde kavuşturarak bir yanıt bekledi.

Herhangi bir varsayımda bulunmamaya dikkat ederek, fotoğrafa bakıp bakamayacağımı sordum. Bakabileceğimi işaret etti. Fotoğraf eskilikten solmuş ve buruşmuştu. Dokunup elimle düzeltmek istedim ama bunu yapmamam gerektiğini hissediyordum. Beyaz bir bordür içinde alımlı bir çift duruyordu; otuz ile elli arasında herhangi bir yaşta olabilecek bu kadınla adam tahminimce Afrikalıydı ve muhtemelen Gabriel’ın anne ve babasıydı. Gözüm kadının başının tepesinden ve yanlarından özenle örülüp omuzlarına dökülen saçlarına kaydı. Giyim tarzları Batı ile gelenekselin karışımıydı: Bellerine girift desenlerle

süslü, pamuklu bezden geniş kuşaklar sarılmıştı, üzerlerine de basit tişörtler giymişlerdi. Adamın sağ baldırında bandaj veya alçı gibi bir şey vardı, sol elinde de bir müzik aleti tutuyordu. Bir kent sokağında duruyor gibiydiler, fonda arabalar ve uzun palmiye ağaçları görülebiliyordu.

Hemen fotoğraftaki insanları veya fotoğrafın çekildiği yeri sormak yerine, “Gitar mı bu?” diye sordum. Gabriel kaşlarını çattı, neden o detaya takıldığıma anlam verememiş gibiydi. “Kırar,” dedi. “Gitara benzer.” Nazikçe başımı sallayarak fotoğrafı biraz daha inceledim. “Fotoğraftakilerin kim olduğunu söyleyebilir misin, Gabriel? Belli ki senin için önemli.” Büyük bir özenle fotoğrafı alıp üstündeki kapüşonlu svetsörtün cebine soktu ve tahminimi doğruladı: Fotoğraftakiler annesi ile babasıydı. Nerede çekildiğini sordum; kendi telaffuzuyla “Ertra”nın başkenti Asmara’da çekildiğini söyledi. “Sen Asmaralı mısınız?” diye sordum. “I-ıh,” dedi kısaca, gözlerini kaçırarak.

Bir süre sonra devam etti. Doğru sözcükleri bulmak için ara ara duraksayarak, fotoğrafın “askerler geldikten sonra”, deniz kenarındaki köylerinden ayrılmalarından kısa bir süre sonra çekildiğini anlatmayı başardı. Bu itirafın ilk kısmını konuşmak bana daha kolay geldi. “İnsanın evinden ayrılması zordur,” dedim, Gabriel de hararetle başını sallayarak onayladı. Gözleri parlıyordu. Sonraki bir saatte, düşünebileceğimden çok daha fazlasını öğrendim: İlk kez tam anlamıyla duygusal bir iletişime geçmiştik. Gabriel İngilizcesini el kol hareketleriyle karışık kullanarak, arada sırada konuya netlik kazandırmak için sorduğum soruların da teşvikiyle, dil engeline karşın öyküsünü anlatabildi.

İlk önce, babasının onları tehlikeden kurtarıırken ne kadar cesur davrandığını anlattı. Anlaşılan adam aniden patlak veren şiddet olayları karşısında hızlıca harekete geçmişti. Gabriel, Noel’den birkaç gün önce, kendisi on dördüne yeni basmışken, Etiyopya’dan gelen askerlerin şafak sökerken köylerini bastığını anlattı. Çığlıklara uyanmışlardı; Gabriel dışarı koşmuştu,

babası da hemen arkasındaydı. Komşuları karı koca evlerinin önündeydi. O komşuların Gabriel’la bir akrabalığı olup olmadığını tam anlayamamıştım ama öğrenmek için sözünü kesmek istemiyordum. Adam ölmüş, toprakta yatıyordu, kesilmiş boğazından “tüm kanı akıyordu”. Kadın ise iki askerin önünde diz çökmüş merhamet diliyordu.

Askerlerden birinin geniş ağızlı bıçağını indirip kadının kafasını “karpuz gibi” yardığını söyledi Gabriel. Babası onu kapıp çalılarının arasına sokmuştu, sonra da kaçmışlardı; Gabriel burada ısıklık çalıp eliyle işaret ederek, bir şeyin, belki mermilerin, kulağının yanından vınlayarak birkaç kez geçtiğini anlattı. Anladığımı kadarıyla babası onları yakalamak üzere olan askerleri savuşturmuştu. Tam çevrelerindeki tarlalar alev alırken kaçıp kurtulmayı başarmışlardı. “Alevler göğe yükseliyordu,” dedi gözlerini tavana dikerek. “Alevler o kadar yüksekti.” Gabriel bu korkunç öyküyü anlatırken yerimden kıpırdamadım, o kadın ve karpuz imgesi beni yerime mıhlamıştı. Ne korkunç, ne feci bir şeydi.

Ailece geride çiftliklerini bırakmış, varlarını yoklarını kaybetmişlerdi. Koca bıçağıyla üzerine atılan bir asker, Gabriel’in babasının bacağına derin bir yara açmıştı. Gabriel benim için o silahı havaya çizerek, uzun parmaklarıyla etkileyici bir bıçak resmettikten sonra, iki eliyle görünmez kabzayı kavrayarak, sanki bir mısır tarlasını tarumar ediyormuş gibi, aramızdaki boşluğu yardı. İlk başta aletin boyutunu abarttığını düşündüm ama sonra bir bıçağın veya belki de bir palanın, dehşete düşmüş küçük bir çocuğa ne kadar büyük görünebileceğini kafamda canlandırdım.

Bir şekilde annesine ve kız kardeşlerine kavuşabilmişlerdi; nasıl kavuştuklarını tam anlayamadım ama hepsinin kente varmayı başardığı, kente varınca kiliselerindeki insanların onlara yardım ve barınma imkânı sağladığı sonucuna vardım. Köylerine ve civardaki bölgeye yapılan saldırıdan başka kurtulan olmadığını duymuşlardı. Kaybettikleriyle ilgili, ne kadar büyük

bir kayıp yaşadıklarıyla ilgili yarım yamalak bir şeyler söyledim, Gabriel birkaç saniye boyunca gözlerimin içine bakarak ciddiyeyle başını salladı. “Peki, sonra?” diye sordum.

Asmara’da bir yaşam kurmuşlardı ama zorluk çekiyorlardı, yiyecek sıkıntısı vardı. Birkaç yıl sonra, “kilisedekiler” Gabriel’i ülkeden çıkarmayı teklif etmişti, belki annesi ve kız kardeşleri de gidebilecekti. Ama annesi, babası olmadan gitmeyi kabul etmemişti. Gabriel, on altısına bastıktan hemen sonra çıktığı o yolculuğu tek başına nasıl yaptığını açıklamadı. Ekonomik mültecilerin ortak hayali olduğu üzere, yurtdışında para kazanıp ailesine yardım etmeyi düşünmüştü belki de. Ben Gabriel’i herhangi bir şeye varmaktan çok, bir şeyden kaçmak için koşan, şiddetten kaçan bir mülteci olarak algılıyordum. Bana daha fazlasını, mesela nasıl Kuzey Afrika’dan geçip Avrupa’yı kat ettiğini, yolculuğunun ne kadar sürdüğünü anlatabilmesini isterdim ama sorguluyor havasına bürünmek istemiyordum. Zaman içinde hastaları tedavi etmek için geçmişlerine dair her detayı bilmenin şart olmadığını öğrenmiştim. Bana verebildiği kadarına razıydım ve bunun için minnettardım.

Ama Birleşik Krallık’a geldiğinden beri ailesiyle hiç temasa geçip geçmediğini sordum. “İki üç kez falan. Çok oldu.” Bazı iyi insanlar Londra’ya varışından kısa bir süre sonra Asmara’ya telefon açmasına yardım etmişti ama cep telefonunun olmadığı o günlerde zordu. Sonunda telefon bağlantısı kurmayı başarinca, gidişinden birkaç ay sonra babasının evden kurtarabildiğini kurtarmak için köye döndüğünü ama askerler tarafından yakalanıp öldürüldüğünü öğrenmişti. Annesinin, kız kardeşleriyle birlikte kentte kalıp kilisede çalıştığını düşünüyordu ama kesin bilemiyordu çünkü aradan yıllar geçmişti ve Gabriel telefon etmeyi bırakmıştı. Açık seçik söylemese de sokaklara düşüp uyuşturucuya ve suça bulaşınca çok utandığını ve teması sürdürmek istemediğini anlamıştım.

Gabriel’in heyecanlı el hareketleriyle biçimlendirdiği ve küfürsüzlüğüyle dikkat çeken basit bir İngilizceyle aktardığı bu

öykü ortaya çıkarken, odada ne muazzam bir şey yaşandığını düşündüm. Karşımdaki, gece personelinin tuhaf işkencele-ri hakkında sanrılara kapılan o psikozlu adam, daha birkaç ay önce bir öfke anında beni ittirip yere düşüren o gözü dönmüş hastaydı. Aynı adam, yaşamındaki pek çok kırılmaya rağmen, bana güvenip öyküsünü anlatmayı göze almıştı.

Muhtemelen yaşamı boyunca ilk kez bir başkasıyla bu kadar çok şey paylaşabilmişti. Bugüne kadar karşılaştığı diğer uzmanlar –misyonerler, sosyal hizmetler çalışanları ve benzerleri– onu kabuğundan çıkarmayı denemiş olabilirdi ama Gabriel buna izin vermeyecek kadar kötü durumdaydı. Muhtemelen Gabriel’la ittifak kurmak için benim kadar zamanları ve alanları olmamıştı, o yüzden de yalnızca ondaki yabancılığı ve paranoyayı görmüşlerdi. Onları suçlamıyordum; beni ittirip düşürdüğü gün, Kuzey Londra’da bir kafede insanları korkutan o “çıldır-mış” adamı bir an ben de bizzat görmüştüm. Güvenebileceği ve ilgi göreceği bu yere gelebilmek için neredeyse ölümle sonuçlanabilecek bir şiddet eyleminde bulunması gerekmişti; bu acıklı ironiye ilerleyen bölümlerde tekrar tekrar döneceğim. Bana o “saldırısından” sonra, hiçbir şey yaşanmamış gibi değil, yaptığı her şey önemliymiş gibi davranarak, Gabriel’la terapiye yeniden başlayıp daha derinlere inme fırsatı bulduğum için kendimi şanslı sayıyordum. Gabriel’la karşılıklı oturduğum için kendimi ayrıcalıklı hissediyordum.

Bir meslektaşımın sözlerini hatırladım: Yaptığımız işin ve hastalarımızın yaşamına tanıklık etme onurunun “tuhaf ve korkunç güzelliğinden” dem vururdu. Gabriel, kurbanının tanımladığı gibi adsız bir “kaçık” değildi; özel bir anlama sahip adı olan, güçlü bir adamdı. Çocukken bir annesi, bir babası ve iki kız kardeşi, bir evi, bir geçmişi ve geleceğe dair umutları vardı. Hep birlikte ona daha iyi yardım edebilmemiz için bana anlattıklarını ona bakan klinik ekiple paylaşmak istediğimi güzelce anlattım ve onayını alınca bir sonraki ekip toplantımızda söylediğimi yaptım.

Herkes gözle görülür derecede etkilendi, özellikle de Trevor. Sesli düşünerek kafasındakileri sordu: Acaba annesi yaşıyor olabilir miydi? Onu bir şekilde bulsak nasıl olurdu? Cesaret almak için etrafına bakındı. Sosyal hizmetler uzmanı evet dercesine başını salladı: Araştırabilirlerdi. Başka ülkelerden gelmiş başka hastaların aile üyelerini bulmayı başardıklarına şahit olmuştum, yine de bu konudaki içten kararsızlığımı paylaşmam gerektiğini hissettim. Ailesini bulmanın Gabriel'in iyileşmesine yardım edebileceğini ama aynı zamanda temasın yeniden kurulmasının veya ailenin bulunamamasının ilerlemeyi tersine çevirecek ve psikozunu tetikleyecek kadar acı verebileceğini de söyledim. Sonuçta bu kararı Gabriel'in vermesi gerekcekti, onun yerine karar vermek bize düşmezdi. Ekipçe Trevor ile sosyal hizmetler uzmanının Gabriel'la görüşüp bu işi takip etmesine karar verdik.

Gabriel'in onay verdiğini duyunca biraz kaygılandığımı itiraf etmem gerekiyor. Araştırma başladı, çeşitli kurumsal süreçlerden geçildi, resmî makamlara soruldu, Eritre'den yanıt bekledi. Haber beklerken Gabriel ile görüşmelerimiz sürüyordu. Haber çıkmayınca Gabriel hayıflanmaya başlayarak, annesini bulmanın muhtemelen "imkânsız" olduğunu söyledi; bu onun için yeni bir sözcüktü. O Noel ilahisini duyduğumuz zamanı ve o güçlü meleğin adını taşımakla nasıl övündüğünü hatırlattım ona. Neden söz ettiğimi hatırlamıyormuş gibi yüzüme baktı ama birazcık sakinleşmiş görünüyordu.

Bazen birlikte sessizce oturuyorduk veya ilk günlerdeki gibi havadan sudan konuşarak, öğle yemeğinden ya da havalardan söz ediyorduk. Tek seansta o kadar büyük bir değişiklik kaydettikten sonra böyle başa dönmemiz şaşırtıcı gelebilir ama bu kitaptaki örneklerin hepsinde görüleceği üzere, gelgitler terapi sürecinin gerçeğidir ve kazanımları genelde uzun ama geçici duraklama dönemleri izler. Dil sıkıntıları da yine yolumuza çıkmaya devam etti ama Gabriel'in İngilizcesi zamanla gelişiyor gibiydi ve Gabriel da eskisinden daha tutarlıydı. Bunun

nedeni eminim ki kendini daha güvende hissettikçe, düşmanlığının ve paranoyasının azalmasıydı.

Artık kendisinin şiddete giden yolculuğu üzerine biraz düşünebileceği fikriyle, görüşmelerimize korktuğu şeylere dair imgeler, mesela belki dergilerden kesilmiş resimler getirmesini önererek Gabriel’ı nazikçe bu konuya yönlendirdim. Bu tekniği kullanan birkaç harika sanat terapistiyle çalışmışım ve sanat terapisi eğitimi almamış olmama karşın bu yolu izlemenin Gabriel’a fayda sağlayabileceğini düşünüyordum çünkü böylece dil engelini de aşabilirdik. Gabriel önerimi hevesle yerine getirdi ve böylece duyduğu korkudan bir imge olarak söz edip o korkunun bedeninde nasıl bir his bıraktığını konuşabildik. İnsanların korku duymalarının farklı biçimlerini keşfetmek için görsel fikirlerden yararlandık. Gabriel kafaya inen şimşekler veya boğazını, midesini ya da kalbini siyaha boyadığı vücutlar çiziyordu.

Daha sonra Gabriel’ın Afrikalı gece hemşirelerinden hoşlanmamasının nedenini birlikte keşfedebileceğimizi hissederek, hemşirelerin farkında olmadan Gabriel’a çocukken ona dehşeti yaşatan askerleri hatırlatıyor olabileceğini öne sürdüm. Bu oldukça büyük bir adımdı ve Gabriel’ın böyle bir yansıtmayı tamamen anlayıp anlamayacağından emin değildim ama ekip, görüşmemizi izleyen haftalarda Gabriel’ın o iki gece hemşiresi hakkındaki şikâyetlerinin gerçekten de seyrekleştiğini bildirdi ve herkes eğer yakında annesiyle temas kurabilirse ciddi bir gelişme kaydedeceğimizi umuyordu.

Kış yerini bahara bırakırken, sosyal hizmet uzmanımızın yıllar önce Gabriel’ın İngiltere’ye gelmesine yardım eden Hristiyan grupla temas kurarak anneyi bulduğunu öğrenince hepimiz heyecanlandık. Anneyle oğul arasında uzak mesafe telefon görüşmesi ayarlandı. Trevor ile Dave destek olmak ve bilgi akışı sağlamak için Gabriel’ın yanında kalacaktı.

Bir filmde, mesela *Şabane Hayat*’ın Broadmoor versiyonunda olsa Gabriel ıslıl ıslıl bir ağacın önünde yeniden annesiyle

bir araya gelirken yaylı çalgılar girer, bir melekler korusu şarkı söylemeye başlardı. Ama Broadmoor Hollywood'un tam zıddıdır; dolayısıyla işler hiç de öyle gitmedi. Gabriel'in psikiyatristi ertesi gün beni arayıp o telefon görüşmesinin hastamızı çok üzdüğünü söyledi. Bağlantı çok iyi değildi ama asıl problem, Gabriel'in annesini anlayamamasıydı; annesinin kullandığı yerel lehçeyi anlama kabiliyetini yitirmişti adeta. Gabriel'i çok iyi anlıyordum, dil açısından sahipsiz topraklarda kapana kısılmıştı, haline içim acıdı.

Anlaşılan annesi Gabriel'in hastalığına çok üzülmüştü; telefon görüşmesinden önce ona söylenen tek şey oğlunun hasta olduğuydu. Gabriel hapis yattığını, şiddet sorunlarıyla boğuştuğunu ve kafedeki o adama saldırdığını veya güvenli bir hastaneye kapatıldığını annesine elbette anlatamayacağını Trevor ile Dave'e belirtmişti. Broadmoor İngilizlere bile anlatılması güç bir yerdi, ta Eritre'deki annesine durumunu anlatmak için gereken sözcükleri nasıl bulacak, duyduğu utancın üstesinden nasıl gelecekti? Annesini doğrulamakla yetinmişti: Evet, bir hastanedeydi. Ardından soru yağmuruna tutulmuştu. Kanser mi olmuştu? Ağrısı var mıydı? Çok geçmeden Gabriel görüşmeyi sonlandırmıştı.

Sonraki ilk yirmi dört saat içinde tekrar paranoyak ve düşmanca tavırlarına geri dönen Gabriel, o iki Afrikalı gece hemşiresini o telefon görüşmesinden önce annesini arayıp yalanlar söyleyerek kendisine karşı zehirlemekle itham etti. Psikoza girdi, sayıp söverek titrek sesli "o yaşlı kadının", "çan gibi güzel" sesli annesi olamayacağını söyledi. Nefret ettiği hemşirelerin annesine büyü yaptığını karar verdi. Sonraki birkaç gün paranoyası yerini gözyaşlarına bıraktı, yerli yersiz ağlayıp sızlanmaya başladı.

İşlerin bu hale gelmesi hem çalışanları hem de diğer hastaları rahatsız etmişti. Galiba ben dahil hepimiz anne sevgisinin büyümlü bir tedavi olmasa bile huzur getirebileceği hayalinden mahrum kalmanın acısını duyuyorduk. Tüm doktorlar –aslında

hangi alanda olursa olsun tüm uzmanlar– çalışmaları sırasında bir miktar hayal kırıklığı ve hüsrarla yaşamak zorundadır. Gabriel bu açıdan benim öğretmenlerimden biri olmuştu. Böyle gerilemeleri doğal karşılamam; başarılarımız gibi, tersliklerin de gelip geçici olduğunu kabullenmem gerektiğini anlamama yardım etti. Kipling’in “Adam Olmak” adlı şiirinin kahramanı gibi, zafer ve yenilgi denen o iki sahtekâra aynı şekilde davranmaya çalışmalıyım.

Hayal kırıklığıyla sonuçlanan o telefon görüşmesinden sonraki birkaç seansımız pek rahat geçmedi. Gabriel seanslar boyunca sessizce ağlayarak annesinin ona yabancı gelmesinin ne kadar canını yaktığını ve babasının ölümüne ne kadar üzüldüğünü anlattı. Birlikte ilk çalışmaya başladığımız, Gabriel’in hastanedeki günlük yaşam hakkındaki hislerini bile dile getiremediği o günlerden bugüne ne büyük bir değişim yaşadığımızı düşündüm. Daha önce diğer hastalarla yaptığım gibi, yasına ortak oldum. Gabriel’in acısı içime işledi, yanaklarımı sessiz yaşlarla ıslattı. Terapist bir meslektaşım, bir hastayla insani duygusal tepkimizi paylaşmayı seçmemizin ne kadar kıymetli bir şey olduğunu anlatmak için çok güzel bir tabir kullanır: “Sağduyuyla kendini açma.” Böyle bir bağ, terapinin özünü oluşturur ama aynı zamanda uzmanın arkadaşları ve ailesiyle arasındaki paylaşımdan farklı olmak zorundadır çünkü karşılıklılık durumu farklıdır. Terapist, hastasıyla paylaşımda bulunurken kendisiyle ilgili bir gerçeği, hastasının kendisiyle ilgili bir gerçeği kabullenmesine yardım etmek için paylaşır. Bu paylaşım bilinçli bir kontrol gerektirir, o yüzden terapistlerin çoğu uzunca bir dönem bizzat terapi görür. Ancak o zaman hastanın bakış açısından kendi zihnimiz ile başkalarının zihni arasındaki farkı anlayabilir, kendini açma ile kendine maruz bırakma arasındaki sınırı görebiliriz. Gabriel gözyaşlarımı ilk fark ettiğinde, başını hararetle sallayarak, “Aman ağlamayın, aman ağlamayın, Doktor!” dedi. Bana bir şekilde zarar vermiş olmaktan korkuyordu, beni ittiği zamankine benzer bir durumda

olmamızdan endişelendiğini görebiliyordum. Öyle olmadığını açıkladım, terapistlerin acıyı dindirmek istediğini ama başaramayınca üzüldüğünü anlattım. “Anlıyor musun, Gabriel?” Anladığını görebiliyordum.

İzleyen haftalarda üzüntüsünün şiddeti azaldı ve Gabriel yeniden bana açıldı. Annesiyle yaptığı görüşmenin nasıl ve neden canını sıktığı hakkında benimle konuşabildi. Gabriel’in personelle ve zehir ya da büyü işleriyle ilgili düşünceleri ortadan kaybolurken, kafasında yeni bir fikir şekillendi. Annesinin de tıpkı onun gibi korkmuş olup olamayacağı hakkındaki düşüncemi öğrenmek istedi. Birlikte baktığımız resimleri ve korkuyu insan vücudunda resmettiğimizi anımsayınca, annesinin korkusunu boğazında hissetmiş olabileceğini düşünmüştü. Sesinin farklı çıkmasının nedeni bu olabilir mi, diye bana sordu. Bilmiyorum, dedim ama eğer Eritre’deki tanıdıklarından bir başkasıyla konuşmak isterse ayarlamaya çalışabileceğimizi söyledim; aklımda kâr amacı gütmeyen kurumlar veya Gabriel’in kilise grubu vardı çünkü NHS’de bunun için kaynak bulunmadığını biliyordum. Belki Gabriel’in gidişinden sonra annesinin neler yaşadığını anlatabilecek birileri çıkardı. Doğru aracıyı bulursak “bir dahakinde” Gabriel’in telefondaki lehçe sorununa bile yardım edebilirdi... Ama bu noktada sesim yavaş yavaş kesildi çünkü Gabriel’a yakın bir zamanda annesini tekrar aramasını önermemin meslektaşlarımin hoşuna gitmeyeceğini biliyordum. Belki Gabriel bir gün kendini hazır hissedince bu konuya tekrar dönerdi. Yas süreci Gabriel’a çok acı vermiş ama duygusal gerçekliği de öğretmişti: Korkusunun aksine, üzüntüsü hem gerçek hem de yerindeydi.

Gabriel artık *EMDR* terapisine başlayabilir mi diye düşünmeye başlamıştım ama ekibin diğer üyeleri önerimi şüpheyile karşıladı çünkü süreç korkutucu imgeleri akılda tutmayı ve Gabriel’in bana anlattığı olayların üzerinden tekrar tekrar geçmeyi gerektiriyordu. Gabriel bu konular hakkında konuşabileceğini kanıtlamıştı kanıtlamasına ama yine de *EMDR* Gabriel’a

uygun olmayabilir, onu strese sokabilirdi. Annesiyle görüşmesinin yarattığı hayal kırıklığı insanları örselemiş, hepimizin desteklediği bir müdahalenin Gabriel’ı böylesine üzmesi herkesin canını sıkmıştı. “Matem seanslarımız” sırasında gördüğüm kadarıyla Gabriel’ın düşüncelerinin köklü bir değişikliğe uğradığını söyledim. Geçmişindeki travmadan anılarını şimdiki zamanda yeniden yaşamak ve kendi korkusunu yabancılara mal etmek suretiyle kaçmak yerine, babasını, yuvasını ve sıradan bir insan olarak yaşama şansını yitirdiği için kendine yas tutma hakkı tanımıştı. Bence doğru bir şekilde desteklenen, yavaş ve nazık bir *EMDR* süreci, Gabriel’ı ruh sağlığına kavuşma kapasitesine daha çok inandırabilirdi ki bu da değerli bir sonuç olurdu. Annesiyle temas kurması Gabriel için rahatsız edici sonuçlar doğurmuştu, orası doğrudu ama geçtiğimiz aylarda Gabriel kimseye sözlü veya fiziksel bir saldırıda bulunmamıştı. Ayrıca terapinin Gabriel üzerindeki etkisini günbegün deneyimleyen Trevor ile Dave de olumlu geri dönüşlerde bulunmuştu; söylediklerine göre, o iki gece hemşiresi Michael ile Joseph de etkileşimlerinin çok daha iyiye gittiğini aktarmıştı.

Bir sonraki buluşmamızda Gabriel’a düşünebildiğim en basit terimlerle *EMDR*’yi anlattım. Muazzam bir cesaret gösterdiğini ekipteki herkesin bildiğini, ondaki olumlu değişikliği hepimizin fark ettiğini anlattım. Ne derdi? Yarılan karpuz imgesini, gökyüzündeki alevleri ve güneşin altında, müzik aletiyle annesinin yanında duran babasını yitirişini düşündüm. Gabriel kendi zihnine bakmayı ve oradaki imgelerle çalışmayı kaldırabilir miydi? Elini beresinin altına sokup başını kaşıdı, ardından beni büyük bir şaşkınlığa uğratarak, ilk başlarda hakkında soru sormamın yasak olduğu, sonra da girilmez bölge sayıldığı için resmen unuttuğum o bereyi kafasından çıkardı. Kahverengi kafa derisinde, siyah saçlarının arasından geçen kocaman, beyaz bir yara izi vardı ve ucu kesik kulağına doğru kement gibi kıvrılıyordu. O zamana kadar çoktan görmüş veya bir personelden duymuş olabilirdim ama Gabriel’ın bu

konuda konuşmayıp beresini takma isteğine her zaman saygı gösterdim. Elbette merak etmiştim ama yavaş yavaş her şeyin zamanında gerçekleşmesine izin vermeyi öğreniyordum. Zaten o izin varlığını bilseydim bile sormak bana düşmezdi. Beni daha çok Gabriel'in bunu bana neden ve ne zaman göstermeyi seçtiği ilgilendiriyordu.

Bana yara izini gösterdiği an, yeni bir güven düzeyinin haberini vererek öz anlatısında önemli bir boşluğu doldurduğunu hemen anladım: Askerlerin zulmüne uğrayan yalnızca babası ve komşuları değildi. Ama o sağ kurtulmuştu. Gabriel, korku ve travmanın *dönüştürülmesi* gerektiğinin, aksi takdirde kınından çıkmış bir bıçak gibi, hayalî bir zamanda savrularak başkalarına acı getiren, gerçek ve ölümcül bir jilet gibi zihinde kalacağının açık bir göstergesiydi. Bu kez nutku tutulan bendim. Gözlerimi ayırmadan, Gabriel'in neler söyleyeceğini duymayı bekledim. Elindeki beresini buruşturdu, ardından kendini adı gibi güçlü hissettiğini söyledi. Önerimi yerine getirebileceğini düşünüyordu. "Bence de Gabriel," dedim gülümseyerek. Gerçekten de öyle düşünüyordum. Zamanı gelmişti. Ama ona bir şey daha sormam gerekiyordu: "Bereni şimdi çıkarmanın senin için ne anlam ifade ettiğini merak ediyorum. Benim yanımda ilk kez çıkarıyorsun." Omuzlarını silkti. "Daha önce üşüyordum."

Gabriel'in önünde uzun bir yol vardı ama *EMDR* sayesinde semptomlarının azalabileceğine, hatta topluma karşı "ağır ve daimi tehlike" oluşturmayan kişilerin tedavi edildiği orta güvenli bir birime bile geçebileceğine inanıyordum. Oysa Gabriel yıllarca Broadmoor'da kaldı ve yeni gelenlere, özellikle genç siyahi erkeklere destek sunmaya çalışan, kıdemli bir hasta oldu. *EMDR* işe yaramış ve Gabriel'i geçmiş travmasının acısından kurtarmış olmalıydı ama görünüşe göre, her zaman aşırı talep gören orta güvenli birimlerde yer bulunmadığından, Gabriel Broadmoor'da tıklıp kalmıştı. Terapimiz bittikten çok sonra bile arada sırada karşılaştık. Beni her zaman el sallayarak selamlardı ve çoğu günler beresini takmamayı tercih ettiğini görürdüm.

KEZIA

Geç kalmaktan her zaman nefret ederim, özellikle de önemli bir günde. Park edecek bir yer bulmak için hastanenin etrafında boşuna dolanıp dururken kafam yeni vakayla meşguldü. Birkaç yıl önce ihtisasımı tamamlayıp adli psikoterapist olduğumdan, artık Broadmoor'da tam zamanlı çalışıyordum. Rehabilitasyon koğuşundaki rolüm çeşitli ruh sağlığı ihtiyaçları olan on beş ila yirmi erkek hastayla çalışmamı gerektiriyordu ama o gün kadınlar koğuşundan Kezia adlı genç bir kadınla görüşmem istenmişti. Broadmoor'daki erkeklerin sayısı, cezaevi nüfusumuzun ezici çoğunluğunun erkek olduğu ve erkeklerin kadınlardan çok daha fazla şiddete başvurduğu gerçeğini yansıtacak şekilde kadınlarınkinden katbekat fazlaydı. Genelde oradaki kadınlarla çalışmak için çağrılmazdım.

Travma kliniğindeki günlerimde, travmaya maruz kalmanın kadın faillerde şiddet için bir risk faktörü olup olamayacağını merak etmiştim. Konuyla ilgili bir iki makale yayımlamıştım ve Kezia vakası, üzerinde durduğum bazı fikirlerle bağdaşıyor gibiydi. Ama anlayabildiğim kadarıyla Kezia'nın durumu hem personel için hem de hastanın kendisi için karışıktı. Resmî denetmenlik yalnızca ihtisas sırasında zorunludur ama ben yine de önceden bir meslektaşım ile konuşup Kezia ile düzenli bir şekilde görüşme ihtimalime karşı destek istemeyi ihmal etmemiştim.

Arabamı personel girişine en az on dakikalık yürüme mesafesinde bulunan bir yere park etmiştim ki gökten yağmur boşandı. Yanıma şemsiye almadığımı fark ettim, koşmak zorunda kalacaktım. Güvenlikten geçerken hiç zarf –veya kuru– bir imaj vermiyordum, personelden biri zahmet edip bana bir

tutam kâğıt havlu getirince çok memnun oldum. Adam kimliğime bakarken gülmemek için kendini zor tuttu ve geçmeme izin verirken neşeyle, “Tam da günü, Doktor!” dedi.

İdari binanın yolunu tutup bir yandan ıslak saçlarımı kurularak, bir yandan da anahtarlarımı ve antalarımı bir elimden öbürüne geçirerek odama varana kadar geçmem gereken bir dizi kapıyla boğuştuım. Önceki gecenin önemli olaylarına dikkatimizi çeken ve hastanenin farklı bölümlerindeki güncel durumu özetleyen “gündüz personeli bilgilendirme toplantısının” son kısmını yakaladım. “Hasta kabul koğuşunda kaybolan kaşık” hakkındaki tartışmanın sonuna yetişmiştim; bir kaşığın yanlış ellerde ve yanlış bir ruh halinde silaha dönüşebileceğini bilmeyen birine komik gelebilirdi. Bir defterle kalem alıp yeni hastamı görmek için kadınlar koğuşuna yöneldim.

Broadmoor bugün tüm hastaları erkeklerden oluşan bir tesis ama o zamanlar hâlâ yüz kadar kadın hasta vardı. Bazı yüksek güvenliikli birimleri devre dışı bırakarak ülke çapında hem kadınlar hem erkekler için ve hem NHS’nin hem de özel sektörün hizmet sunacağı daha fazla orta ve düşük güvenliikli psikiyatri birimi kurma amacıyla harekete geçilmişti. Broadmoor’a gelmeden önce, Güney Londra’da bu tesislerden birinde çalışmışım. İhtiyaç daha fazla olduğundan ilk etap yeni tesisler erkekler için kurulmuştu. Artık orta güvenliikli kadın birimleri de oluşturuluyordu, Broadmoor’da tutulan ve çoğu uzun süreli hasta olan kadınların da yavaş yavaş nakledilmesi planlanmıştı, o yüzden birkaç yıl içinde kadınlar koğuşu kapanacaktı. Kezia’nın gönderilecek ilk gruba dahil edilmesi gerekiyordu ama tam hazır olduğu düşünülürken asıl suç işleme gerekçeleriyle ilgili bir kaygı doğmuş, gelecekteki risk potansiyelini gözden geçirmek gerekmişti. Kezia’yla ilgilenen klinik ekip, terapi seanslarının işe yarayıp yaramayacağını görmek için bizim psikoterapi servisinin birinin Kezia’yı değerlendirmesi gerektiğini düşünüyordu.

Kadınlar koğuşuna birkaç dakika erken varmışım, yine her zamanki gibi vardiyadan sorumlu hemşireyle görüşmeye gittim.

Görevlinin Mary olduğunu görünce sevindim; tanışıyoruz ve duvardaki çizelgeye imza atarken bana dostça el salladı. Mary “eski Broadmoorluydu”: Annesi, babası ve diğer aile fertleri hep burada çalışmıştı ve hastaneyi, bir bahçıvanın bahçesini avucunun içi gibi bilmesi misali bilirdi. Kulağıyla omzu arasına kısırdığı telefonda görüşmesini sonlandırırken, önüme bir dosya ittirdi. Kezia’nın tıbbi kayıtlarını içeren dosyada ekipteki herkesin Kezia ile temaslarına dair notlar yer alıyordu. Yazılanlar Kezia’nın ruh hali hakkında fikir vermekten çok, koğuştaki yaşamın sıradanlığından kısa kesitler sunuyordu: “Kezia güzel bir akşam yemeği yedi”; “Kezia öğleden sonra eğitime gitti”; “Kezia ilaçlarını usluca aldı.”

Mary’nin telefonu kapatmasını bekledim, yeni hastam hakkındaki fikrini sormak istiyordum: Koğuştaki yaşama adeta helikopter gibi bir girip bir çıkan bizler, işin “mutfağında” çalışan meslektaşlarımızın sezgilerine güvenir ve çok değer veririz. Ama Mary omuz silkerek fazla bir şey bilmediğini itiraf etti. “Onu çözmek biraz zor... bilirsiniz işte, tam bir örnek hasta.” Yüzümü buruşturdum, ikimiz de bu hastane kısaltmasına güldük: Örnek hasta, en çok sakındığınız hastadır. Mary bana durumu görünüşe bakarak değerlendirmemem gerektiğini de hatırlatıyor olabilirdi. Kasten yumuşak bir sesle, “Şahsen terapiye ihtiyaç duyduğunu düşünmezdim,” dedi. “Ama o benim hastam değil tabii. Jean-Paul daha iyi bilir.” Mary gözlerini girişte durmuş, kendisinden yaşça büyük iki hastayla sohbet eden, uzun boylu, ince yapılı meslektaşına kaydırıldı. Jean-Paul ile tanışmamıştım. Onunla daha sonra görüşmeyi planladım. Şimdi Kezia ile buluşma vaktiydi.

Koridorda beni bekliyordu. Gülümseyip elimi uzatarak yanına yaklaştım. O da gülümsedi. Hemen göz teması kurmuştu. Kendimi tanıttım ve onu önceden ayırttığım görüşme odasına götürdüm. Sandalyeler rahat değildi, oda çok küçüktü ama ağaçların ötesindeki tepelere bakan pencere ve yüksek tavan sayesinde içerisi ferahtı. Kezia’nın on yıl önceki duruşması

sırasında, yirmili yaşlarının başındayken çekilmiş vesikalık fotoğrafını görmüştüm. Bana göre, düzgünce taranmış saçları ve yakasına kadar iliklenmiş beyaz gömleğiyle, kısa bir süreliğine kıpırdamadan oturmaya zorlanmış hareketli bir çocuğun okul fotoğrafını andırıyordu. Şimdiyse bir yığın asi bukle ve perçem, tepesinde darmadağın siyah bir hale oluşturmuştu; soluk tişörtünde neşeli bir çizgi film tekboynuzu vardı. Şekilsiz taytı buruşuk ve lekeliydi, ayaklarına tozpembe pofuduk terlikler geçirmişti. Halinde yataktan yeni kalkmış birinin sersemliği vardı ama vaktinde gelmesi, yapacağımız görüşmeye hazır ve istekli olması hemen dikkatimi çekmişti. Demek ki benim gibi biriyle çalışma fikrine sıcak bakıyordu ve geliş nedenimin farkındaydı.

Kezia hastaneye on yıl önce, Mark adında bir hastabakıcının ölümüyle ilgili olarak cinayet şüphesiyle tutuklandıktan kısa bir süre sonra yatırılmıştı. Mark, Kezia'nın o dönem kaldığı ruh sağlığı merkezinde çalışıyordu. Kezia'nın son derece gerçekçi işitsel ve görsel halüsinasyonlar içeren bir paranoid şizofreni geçmişi vardı. Gelen polislere Mark'ın bir cin olduğunu ve "beynini ele geçirmeye çalıştığını", o yüzden onu öldürmek zorunda kaldığını söylemişti. Gözaltına alınırken, ısrarla hâlâ cinin kendisiyle alay ettiğini duyabildiğini söylüyordu. Birtakım görünmeyen varlıklara saldırıp bağırduğu için polis ivedilikle Kezia'yı yerel bir psikiyatristin değerlendirmesinden geçirtmiş, psikiyatrist de onu Broadmoor'a sevk etmişti. Kezia duruşmasını beklerken orada kalmış, sonra da hiç gitmemişti.

Duruşmada ifade veren psikiyatristler Kezia'nın cinayet sırasında akut bir ruh hastalığı olduğu konusunda görüş birliği içindeydi. Görgü tanıkları akli dengesinin yerinde olmadığını söylemişti; tekrarlayan krizleri, yatarak tedavi görmesi ve aldığı ilaçlar delil gösterilmişti. Kezia suçunu kabul etmişti ve İngiliz hukukunda öldürme niyeti bağlamında cinayetten ayrılan, taksirle (kasıtsız) adam öldürme suçundan hüküm giymişti. Suç işlerken akli dengesinin yerinde olmamasının öldürme niyetini bertaraf ettiği düşünülmüş ve ABD'deki ikinci veya üçüncü

dereceden cinayet kavramına benzeyen, biraz daha hafif bir suçtan ceza almıştı. İngiliz hukukunda bu tarz bir savunma ancak cinayet davalarında yapılabilir ve yargıçların verilen ceza üzerinde takdir yetkisi vardır. Kezia'nın durumunda çoğu kişi cezaevine gönderilir ve uzun süre hapis yatar ama onun suçu işlediği sırada ruh sağlığının yerinde olmadığına dair yeterli delil bulunduğundan, yargıç bilirkişilerin tavsiyesine uyarak onu güvenli bir hastaneye göndermeyi tercih etmişti.

Psikiyatrik formülasyon (Kezia'nın davasının tıbbi açıklaması) oldukça dolambaçsızdı. Kezia'nın ölümle sonuçlanan şiddet eylemine başvurmasının nedeni, geçirdiği ağır ruh hastalığının bilinen semptomlarından biri olan paranoid sanrılardı. Mark'ı öldürmek için makul bir gerekçesi yoktu; cinayet için Kezia değil, Kezia'nın hastalığı suçlanmalıydı. Yıllar içinde ona bakan psikiyatristler de bu açıklamaya katılıyordu. Suçun Kezia'da olmadığına ve ilaçlarını alırsa hastalığının tekrarlamayacağına, Kezia'nın başkaları için tehlike oluşturmayacağına dair güvence veriyorlardı. Anlatılanlara bakılırsa Kezia bu açıklamayı doğruluyor ve kabul ediyordu; ayrıca hiçbir zaman kimseye zorluk çıkarmamış, kabalık etmemişti. Klinik ekip, yer açılınca Kezia'nın yeni orta güvenli birimlerden birine nakledilmesi için İçişleri Bakanlığı'na başvurmuştu. İyileşme sürecinde zamanla daha çok aşama kaydetmesi, hatta topluma geri dönmesi mümkündü.

Derken Jean-Paul bir endişesini dile getirdi. Daha önce genel psikiyatri servislerinde çalışan Jean-Paul, hastaneye gelene kadar çok olmamıştı ama kısa sürede Kezia ile yakınlık kurmuş, onun primer hemşiresi olmuştu. Primer hemşireler hastalarının önemli destekçisi ve savunucusudur. Jean-Paul de başlarda Kezia'nın nakledilmesi önerisine sıcak bakıyormuş. Ancak, vakayı gözden geçirdikleri bir ekip toplantısında, Kezia'nın kendisine fazla bağlanmış olmasından korktuğunu belirtmiş. Koğuştaki diğer kadın hastalarla zaman geçirdiği takdirde Kezia'nın kışkırandığı izlenime kapılmaya başlayınca, Kezia'ya aynı

zamanda hastabakıcısı olan kurbanı Mark'la ilişkisi hakkında daha fazla soru sorma ihtiyacı hissetmiş. Bu her hemşirenin yapacağı bir hareket olmasa da kesinlikle yasak veya kınanan bir şey değildir. Kanımca Jean-Paul meraklanmış ve Kezia'ya yardım etmek istemişti.

Ekibe, Kezia'nın Mark'a âşık olduğuna ve muhtemelen de onu kıskandığına dair belirtiler gösterdiğini bildirmişti. Kezia kendisine veya başka bir erkek görevliye bağlanırsa o kıskançlık dürtüsünün yeniden etkinleşebileceğini düşünmek, Jean-Paul'ü huzursuz ediyordu. Ya Kezia aslında “deli değil de kötüyse?” Lord Byron'a yönelik bir betimlemeden (“Deli, kötü ve çevresindekiler için tehlikeli”)* alınma bu ifade, alanımdaki büyük bir akademik tartışmada kullanılan klişe bir terimdir. Toplumsal ve biyolojik cinsiyet hakkındaki tartışmalar veya ruh sağlığı konusunda kalıplaşmış “Doğuştan mı, yoksa yetiştirilmeden mi?” sorusu gibi, başka karmaşık felsefi sorularla ilişkili olarak da karşımıza çıkan ikili bir düşünme sistemine aittir. Bence böylesi ikili savlar karmaşıklıktan kaçınarak, kültürümüz, yaşam alanımız ve normlarımız bakımından grup halinde yaşamak için neler gerektiğini düşünmemizi engellemeye hizmet eder. Bana çoğunlukla Carl Jung'a atfedilen, zekice bir gözlemi anımsatır: “Düşünmek zordur, o yüzden çoğu insan yargılar.” Bunun insana nasıl cazip geldiğini biliyordum. Jean-Paul gibi, ben de mesleğime bir sürü öğrenilmiş teori ve gençliğimin verdiği güvenle adım atmıştım; bunların doğurduğu yırtıcı muhakeme gücüm ise zamanla törpülenmek zorunda kalmıştı. Kezia ile çalışmak, o yolculukta önemli bir kilometre taşıydı.

Okuduğum sevk formu Jean-Paul'ün raporunun ekip üyeleri arasında yarattığı sorunu açıkça gösteriyordu: Bazıları hemşirenin kaygısını görmezden gelmeye meyilliyken, diğerleri Kezia'nın ilaç tedavisiyle kontrol edilemeyecek bir risk oluşturmamasından endişeleniyordu. On yıldır önemli bir şeyi gözden kaçırmış olabilirlerdi ki bu da mahkemenin ilk verdiği karara

* Sevgilisi Lady Caroline Lamb'ın Lord Byron'ı tarif etmede kullandığı cümle. (e.n.)

itiraz edilmesine ve yargılamanın yenilenmesine bile yol açabilirdi. Kezia'nın bakımını koordine eden psikiyatrist (sorumlu hekim) bu görüşe yönelik kuşkuları olduğunu söyledi ama raporun yarattığı kaygı, nakil hazırlıklarını durdurup bir psikoterapi değerlendirmesi istemesine yetmişti.

Yaptığım bazı araştırmalar yüzünden çekincelerim vardı.¹ Şiddete başvuran çoğu erkeğin de travma geçmişi bulunduğu ve travma geçiren çoğu kadının (ki bunların sayısı çok fazladır) şiddete hiç başvurmadığı bilinmesine karşın erkeğinki travmaya o kadar çok bağlanmazken, kadın şiddetini travmaya bağlamak, adeta sosyal bir ihtiyaç olmuştu. Kezia'nın kıskançlığını onca yıl saklamış olup olamayacağını sorguladım; gerçi sorumlu hekim, hastaneye yatırıldıktan sonra Kezia'nın ruhsal durumunun stabilize edilmesinin epey zaman aldığını söylemişti. Kezia belki o kadar hastaydı ki kimse bu durumu daha önce fark etmemişti. Ayrıca Mark'la ilgili hislerini –veya herhangi bir hissini– daha önce karşısına fırsat çıkmadığı için kimseye anlatmamış olması da mümkündü. Belirttiğim gibi, o zamanlar baskın olan görüşe göre kadınların başlıca şiddete başvurma nedeni travma kabul edildiğinden, çok az sayıda kadın, özellikle de ruh sağlıkları bozuksa konuşma terapisine katılmaya çağrılıyordu. O yüzden hastaneye geldiğinden beri Kezia'ya hiç terapi önerilmediğini öğrenince şaşırmadım. Bu durum Kezia'nın suçunun nadirliğine ve kaynakların yetersizliğine bağlanabilecekse de kadın şiddetinin Broadmoor gibi bir hastanede bile genel anlamda kaçınılacak bir konu olarak görüldüğünü düşünmeye başlıyordum. Kariyerimin başlarında beni cinsiyet yanlılığı ve şiddet konusunda çalışmaya iten nedenlerden biri de buydu. İhtisasım sırasında konuyla ilgili fazla bir şey duymamıştım ama beni korkutan bazı kadınlar görmüştüm. Bir defasında, toplum sağlığı kliniğinde staj yaparken bir kadın, seans sırasında erkek terapisti tehdit etmişti. Terapistin odasından bağırışlar geldiğini duyunca neler olduğunu anlamak için koşarak koridora çıkmıştım. Köşeyi döndüğümde terapistin kendisini odasına

kapattığını, ancak “öfkeyle hırıliyordu” diye tarif edebileceğim kadının ise sivri bir nesneyle odanın ahşap kapısını deştiğini görmüştüm. Korkaklığın körüklediği bir hızla koridordaki bir dolaba dalıp saklanmışım. Geriye dönüp bakınca hem gülünç hem de vahim bir durumdu: Hastanın vazgeçip gitmesiyle sorun çözülmüş, kadın küfürler yağdırarak merdivenden inip gözden kaybolmuştu. Kimseye bir zarar gelmediğinden polis veya kanunlar işe karışmamıştı. Ama o kadının öfkesi ve gaddarlığı kafamda soru işaretleri bırakmıştı: Kadın değil, erkek olsaydı tutuklanır ve muhtemelen hapse atılırdı. Kadınların zulmetme ve şiddete başvurma kapasitesi acaba kültürümüzde yasak bölge miydi? O gözü dönmüş hasta eğer erkek olsaydı yaşadıklarım hafızamda o kadar yer etmezdi herhalde çünkü erkek şiddeti bizim için fazlasıyla tanındıktır. Merak ettiğim bir diğer soru da şuydu: O hasta erkek olsaydı kendimi bir dolaba atacağıma duruma müdahale eder miydim? Bunun yanıtını bilmem mümkün değil.

Kezia’nın tanısı, konuşma terapisi deneyiminden mahrum kalmasındaki etkenlerden biriydi. Genç kızken ilk paranoid şizofreni tedavisi gördüğü 1990’lı yılların başında, tedavinin odak noktası konuşma terapileri değil, ilaçlardı. Gabriel vaka-sında da değindiğim üzere, bu durum kısmen o günlerde terapinin psikozlu kişilere fayda sağlamayacağına yönelik yaygın inançla alakalıydı ve böyle girişimlere genellikle zaten kıt olan kaynakları boşa harcamak gözüyle bakılıyordu. Maalesef muhtemelen ırk ayrımcılığı da bir etkendi; Birleşik Krallık’taki ruh sağlığı hizmetlerinin tarihi boyunca beyaz ırktan olmayan kişilere, beyazlara önerildiğinden çok daha az terapi önerilmiştir. Neyse ki bugün durum bir dereceye kadar düzelmiştir ama yine de önümüzde uzun bir yol var. Bu sorun, kurumsal ırkçılığın ayrılmaz bir parçası olan sistematik ve kökleşmiş bir sorundur. Beyaz ırktan olmayan kişilerin hem toplum sağlığı hem de adli tıp kapsamında terapi hizmeti alma oranları halen gerekli düzeyin altında.²

Benden hastanın değil, klinik ekibinin kafasındaki bir endişeyi gidermemin istenmesinin etik gl, vakayı daha da karmaşık hale getiriyordu. Bu ilerde pek çok kez yaşanacak olsa da o zamanlar sık karşılaştığım bir durum değildi. Kezia'ya bakışı değiştirebilecek bir terapi srecine başlama konusunda iim rahat değildi, ilerlerken dikkatli dşnmem gerekecekti. Denetmen ayarlamamın başlıca nedenlerinden biri buydu. O sabah otoparkın etrafında dnp dururken, dedektif rolü oy-namam isteniyormuş gibi hayalpereste bir dşnceye kapıldım: Sanki yle bir şey mmknmuş gibi, bytecini cesurca birinin zihnine tutan, Sherlock Holmes ile terapist karışımı bir dedektif.

“Mektubunuzu aldım,” dedi. Yumuşak ve alçak bir sesle konuşuyordu; hafif bir Karayipler tınısı taşıyan Güney Londra aksanı vardı. Gönderdiğim atama mektubunu uzattı; mektubun defalarca okunmuş, sürekli katlanıp açılmış gibi bir hali vardı. Ben karşılık verecekken, bir şey söylemek üzere ağzını açtı. “zr dilerim, kusura bakmayın,” dedi. Devam etmesini söyledim. “Yok bir şey, siz konuşun,” diye mırıldandı. Halinde kabalıktan çok, mahcubiyet vardı. Her zamanki konuşmamı yaparak benimle buluşmaya geldiği için teşekkür ettim ve işimizle ilgili parametreleri açıkladım. Yakından ilgilendiği izlenimi veriyordu, her sözcüğü anlıyormuş gibi kafasını sallıyordu ama kahverengi gözlerinde boş bir bakış vardı. Neden terapi almak için bana yönlendirildiğini biliyor muydu, sormak zorundaydım. Doğru yanıtı bilen iyi bir ğrenci gibi hevesle başını salladı. “Yaptığım şeyle ilgili konuşmamı istiyorlar... ama üzerinden çok zaman geçti. Geçmişi geride bırakıp yoluma devam etmem gerek.” Duyduğumu bildirmek için ama aynı zamanda da sözlerini doğru anladığımdan emin olmak için söylediklerini tekrarladım: “Geride bırakman gerekiyor?” “Geride bırakıp yoluma devam etmem gerek, evet,” dedi. “Ama önce konuşmamı istiyorlar. On yıl oldu, ya. Neredeyse tamı tamına

on yıl.” Dosyayı yeni okuduğum için suçun işlendiği tarihi biliyordum, gerçekten de o hafta yıldönümü olduğunu fark ettim. Bakışlarını önüne eğdi, takip ettim. Kendini yatıştırmak istermişçesine ellerini kucağına koymuş, koca bir kediye kucaklar gibi midesinin altında kavuşturmuştu. O gün suçuyla ilgili konuşmak zorunda olmadığımız konusunda Kezia’ya güvence verdim. Şaşkınlıkla başını kaldırdı. “Ama Doktor, konuşmamı istiyorlardır.” Başkalarını mutlu etmeye o kadar hevesliydi ki Mary’nin Kezia’nın örnek bir hasta olduğu yönündeki gizemli yorumunu tekrar düşündüm.

Diğer doktorlarıyla neler hakkında konuştuklarını anlatabilirdi belki. Sordum, aşağı yukarı az önceki gibi karşılık verdi: “Ruh sağlığım bozuktu, bana o şeyi hastalığım yaptırdı, dediklerine göre suç bende değilmiş ama düzeliş her şeyi geride bırakabilmek ve yoluma devam edebilmek için ilaçlarımı almam gerekiyor.” Durdu, sonra ekledi: “Yeterli mi? Herhalde Mark hakkında konuşmamı istiyorlardır, değil mi?” Mark’tan söz etmesini ilginç buldum ama şimdilik konuyu değiştirdim. İhtisasım sırasında deneme yanılma yoluyla –ve süpervizörlerimden aldığım pek çok geribildirim sayesinde– konuyu kendisi açsa bile birinin işlediği suçu erkenden gündeme getirmenin yarardan çok zarar getireceğini öğrenmiştim. Önce yakınlık kurmak önemliydi, o yüzden hastanedeki yaşamdan ve koğuş dışındaki ilgi alanlarından bahsetmesini istedim.

Hastanenin eğitim merkezinde derslere ve ergoterapiye (iş ve uğraşı terapisi) katıldığını söyledi, hastanenin dükkânında satılmak üzere çerçevelediği birkaç resimden söz etti. Ayrıca düzenli olarak hastanenin şapeline gittiğini, bazen de papazla görüştüğünü söyleyince, Kezia’nın dindarlığı ve ailesinin Evanjelik Hristiyan geçmişi hakkında duyduklarımı anımsadım. Psikiyatristler kariyerlerine başlarken kültürlerdeki inanç çeşitliliğine karşı farkındalık ve duyarlılık geliştirmek üzere eğitilirler çünkü bir insanın düşünce veya inançlarının normal mi, yoksa bir ruhsal hastalık belirtisi mi olduğunu anlamaya

çalışma süreci için bu elzemdir. Dini inançlar, psikiyatristlerin değerlendirmek ve hesaba katmak zorunda olduğu zihinsel deneyimlere güzel bir örnektir. Akademisyen, filozof ve âlimler gerçekliğini sorgulayabilir ama inançlar psikiyatri açısından sanrı değildir çünkü mantığa ve şüphe farkındalığına dayanırlar, ayrıca kültürel açıdan tutarlıdırlar; oysa sanrılar katıdır ve kültürel açıdan yabancısıdır.

Bana her şeyi en başından anlatmasını rica ettim. “Neyi? Suçumu mu?” “Hayır,” dedim. Doğduktan sonrasından söz ediyordum, yaşamının başlangıcından. “Ha...” Yüzü kocaman bir gülümsemeyle aydınlandı, Jamaika’da geçen çocukluk yıllarını seve seve anlatmaya koyuldu. Başkentten uzakta küçük bir köyde, büyükannesinin evinde doğmuştu. Annesi ve iki küçük kardeşiyle birlikte orada yaşıyorlardı ama Kezia altı yaşındayken annesi iş bulmak için onları bırakıp İngiltere’ye gitmişti. Çocuklar büyükannelerinin himayesinde kalmışlardı. Kezia’nın onu ne kadar çok sevdiği anlaşıyordu. Birlikte oynadıkları oyunlardan, güneşin altında yalınayak nasıl koştuklarından ve denizde dev kaplumbağalarla nasıl yüzdüklerinden söz ederken gözleri parlıyordu. En güzel anıları, ninesiyle birlikte harikula-de şarkıların söylendiği kiliseye gittiği zamanlara aitti. Derken Kezia beni şaşırtarak gözlerini kapattı ve yarı şiir okur, yarı şarkı söyler gibi, en sevdiği ilahilerden biri olan 23. Mezmur’dan bir parça mırıldanmaya başladı: “Beni sakın suların kıyısına götürür, içimi tazeler.”

Cinlerin ruhu ele geçirmesiyle ilgili sanrılarını düşündüm: Acaba söz ettiği Hristiyan kilisesinin dışında başka dini düşünce türlerine maruz kalmış mıydı? Nelerin söz konusu olabileceğiyle ilgili az çok bilgim vardı; obeah ve vuduya inandığını anlatan hastalara denk gelmiştim ama herhangi bir varsayımda bulunmak istemedim. Yine açık fikirli olmaya, “Bardo’da* kalmaya” çalışıyordum. Keats bunun gerektirdiği düşünme niteliğini “kendi benliğini yadsıma yeteneği” (negatif beceri) olarak

* Tibet Budizmi’ne göre ölüm ile yeniden doğuş arasındaki evre. (e.n.)

tanımlar; buna göre hep kuşkuda kalmak, aşikâr yanıtlarda karar kılmaya çalışmayan zihinsel bir dinginlik haline girmek gerekir. Bu benim için ömür boyu sürecek bir imtihan, terapi uygulamalarım sırasında defalarca tekrar edilmesi ve yeniden öğrenilmesi gereken bir beceri olacaktı. Kezia'nın Mark'ı ele geçirdiğini düşündüğü cinlerin benim için değil, *Kezia* için ne ifade ettiğini düşünmem gerekiyordu. O cinler Kezia'nın yaşamında sembolik bir öneme sahip olabilirdi. O zamana kadar işim gereği sanrılara kapılan pek çok hasta görmüştüm ama Kezia'nın gibi ruhu ele geçirme düşünceleri yaygın değildi. Böyle insanlar çoğunlukla büyüklük düşüncelerinden veya aşırı özgüvenden mustariplerdi ("Seni tek hamlede öldürebilirim"; "Ben MI5 için çalışan üst düzey bir ajanım"; "Düşüncelerini okuyabiliyorum, ne düşündüğünü biliyorum") ya da paranoid sanrılara kapılarak başka insanların kendisine zarar vereceğine veya sürekli gözetlendiklerine inanırlardı. Sanrılarının hiçbir zaman kendiliğinden ortaya çıkmadığını, genellikle kişisel inançlardan ve deneyimlerden doğduğunu öğrenmiştim. Gabriel'da da "işlenmemiş" travmatik anıların ve korkuların paranoid sanrılara nasıl yansıdığını görmüştük.³

Kezia o kadar canlı bir şekilde anlatmaya koyuldu ki araya girmeden, yalnızca gülümseyip cesaretlendirmek için başımı sallayarak devam etmesine izin verdim. Bir sonraki bölüme gelmesini bekliyordum: Kezia on yaşındayken annesinin herkesi yanına katıp İngiltere'ye götürmek üzere adaya dönmesiyle yaşamında yeni bir dönem başladığını biliyordum. Hiçbir yerde bir baba figürünün sözü geçmedi ve konuşmanın doğal akışında ortaya çıkacağını umarak, Kezia'yı sıkıştırmadım. Londra'ya vardığı kısma gelince, söyleyecek başka bir şeyi kalmamış gibi sustu. Suratı asıldı.

"Jamaika'dan sonra burası çok gri geldi mi?" dedim konuşmak için. "Sizce?" demek istermiş gibi, yağmur damlalarıyla kaplanmış pencereyi ve dışarıdaki kasvetli gökyüzünü işaret etti. O ilk kışında ömründe hiç üşümediği kadar üşümüş,

ıslanmadığı kadar ıslanmıştı. “Sanki başka bir gezegendeydim!” Söyleyiş biçimi ikimizi de güldürdü, ardından okuldan ve derslerinde ne kadar zorlandığından söz etti, büyüyünce hemşirelik okumayı umduğunu anlattı. Yeni mahallelerinde kiliseye gidiyorlardı, annesi orada kendine bir erkek arkadaş bulmuştu. “Onlarcasından biriydi,” dedi Kezia. Çizdiği tablo, istikrarlı bir erkek varlığından yoksun, bir dizi nahoş erkekten ibaret bir yaşama işaret ediyordu. Bazıları annesine ve çocuklara şiddet uygulamıştı. Sosyal hizmetler birkaç kez devreye girmişti ama çocukları devlet korumasına almamışlardı.

Sevgili büyükannesinin öldüğünü öğrendiğinde, on sekiz yaşındaymış. Kezia bunu söylerken tekleyince, üzüntüsünün odadaki üçüncü bir varlıkmiş gibi, üstümüze çöken soğuk, derin bir hüznün halinde içeriği doldurduğunu hissettim. Güçlkle devam etti. “Sonra hastalığım başladı. Doktorlara, hemşirelere, hastanelere yollandım, bana ilaçlar verdiler ama hiç sevmedim. Çok şişmanladım. Kurtulmak, üniversiteye gitmek istiyordum. Büyükanneme söz vermiştim.” Umutsuzluk ve kederden sesi çatlıyordu. Anlattıklarının çok üzücü olduğunu söyleyebildim yalnızca. Aklımdan geçenleri söylemedim ama Kezia bence çoğu gencin yaşamlarında yapabileceklerine dair hayallerle dolup taşıdığı bir yaşta çok fazla şeyle uğraşmak zorunda kalmıştı. Yalnızca büyükannesini değil, gerçeklik algısını da yitirmişti.

Tam o sırada aniden uykuğun geldiğini fark ettim. Seanslarda genellikle böyle bir şey yaşamazdım ama Kezia’nın sesinin ritminde ve tınısında bir şey vardı galiba. Biraz silkelenip fark etmemesini umarak, çaktırmadan esnedim. Seans bitmek üzereydi, nasıl ilerleyeceğimizi konuşmak istiyordum. Dilerse sonraki hafta yeniden buluşabileceğimizi söyledim, kabul etti ve lafı dolandırmadan, “işlediği suç” hakkında o zaman mı konuşmaya başlayacağımızı sordu. O konuya daha sonra geleceğimizi söyleyerek güvence verdim, önce Kezia’nın yaşamı hakkında daha çok şey öğrenmek istiyordum. İlerlemeye hazır olup olmadığına birlikte karar verebilirdik. Konuyu beklemediği bir

anda açmayacağıma da söz verdim. Sanki bir anlaşma yapmışız gibi, endişeyle uyluklarını ovaladıktan sonra ayağa kalktı. “Yalnızca her şeyi geride bırakıp yoluma devam etmek istiyorum.” Yine ilk başladığı yere dönmüştük. “İsteğini anlıyorum, Kezia. Gerçekten anlıyorum.”

Bir sonraki seansımızdan önce, Jean-Paul ile buluşmak için zaman yarattım. Jean-Paul’dan bana yardımcı olmasını rica ederek, Kezia’nın Mark’a, yani öldürdüğü adama âşık olduğunu düşündürtecek ne söylediği konusunda biraz daha detay verip veremeyeceğini sordum. Kezia’nın kullandığı sözcükleri harfi harfine hatırlıyor muydu? Biraz kaçamak yanıt vererek, daha ziyade Kezia’nın anlattıklarına dayanarak böyle bir hisse kapıldığını söyledi. Örneğin, Kezia her duyduğunda kendisine Mark’ı hatırlatan bir şarkıdan, bir aşk şarkısından söz etmişti. Jean-Paul ayrıca Kezia’nın kendisine karşı hisler beslemesinden korktuğunu söyledi, Kezia’nın onu koğuştaki başka bir hastayla konuşurken görünce yaşadığı öfke patlamasını anlattı.

Daha sonra, öldürme gerekçesi olarak kıskançlığın önemini denetmenimle görüşecektim. Kıskançlık bize yabancı değildir; çoğu insan öfke, korku ve acının bir araya geldiği o huzursuz edici duyguyu bilir ama kıskançlık sonucunda birini öldüren, hatta kıskançlık yüzünden cinayet işleme fikrini onaylayan çok kişi yoktur. Kıskançlık uzunca bir zamandır hem gerçek hem de kurgusal trajedi öykülerinde sık karşılaşılan bir cinayet gerekçesidir; Jean-Paul de o geleneğe başvuruyordu. Benim işim, bu açıklamanın Kezia için herhangi bir şekilde geçerli olup olmadığını anlamaktı.

İhtisasım sırasında bir grup adli psikiyatristle benzer bir vakayı tartıştığımı hatırlıyordum; psikiyatristlerin hepsi erkekti çünkü o zamanlar durum genelde böyleydi. İçlerinden biri, erkek hastamızın durumunu açıklamak için “Othello sendromu”⁴ veya “hastalıklı kıskançlık”tan söz etti. Shakespeare *Othello*’da iyi bir adamın “yeşil gözlü bir canavara”, yani ölümcül şiddete yol açan etkili ve olağanüstü bir güç olarak kıskançlığa yenik

düşmesini anlatır. Hastamızın eşine uyguladığı ölümcül şiddetin kıskançlıkla açıklanabileceği konusunda ikna olmadığımı söyledim, sonuçta kendisini bu şekilde ifade etmeyen pek çok kıskanç erkek vardır. Fakat aralarındaki en kıdemlilerden biri-biri, beni şaşkınlığa uğratacak bir hırçınlıkla yanıt verdi: “Bir erkeğin kıskançlığını ancak bir kadın reddeder.” Laf amacına ulaştı ve beni susturdu ama sonradan o psikiyatriste mektup yazarak, itirazımın cinsiyetime değil, psikolojik ve hukuki savlara dayandığını açıklamaya çalıştım. Hâlâ bunun doğru olduğunu düşünüyorum ama aynı zamanda bizzat yaşamadığım için erkeklik hakkında tam anlamıyla idrak edemediğim bir şeyler olabileceğinin de farkındayım.

Othello savunması hemen her zaman erkekler tarafından yapılır ama zaten öldürenlerin çoğu da erkektir. Birleşik Krallık’ın toplam cezaevi nüfusunun küçük bir kısmını (yaklaşık yüzde beşini ama bu sayı artıştır) oluşturan kadınlar, çoğunlukla şiddet içermeyen suçlardan dolayı kısa süreli hapis cezaları almaktadır. Birleşik Krallık’taki tüm cinayetlerin yalnızca yüzde beşi kadınlar tarafından işlenir. BM ve diğer küresel çalışmaların devamlı gösterdiği üzere, dünya çapında da benzer rakamlar söz konusudur.⁵ Cinsiyetler arasındaki bu büyük farklılığın nedeni konusunda görüş birliği yoktur ama muhtemelen birden çok faktör söz konusudur. Erkekteki Y kromozomunun şiddet riskini artırması mümkündür ama bu, Y kromozomu taşıyan insanların çoğunluğunun neden hiç şiddete başvurmadığını açıklamaz. Bazı kuramcılar, erkeklik rolüyle ilgili beklentilerin, şiddete başvurma eşiğinin “gerçek erkekler için normal” sayılacak kadar düşmesi anlamına geldiğini iddia etmektedir (ki bu bence daha akla yatkındır). Kadınlar için de benzer bir sav öne sürülmüştür: Kadının öldürmesi için daha fazla şey gerekir çünkü kadının öldürmesi, dişi stereotipleri ve toplumsal ölçütler anlamında bir şekilde doğaya aykırıdır. Ayrıca kültürümüzdeki annelik ve bakım sunma işlevinin kadını şiddetten koruyor olabileceği çünkü söz konusu işlevlerin kadını prososyal kıldığı

da öne sürülmektedir; prososyal terimi ise insanlara yararlı olarak görülen paylaşma, işbirliğinde bulunma ve başkalarını rahatlatma gibi davranışları niteler.

Kadınlar cinayet işlediğinde öldürme gerekçesini ruh hastalığına bağlamak, kadının şiddet kapasitesi konusunda çelişkili düşünceler taşıyan ve erkek şiddetinin aksine, kadının hem kınamak hem de bağışlamak isteyen bir toplumda belki de en kolay tepkidir. Tutuklanmasından sonra Kezia'yı muayene eden psikiyatristlerin, Kezia'nın başka bir kültürden ve ülkeden buraya göç etmiş bir genç kadın olarak yaşadığı psikolojik deneyimlerden ziyade, muhtemelen görünürdeki ruh hastalığı semptomlarına odaklandıkları düştü aklıma. Ruh hastalığına odaklanmalarının bir nedeni, Kezia'nın daha önce de hastayken şiddete başvurması olabilirdi: Kezia'nın on dokuz yaşındayken psikotik bir atak sırasında annesine fiziksel saldırıda bulunduğunu, sonucunda acilen yerel bir psikiyatri birimine yatırıldığını öğrenmiştim. Annesi yaralanmamıştı ama çok korkmuştu ve sağlık ekibine taburcu edildikten sonra Kezia'nın yanlarına dönmesini istemediğini söylemişti. Böylece Kezia sonunda Mark'ın çalıştığı rehabilitasyon merkezine yerleştirilmişti. Konunun detaylarını öğrenmek istiyordum ama önce zemini hazırlamamız gerektiğini biliyordum.

Sonraki altı ay boyunca Kezia ile düzenli buluştuk, yavaş yavaş yansıtıcı konuşmalar yapmaya geçtik; sorular sormak yerine, o gün önemli bulduğu herhangi bir şeyden söz ederek seansı onun başlatmasına izin veriyordum. Geçmişi hakkında daha çok şey konuştuk; Jamaika'da büyürken edindiği hobilerden, arkadaşlıklardan ve aile ilişkilerindeki iniş çıkışlardan söz ettik. Kezia yaşamının bu yönünü daha önce kimsenin merak etmediğini söyledi. Hiç sıkılmıyordum ama ilk seansımızda üstüme çöken o tuhaf uyku halinin zaman zaman geri döndüğünü fark ettim, o yüzden her zaman tetikte beklemem, esnememi bastırmaya veya kendimi çimdiklemeye hazır olmam gerekiyordu. O uyku halinin, Kezia'nın kayıplardan ve acılardan her

söz açışında, “her şeyi geride bırakmak” ve “parçaları toplayıp yoluna devam etmek” zorunda kalışıyla ilgili nakaratını tekrarladığı zamanlarda bastırdığını fark ettim. Sözleriyle hipnotize olmuş gibi, üstüme büyük bir yorgunluk çöküyordu. Ancak “kendinden geçmek” diye tanımlayabileceğim o hissi yenmek ve Kezia’dan gizlemek için elimden geleni yapıyordum. Denetmenimle bu konuyu görüşmem gerekecekti.

Kezia’nın son durum değerlendirmesine katılmam istendi. Ekip birkaç geribildirim, belki de birkaç yanıt istiyordu. Söyleyecek bir şeyim var mıydı? Olumlu yanıt vermeden önce, Mark’la yaşananlar hakkında Kezia’yla konuşmam gerektiğini hissettim. Sonraki seansımızda, Jean-Paul’ün bizi bir araya getiren tartışmayı başlatarak, Kezia’nın işlediği suça yeni bir açıklama getirmeyi önerdiğini ikimizin de bildiğini anımsattım. İlk buluşmamızı hatırlatarak, ruh hastalığı ile işlediği suç arasındaki bağlantıya geri dönüp dönemeyeceğimizi sordum. “O zaman konuşmak sana zor gelmişti sanıyorum, öyle değil mi? Şimdi konuşmamızın bir sakıncası var mı?” Kabul etti ama sonra “Nereden başlayayım?” diye sordu. Mark’la tanışmasından başlayabileceğini söyledim. Kezia konuşmaya başlayınca, anlattıkları su gibi ezberlediğim tanık beyanlarıyla ve raporlarla birleşti ve olaylar zihnimde canlanmaya başladı.

Annesine saldırmasının ve yerel hastaneden eve dönmesine izin verilmemesinin ardından Kezia feci bir yıl geçirmiş, uygun bir yer bulunana kadar orada “mahsur kalmıştı”. Sonunda bir yurttan yatak bulununca, Mark nakilden birkaç hafta önce hastanede Kezia’yı ziyaret edip kendisini tanıtmış, onun vaka yöneticisi olacağını bildirmişti. O da Karayip kökenliydi, babası Jamaikalıydı. Kezia’nın sorularına yanıt vermiş, yurttaki yaşamdan söz etmiş, Kezia’ya orada iyi karşılanacağını hissettirmeye çalışmıştı. Taburcu edileceği gün eşyalarını toplamasına yardım ettikten sonra, Kezia’yı yeni evine götürmüştü. Daha baştan iyi bir ilişki kurmuşlardı. Mark çok inançlı bir adamdı, bağışlayıcı bir tanrıdan söz ediyordu; bağışlayıcılık Kezia’nın inancına

yabancı bir kavramdı ama rahatlatıcıydı. Kezia “Bana evimi hissettirdi,” deyince, bu dil sürçmesinin önemli olabileceğini düşündüm.* Terapide, ne kadar sıradan görünürse görünsün her sözcük önemlidir. Hepimiz ağzımızdan istemediğimiz bir şeyin çıktığı anlar yaşamışızdır. Eski bir şakada şöyle denir: “Freud sürçmesi, bir şey söylerken aslında annenizi kastetmenizdir.” Kezia’nın tam da kastettiği şeyi söylemiş olabileceğini düşündüm. Mark’ın Jamaika’yı, bir baba hayalini veya daha soyut bir güvenlik ve sevgi kavramını simgelediğini gösterse de göstermese de o dil sürçmesinin altında Kezia için evin anlamı yatıyor olabilirdi.

Kezia ile Mark’ın arasında daha sonra neler yaşandığını ya da yurda yerleşmesini takip eden haftalarda bir şeylerin değişip değişmediğini kestirmek zordu. Kezia zaten bildiğim şeylerden fazlasını anlatmıyordu. Annesi tarafından reddedildiği için hâlâ üzüntü ve suçluluk duysa da Mark’la birlikte hastaneden ayrıldığında bir süredir iyiydi. Etkinliklere katılmış, yeni odasına yerleşmişti. İlaçlarını her gün aldığını söyledi, oysa tutuklanmasının akabinde bazı insanlar durumun böyle olmayabileceğini iddia etmişti. “İlaçlarını almıyormuş” klişesinin her şeyi açıklayacakmışçasına öne sürüldüğü her seferinde yaptığım gibi hafifçe iç çektim. Olayın içyüzünü öğrenmek için hastanenin arşiv odasına yaptığım dedektif işi baskınların birinde, polis raporlarının fotokopilerine de rastlamıştım. Aralarında Mark’ın el yazısıyla yazılmış ve Kezia’nın ilaçlarını sorun çıkarmadan aldığını doğrulayan notlar vardı. O nazik adamın hafta sonu iznine çıkarken yuvarlak hatlı, iri el yazısıyla Kezia için “stabil ama biraz moralsiz” yazdığını görmek içime dokunmuştu.

Önceki seansların birinde, insanların giderken genelde hoşça kal demediğinden söz ediyorduk. “Siz dahil, Dr. Gwen,” demişti Kezia. “Görüşmek üzere denir, görüşürüz denir, bazen de güle güle denir, oysa aslında hoşça kal demek gerekir. Hoşça

* “Bana kendimi evimde hissettirdi,” yerine. (e.n.)

kal [goodbye] sözünün aslında ‘Tanrı seninle olsun’ anlamına geldiğini biliyor muydunuz?”* Bu konu Kezia için çok önemli görünüyordu, o yüzden aklımın bir köşesine not etmiştim. İşlediği suç hakkında konuşmaya yaklaştığımız için yeniden o konuyu açtım. Kezia, pazartesi günü gerçekleşen cinayetten önce Mark’ı en son cuma akşamüstü gördüğünü söyledi. “Onu öldürmeden önce, en son o zaman mı konuştunuz?” Lafımı duyunca yüzünü buruşturdu ama sözlerimin onu incitme amacı taşımadığını şimdiye kadar anladığına inanıyordum. Doğru zamanda böyle net bir dil kullanmak, insanların suçları hakkında açıkça konuşmasını sağlayabilir çünkü bunu duymaya hazır olduğumu gösterir. Şiddet için risk faktörlerini simgeleyen bisiklet kilidi modelini düşünerek, Mark’ı öldürdüğü gün Kezia için yerine oturan o son “rakamın” ne olduğunu merak ediyordum. Son vedalaşmalarıyla ilgili bir şey miydi? Ölümcül bir olaylar silsilesinin başlamasına küçükük bir şey aracılık etmiş olabilir.

Dudaklarını birbirine bastırmış, başı önünde, hiç kıpırdamadan oturuyordu. Muhtemelen cesaretini topluyordu. Birlikte çalışmaya başladığımızdan beri görünüşünün bir hayli değiştiğini fark ettim. Üzerinde temiz bir eşofman takımı vardı, saçları da şimdi derli toplu bir şekilde balıksırtı örülmüştü. Mark’ın ölümünü düşünmenin zor geldiğini bildiğimi söyledim. Sözlerle dökmek anlamayı kolaylaştırabilirdi. “Daha fazla anlamak istediğimi sanmıyorum.” O kadar alçak sesle konuşuyordu ki duymak için eğilmek zorunda kaldım. “Biliyorum, ben kötü biriyim, bunlar o yüzden oldu.” Bu duygusunu daha önce hiç dile getirmemişti, önemli bulduğum için tekrarladım: “Kötü biri mi?” Kezia başından beri her şeyi hastalığı yüzünden yaptığına yönelik resmî hükmü kabul etmiş görünüyordu. Yanlış bir şey yapmış olma veya yaptığı şeyin sorumluluğunu üstlenme fikri, yeni bir düşünceye benziyordu.

* İlk defa 1500’lerin ortalarında kullanıldığı düşünülen vedalaşma sözü “God be with ye (you)” (Tanrı seninle olsun) zamanla önce “godbwy” ve sonra “goodbye”a dönüşmüştür. (e.n.)

Söylediklerini açmayınca, ilk soruma geri dönerek Mark'ın ona hoşça kal deyip demediğini sordum. O sözcüğü kullanmış mıydı? “Hayır! Şimdilik iyi günler, dedi. Şimdilik iyi günler. İki kez tekrarladı.” Kezia, o üç sözcükten ve Mark'ın ses tonundan fena halde korktuğunu söyledi. Aniden Mark'ın vedasında gizli bir anlam keşfetmişti: Yaşayacak ne kadar iyi günü kaldığından söz ediyordu. Mark içine bir cin girdiğine, o cinin de çok yakında Kezia'yı öldüreceğine dair şifreli bir mesaj veriyordu. Kezia o an yaşadığı dehşeti anlatırken yüzünü ateş bastı. “Tüm hafta sonu odamdan çıkmadan o sözleri tekrarlayıp durdum. Şimdilik iyi günler. Şimdilik. İyi günler. Şimdilik iyi günler. Odayı öyle bir arşınıyordum ki halıda yol yol izim çıkacaktı. Uyuyamıyordum da. Kalbim göğsümden fırlayacakmış gibi atıyordu. Mark binaya döndüğü an, bu dünyadaki ‘iyi günlerim’ sona erecekti. Ölecektim, biliyordum.”

İçi içini yiyerek ne yapması gerektiğini düşünüp dururken aklına Mark'ı öldürme fikri gelmişti. “En doğrusunun bu olacağını düşündüm,” dedi. “Başka seçeneğim yokmuş gibi geldi.” Biraz daha konuşmasını bekledim, ardından nazikçe konuşmaya teşvik ettim. “Kimseye de söyleyemezdin, değil mi?” Sorum, kulağıma çok acemice geldi. Başını sallayarak ağlamaya başladı ama çok geçmeden kendini toparlayıp hırsıyla gözlerini silmeye koyuldu. Hazırdı. Cinayet gününü anlatmaya başladı.

“Sonunda pazartesi geldi, çattı. Kapının çarptığını duydum, aşağıdan Mark'ın sesi geldi, geldiğini bildiriyordu. Odamdan sahanlığa çıktım. Mark mutfaka doğru gidiyordu, bıçak almaya gittiğini biliyordum. Ben oraya gider gitmez beni bıçaklayarak öldürecekti. Kaçmak zorundaydım. Merdivenlerde ses yapmayayım diye ayakkabılarımı çıkardım. Ön kapıyı görebiliyordum, bir metre ya vardı ya yoktu. Cam bölmelerden pembeli yeşilli sarılı kareler halinde güneş içeri giriyordu. Dışarı çıkabilirim, diye düşündüm, merdivenleri koşarak inip kendimi sokağa atarsam belki tehlikeden kurtulabilirdim. Beni dışarıda öldürmeye cesaret edemezdi. Derken Mark bana seslendi, çay

isteyip istemediğimi sordu. Onunla karşılaşmak zorundaydım. Ama cinli bir adamdan daha hızlı koşmam mümkün değildi. Tek yolun onu şaşırtmak olduğuna karar verdim ve mutfağa girip üzerine doğru koştum ve koşarken tezgâhtan bir bıçak kaptım, sonra bir tane daha kaptım. Doğruca cinin gözlerini ve gırtlığını hedef aldım, ardından şeytani kalbini bıçakladım.” Orada durdu, bir kilometre koşup gelmiş gibi nefessiz kalmıştı. Koltuğuna yığılıp elleriyle yüzünü örttü. O şekilde ihtiyaç duyduğu kadar oturmasına izin verdim.

Burada bence en sarsıcı trajedi, o acayip sanrılar ile şifreli mesajların, korku ve abartılı düşünme gibi son derece bilindik insani tepkilerle bir arada bulunmasıydı. Eminim çoğumuzun hafızasında önemsedığımız kimseler hakkında, korku kaynaklı kaygı ve güvensizlik yüzünden öyküler uydurduğumuz anlar vardır: Mesela, partnerimiz telefonuna yabancı bir numaradan mesaj geldi diye, muhakkak gizli kapaklı bir ilişki yaşıyordur veya eve geciken çocuğumuz, kesin saldırıya uğramış ya da kaçırılmıştır. Bu içgüdüler Kezia’nın psikozuyla birleşince, korkunç bir sonuç doğurmuştu. Sözcüğün iki anlamıyla da tam bir facia yaşanmıştı: hem beklenmedik bir gelişme (veya yıkım) hem de acıklı bir akıbet.

Öykünün devamını duruşmadaki, aralarında olayı en ince ayrıntısına kadar resmeden polis raporunun de yer aldığı tanık beyanlarından biliyordum. Kıştan kalma bir pazartesi günü, saat dokuz sularında yurda polis ve ambulans çağrılmıştı. Şaşkınlıktan ne yapacağını şaşıran personel ve yurt sakinleri, içerde yaşananlara tanıklık etmektense dışarıdaki hava şartlarına göğüs germeyi yeğlediğinden, soğukta birbirine sokulmuş, küçük ve gürültücü bir topluluk oluşturmuşlardı. Eve temkinle giren polis, suç mahallinin ilerisine uzanan kanlı izlerin etrafından dolaşmıştı. Koridordaki odaların birinden genç bir kadın başını çıkarmıştı; yaka kartı personelden biri olduğunu gösteriyordu. Mutfakı işaret ederek, “İçeride,” demişti. Kadının arkasında beti benzi atmış birkaç kişinin daha yüzü görünüyordu:

iki yaşlı kadın ile orta yaşlı bir adam. Kadının koruyup sakinleştirmeye çalıştığı yurt sakinleri. “Her yer kan içinde!” diye bağırıyordu adam boğuk bir sesle.

Mutfağın iki kanatlı kapısı aralıktı ve polisler kapıları itip içeri girince acı tabloyla karşılaşmışlardı. Tişörtlü ve kot pantolonlu, otuz yaşlarında, iriyarı, siyahi bir adam, ocağın önünde, giderek yayılan bir kan gölünün içinde sırtüstü yatıyordu. Cansız gözleri tavana dikilmişti. Kezia yanı başında diz çökmüştü, üzerinde kan izleri vardı ama yaralanmadığı belliydi. İleri geri sallanarak, monoton bir melodiyle “Yanlış yaptım, yanlış yaptım,” diyordu. Uzun ağzı kabzasına kadar kırmızıya bulanmış bir mutfak bıçağı yanı başında yerde duruyordu. Bir polis memuresi Kezia’yı ikna edip ayağa kaldırınca, yarısı cesedin altına gizli, küçük bir bıçak daha bulunmuştu. Mark bir düzineden fazla bıçak darbesi almış ve sağlık ekibi gelmeden önce ölmüştü. Kezia’nın çektiği acıyı hissedebiliyor, oracıkta, etrafını üniformalılar sarmış, mantık sınırlarının ötesinde bir yerlerde kaybolmuş halde, büzülüp kaldığını gözümün önüne getirebiliyordum. Gerçekten kâbus gibi bir sahneydi.

Yurt personeli ve sakinleri, Kezia’nın Mark’ı tekrar tekrar bıçaklarken bir yandan da bağırıldığını bildirmişti. Kezia görünmez bir düşmanla amansız bir tartışmaya dalmış, “Çık dışarı, dışarı çık,” ve “İsa adına,” gibi ifadeler kullanıyormuş. Mark geri kaçmaya çalışmış, diğerleri araya girmeyi denemiş ama bir yurt sakininin dediğine göre Kezia, “içine şeytan girmiş” gibiymiş, “durdurulması olanaksız”mış. Hemen akabinde gözaltına alınması sırasında tutulan bir raporda şöyle yazıyordu: “Zanlının aklı başında değildi; cinler, Tanrı’nın onu cezalandırması, cehenneme gitmek vesaire hakkında bir şeyler sayıklıyordu.” İşin acı yanı, tüm bunlar bana Kezia’nın kendi gerçekliği içinde, en korktuğu şeye dönüştüğünü düşündürüyordu: öldüren korkunç bir canavara.

Okunacak bir sürü psikiyatrik değerlendirme vardı: Duruşması ve mahkeme kararı için hazırlananların yanı sıra, bir

değerlendirme de hastaneye geldiğinde yapılmıştı. Broadmoor'da onu ilk gören meslektaşlarım ruh hastalığının akut seyriini yorumlamış, Kezia'nın görsel halüsinasyonlardan, Mark'ın yüzünde parlayan cin gözlerinden ve Mark'ın "içindekini çıkaramazsa" kendisini korkunç bir tehlikenin beklediğine dair inancından söz edişini değerlendirmişti. Kezia'nın bunları hatırlayacağından kuşkuluydum ama yine de sordum: "Buraya ilk geldiğinde, neler söylediğini, kendin hakkında neler düşündüğünü anımsıyor musun?" Gözlerimin içine baktı. "Kötüydüm. Ben kötü biriydim. Cezalandırılmam gerekiyordu. Ölmem gerekiyordu." Kezia'yı yatıştırmaya çalışmadım ama mahkemenin kararına göre o yaşananlara hastalığının neden olduğuna nazikçe dikkatini çektim. İlk görüşmemizde bana aynı şeyi bizzat söylediğini tekrar hatırlattım.

"Biliyorum," dedi. "Ama olmuyor işte... ben yalnızca... her şeyi geride bırakıp yoluma devam etmem gerekiyor..." Kollarını kavuşturup kendine sarılarak ileri geri sallanmaya koyuldu, bir yandan da bir mantra gibi o sözleri tekrarlıyordu: "Geride bırakıp yoluma devam etmem gerek..." İşte tam o sırada yine uyku bastırdı ve bu kez beni gerçekten ele geçirdi; ağır, boğucu bir güç, bilincimi örtmüştü adeta. Direndim ama yenildim, en az bir dakika uyuduğuma da eminim. "İyi misiniz, Dr. Gwen?" Kezia hafifçe omzuma dokundu. Kaygıyla yüzüme bakıyordu. Bana mı öyle geliyordu, yoksa yüzünde eleştiren bir ifade mi vardı? Böyle tuhaf anlarda dürüstlük en iyi çözümdür çünkü odada yaşanan her şeyin önemseneceğini gösterir. Kezia'ya, bir an bana ne olduğunu bilmediğimi ama sanki o dakika beynimin devre dışı kaldığını söyledim.

"Keşke benimki de kalsa," dedi. "Mark'a yaptıklarımı düşünmek hoşuma gitmiyor." "Düşünmekten korkuyor musun?" diye sordum, aklım Macbeth'e ve akıllara kazınan o sözlerine gitmişti: "Yaptığım şeyi düşünmekten bile korkuyorum." "Evet," dedi. "Eğer düşünürsem gerçeği göreceğim. Ben kötü biriyim. Kötülük eden hastalığım değildi, bendim." Kötülük derken

neyi kastettiğini sormak zorundaydım. Biraz şaşırdı. “E... Jean-Paul... Mark’ı ona karşı hislerimden dolayı öldürmüş olabileceğimi düşünüyor. Yani... ona erkek arkadaş gözüyle baktığımı düşünüyor. Eğer gerçekten öyleyse yaptığım şey kötülüktür, şeytanlıktır. Öyle değil mi?” Kezia’nın düşüncesi pek çok açıdan enteresandı ama ben önce “erkek arkadaş gözüyle bakma” fikrini açıklığa kavuşturmak istedim. Jean-Paul’ü haklı bulup bulmadığını sordum. Kaşlarını çattı. “Sanmıyorum. Gerçi hiç erkek arkadaşım olmadığı için gerçekten bilemiyorum.”

Kezia’nın sözlerinin saf hüznü karşısında afalladım ama galiba yüz ifademi korumayı başarabildim. Artık tamamen ayılmıştım, Kezia’nın aklında yeni bir düşüncenin şekillendiğinin bilincindeydim: Dikkatimi vermem ve Kezia ile aydınlığa kavuşturmam gereken bir şeydi bu. Biraz duraksayarak ama kararlı bir tavırla devam etti: “Acaba Mark şeye... yani, annem bana babamdan hiç söz etmezdi, ben de acaba... Mark’a benziyor olabilir mi, diye düşünürdüm. Ya da ya Mark’ın Jamaika’daki babası da aynı kişiye, ya akrabaysak, derdim.” Romantik bir bağdan çok ailesel bir bağ söz konusuydu. Bu noktaya dikkat çektim. “Sence Mark’ı kıskanıyor muydun?” Biraz düşündü ardından lafı dolandırmadan “Yokluğu beni üzüyordu,” dedi. “Yokluğu?” diye tekrarladım, ölümünden söz ettiğini düşünmüştüm. “Hafta sonları... hafta sonları evine giderdi, konuşacak kimsem kalmazdı.”

Mark’a bağlanmasının olası bir anlamı daha ortaya çıkıyordu. Mark hafta sonları eve, ailesinin yanına gidince Kezia’nın yaşadığı reddedilmişlik hissi, daha eski bir anıyı harekete geçirerek çocukken annesi İngiltere’ye gidince yaşadığı terk edilmişliği anımsatıyor ve acı verici başka “ayrılıklara” ekleniyordu: Birkaç yıl sonra anayurdunu kaybetmişti, büyükannesini kaybetmişti, hiç tanımadığı ama Mark gibi nazik bir Jamaikalı olarak hayal etmek istediği baba figürünü kaybetmesinin acısı ise hiç dinmemişti. Ayrılığın, göçün ve mahrumiyetin psikolojik acısı çok şiddetli olabilir ama Kezia’nın ruh sağlığı ilk

bozulduğunda yaşamının bu boyutları göz ardı edilmiş ya da en azından hafife alınmıştı.⁶ Hastalığı yüzünden bir süreliğine akli dengesini yitirmesi (gerçeklikten kopması) Kezia'nın üstüne fazladan psikolojik yük bindirmişti: Kezia için, ayrılmak ve terk edilmek hem sevginin yok olması hem de zihinsel kaos demektir.

Kezia'nın yalnızlığa terk edilmeye yönelik içsel korkusu, bir noktada dışsal bir saldırıya uğrama korkusuna dönüşmüştü. Korkuyla kim bilir ne zamandır mücadele ediyordu. Dayanılmaz bir yük olmalıydı. Seansın son beş dakikasında konuşmadan oturduk. Sessizlik de diyalog kurmak kadar önemli olabilir. Sanki birlikte bir şeyi göğüslemişiz ve atlatmışız gibi, ki galiba gerçekten de öyleydi, samimi bir sessizlik içindeydik. O gün ayrılırken ikimiz de resmî ve temkinli bir tavırla, birbirimize hediye veriyormuşuz gibi vedalaştık.

Denetmen toplantımda o şaşırtıcı bilinç kaybım başta olmak üzere, konuşacak çok şey vardı. Meslektaşım benimki gibi bir bilinç kaybını bizzat yaşamamıştı, o zamandan bu yana geçen otuz yıl içinde galiba ben de yalnızca bir hastayla daha aynı durumu yaşadığımı söyleyebilirim ki o da intihar düşüncesi ve depresyon geçmişi bulunduğu bildiğim bir erkek hastaydı. Seanslarda terapistlerin uykusunun gelmesi olağandışı bir durumdur, terapistlik genelde sıkıcı veya uyku getirici bir iş değildir. İhtisasımız sırasında, böyle bir şey yaşamamız durumunda karşılaşabileceğimiz diğer hisler gibi, bunu da yok saymamayı öğreniriz. Meslektaşım o uyku halini, seanslar sırasında bastırılan diğer duyguları sorguladığım gibi sorgulamamı önerdi.

Mark'ın ölümünü izleyen haftalarda Kezia, ölmek istediğini farklı zamanlarda birden fazla kez dile getirmişti, o yüzden denetmenimle acaba diye düşündük, zihnindeki intihar düşünceleri o “örnek hastanın” bilincine varmak istemeyeceği kadar kötü olabilir miydi? Kezia'nın o hisleri bana yansıttığını düşünmeye başladık. Terapistlerin bu şekilde hastalarının deneyimleriyle özdeşleşerek onlara ayna tutmasına “yansıtımlı özdeşim”

denir, yani hastanın bastırılmış hisleri terapistin zihninde yankılanır. Yüzeysel bakıldığında bulaşıcı bir ruh hali gibi düşünülebilir. Hastalarımızla empatik bir bağ kurmaya çalışırken onların zihinsel deneyimlerinin bazı atipik yönleri bize geçebilir. Denetmenimle konuşmamız sırasında, Kezia'nın zihnindekileri anlamlandırmaya çalışırken kendimi "boğuluyormuş" gibi hissettiğimi söyledim. Konuyu biraz tartıştıktan sonra, benimkinin hastamdaki intihar eğilimine bir tepki olabileceğini ikimiz de kabul ettik. Kezia'nın bilinçli aklı acısını, acısıyla birlikte de canlılığını, Raymond Chandler'ın ölüm için kullandığı çarpıcı hüsnütabirle tıpkı "büyük bir uyku" gibi boğmaya çalışıyor olabilirdi.

Bir sonraki seansımızda Kezia'ya bu durumu açıklamaya çalıştım ama anlatmak istediğimi anlatamayınca, lafı daha fazla dolandırmadan, hiç intihar düşüncesine kapılıp kapılmadığını sordum. Hemen inkâr etti. Kezia'nın Evanjelik Hristiyan geçmişinin farkındaydım; yetiştirilme tarzı yüzünden intiharı korkunç bir günah bellemiş olabilirdi ve bu da intihar hakkında konuşmasını iki kat zorlaştırabilirdi. Ama konuyu gündeme getirmemle birlikte odanın havasının, sanki açık havaya çıkmışım gibi değiştiğini fark ettim. Gelecekteki seanslarımızda yine zaman zaman uyuklayacaktım, Kezia da beni uyandıracaktı. Bana hep o gün hakkında düşünmek istemediği şeyin ne olduğu konusundaki fikrimi soracaktı. Anlaşılan Kezia yansıtmalı özdeşim fikrini kavramakla kalmamış, sevmişti de. Sonunda intihar konusuna tekrar döndüğümde, üzerine daha fazla konuşmayı başardık. Benim kısa bayılma ataklarım kaybolunca, bir bilinç uçurumundan düşer gibi uyuyakalmayı çağrıştıran "dalma" metaforunu ele aldık ve bunun artık ikimiz için de daha az tehlike oluşturup oluşturmadığını konuştuk. İntihar fikri ikimizin de üzerine düşünebileceği, tartışmaya açık bir konu olarak ortaya konduğu takdirde belki benim uyanık kalabileceğim, Kezia'nın da hayatta kalabileceği konusunda anlaştık. İnsanların, özellikle yas veya kayıp gibi acı veren, güçlü duyguları nasıl incelikli,

nasıl şaşırtıcı biçimlerde yansıtabileceği ve paylaşabileceği hakkında çok değerli bir ders almıştım.

İşlediği suçun on birinci yıldönümü yaklaşırken, birlikte olayın duygusal önemi üzerine düşündük. Kezia o seanslarda ağlamaklı oldu. Ben de ağlamak istedim ama bence benimki yansıma değildi, yalnızca doğal bir insani tepki olarak Kezia'nın yaşadığı trajediyle empati kurmuştum. Yaptığım iş çoğu zaman üzüntü duymama yol açar. Herhalde birlikte çalışırken bir şekilde üzülmeyişim fazla hasta olmamıştır; özellikle uzun süreli terapilerde, zaman içinde hastayla birbirimizi tanıyınca. Terapistlerin bu durumla nasıl başa çıkacağına dair bir kural yoktur, yalnızca hastanın kendi özelinde bir yargıda bulunmak ve bazı açılardan iletişim kurabilmek için önce güven inşa etmek gerektiğini akılda tutmak gerekir. Kezia'yla çalıştığım sırada, tedavi sürecinde üzüntüyü paylaşmanın bazen işe yarayabileceğini bilecek kadar deneyimim vardı ama bunu ne zaman yapmak gerektiğini bilmek, işin hemen her gün kendini yenileyen sanatının bir parçasıdır.

Sonuç itibariyle terapide yaptığım her şey, hastaya ve çalışmamıza hizmet eder; karşılıklı veya benimle ilgili bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla bazen üzüntümü göstermem hasta için önem taşır; bu, empatiden de öte, hastanın çektiklerine ve matemine saygı göstermenin ve tanıklık etmenin bir biçimidir. O gün Kezia'ya da söylediğim üzere, hastalarımı dinlerken ne kadar üzüldüğümün bilincinde olduğumu da söyleyebilirim. Kezia'yla konuşurken, “Bunun neden canını sıktığını anlayabiliyorum,” diye eklemem sayesinde duyguların anlamı üzerine derin bir tartışmaya daldık. Kezia'ya, Mark'ın içine girdiğini düşündüğü ve canına kastettiğini sandığı cini ve şimdi bu konuda ne düşündüğünü sordum. Kezia o cinin belki de Mark'ın değil, kendisinin içinde yaşayan, “normal bir cin” olabileceğini söyledi. “Normal bir cin mi?” diye sordum. “Evet, mesela... acı gibi, öfke veya üzüntü gibi...” İçini çekti. “Hani... hepimizde olan cinsten.”

Klinik ekibine rapor vermeye hazır olduğumu hissediyordum. Birlikte yürüttüğümüz çalışma, Kezia'nın işlediği suç hakkında varılan ilk mutabakatın geçerli olduğuna beni ikna etmişti: Mark'ı öldürdüğü sırada Kezia'nın ruh sağlığı yerinde değildi, yaptıklarının nedeniyse kıskançlığından ziyade sanrılarıydı. Ayrıca Kezia'nın çözümlenmemiş kayıp duygusunun saldırganlığında etkisi olduğunu fark etmenin önemini de vurguladım. Gelecekte birlikte çalışacağı kişilerin, Kezia'nın yakın ilişkiler kurma ihtiyacı ve o ilişkilerin hayatta kalmasıyla ne kadar bağlantılı olduğu hakkında dikkatli ve incelikli bir biçimde düşünmesi önemliydi. Kayıplara karşı o kadar duyarlıydı ki herhangi bir reddedilmişlik veya terk edilmişlik hissi intihar eğiliminin geri dönmesine yol açabilirdi ve Kezia o eğilimi uysal, “örnek hasta” görünümünün ardına saklamayı başarsa bile hem kendine hem de başkalarına karşı tehlike oluşturabilirdi.

Bence tüm taşlar yerine oturmuştu ama değerlendirme toplantısında bazılarının duruma şaştığını fark ettim. Kibarlığı elden bırakmadılar ama bazı konularda fazla detaylı düşündüğümü hissettikleri izlenimine kapıldım. Biri Kezia'yı yine orta güvenli birime geçirip geçiremeyeceğimizi sordu. Evet, dedim ama orada birlikte çalışacağı uzmanların, Kezia'nın belki de hâlâ düşünmek ve üstesinden gelmek için yardıma ihtiyaç duyduğu acısını görebilmek için “şizofreni”, “psikoz” veya “cinayet” gibi yaftaların ötesine bakmaya teşvik edilmesi önemliydi. Kezia'nın primer hemşiresi olarak Jean-Paul'ü toplantıda göremeyince şaşırdım ama hastaneden ayrıldığını söylediler; Broadmoor'un ona göre bir yer olmadığına karar vermişti. “Fazla stresli,” demişti. Mary, meslektaşının sebatlılığını sanki sadakat sınavından kalmış gibi küçümseyerek burnunu çekti. Bense o kadar şaşırmamıştım; ruh sağlığı çalışanları arasında sirkülasyonun yoğun olduğunu şimdiye kadar öğrenmiştim çünkü ruh sağlığı çalışanları NHS'deki tüm diğer sağlık çalışanlarına oranla daha fazla tükenmişlik yaşarlar ki NHS'de de zaten tüm beyaz yaka mesleklerine oranla çok daha fazla

tükenmişlik yaşanır. Bu durum bir zamanlar tazminatlara yansdı ama tasarruf adına yapılan kesintiler buna bir son verdi.

Her şey burada bitmedi. Kezia'nın nakil işlemleri yaklaşık bir yıl daha sürecekti, o yüzden görüşmelerimizi sürdürmeyi önerdim çünkü orada onca yıl geçirdikten sonra Broadmoor'dan ayrılmanın onun için yine büyük bir kayıp olmasından endişeleniyordum. Orası bir bakıma Kezia'nın bildiği en güvenli ev veya –uzun süreli yatılı hasta bakımıyla ilgili bir yirminci yüzyıl düşüncesine göre– “taştan annesi” olmuştu. Seanslarımızda kayıp ve acı duygularının insan zihnindeki uzun vadeli etkileri ve bazen sıfırdan başlamak için yaptıklarımızın ve kaybettiklerimizin yasını tutmamız gerektiği hakkında konuşmaya devam ettik. Son seansımızda Kezia bana benim için yaptığı kartpostalı verdi, vedalaşırken de ağladı. Bense bu kez aynısını yapmamak için kendimi tuttum ama emeğine olan saygımı ve geleceğine dair umudumu paylaşmayı ihmal etmedim.

Kadınlar koğuşuna tekrar ancak bir yıl kadar sonra, başka bir hastayla görüşmek için gittim. Kadın servisini kapatma planları o zamana kadar hız kazanmıştı. Hâlâ koğuş ofisinin demirbaşı olan Mary'ye, halihazırda yeni yuvalarına nakledilen bazı kadınlardan haberi olup olmadığını sorarken Kezia'yı da sordum. “Kezia'nın yeni birimdeki vaka değerlendirmelerinden birine gittim. Gayet iyiydi. Hatta o da sizi sordu. Seanslarda bazen uyurmuşsunuz, öyle dedi... Doğru mu?” Üzülerek kabul ettim. “Pek örnek terapist sayılmazsınız, değil mi?” diye takıldı. “Haklısın,” dedim ama belki de böylesi daha iyiydi. Herhangi bir konuda “örnek” olmak fazlasıyla sıkıcı.

MARCUS

Karşımda oturan adam öne eğilerek, işaretparmağını aramızdaki boşluğa sapladı. “Bulduğum ilk fırsatta kendimi öldürecekim. Anladınız mı?” Nasıl bir karşılık vermemi istiyordu acaba: Kendini öldürmesin diye yalvarmamı mı bekliyordu, yoksa kararını gözden geçirmesini önermemi mi? “Ciddiyim. Bulduğum ilk fırsatta diyorum, o kadar!” Bana söyledikleri karşısında ne yapmam, ne söylemem gerektiğini düşünüyordu, hâlâ anlamıyordum; ne yapmam gerektiğinden ben de emin değildim. O yüzden şöyle demeye karar verdim: “Nedenini söyleyebilir misin?” Gözleri irileşti, sanki ömründe daha aptalca bir soru duymamış da kulaklarına inanamıyormuş gibi, burnundan soluyarak güldü. “Neden mi? O da soru mu, kadın! Çıktığımda altmışıma merdiven dayamış olacağım. Tabii o kadar uzun yaşarsam. Yaşlı bir adam olacağım. Iyy.” Bu düşünce karşısında tiyatrocu edasıyla titredi.

Marcus’la ilk görüşmemizdi. Yeni hastalar genelde bana “Doktor” diye hitap ederdi, oysa Marcus’un “kadın” diye seslendiği gözümünden kaçmamıştı. Adeta bir lakap gibi kullandığı bu ifade, Marcus’un benimle ilgili düşüncesini veya genel olarak kadınlara yüklediği anlamı gösteriyor olabilirdi. Yaşlanma fikrini bu denli korkunç bulması daha da ilgimi çekmişti. Hapiste geçen yıllardan, hatta belki ölümden bile beter bir kadermiş gibi bahsetmişti yaşlılıktan. Kendi yaşlılığını düşününce düştüğü dehşetin biraz yatışmasını bekledim. Sessizliğin azıcık uzamasına şaşırmadım; terapide rahatsız edici veya korkutucu bir konu gündeme geldikten sonra pek çok kişi susar. Marcus’un aklına yeni bir şey geldi. “Yaptığım şey yüzünden de kendimi çok kötü hissediyorum. Biliyorsunuz işte, Julia’yı diyorum.”

Kabul koğuşundaki eli yüzü düzgün toplantı odalarından birinde oturuyorduk. Oda bakımlı bahçelere bakıyordu. Marcus'un arkasındaki pencereden ağaçların ötesinde yükselen yüksek güvenlik çitini görebiliyordum. Kuşluk vaktiydi, hastaların çoğu meşguliyet terapisi almak veya egzersiz yapmak üzere koğuştan ayrılmıştı. Rahatsız edilmeyeceğimiz veya dikkatimizin dağılmayacağı sessiz bir oda bulabileceğimiz bir vakit seçmiştim, yine de yakınlardaki ortak alandan televizyonun gürültüsü her zaman geliyordu. Marcus, intihar riski taşıdığı düşünüldüğü için kısa bir süre önce cezaevinden Broadmoor Hastanesi'ne nakledilerek bakımımıza emanet edilmişti. Marcus'la terapisti olarak görüşmüyordum. O tarihte, yani 2000'lerin ortalarında, hastane kadrosundaki kıdemli psikiyatristlerinden biri olarak koğuşlardan birini yönetiyordum ve ruh sağlığı hemşireleri, terapistler ve diğer personelden oluşan bir ekibin başındaydım. Bire bir terapi hastalarımın birkaçıyla görüşmeye devam ediyordum ama artık zamanımın çoğu personele işinde destek sağlamakla, denetimlik ve yeni fikirler konusunda danışmanlık yapmakla geçiyordu; bu önemli görevi bugün hâlâ sürdürüyorum. Marcus vakasında sorumlu hekim olarak rol oynuyordum; yani kanunen hastanede tutulduğu sürece tedavisinin koordinatörlüğünü yapacaktım. Marcus'la bire bir belirli bir zaman geçirecektim ama günlük işi diğer ekip üyeleri yürütecek, düzenli olarak yapılan vaka toplantılarında onlar geribildirimde bulunacaktı.

Marcus Broadmoor'a yatırıldığında kırk yaşına henüz basmıştı ve Julia adındaki genç bir kadını öldürmekten çarptırıldığı ömür boyu hapis cezasının birinci yılındaydı. Julia Marcus'un çalıştığı yerde sekreterlik yapıyordu. Marcus evliydi, Julia ise bekâr; kısa bir ilişki yaşadktan sonra dostça ayrılmış, arkadaş kalmışlardı. Julia hayattaki son gecesinde Marcus'u işten sonra bir şeyler içmek üzere evine çağırmıştı. Marcus'un anlattığına göre, şarap ve cips eşliğinde bir süre sohbet ettikten sonra Julia internetten birileriyle tanışıp çıkmaya başladığını

söylemişti. Marcus cevaben onu kravatıyla boğarak öldürmüştü. Ardından arabasına binip evine, hiçbir şeyden haberi olmayan karısının yanına dönmüş, ertesi sabah kalkıp karakola gitmiş ve suçunu itiraf ederek, “kıskançlık yüzünden” yaptığını söylemişti. Kezia konusunda ele aldığım üzere, kıskançlık uzun zamandır toplumumuzda “tutku cinayetleri” için bir gerekçe kabul ediliyor; şiddet suçundan tutuklananların sıklıkla kendiliğinden kıskançlık açıklamasına başvurması ise dikkat çekicidir. Yakın ilişki cinayetlerinin, ilişkilere dayalı cinayetlerin en yaygın türü olduğu biliniyor ve çok sayıda araştırma, istismarcıları homojen bir grup oluşturmaya da başlıca kurbanların kadınlar olduğunu gösteriyor.¹ Ayrıca yakın ilişki cinayetlerini müteakip intihar riski çok yüksektir, dolayısıyla Marcus bu açıdan da bir istisna değildi.² Ama bence Marcus’un Julia’nın ölmesi gerektiğini düşünmesinin ve kendini öldürmek istediğini şimdi dile getirmesinin nedenleri hakkında ekibimizin keşfedecek daha çok şeyi vardı.

Kariyerimin bu döneminde erken çocukluk dönemi bağlanmaları hakkında okuyup yazmakla meşguldüm ve Alman bir meslektaşımın birlikte bu konuda bir kitap üzerine çalışıyordum.³ Bağlanma kuramı, Freud’un erken çocukluk döneminin önemi hakkındaki fikirleri üzerine kurulan ve John Bowlby tarafından geliştirilen bir psikoloji modelidir. 1950’lerde duygusal rahatsızlıkları bulunan çocuklarla çalışan İngiliz psikiyatrist John Bowlby, diğer primatlar gibi insanların da yaşam süresi boyunca başkalarına bağlanma güdüsü taşıdığı ve çocukluk çağında güvenli bir bağlanma ilişkisi geliştirmenin ilerideki ruh sağlığı için önemli olduğu görüşündeydi. Sonraki çalışmalar söz konusu kuramı kullanarak, erken dönem bağlanmadaki güvensizliğin, duygudurum düzenleme bozuklukları, psikosomatik bozukluklar, aileyle, partnerlerle ve hatta sağlık çalışanlarıyla yakın ilişki kurmakta zorluklar yaşamak gibi çeşitli psikolojik sorunlar için bir risk faktörü olduğunu gösterecekti.⁴

Konuya yönelik ampirik araştırmaların gerçek anlamda başlaması 1990'lı yılları buldu. Ben o dönemde ihtisas yapıyordum ve bağlanma kuramı müfredatımızda yoktu ama kurama dayalı fikirler meslektaşlarım arasında artık çok daha fazla tartışılmaya başlanmıştı. İhtisasımı tamamladıktan sonra araştırmamın odağına bu konuyu alarak, çocukluk travmaları ve güvensiz bağlanma ile yaşamın ilerleyen yıllarındaki ruh sağlığı sorunları arasındaki bağlantıları inceledim. Aynı zamanda bağlanma deneyimi ile insanın sözel açıdan kendi gerçek öyküsünü anlatma yetisi arasında aşikâr bir bağlantı olduğunu da giderek çok daha net bir şekilde gördüm. Daha önce örneklerini görmüştüm ama Marcus yeni bir anlayış kazanmamı sağlayacaktı çünkü ilk bakışta kendisi hakkında konuşmakla ilgili hiçbir zorluk yaşar görünmüyordu.

Üstelik Marcus'la tanıştığımız dönemlerde ben de anne olmuştum, dolayısıyla çocuklar ile ebeveynleri arasındaki bağlanma ilişkisiyle ilgili düşüncelerim benim için daha "hakiki" bir boyut kazanmıştı. Sanat dallarında olduğu gibi, benim alanımda çalışmak da kalben ve zihnen katılım gerektirdiği için mesleki yaşam ile özel yaşam birbirinden ayrı değildir ki bu da aynı ölçüde hem bir sorun hem de bir avantaj olabilir. "Gwen" (anne, eş, evlat, arkadaş) ile "Doktor Adshead"ın Venn diyagramında her zaman birtakım ortak noktalar vardır ama tıpkı zihinde olduğu gibi, daimi bir dönüşüm ve değişim söz konusudur.

İlk vaka konferansımızda ekibimdeki meslektaşlarımla, Julia'yı öldürmeden önce şiddet geçmişi bulunmadığı için Marcus'un durumunun özellikle şaşırtıcı olduğunu konuşmuştuk. Birini boğarak öldürmek için yakın temas şarttır, ister bir kumaş parçasını boyna dolayıp sıkıca çekmek, ister çıplak ellerle boynu sıkıkmak suretiyle yapılsın, fark etmez: Her halükârda büyük bir güç ve kararlılık gerektirir. Karşımda oturan adamda ikisi de var gibi görünüyordu ve bence aynı özellikler dolayısıyla kendini öldürme imkânı ve ihtimali de olabilirdi. Duruşunu inceledim: Omuzları geride, sırtı dik, avuçları dizlerindeydi; ayaklarını yere

hem oturduğu yere yerleşmiş hem de kalkmaya hazırmışçasına sağlam basmıştı. Yerine sahip çıkan ve erkekliğini dayatan bir adamın duruşuydu bu. Gür siyah saçları, mavi gözleri ve genç görünümüyle kadınların onu çekici bulmasını anlayabiliyordum.

Hastalarla ilk görüşmemde genelde yaptığım gibi, Marcus'a öyküsünün nerede başladığını ve benimle görüşme aşamasına nasıl geldiğini sordum. Bu alelade görünen başlangıç sorusuna herkesin yaklaşımı farklı olur ve anlatmaya nereden başlayacakları konusunda yaptıkları seçim, haklarında çok şey söyler. Marcus'un soruyu sormamdan hoşlanmış görüldüğünü fark ettim, belki de dikkatin intihar konusundan başka bir yere çekilmesi hoşuna gitmişti. Beden dili değişti. Artık bana bakmıyordu, ellerini ensesinde kavuşturmuş, arkasına yaslanmış, tavanı izliyordu. "Nereden başlasam?" dedi. Retorik bir soruydu bu belli ki. "Finans sektöründeyim," diye başladı. "Emeklilik maaşları, yatırım fonları, tahviller falan. Anlarsınız ya?" Anlayıp anlamamamla pek de ilgilenmediğini hissederek, başımla kısaca onayladım. Doğumundan veya erken çocukluk döneminden başlamayacağı belliydi. Devamında anlattıkları kendi çabalarıyla bir yerlere gelmiş, özel insan klişeleriyle doluydu: "Ailesinde üniversiteye giden ilk kişiydi", "kaba saba ama özünde iyi insandı", "ortamın aykırısıydı". İddiasına göre, otuzuna geldiğinde başarılı bir iş kurmuştu.

Anlatırken doğal ve rahat bir tavırla konuşuyor, göz teması kuruyor, arada sırada, en çok da hızla büyüyen çeşitli işlerinin büyüklüğünü veya bir anlaşmanın boyutlarını tarif ederken el kol hareketleri yapıyordu. Görülmemiş bir başarı kazandığını vurgulayarak, nasıl gazetelere çıktığını ve kendisinin iki katı yaşındaki endüstri devleriyle birlikte konuşmalara davet edildiğini anlattı. Anlattıklarının hepsi doğruysa Marcus olağandışı bir suçluydu çünkü iş yaşamında o kadar başarı kazanmak için genellikle kişiliğinizde prososyal yanlar, empati kurma ve sorumluluk sahibi olma gibi özellikler bulunması gerekir. Verdiği detayları, onunla ilgili ulaşabildiğim dokümanlarla karşılaştırmayı

kafama not ettim. En küçük tutarsızlıklar bile aydınlatıcı olabilir, gerçeği yansıtmayan öz anlatılar ise kendimize ve başkalarına yönelik riskimizi artırır.

Marcus liste başı şarkılarını sıralayan bir şarkıcı gibi anlattıkça anlatırken, gerçekten başarılı olan çoğu kişinin bunu yapmadığını düşündüğümü anımsıyorum; yapmazlar çünkü ihtiyaç duymazlar. Marcus adeta tüm bunların doğruluğuna kendini ikna etmeye çalışıyor gibiydi. Derken aniden konuyu değiştirdi. Anlattıklarından sonra hakkında ne düşündüğümü hesaplıyormuş gibi, bir süre oturduğu yerden hafifçe kısılmış gözleriyle bana bakıp “Siz de çok iyiymişsiniz, bu arada, öyle duydum,” dedi. Böyle bir şeyi duymasına ihtimal vermedim ve övgüsünü karşılıksız bıraktım ama bunu söylemek istemesi ilgimi çekmişti. Kendi kendini övdüğü meslek yaşamı öyküsü bağlamında, kendisi için “en iyisini” talep etmesi gerektiğini hissetmiş olabilirdi; bunu kendine hak görüyor gibiydi.

Seansa başladığımızdan beri çok şey anlatmıştı. Belki daha geçmişe gider, erken çocukluk döneminden değilse bile okul yıllarından söz eder diye ummuştum ama Marcus günümüze geçti ve halinden yakınmak istedi. Kaybettiği ve eski yaşamına dair özlediği şeyleri teker teker sıraladı; en çok iş imparatorluğunu özlüyordu ama aynı zamanda eşini, özgürlüğünü, malını mülkünü... Arabalarından söz etti, aralarında en sevdiği ve “nadide bir parça” dediği spor arabadan söz ederken şefkatle gülümsedi.

Artık ne düşüneceğimi şaşırmaya başlamıştım. Marcus’u bizim himayemize yollayan sevk formundan anladığımın aksine, Marcus hiç depresyondaymış veya intihara meyilliymiş gibi görünmüyordu. Etrafına “sözcüklerden bir duvar” örüyor olması mümkündü; bazen insanlar derin üzüntü karşısında kendilerini korumak ve yükün ağırlığı altında ezilmemek için böyle yaparlar. Sonuçta ömür boyu hapis cezasının henüz başındaydı ki bunu kabullenmek de ileri evre kanser teşhisi almaya benzer. Hayatınızı yaşayacak zamanınız var sanırken o zamanı

kaybedersiniz; ilerlemek için yeni bir yol bulmak da tıpkı karanlık bir odada ışıksız kaybettiğiniz yolu el yordamıyla bulmak gibi, büyük bir çaba ister.

Marcus sonunda susunca, “Nasıl oldu da hastaneye geldin?” diye sordum. Gözlerini devirdi. “Her şeyi biliyorsunuz, size bilgi vermişlerdir.” Bunları ondan duymak istediğimi söyledim. O inatçı bakışlarında bir şey vardı; başa sarıp o günkü ilk beyanına dönerken, gözlerinde bir öfke pırıltısı sezdim. “Çünkü cezaevinde kendimi öldürmeye kalktım, bulduğum ilk fırsatta yine yapacağım.” Sakin sakin başımı salladım. “Peki, şimdiye kadar bunu yapmana ne engel oldu?” Bu soruyu beklemiyordu galiba, yanıt vermeden önce bir dakika düşündü. “Gerçek şu ki...” –ne diyeceğini merak ettim, Marcus’un gerçeğinin diğer insanlarınkinden farklı olabileceğini düşünüyordum– “...şu ana kadar yapmamış olmamın tek nedeni, cezaevi görevlilerinin beni gece gündüz gözetlemesi.” Sesinde sıkıntıdan veya paranoyadan eser yoktu, sadık bir dinleyici kitlesine hitap eden bir aktör gibi mağrur bir havası vardı. “O yüzden burada yapacağım. Bulduğum ilk fırsatta, yapacağım.” “Anlıyorum,” tarzında bir yanıt verdim; kesinlikle Marcus’un duymak istediği şey değildi. Sanki benden daha fazlasını duymaya ihtiyacı varmış gibi, havası sönmüş görünüyor. Kendini alfa erkeği gibi göstermesine karşın, bence tavrında bir kırılma, bir savunmasızlık vardı.

Marcus’un hastaneye gönderilmesi talebinde bulunan cezaevindeki meslektaşlarımla konuştum. Marcus’un kendini öldürme planlarını bozmayı başarmışlarsa da bu konuda ciddi olduğunu düşündüklerini itiraf ettiler. Bir keresinde eline kırık bir CD geçirmiş, keskin kenarıyla gırtlaklarını kesmesini engellesinler diye onlara meydan okumuştum. Marcus’u bize göndermeleri şaşırtıcı değildi: Personelin sabrını sonuna kadar zorlamış olmalıydı ve ayrıca o cezaevinde zaten son on iki ay içinde üç intihar gerçekleştiğini de biliyordum. Marcus’u neden orada istemediklerini çok iyi anlayabiliyordum. Marcus’un intihar riski artık hastanenin sorumluluğundaydı.

Seansımızın geri kalanını Marcus’a ekibimizin çalışma düzenini anlatmaya ayırdım. Hedefimiz, işbirliği yaparak depresyonunu tedavi etmek ve intihar riskini azaltıp kalan cezasını çekmek üzere cezaevine geri dönmesini sağlamaktı. Hastaneden sağ çıkma fikrine dudak bükerek, kendini öldürmesini engelleme çabalarının başarısızlığa mahkûm olduğunu öne sürdü. Ama gitmeden önce de bana “Marcus Ekibi”nde kaç kişi olduğunu sordu. Yalnızca benim, tek başına bir kadının değil, bir grup iyi eğitimli uzmanın ihtiyaçlarına odaklanacağını öğrenmekten memnuniyet duyduğunu sezdim. Sırf ilk bakışta depresyon belirtileri göremediğim için Marcus’un rol yaptığı sonucuna varamayacağımı biliyordum. Kanunen nakle hak kazanmak için iki psikiyatristle görüşmüş olması gerekiyordu ve o psikiyatristlerin yanlış yönlendirildiğini düşünmek için hiçbir gerekçem yoktu. Ruh sağlığı uzmanlarını kandırmak, sanıldığından çok daha zordur.

O ilk seanstan sonra Marcus için antidepresanlardan ve düzenli terapi seanslarından oluşan bir tedavi belirledim. Kişiliğini ve ilişkilerini inceleyecek bu seanslar, intihar planlarının onun için ne anlama geldiğini anlamamıza yardımcı olabilirdi. Ekibe Marcus’u uyurken olsun, uyanıkken olsun sürekli gözetim altında tutmamız gerektiğini söyledim. Genç bir asistan-ken değerlendirdiğim iki adam kendini öldürmeyi başarmıştı: Yüzlerini ve hikâyelerini hiç unutmadım ve bugün hâlâ onları bir şekilde yüzüstü bıraktığım endişesini taşıyorum. O dönem meslektaşlarım yardımlarını ve desteklerini esirgememişti. Denetmenim, vakalardan biri için kimsenin hiçbir şeyden kuşulanmasının mümkün olmadığını söyleyerek bana güvence vermişti; gören herkes adamı gayet iyi buluyordu. Öbür hasta ise öfkesinin ardında derin bir çaresizlik gizliyordu. Benim içimdeki herkes bu ihtimalden korkar; aynı şeyi bir daha yaşamak istemiyordum. Marcus’un amacına ulaşmasına izin verecek bir hata yapmayı göze alamazdık.

Birkaç hafta sonra koğuştaki deneyimli ruh sağlığı çalışanlarından biri, “Bana pek intihar edecekmiş gibi görünmüyor,” diye söyleniyordu. Elbette genellikle beden ile beyin arasında bir bağlantı kopukluğu vardır ama bir insan antidepresanlara veya başka herhangi bir tıbbi müdahaleye yanıt vermiyorsa o şeylere ihtiyacı olmayabilir demektir. Marcus yalnızca yan etkilerden acı acı yakınmıştı. Aynı zamanda tıpkı cezaevinde yaptığı gibi, terapistinden hemşirelerine kadar, hiç kimseyle işbirliğine yanaşmıyordu. Ekip Marcus’un gerçekten depresyonda olup olmadığından, hatta sıkıntı yaşayıp yaşamadığından bile emin değildi. “Yalnızca bizi sürekli kaygılandırmak istiyor,” dedi gözlemci bir yardımcı hemşire. Kadına hak verdim. Görünüşe göre Marcus kendi intihar eğilimini anlamakla hiç ilgilenmiyordu ama yine de mesajı almamış olabiliriz diye intiharı bir tehdit unsuru olarak kullanmaktan ve gözümüze sokmaktan geri kalmıyordu. Bir keresinde unutulmaz bir olay yaşandı: Marcus toplu öğle yemeği sırasında diğer hastaların gözü önünde ağzını tıka basa yemek ve kâğıt peçeteyle doldurup yutmaya çalıştı, hastalar bu gösteriden çok rahatsız oldu. Başka bir sefer bir hemşirenin karşısında, Julia’yı öldürüşünün can sıkıcı bir parodisini sunarcasına, bir rulo tuvalet kâğıdını boynuna dolayıp kendini boğmaya kalkıştı.

Hastane personeli tepkilerini kontrol etmek için elinden geleni yapsa da Marcus’un tuhafıkları yavaş yavaş koğuştaki herkesi uzaklaştırmaya başlamıştı. Eğitimimiz, meslektaşlarımızın ve denetmenlerimizin desteği, Marcus kadar yorucu insanlarla karşılaştığımızda bize yardımcı olur ama ön cephedekiler yalnızca insandır ve kıdemsiz personel için durum daha da zorlayıcıdır. Pek çok kez sinir harpleri ve zor anlar yaşandı. Birini günler boyu aralıksız intihar gözetiminde tutmak, bir koğuşun düzenini aksatabilir çünkü birden fazla personel tam zamanlı o kişinin bakımıyla meşgul olur, diğer hastalarla ve tedavi

etkinlikleriyle eskisi kadar ilgilenemez. O yüzden diğer hastaların intihar gözetimindeki kişiye kinlenmesi olağandışı değildir. Marcus da sürekli hoşnutsuzluğuyla yangını körüklüyordu; durmadan hemşirelerden, yemeklerden, diğer hastalardan ve ona yardım etmeyi başaramayışımızdan yakınıyordu. Bir meslektaşımın anlattığına göre, bir sabah öfkesi burnunda koğuş ofisine gelerek, “müdürü” görmeyi talep etmişti. Önceki gece onu gözetlemekle görevlendirilen gece hemşiresinin bir anlığına içinin geçtiğini bildirmek istiyordu. Hemşire beceriksizliğinin cezasını çekmeli, diyordu. “O adam uyurken, ben ölebilirdim!”

Marcus’un mağdur hemşiresinin eşliğinde birimde yürüyüş yaparken, işitme menzilineki herkese böylesine eğitimsiz, böylesine cahil insanlarla bir arada kalmaya alışık olmadığını ilan edişine bizzat tanık oldum. Diğer hastaların hiçbirisiyle ortak bir noktası bulunmadığından yakınıyordu, oysaki asıl ironiyi kaçırıyordu çünkü orada olmasının tek nedeni, Marcus’un da tıpkı onlar gibi, ağır bir şiddet suçu işlemesiydi. Başka bakımlardan da insanları kıskırtıyor, ilgi çekmek için özel sohbetlere karışıyordu; bu hareketleri birkaç defa diğer öfkeli hastaların saldırı girişimleriyle ve tehditleriyle karşılandı.

Başkalarının ihtiyaçlarının veya hislerinin bilincinde olmayan, kötü kalpli koca bir bebeğe bakıyorduk sanki. Klinik ekibi olarak kendi aramızda, acaba Marcus bizim sandığımızdan daha mı narsist, diye düşünmeye başladık. Psikiyatride narsisizm kavramı aslında bir hastalığa değil, her şeyi kendine hak gören, büyüklenmeci ve sömürücü bir kişilik tarzına işaret eden, karmaşık bir kavramdır. Narsisizm adını, hayranlarını geri çevirerek gölde gördüğü yansımasına âşık olan güzel delikanlı Narkissos hakkındaki mitten alır. Narkissos’un trajedisi, arzuladığı kişiye yaklaştırmaya çalışırken o kişinin kendisi olduğunu anlamayarak suya düşüp boğulmasında yatar. Gerçek yaşamda narsistik kişilikleri olan insanlar ilişkilerinde zorluklar yaşar ve erken ölmeye meyillidirler. Bazen tedavi arayışına girerler ama tedavilerin başarıyla sonuçlandığı nadirdir çünkü terapi güven

ve savunmasızlık gerektirir, oysa narsistler ihtiyaç duygularını bastırmak için büyüklenmeciliğe ve her şeyi kendine hak görmeye başvururlar. Başkalarını kontrol etmek ve küçümsemek, kendilerine yardım edebilecek kişileri uzaklaştırmak anlamına gelse bile narsistlere yüzeysel bir rahatlama sunar. Bu özellikler Marcus'a bir hayli uyuyordu.

Narsistik kişilik bozukluğu bu günlerde, özellikle güçlü roller üstlenmiş erkeklere sık konan bir tanıdır. Bence bunun bir nedeni, patolojik narsisizm öykülerinin mevcut kültürümüzdeki sağlıklı erkeklik kavramına korkunç derecede benzemesidir. Bizim alanda narsisizmin her formunun kötü olup olmadığı ve eğer hepsi kötü değilse normal ile anormal –veya potansiyel kötü huylu– formları arasında çizgiyi nerede çizebileceğimiz konusunda tartışmalar vardır. Tüm ergenlerin narsistik bir evreden geçtiği açıktır. Örneğin, kendi yaşamımda o dönemin, dünyanın benden başka kimsenin idrak edemediği kasveti ve güzelliği hakkında yazılmış felaket şiirlerle kendini gösterdiğini hatırlıyorum. Neyse ki çoğumuz o dönemi kazasız belasız (kötü şiirlerimiz yayımlanmadan) atlattırız. Narsisizmin kalıcı izlerini yetişkinliğe taşıyan kişiler dinamik ve karizmatik olabilirler, bu özellikleri sayesinde kalabalıklara ilham vererek motivasyon sağlayabilirler. Koğuştaki herkesin katıldığı hasta toplantılarında Marcus'ta bu özellik dikkatimi çekmişti; koşulları iyileştirme talepleriyle ilgili tartışmalarda başı çekmeye başlamış, o toplantıları hünerlerini gösterebileceği yeni bir meydan haline getirmişti. İşin tuhafı, diğer koğuşlardan misafir gelen ve vakanın detaylarını bilmeyen birkaç uzman, Marcus'u sevimli buluyor, ona fazla yüklendiğimizi düşünüyordu. O uzmanların hiçbirinin erkek olmadığı dikkatimden kaçmamıştı; bu durum sonradan Marcus'un gerçek öyküsünü öğrendiğimde daha çok anlam kazanacaktı.

Marcus yardım girişimlerine direnmeye, yakınmaya ve kabul koğuşunda ortalığı karıştırmaya devam etti, hatta o denli devam etti ki sonunda personel, diğer hastaların Marcus'a

saldırma ihtimalinden endişelenmeye başladı. Marcus'u rehabilitasyon koğuşuna geçirmeye karar verdik. Oradaki hastaların akut ruh sağlığı sorunları daha azdı ve iyileşme yolunda aşama kaydediyorlardı, dolayısıyla zamanlarının çoğunu koğuş dışında geçiriyor, meşguliyet terapisine ve başka etkinliklere katılıyorlardı. Bir arada olmak zorunda kalınca onlar da Marcus'u sinir bozucu bulabilirlerdi ama en azından ona vurma ihtimalleri daha azdı. Terapisti Marcus'u duyguları üzerine biraz düşünmeye yönlendirmek için sabırla uğraşıyordu, ben de belki geçmiş hakkında durumu daha iyi anlamamıza yardım edebilecek bir şeyler biliyorlardır umuduyla Marcus'u bize gönderen cezaevindeki meslektaşlarımı bulup Marcus'un avukatlarıyla temas kurmak için zaman harcıyordum.

Sonunda Marcus'un kendi yaşamıyla ilgili güvenilmez bir anlatıcı olduğu ortaya çıktı. Üniversiteye girmişti ama mezun olmamıştı. Bir yıldan fazla devam etmemişti. Birkaç iş kurmuştu ama hiçbir başarı kazanmamıştı; boğazına kadar borca batmış, hakkında bir sürü dava açılmıştı. Şiddet suçundan hüküm giymemişti ama dolandırıcılıktan iki kez kısa süreli hapis yatmıştı. Ayrıca yirmili yaşlarında çıktığı bir kızla ilgili (hukukun bugün ısrarlı takip olarak tanımlayacağı davranışı içeren) taciz suçundan sabıkası olduğunu da öğrenmiştim.

Aldatmacaları aile yaşamına kadar uzanıyordu. Karısı ve Julia dışında, eşzamanlı yürüttüğü en az iki uzun süreli romantik ilişkisi olmuştu. On yıllık karısı tüm bunları ilk kez polis kapısına gelip kocasının cinayet suçundan tutuklandığını bildirdiğinde öğrenmişti. Kadınlarla Marcus'un davasında tanıklık etmek üzere mahkemeye geldiklerinde tanışmıştı, onlar da aynı şekilde şaşkın ve üzgündü. "Öteki kadınlar" mahkemede Marcus'un evli olduğunu bilmediklerine dair ifade vermişlerdi, finansal veya mesleki durumuyla ilgili gerçeklerden de haberdar değillerdi. İkisi de sık sık ortadan kaybolan ve bu durumu önemli yurtdışı gezileriyle açıklayan Marcus'a inanmıştı; Marcus'un inkâr ve kontrol yetenekleri övgüyü bir hayli hak ediyordu.

Üstelik mahkûm edilmesinin ardından karısının Marcus'u düzenli arayıp ziyarete geldiğini, diğerlerinin aksine onu terk etmediğini cezaevindeki meslektaşlarımdan öğrenmiştim. Marcus, terapi ekibimize söylediğine göre, Julia ile ilişkisi ve onu öldürmesi yetmiyormuş gibi, daha başka bir sürü kadınla birlikte olmasına karşın karısının ona sadık kalmasını, mükemmel bir koca olmasının kanıtı sayıyordu. Marcus'un durumu bana Browning'in "Son Düşesim" ["My Last Duchess"] adlı şiirindeki anlatıcıyı hatırlatıyordu. Şiirin anlatıcısı olan dük, yeni bir gelin almak üzeredir ve ondan "eşyam" diye söz eder. Ayrıca başka erkeklere de kendisine gülümseyip teşekkür ettiği gibi gülümseyip teşekkür ettiği için karısını nasıl öldürdüğünü sakince anlatır; karısı ona "özel" davranmamıştır. Marcus'u aynı dili kullanırken kolaylıkla kafamda canlandırabiliyordum.

Marcus şimdiye kadar Julia'yı öldürmesiyle ilgili pek konuşmamıştı. Julia'nın ölüm şartlarını daha çok mahkeme kayıtlarından öğrenmiştim; yaşayan tek tanığın bizzat Marcus olduğunu da unutmuyordum elbette. Öte yandan bilgisayar kayıtları Marcus'un söylediği gibi Julia'nın internetten birileriyle buluştuğunu ve cinayet gecesini, Marcus'un dediğine göre "başka erkeklerden" bahsederek onu kışkırtırken, arkadaşlık sitesindeki profilini Marcus'a gösterdiğini doğruluyordu. Marcus'un söyledikleri doğruysa, Julia'nın hangi nedenlerle böyle bir şey yapmış olabileceğini hayal etmeye çalıştım. Marcus'u yaralamak için mi? Hava atmak için mi? Yoksa yalnızca arkadaş olduklarını kanıtlamak için mi? Başkalarına zarar vermiş veya öldürmüş kişilerle çalışırken faili olduğu kadar kurbanları ve kurbanların bakış açılarını da düşünmem gerekir. Birlikte çalıştığım kişiyi kurbanların nasıl gördüğünü, nasıl işittiğini hesaba katmak benim için önemlidir. Sesleri bastırılmış olsa bile kurbanların da anlatacak öykülerinin bulunduğunu her zaman aklımda tutmaya çalışırım.

Kurbanı düşünmek bana aynı zamanda failin vaktiyle onlar için tehlike oluşturduğunu ve hâlâ oluşturabileceğini hatırlatır.

Marcus'un hastamken bana karşı şiddete başvuracağını hiç düşünmedim; söz konusu risk, Marcus'un cezbettiği kadınlara bağlanmasıyla ilintili görünüyordu. Ben o gruba dahil değildim ama bizim koğu su ziyaret edip Marcus'u ne kadar sempatik bulduklarını söyleyen kadın meslektaşlarımı düşününce, bunun teoride Marcus'un etrafındaki diğer kişiler için de geçerli olabileceğini fark etmiştim. Bir noktayı kavramak önemlidir: Çoğu cinayet failin kurbanla arasındaki ilişkiye bağlıdır ve o ilişkinin dışında tehlike asgari düzeydedir. Medyanın sorumsuzca iddia ettiğinin aksine, cinayet işleyenler genelde herkes için tehlike oluşturmaz. Ama bu vakada Marcus'un karşılaştığı kadınları hayranlar koleksiyonuna eklenecek yeni bir aday gibi gördüğü takdirde baştan çıkarmaya çalışması gibi bir risk vardı.

Marcus'un kurbanını, hiç fotoğrafını görmememe karşın nedense koyu renk saçlı ve ince yapılı biri olarak hayal ettiğim Julia'yı nasıl etkisiz hale getirmiş olabileceğini düşündüm. Marcus'la geçirdiği o son akşamı merak ettim. Bir an gelmiş, bir şeylerin farklı olduğunu anlamıştı muhakkak. Marcus'un yüz ifadesi mi değişmişti? Ya da sesi? Marcus'un kravatını boynuna geçirdiğini ilk hissettiğinde, şaka yaptığını mı sanmıştı? Polis raporlarına göre dizüstü bilgisayar da adeta saldırıya uğramış gibi, ekranı kırık bir halde yerde bulunmuştu. Marcus bilgisayara yumruk mu atmıştı, yoksa bir silleyle yere mi düşürmüştü?

Marcus'un terapide o ânı anlatmaya en çok yaklaştığı zaman, Julia'nın o arkadaşlık sitesini göstermesi üzerine kapıldığı öfkeyi dile getirdiği zamandı. "Beni bir an bile düşünmedi!" demişti terapi seanslarının birinde bir meslektaşına. "Yaptığı şey karşısında başka ne hissedecektim?" O sırada bir karısı ve başka kız arkadaşları olduğu düşünülürse Julia için geçerli gördüğü kuralları kendisi için geçerli görmediği anlaşılıyordu ama bu kendisine söylendiğinde, Marcus gerçekten şaşkınlığa bürünmüştü: "Beni evine çağırdı! Bana kendimi küçük hissettirdi!" diye esip gülmüştü. Tepkisinin mazur görülmesi gerektiğini mi düşünüyordu yani, diye sorulduğunda ise ilk kez bir yanıt

uyduraktan aciz kalmıştı. Açıkça “hayır” diyemese bile “evet” diyecek kadar gerçeklikten kopmuş değildi. Yanıt vermek yeri-ne yine o eski şikâyetlerinden birine dönmüştü. “Tartışmamızın hiçbir anlamı yok,” demişti. “Siz bana yardım etmek için hiçbir şey yapmıyorsunuz, üstelik kendimi öldürebileceğimi biliyorsunuz.” Ama ne tür bir yardım istediği sorulduğunda, yanıt verememişti.

Bir sonraki buluşmamızda Julia ile geçirdiği son gece hakkında biraz daha soru sormayı denedim. Marcus yine her zamanki gibi ne kadar çok şey kaybettiğinden, ne fedakârlıklar yaptığından ve tüm planlarının nasıl boşa gittiğinden yakınmaya başladığında genç yaştan itibaren yaşamı için yaptığı planları konuşuyorduk. Plan yapmanın onun için önemli göründüğünü söyledim, Marcus da bana katılarak, çalıştığı iş dışında bunun zorunlu olduğunu belirtti. Plan yapmayı severdi ama şimdi önünde böyle bomboş bir yaşam uzanırken, artık ne anlamı kalmıştı? Artık her şeye bir son verip gitmesi gerekiyordu... Marcus yine aynı havaya girmeden araya daldım ve o gece evine gitmek üzere Julia’yla sözleşirken onu öldürmeyi planlayıp planlamadığını sordum. Sorunun Marcus’u kızdırıp kızdırmayacağını ya da bunu sormakla çok ileri gidip gitmediğimi düşünüyordum ama Marcus bu fikrim karşısında şaşırmış, hatta neredeyse şok geçirmiş gibi baktı. İşlediği suçun önceden tasarlanmadığı, Julia kendisini o şekilde kışkırtmasaydı asla işlenmeyeceği konusunda diretti. Aile içi şiddet vakalarında son derece bilindik bir akıl yürütme biçimidir bu. Suç doğrudan genellikle kadın olan kurbanın üstüne atılır. Kurban şunu veya bunu yapmamış olsa her şey güllük gülistanlık olacaktır. Marcus o gece aslında eski günlerin hatırına Julia ile yatmayı umduğunu itiraf etti, hatta karısına da geç geleceğini, kendisini beklememesini söylemişti.

Julia arkadaşlık sitesindeki profilini göstermek için bilgisayarını açtığında Marcus neler hissetmişti? Söylediğine göre kızmıştı ve Julia’nın başka erkeklerle buluştuğunu “üstüne

bastıra bastıra” söylemesini böbürlenmek olarak görmüştü. Marcus’un öyle bir anlatışı vardı ki kısa süren ilişkilerini sonlandıran tarafın Julia mı olduğunu ve dolayısıyla –Marcus’un algısına göre– yarasına tuz mu basmış olduğunu merak ettim. Marcus Julia’nın masada oturup arkadaşlık sitesinin ekranını kaydırarak, potansiyel talipleri hakkında fikrini sorduğunu hatırlıyordu; bir şekilde Julia’nın ona güldüğünü, namusunu iki paralık ettiğini hissetmişti. Söyledikleri ilginçti ama araya girmek istemedim çünkü kendini kaptırmıştı, sözcükler ağzından patır patır dökülüyordu. “Onu susturmak zorundaydım,” dedi bana. “Sesini kesmek zorundaydım.” Artık ölüm şekli anlam kazanmıştı: Marcus Julia’yı boğarak sözcüğün gerçek anlamıyla onun gülüşünü ve sesini kesmişti. Ayrıca kendi başarısız intihar girişimlerinin kaç tanesinin boğazıyla, ağzıyla veya boğulmayla ilişkili olduğunu da hatırlıyordum. Bitmek bilmez şikâyetlerini duymaktan biz usandıysak için için Marcus da usanmış olabilir; kendini susturabilmesinin tek yolu intihardı belki.

Marcus koltuğunda pozisyon değiştirerek vücudunun yarısıyla benden öte tarafa dönüp camdan dışarıya baktı. Bakışlarını takip ettim ama çitin ötesinde çırlıçıplak kara dallarıyla solgun kış göğüne tezat oluşturan bir dizi ağaçtan başka görecektir bir şey yoktu. Ağır ağır, kravatını Julia’nın boynuna dolarken “gözlerindeki ışığın sönüşünü” nasıl izlediğini anlattı bana. O anın kendisine çocukken köpeğinin yakaladığı bir sülünü can çekişir bir halde ona getirişini anımsattığını ifadesiz bir sesle söyledi. Yaşamın ve ışığın sönmesine tanıklık ettiği o iki deneyim arasındaki benzerliğe oldukça şaşırdığını söyledi.

Julia’nın başına neler geleceğini hiç tahmin etmediğine inanıyordum ve şimdi, eğer Marcus onu öldürmeyi planlamadığını ama öfkesine yenik düştüğünü söylerken doğruyu söylüyorsa acaba Marcus da tahmin etmemiş olabilir mi, diye düşünüyordum. Gerçeklikten koparak ölümcül şiddete savrulmanın, başkalarına önemsiz görünebilecek böyle sıradan bir eylemin

ruhsal “bisiklet kilidinin” şifresindeki son rakamı yerine oturtmasıyla başlayabildiğini daha önce defalarca duymuştum. Bu olayda da Julia’nın elini savuruşu kadar, alay veya küçümseme olarak algılanan kısa bir kahkahası kadar gelişigüzel bir şey söz konusuymuş gibi görünüyordu. Önemsiz görünen bir şeyin aslında ne kadar büyük bir şey olduğunu, minicik bir ânın nasıl faciaya yol açan korkunç bir kelebek etkisi oluşturduğunu meslek yaşamımda defalarca gördüm.

Bu tarz gerçeklikten kopuşlar, şiddet suçları işleyenlerle terapide aşama kaydetmenin işlemeyenlere kıyasla çok daha uzun sürmesinin nedenini açıklayabilir. Marcus’la o biricik keşif anına varabilmek için ekibimle birlikte aylarca süren şikâyetlere, öfke nöbetlerine ve görmezden gelemediğimiz, ardı arkası kesilmeyen intihar tehditlerine dayanmak zorunda kalmıştık. Marcus bana cinayeti anlattıktan hemen sonra yine bir intihar girişiminde bulundu, bu kez odasında kendini asacak bir ilmek tasarlamak amacıyla kıyafetlerini kullanmıştı. Artık yeni bir yaklaşımda bulunmanın zamanı gelmişti. Bir sonraki buluşmamızda hastanede kalmaya devam etmesinin bir anlamı olup olmadığını düşünmesini istedim. Blöf yapmıyordum; çaba göstermeyecekse cezaevine dönmeyi gerçek bir seçenek olarak görmek zorundaydı. Sonuçta tedaviye yanıt vermemişti, üstelik bize defalarca söylediği gibi, intihar isteğinden kurtulmasına da yardım edemiyorduk.

Çevresindeki herkesi uzaklaştırmasının terapötik bir ilişki kurmamızı zorlaştırdığını söyleyerek, endişelendiğimi ekledim. Daha o sabah koğuştaki genç kadın sağlıkçılardan biri, Amanda, tavrından ötürü sarsılmış ve üzülmüş bir halde, Marcus hakkınıda benimle konuşmaya gelmişti. Merhametini korumakta zorlandığı için yardıma ihtiyaç duyan personelin yanında olmak, sorumlu hekim olarak görevimin bir parçasıydı. Personelin bu zorluğu aşmasının tek yolu ise kendi eleştirel düşüncelerini dile getirip sahiplenmektir. Amanda’nın kolay sinirlenmeyen, nazik

bir kadın olduğunu biliyordum, o yüzden tüm hastalar için genel bir uygulama olduğu üzere kahvaltı tabağını temizlemediği için o “pisliğin” yemek salonundan çıkıp meşguliyet terapisi randevusuna gitmesine izin vermediğini anlatırken, Amanda’yı dikkatle dinledim. Marcus inanılmaz bir kabalıkla karşılık vermiş, Amanda’ya hakaretler ederek vasıfsız ve eğitimsiz olduğunu, bu davranışı yüzünden kovulmazsa ceza almasını sağlayacağını söylemişti. Tam olarak “Sen benim kim olduğumu biliyor musun?” dememişti ama demiş kadar olmuştu.

Doğru şeyi yaptığını ve bu yüzden kovulmayacağını söyleyerek, Amanda’ya güvence verdim. Marcus’a yüzüne karşı “pislik” demediğinden emin oldum çünkü deseydi bildirmem gereken bir sınır ihlali söz konusu olurdu. Daha beterlerini hem görmüş hem duymuştum; böyle olaylar yaygın olmasa da yaşanır, personelin işini daha iyi yapmasına yardım etmek de işimin bir parçasıdır. Amanda ile oturup bir süre konuştuk, kaygılarından ve hastalara yönelik bu tarz olumsuz duyguların kendimiz veya hastalar hakkındaki “gerçekleri” yansıtmadığından söz ettik. Bu tarz duygular hastaların zihni kadar bizim zihnimiz hakkında da bilgi verir ve eyleme dökülmedikleri takdirde sorun oluşturmazlar. İletişimin karşımızdaki insan için ne anlama gelebileceğini her zaman düşünmemiz gerekir. Adli tıp alanının çok ötesine uzanan bir gerçek vardır: Bazen insanlar kendilerini sevmedikleri için başkalarına sevimsiz gelirler.

Amanda’yla bu konuşmayı yaptığımı memnundum. Daha sonra olayı bir kez de Marcus’la konuştuğumda, tıpkı Amanda’nın anlattığı gibi, genç kadın hakkında o kadar kaba şeyler söyledi ki Amanda’nın ne kadar azimli, ne kadar merhametli olduğunu bilmemin de etkisiyle Marcus’un bencilliği ve düşüncesizliği veya düşünmekten acizliği içimde bir küçümseme uyandırdı. Bir sonraki ekip toplantısında terapistine, Marcus’a “Bu ne cüret? Yaptıklarından sonra, kimseyi eleştirmeye hakkın yok!” diye çıkışmak istediğimi söyleyecektim. Kendimi üstün görmüş, Marcus’a saldırmaya, onu küçük düşürmeye

hakkım olduğunu hissetmiştim; nitekim muhtemelen Marcus da Amanda –ve Julia– karşısında aynı şeyleri hissetmişti. Marcus’un da kendini onlar kadar çaresiz hissedip hissetmediğini merak ederek, meslektaşlarıma danıştım. Mesleğimde ilerlerken, hoşlanmadığımız insanlarla empati kurmanın her zaman büyük bir merhamet eylemi olduğunu tekrar tekrar öğrenecektim. Küçümseme duygumun, Marcus’un ömür boyu hapis cezası karşısında duyduğu çaresizliğin ve savunmasızlığın bir yansıması olabileceği ortaya çıktı.

Marcus ile o odada birlikteyken, genç bir kadını aşağılamak ve cezalandırmak ister gibi bir hali olmasını ilginç bulduğumu söyleyerek, Amanda ile yaşadığı bu çatışmanın işlediği suçla bir bağlantısı olup olamayacağını sordum. Sorum üzerine yenilgiye uğramış gibi başını öne eğip ellerini kavuşturdu; onun için yeni bir duruştu bu. “Neden sürekli bu konuyu açıyorsunuz?” Sesi o kadar alçaktı ki duymak için eğilmek zorunda kaldım. Ona neden burada olduğumuzu hatırlattım; Julia’yı öldürdüğünü itiraf etmiş, cinayetten hüküm giymişti. Bunun hiçbir önemi yokmuş gibi, omuzlarını silkti. Devam ettim: “Ama sen bu gerçeği görmekte zorlanıyor gibisin, görmene yardımcı olmaya çalışanlara zorluk çıkarmak daha kolayına geliyor sanki.” O sırada başını kaldırıp, kızgın ve içerlemiş bir sesle konuştu: “Kendimi öldürmem o insanların –sizlerin– umurunuzda bile değil. Kimsenin umurunda değil.” Bir süre üstelemedim, derken ağlamaya başladığını gördüm. Meslektaşlarım daha önce Marcus’un karşılarında gösterişli bir şekilde, hüngür hüngür ağladığını söylemişlerdi; oysa şimdi omuzları titreyerek, yanakları ıslanarak, sessizce gözyaşı döküyordu. Sakinleştirici sözler söyleyerek veya mendil uzatarak onu durdurmaya çalışmadım.

On dakika boyunca ağladıktan sonra sustu. Bana bakıp, “Buna ihtiyacım varmış,” dedi. Gözlerinin içine bakarak, “Bazen ihtiyaç duyduğun şeye anında kavuşmak çok önemlidir,” dedim. Bunun üzerine gülümsedi ama bu kez yüzündeki, geçmişte ondan gördüğüm alaycı küçümsemeden eser taşımayan,

içten bir gülümsemeydi. Ardından hiç beklemediğim bir şey söyledi: “Ben yalnızca güzel olmak istemiştım.” Söylediği şey karşısında o kadar şaşırdım ki ne diyeceğimi bilemedim. Bir keresinde bir hastam, durup dururken, bir süredir “dünyanın greyfurta ne kadar benzediğini düşündüğünü” söylemişti. Bazen bir sözün veya fikrin aykırılığına göz yumup taşların yerine oturmasını beklememiz gerekir ama elbette oturmayabilir de.

Marcus bir şeyler daha söylemek istiyordu ama önceki akılcılığından eser kalmamıştı, sözcükleri bulmakta zorlanıyordu. “Evet, biliyorum... cezaevine dönmek zorundayım... cezamı çekmek zorundayım... ama ne bileyim işte, çıktığım zamanki yaşamımı gözümün önüne getiremiyorum; kel, şişman ve formdan düşmüş bir adam. Kimse bana bakmayacak. Haksızlık bu...” Sustu. “Haksızlık mı?” diyerek tekrarladım. “Bir şeyin... böyle bir şeyin benim başıma gelebileceğini hiç düşünmemiştim. Yani... hata yaptım, biliyorum ama ben kötü biri değilim... bu durumu da artık asla düzeltemem.” Neredeyse bir saattir konuştuğumuzun farkındaydım, Marcus da duygusal açıdan zorlu bir saat geçirmişti. Muhtemelen ara vermeye ihtiyacı vardı; benim de gidip Marcus’un söylediklerini düşünmem, terapistle ve diğer personelle konuşmam gerekiyordu. Marcus ilk kez giderken bana teşekkür etti, kapıya vardığında da arkasını dönerek bana, meslektaşlarım arasında “kapı kolu ânı” adıyla bilinen ânı –hastanın oldukça açıklayıcı olabilecek son bir düşüncesini paylaşma ânı– yaşattı. Amanda gibi destek çalışanları hakkında aklına bir şey geldiğini söyledi. “Aslında kötü insanlar değiller. Yalnızca gençler ve onların da bir hayatı var, değil mi?” Marcus’un bir başkasının yaşadıklarını fark edebilmesi karşısında şaşkınlığımı güçlkle bastırdım ve muhtemelen haklı olduğunu kabul ettim.

O günden sonra Marcus’u cezaevine hemen geri gönderme fikrini bir kenara bıraktım. Güzel olmak istemesi hakkındaki o çarpıcı yorumuyla ne kastettiğini biraz daha araştırmam gerekiyordu. Çocukluğundaki erken dönem bağlanma ilişkileriyle

ilgili sorular akla geliyordu ama elimizde Marcus'un böyle bir özgeçmişi olmadığını biliyordum.

Sonuç vermeyen pek çok telefon görüşmesinden ve saptığımız pek çok çıkmaz sokaktan sonra, ekibimiz zaman içinde Marcus'un erken dönem tıbbi kayıtlarına ulaşmayı başardı ve o kayıtları ilgiyle gözden geçirdim. Kayıtlara göre, genç bir yaşta, defalarca okula gönderilmemesine yol açan bir depresyon tanısı almıştı. Marcus ve ailesi o zamanlar “çocuk rehberliği” olarak anılan, şimdiki adıyla “Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hizmetleri”ne sevk edilmişti. O dönem aldığı az sayıdaki terapi seansına ait notlar, aile dinamiklerinde duygusal bir soğukluğa işaret ediyordu. Ortalarda görünmeyen sessiz bir babası, Marcus'un üç küçük kardeşiyle uğraşmaktan başını kaldıramayan bir annesi vardı. İşin ilginç, bir yaşındayken evlat edinilmişti; birkaç yıl sonra ise onu evlat edinen annesi kısırlık tedavisinin yardımıyla hamile kalmayı başararak biyolojik çocuklarını doğurmuş, ikiz oğulları ve bir kızı olmuştu.

Erken yaşta anne babadan ayrılmak veya anne babayı kaybetmek, yaygın bir güvensiz bağlanma nedenidir, evlat edinme de bunun bir biçimidir. Son derece yaygındır: Nüfusun en az üçte biri erken çocukluk döneminde anne babasıyla veya bakım vereniyile güvensiz bağlanmanın bir biçimini yaşar. Marcus'un evlat edinilmesine dair hiçbir detayı bilmiyorduk ama istismar veya ihmal yüzünden biyolojik ebeveynlerinden alınmış olması ihtimalini göz önüne almam gerekiyordu. Eğer öyleyse bağlanma üzerine yaptığım çalışmalardan bildiğim kadarıyla bu durum, üstüne evlatlık verildiği aile de ona gereken ebeveyn ilgisini sunamadıysa Marcus'un gelişimini ciddi anlamda etkileyecekti. Belki kötü insanlar değillerdi, belki yalnızca genişleyen ailelerinin ihtiyaçlarının ağırlığı altında eziliyorlardı ya da belki Marcus çocukluğunda da yetişkinliğindeki kadar zorlayıcıydı. Çocuk rehberliği kliniğinden kalma notlar, Marcus'un ebeveyninin aile terapisine uzun süre katılmaya yanaşmadığını düşündürüyordu. Anlaşılan annesi birkaç seanstan sonra devam

edecek vakti olmadığını söylemiş, babası ise süreç boyunca hiç yardımcı olmamış, hatta ilgisiz bir tavır sergilemişti. Marcus duygusal açıdan yapayalnız bırakılmıştı.

Ayrıca Marcus'un ufak tefek tıbbi sorunları için küçük yaştan itibaren pek çok kez muayene edildiği ve tedavi gördüğü de dikkatimi çekmişti. Görünüşe göre, annesi yalnızca fiziksel bir hastalığı olduğunda Marcus'la ilgileniyordu. Marcus'un kayıtlara geçen ilk depresyonu sırasında, sırtındaki, karnındaki ve boynundaki ağrılardan şikâyet etmesi üzerine annesi Marcus'u defalarca aile hekimine götürmüştü. Bu açıklanamayan bedensel ağrı olgusu, duygularını ifade etmekte zorlanan insanlarda sık görülür ve tüm duyguların bedende başladığı teorisine uygundur. Şiddet için saptanmış risk faktörleri taşıyan insanların bedensel ağrılar çektiğini gördüm ama bu insanlar aynı zamanda kendi acılarını dile getiremedikleri için başkalarına acı çekirtmeye de yönelebilirler. Kendilerini ifade edebilmelerinin tek yolu eylemden geçer.

Marcus'un sonraki şiddet eylemine evlatlık verilmesinin ve ebeveyniyle yaşadığı sorunların yol açtığını düşünüyor değildik; milyonlarca insanın benzer çocukluk deneyimleri yaşadığını ama çok azının yaşamının ilerleyen yıllarında birilerine zarar verdiğini ve hatta kesinlikle kimseyi öldürmediğini bildiğimize göre, söz konusu etkenler kesinlikle "bisiklet kilidi" faktörleri değildir. Ama şiddet eyleminin Marcus için ne anlama geldiğini kavramamızı sağlayabilecek bir şeyler muhtemelen yaşamının ilk yıllarında vardı ve hikâyesindeki boşluklar herkesi usandırmıştı. Polis kayıtlarını, tıbbi kayıtları, sosyal hizmet geçmişini ve benzeri kayıtları bir araya getiren merkezi bir arşivleme sistemi halen yoktur. Yapabildiğim onca "hafiyeliğe" karşın, romanlardaki dedektiflerin aksine, sonunda gereken tüm bilgiyi elde edemeyeceğimi biliyordum. En çok da Marcus'un sevilme ve istenmele bağdaştırdığı güzellik kavramını ilk kez hangi bağlamda anladığını merak ediyordum ama öğreneceğimden şüpheliydim.

Ekip üyeleriyle Marcus'un Julia'yı öldürmesinin, yaşamındaki ilk kadınlar olan iki annesi tarafından reddedilmesinden duyduğu çözümlenmemiş öfkeyle bağlantılı olup olamayacağını konuştuk. Reddedilme, reddedilmenin düşmanlıkla ilişkisi ve bu durumun nasıl çocukluktan yetişkinliğe uzanabileceği konusunda kapsamlı araştırmalar yapılmıştır.⁶ Julia'nın karşısında patlayana kadar Marcus'un öfkesi, deyim yerindeyse sönük bir yanardağ gibiydi. Julia muhtemelen asıl hedef değildi, yalnızca yanlış zamanda yanlış kadındı. Marcus Julia'nın kendisine internetteki "diğer adamları" göstermesini, *ona* gülerken bir yandan da onu reddetmesi gibi algılamış olabilirdi. Ama bu durum yine de Marcus'un yalnızca "güzel olma" özlemini dile getirirken ne kastettiğini açıklamıyordu.

Marcus ve o dileği aklıma, on yıl sonra Marcus vakasını benim için yeni bir açıdan aydınlatacak sansasyonel bir haber çıktığında gelecekti. 2014'te Atlantik'in öbür kıyısında beni önceki tüm vakalar kadar sarsan ve korkutan yeni bir ateş açma vakası yaşandı. Güney Kaliforniya'da kendi halinde bir üniversite kenti olan Isla Vista'da, depresyon geçmişi bulunan Elliot Rodger adlı yirmi bir yaşındaki bir öğrenci, ev arkadaşlarını öldürdükten sonra yanında küçük bir silah deposuyla arabasına atladı ve güneşli caddelerden geçerken arabasının camından rasgele ateş açarak, yoldan geçen yabancıları öldürüp yaraladı. Rodger yol boyunca kendini videoya çekip, izleyicilere katliamı anlattı. Polis yaklaşınca videoyu internette yayınladı, sonra da silahı kendine çevirdi. Daha sonra, kendisi ve başkaları için planladığı bu ölümlerden önce internette yayınlamaya zaman ayırdığı başka videolarla birlikte uzun bir otobiyografisi bulundu.⁷ Manifestosuna ve videolarına ortak bir anafikir hâkimdi: Yakınlık kurma ve sevişme isteğinin kadınlar tarafından reddedilebildiği bir dünyada, onun da intikam almaya hakkı vardı. Marcus'un Julia'yı öldürmesinin sorumluluğunu alması gibi, Rodger da eylemlerinin sorumluluğunu almıyor,

“onlar”ın kendisini istemediği bir cinsel perhize ve Şiddete zorladığını öne sürüyordu.

Bir çoklu cinayet failinin kendi sözcükleriyle yazılmış görüşlerini okuma fırsatı her zaman ele geçmez, o yüzden Rodger’in yüz elli sayfalık manifestosunu okumaya zaman ayırdım. Korkunçtu, ümitsizdi, yorucu detayları ve tekrarlarıyla insanı bezdiriyordu ama bana fazlasıyla Marcus’un ardı arkası kesilmeyen Şikâyetlerini anımsatmıştı. Marcus mağduriyet yaşadığını düşünüp acı çekerken, Őikâyetleri onunla sağlık çalışanlarının arasına girerek, bizi ona yardım etmekten aciz bırakmıştı. Bu iki erkeğin gözünde de kadınlar bağımsız ve gerçek insanlar değil, kasvetli bir piyesteki yardımcı oyunculardı. Rodger’in yazılarında (ve saç rengi değişiklikleri gibi, görünümüyle ilgili çeşitli değişimlerin görüldüğü pek çok videosunda) sürekli tekrarlanan bir cazip bulunma özlemi gördüm. Bence Rodger da Marcus’un “güzel olma” dileğini yansıtıyordu.

Marcus’un o açıklamasından sonra işler yavaş yavaş değişmeye başladı. Artık personele ve hastalara eskisi kadar kibirli davranmıyor, eskisi kadar mızımızlanmıyordu ve intihar tehditlerinin sıklığı azalmıştı. Zamanla “güzellik” yorumuna tekrar dönüp terapi sürecinde sebebini keşfetmeyi başardı. Okula başladıktan sonra şişmanladığından, bu yüzden de kardeşlerinin ve okul arkadaşlarının alaylarına maruz kaldığından söz etti. Dış görünüşü yüzünden bunalımı giderek artmış, istenmediğini ve sevilmediğini hissetmişti, hatta biyolojik annesinin bebekken ona bakıp gördüğü şeyden hoşlanmadığı, büyüyünce de alacağı hali görmek istemediğı için onu evlatlık verdiği düşüncesine kapılmıştı. Hisleri mantıksız olduğu kadar can yakıcıydı; çok acı çekmiş olduğunu tahmin ettiğimi söyleyebildim yalnızca. Yetişkinlik çağına varınca kadınların hoşuna gittiğini hisseden kadar beslenme alışkanlıklarını değiştirip egzersiz yaparak, dış görünüşünü değiştirdiğini söyledi. Kadınlara gerçek kimliği konusunda yalan söyleme stratejisi geliştirmişti; birinin Marcus’a ilgisini kaybetmesi, Marcus’un da bir başkasına ihtiyaç

duyması ihtimaline karşı, elinin altında bir sürü kadın tutmaya önem verdiğini söyledi. Böylelikle kontrolü elinde tuttuğunu hissediyordu çünkü bu şekilde hiçbir zaman terk edilmiş olmuyordu.

İşin tuhafı, Marcus geçmişî hakkındaki gerçekleri kabul edip konuşmaya başladıkça, bizim bakımımız altında ilk kez ağlama hali, keyifsizlik, uykusuzluk ve kilo kaybı gibi belirgin klinik depresyon belirtileri gösterdi. Etkinliklere katılmamaya başladı; insanlarla çok az konuşuyor, nasıl olduğu sorulduğunda yalnızca “iyi” diye yanıt veriyordu. Eskiden olduğu gibi açıkça intihar eğilimi göstermiyordu ama uzun zaman önce ihtisasım sırasında tanıdığım intihar eğilimli adam aklımdan çıkmıyordu; canına kıyana kadar o da hep iyi olduğunu iddia etmişti. Bence Marcus’un sessizliği, gösterişçi tehditlerinden daha tekinsizdi ve intihar riskiyle ilgili endişeyi yeniden canlandırıyordu. Marcus depresyondan ancak altı ay sonra, ilaç tedavisinin ve daha fazla terapi seansının da yardımıyla yavaş yavaş çıkacaktı.

Biz ilgi göstererek, yaşamının ilk yıllarında onu yüzüstü bırakanlara duyduğu kızgınlığı ve ihtiyaçlarını dile getirmesine izin vererek, yalnızca kendi yaşadıklarının değil, başkalarının duygu ve düşüncelerinin gerçekliğini de tamamen kavrayacak kadar büyümesi için onu cesaretlendirerek, ona iç çatışmasını çözümleme şansı vermiştik. Marcus böylece seçimlerinin sorumluluğunu alabildi ve hayatta kalıp cezasını çekmesinin veya kendi deyişîyle Julia’yı öldürmesinin “bedelini ödemesinin” kendi işi olduğunu kabullenebildi. Sonunda Marcus bana artık yaşama yeni bir yaklaşım getirme şansı olduğunu hissettiğini söyledi, ardından bazen yeniden inşa etmek için yıkmanın ne kadar gerekli olduğunu konuştuk. Karısının yaşadığı yerin yakınlarındaki bir cezaevinde Marcus’a bir yer bulundu. Sonradan karısının boşanmaya karar verdiğini ama desteğini sürdürerek Marcus’u düzenli ziyaret etmek istediğini öğrendim. Karısının geniş gönüllülüğü Marcus üzerinde güçlü bir etki bıraktı, bunu hak görmektense bir armağan olarak kabul etti.

Cezaevine döndü, bildiğim kadarıyla bir daha güvenli psikyatri servisine sevk edilmedi. Umarım Marcus'un gerektiği gibi cezalandırılması ve cezasını çekmesi, Julia'nın ailesini biraz olsun avutmuştur.

Düşünceli bir meslektaşım, Profesör Shadd Maruna, trajik olaylardan sonra yaşanan bu yaratıcı değişim sürecini "telafi etme" olarak tanımlar.⁸ Marcus gibi insanlar için iş işten geçmeden bu tarz bir psikolojik yardım istemenin, hatta buna ulaşmanın zor olabileceğini kabul ediyorum ama yine de o fazla kilolu, acı çeken, yalnız kalmış gencin güzel olma ihtiyacıyla ilgili düşünceleri keşke ömrünün çok daha erken bir safhasında duyulsaydı. Öte yandan, okuduklarımdan Elliot Rodger'in gençliğinde pek çok terapistle görüşüğünü, müdahaleler gördüğünü ama yine de o ölümcül şiddet eyleminden caymadığını da hatırlıyorum; zihinsel bir bozukluk söz konusu olduğunda, kolay yanıtlar veya kesin çözümler yoktur. Marcus da kendi zihnini merak etmeyi veya başkalarına güvenmeyi başaramasaydı terapiyi kabul etmeyebilir veya faydasını görmeyebilirdi. Marcus'la yetişkin olarak çalışma fırsatı bulduğuma ve geçmişin acılarını iyileştirmeye başlamak için zihnini açma isteği göstermesine tanıklık ettiğime memnundum. Adli tıp alanında olsun olmasın herkesin böyle bir seçeneği vardır ama çoğu kişi bu seçimi yapmaz. Marcus'un sabrımın sınırlarını zorladığı, hatta beni onun düşmanlığını yansıtacak kadar kışkırttığı doğrudur. Ayrıca durmadan tekrarlayan, büyülenmeci umutsuzluk gösterileriyle bizi esir alarak, tüm ekibi usandırmıştı. Ama her şeyin üstesinden gelip daha iyi bir noktaya varmıştık ve ne ilk ne de son kez, ağır aksak gitsek, hatta bazen tökezlesek de ilerlememizin tek yolunun insan kalbinin olanaklarına tüm gücümüzle inanmaktan geçtiğini görmüştük.

CHARLOTTE

Tüm cezaevleri gürültülüdür ama kadınlar cezaevine çalışmaya gittiğimde, beton zeminde ve metal merdivenlerde sürekli gidip gelen insanların o alçak perdeden uğultusuyla karışık, çarpan kapıların ve sonu gelmez kilitlerde şangır şungur dönen anahtarların her zamanki sesinden daha zengin bir akustikle karşılaşırım. Orada, geometrik hücre bloklarının ortak alanlarında ayrı ayrı ve gruplar halinde takılırken birbirine seslenen, bazen de yanlarından geçerken bana, “Hanımefendi! Hanımefendi!” diye şakıyan cırtlak tropik kuşlarla dolu bir kuşhane ile kızlar okulu karışımı bir atmosfer vardır.

2010 yılında küresel ekonomik krizin ardından Birleşik Krallık’ta yeni bir hükümet başa geçince, NHS’de ve tüm kamu hizmetlerinde köklü değişiklikler meydana geldi ve ruh sağlığı hizmetlerinde ciddi kesintiler yapıldı. Broadmoor’da, benim için bir yer değişikliğiyle sonuçlanacak sancılı bir dış inceleme süreci başlamıştı. NHS bünyesinde adli tıp hizmetlerinde çalışmaya devam ettim ama hastaneden ayrılıp hem toplum içinde hem de cezaevlerinde denetimli serbestlik hizmetleriyle birlikte çalışmaya başladım. Kadınlar tesisinde bir sağlık hizmeti destek ekibine katıldım. İşimiz mahkûmları değerlendirerek ruh hastalığı bulunan ve tedaviye ihtiyaç duyanların erkenden saptanmasını, sıkıntı yaşayanların da bir nevi destek almasını sağlamaktı. Charlotte’la tanıştığımda, ruh sağlığı sorunları yüzünden cezaevinde kalış süreleri uzayan kadınlara destek olma amacıyla kurulmuş özel bir girişimde yer alıyordum.

O zamanlar İngiltere ve Galler’de toplam cezaevi nüfusu seksen dört bin civarındayken, cezaevindeki kadınların sayısı 4.320’ydi. 2019’da ise Prison Reform Trust’ın¹ yayınladığı bir

rapora göre o sayı ikiye katlanacak ve kadınların sayısı yaklaşık sekiz bini bulacak, oysa erkekler halen seksen bin civarında olacaktı; cinsiyet oranındaki bu büyük dengesizlik, dünyanın her yerinde aşağı yukarı aynıdır. Yalnızca kadın cezaevlerimizin nüfusu ise binlerden ziyade yüzlerle ifade edilir; mahkûmların yüzde sekseni başta hırsızlık olmak üzere, şiddet içermeyen suçlardan on iki aydan az ceza almıştır. Kadınlar daha az riskli bulundukları için Birleşik Krallık'taki kadın cezaevleri erkek cezaevleri kadar kısıtlayıcı değildir. Tesisleri köhnemiş, Victoria dönemi monolitlerin ağırlıkta olduğu, aşırı kalabalık erkek cezaevlerinin aksine, benim çalıştığım kadın cezaevleri kimi zaman şaşırtıcı imkânlar sunan modern yapılardı. O günkü ilk görüşmeme gitmek üzere personel yemekhanesinin önünden geçerken, orada çalışan mahkûmların kapı kacak tıngırtılarına karışan sesleriyle neşeli neşeli gevezelik ettiklerini duydum. Koridorda ilerlerken, mahkûmların güzellik salonundan saç kurutma makinesi uğultusu eşliğinde kahkaha ve itiraz sesleri kulağıma çalındı. İçeride yapılan özenli saç ve tırnak bakımı işlemlerine her zaman hayranlık duyarım ve oradan geçerken kendimi biraz pasaklı hissedirim.

Yerleşkede yolumu bulmaya çalışırken kanat ve hücre numarasını kontrol etmek için notlarıma bakıyor, arada sırada, bir cezaevindeki her hareketinize damgasını vuran zahmetli kilit açma-kapamaların bir kısmından tasarruf etmek için önümdeki birine, “Kapıyı tutun!” veya “Beni bekleyin!” diye sesleniyordum. Elimden geldiğince insanlarla hücrelerinde görüşmeyi tercih etmiyorum ama o gün müsait toplantı odası yoktu ve personelle görüşüp güvenlik konusundan emin olunca, hücrede görüşmenin hiç görüşmemekten daha iyi olduğuna karar verdim. Sabah vaktiydi ve o alandaki hücrelerin çoğunun kiliti açıktı ama insanlar yemek yemeye, çalışmaya veya egzersiz yapmaya gittiğinden, çoğu boştu. Yaklaştığım hücrenin kapısı tamamen kapalıydı. Kapıyı tıklatıp bekledim, bir yandan da erken gelmediğimden emin olmak için saatimi kontrol ettim

ama tam kararlaştırdığımız saatte gelmiştim, beni beklediğini umuyordum.

Kapıyı açan kadın gri tonlarında bir tablo gibiydi. Kaşlarını çatıp lafı dolandırmadan, “Sen kimsin?” diye sorarak karşıladi beni. Belki bir zamanlar parlak kestane olan ama şimdi rengi solmuş saçları kıvrır kıvrırdı, aralarda beyaz teller vardı. Gözleri su mavisiydi, teni soluktu. Yüzüne ne rüzgâr ne güneş değmiş gibiydi; yaşamını kapalı mekânlarda geçirdiği belliydi. Bol pantolonu ve kapüşonlusu da aynı derecede sakildi, yanında giysilerimin mücevher gibi parladığını hissettim. Çalışmaya giderken göze batmayacak, dolayısıyla da zararsız görünecek biçimde giyinmeye çalışırım ama özellikle başkalarının hangi objektiften bakacağını bilemediğim için bunu her zaman becerebildiğimden şüpheliyim. “Charlie?” Bu adla çağrılmayı tercih ettiğini söylemişlerdi. “Ben Dr. Adshead. Haber yollayıp geleceğimi bildirmiştim ya?”

“Ne istiyorsun?” dedi; sesi de görünümü kadar tekdüze ve renksizdi. Önerilen tahliye tarihi geçtiği halde cezaevinde kalan insanlarla çalıştığımı anlatarak, biraz sohbet edebileceğimizi umduğumu söyledim. Charlie on dokuz yaşındayken cinayetten ömür boyu hapse mahkûm edilmişti ve şartlı tahliye hakkı kazanabilmek için yatması gereken asgari süre ise on yıldır; yargıçlar asgari süreleri gittikçe uzattığından, bugün o süre on beş yıl olabilirdi. Ama tanıştığımızda Charlie içeride otuz yıl geçirmişti. Cezaevinde kalma süresini aşma fikri tuhaf gelebilir ama başka vakalarda değindiğim üzere, ömür boyu hapis cezası illaki cezaevinde ömür boyu kalmayı gerektirmez. Artık toplum için bir risk olarak görülmedikleri takdirde insanlar yargıcın belirlediği asgari süreyi yattıktan sonra tahliye başvurusunda bulunabilirler, ancak gerekli görülürse her an cezaevine geri de çağrılabilirler. Charlie’de böyle olmuştu, denetimli serbestliği sırasında toplum içindeki antisosyal davranışı onu üç kez tekrar içeri yollamıştı. İnsanları hapiste tutmak maliyetlidir, o yüzden son on yılda bu açmazı gidermek için büyük gayretler

gösterilmiş, o dönem benim çalıştığım ekip gibi, ruh sağlığı ekiplerine fon sağlayacak ek kaynaklar çıkarılmıştı.

Charlie'nin ne diyeceğini hiç bilmiyordum. Cezaevinde terapi önerisine karşılık "Bir deli doktoruyla konuşmam ben"den tutun, "Beni iyileştirmek için ne yapacaksın bakalım"a kadar pek çok düşmanca yanıt almışımıdır. Bu tarz karşılıklarla başa çıkabilirdim ama en kötüsü sessizlikle karşılanmaktı. Charlie'ye biraz konuşabilir miyiz, diye sordum. Omuz silkip kapıyı aralık bırakarak içeri döndü. Pek sıcak bir karşılama sayılmazdı ama kabulümdü. İçeri girdim. Çoğu cezaevi hücresi gibi küçüktü: Duvara sabitlenmiş yatağı ve karşısında masa işlevi gören rafıyla altı metrekare ya vardı ya yoktu. Bulutlu bir gökyüzü parçasının görüldüğü bir pencere ve yarım bir bölmenin ardında bir tuvalet alanı vardı. "Hücre içi sıhhi tesisat" yeni cezaevi binalarının ve kadın cezaevlerinin standardıdır. Ortalığın derli toplu görünmesi dikkatimi çekti çünkü içeride insanın kişiliğine, aile bağlarına veya diğer ilgi alanlarına işaret eden resim ve eşya kalabalığı yoktu. Masada bir yığın kitap vardı, gözlerimi kısarak adlarını çıkarmaya çalıştıysam da başarılı olamadım. Çoğu kadının odasında tek bir kitap bile olmaz, o yüzden kitap okuması ilgimi çekti.

Charlie hiçbir şey söylemeden yatağının kenarına oturup omuzlarını çökertince bana, uzmanların genelde sessizliği doldurmak için kullandığı o neşeli içsel konuşmayla kendi kendime konuşarak, odadaki tek sandalyeyle dertleşmek kaldı. "Tamam, peki, ben nereye oturayım... şuraya mı? Sakıncası yoksa oturabilir miyim? Tamam, oturdum işte..." Charlie'nin dış dünyadan koptuğunu görebiliyordum; sanki burada değilmiş gibiydi. Göz teması kurmaya çalışarak projemizi ve onun gibi kadınların cezaevine geri dönme döngüsünü kırmasına yardım etmeyi amaçladığımızı anlatmaya koyuldum. Anlatmayı bitirince, "Peki," dedim ve "evet" ya da "hayır" yanıtını ihtimal dışı bırakan, gözde sorularımdan birini sordum: "Sen bu konu hakkında ne düşünüyorsun?"

“Hangi konu?” Sesi yorgun ve bıkkın gibiydi, canım sıkıldı. Bir yandan da tepkimin muhtemelen Charlie’nin davetsiz gelmemden duyduğu rahatsızlığın bir yansıması olduğunun farkındaydım. İkimiz de orta yaşlıydık ama ona bakınca, bir an on dört yaş civarındaki halimi hatırladım; istemediğim bir şey yapmam istendiğinde tıpkı Charlie gibi omuzlarımı düşürüp kollarımı kavuşturarak, başım önde, bıkkınlıkla yatağında oturup tavır yapışım aklıma geldi. Oğlanlar da aynı şeyi yapar ama ergenlik çağındaki kızların mükemmelleştirdiği özel bir küçümseme türü vardır. Böylesine dip dibeyken ve iyice tuhaf kaçan o sessizlikte otururken birbirleriyle uyumsuz çoraplarından birinin başparmağındaki delik dikkatimi çekti. Bunu Charlie’nin onarmayı reddettiğini bildiren, küçük ama küstah bir beyanı gibi gördüm.

O gün Charlie’den kendinden biraz daha söz etmesini isteyebilirdim ama öyle yapmamaya karar verdim. Deneyimlerim bana en iyisinin, özellikle karşı taraf benimle çalışmayı henüz kabul etmemişse önce yakınlık kurmak olduğunu öğretmişti. Cezaevinin ruh sağlığı biriminden gönderilen sevk formunda asıl suçunun bir özeti yer alıyordu: 1980’lerin sonunda çete üyesi olarak gayet korkunç görünen bir cinayete karışmıştı. Toplumumuzda cinayetin ne kadar alışılmadık olduğundan söz etmiştim, iki veya daha fazla kişinin işbirliği ederek birini öldürdüğü “müşterek cinayet”, özellikle kurban cinayete karışanların tanımadığı biriye çok daha nadirdir. Söz konusu grubun çok genç olması (hepsi yirmi yaşından küçük) ve aralarında kızların bulunması, vakayı daha da anormalleştiriyordu.

Eddie, Charlie’nin mahallesinde sokaklarda yaşayan, altmışlarında, evsiz bir adamdı. Sarhoşken yiyecek ve sigara dilenirdi. Bazen polis Eddie’yi alıp götürürdü ama Eddie kayıp bir kedi gibi hep bir yolunu bulup semt parkındaki gözde yerine dönerdi. Eminim hepimiz bir bankta çiş ve bira kokuları saçarak kendi kendine gülen veya homurdanan bir sürü Eddie görmüşüzdür. Kimseye zararları yoktur ama anneler çocuklarını o adamların

önünden geçirmez, insanlar bakışlarını kaçırarak yanlarından hızla geçip giderler. Bir yaz günü Charlie'nin grubu işi veya okulu asmış, parkta güneşin altında çimenlere uzanarak alkol ve uyuşturucu alıyormuş. Karanlık çökerken yiyecek bir şeyler bulmak için kalkmışlar ve parkın kenarında, anayoldan görünmeyen korunaklı bir alanda tuvalet ihtiyacını gideren Eddie'yle karşılaşmışlardı. Yanına yaklaşırlarken, oğlanlardan ve kızlardan birkaçı dalga geçerek adamla uğraşmaya başlamış, hakaretler ederek üstüne bira kutuları fırlatmıştı. Adam kaçmaya çalışsa da ayağı takılınca yere düşmüştü. O esnada grup saldırıya geçmişti. Darpla ilgili polis tutanaklarında adamı yaralamak için tekmelemlerin ve yumrukların yanı sıra, kırık şişeler ve taşlar da kullandıklarını okurken, çok başlılığının gücüyle ve kötücül enerjisiyle dehşet saçarak kendi çevresinde fır dönen bir Hidra gözümde canlandı. Ama Eddie, Herkül değildi ve kendini fazla savunamamıştı.

Koşu yaparken olay yerinden geçen bir tanığın daha sonra mahkemede verdiği ifadeden Charlie'nin, kafası kanlar içinde, merhamet dilenerek ayağa kalkmaya çalışan Eddie'nin kaçmasını engellediği saptanmıştı. Charlie başka bir kızla birlikte adamı ittirip yere düşürünce, adamın kafası iyiye işaret etmeyen bir çatırtı eşliğinde taşa çarpmıştı. Otopside ölüm nedeni "frontal lobda kanama ile baş ve karında çoklu kontüzyonlara bağlı iç yaralanmalar" olarak belirlenmişti. Anlatılanlara göre çete kahkahalar ve naralar atarak koşa koşa gecenin karanlığına karışmış ama çok geçmeden polis tarafından yakalanmıştı. Görgü tanıklarının ifadesi ve adli tıp delilleri ceza davasını netleştirmişti.

Cinayete iştirakten hüküm giydikten sonra müşterek davalıların çoğu farklı ıslahevlerine gönderilmişti çünkü aralarında yaşları on beş olanlar bile vardı. On sekiz yaşına basınca cezaevine nakledileceklerdi. Hepsi ömür boyu hapis cezası almıştı, yatmaları gereken asgari süre ise ortalama on ila on beş yıldır. Diğerlerinin çoktan tahliye edildiğini, içeride bir

tek Charlie'nin kaldığını öğrenmiştim. Buradan başlayarak Charlie'ye durumu bilip bilmediğini ve neden böyle olduğunu sormaya karar verdim. Charlie ise “hiç umurumda değil” anlamında hafifçe omzunu silkmekle yetindi. Başka bir şey deneyecektim. “Charlie, bir yabancıyı öldürmenin ne kadar olağandışı bir durum olduğunu biliyorum. Aynı şeyi yapan başkalarıyla da çalıştım.” Sözlerim dikkatini çekmişti, kıvrır kıvrır kâküllerinin arkasından bakışlarını kaldırdı. “Neden?” İyi, artık konuşuyorum, bu da bir başlangıçtır, diye düşündüm.

“Bir başkasının yaşamını sonlandıran biri, aynı zamanda kendi yaşamını da sonsuza dek değiştirir,” dedim. Terapilerde pek çok kişinin kendini daha önce hiç öldürebilecek veya öldürecek biri gibi düşünmediğini ve birini öldürmenin insanı kendisine nasıl yabancılaştırdığını söylediğini duymuştum. Birini öldürenlerin düşünülmesi imkânsız olanı düşünmeye başlamak için nasıl yardıma ihtiyaç duyduğunu ve o duyguları dile getirmenin onlar için ne kadar önemli olabileceğini gördüğümü de sözlerime ekledim. Yaşamdaki diğer büyük olayların aksine, cinayet işledikten sonra nasıl yaşanması gerektiğini gösteren bir el kılavuzu, bir bilgi kaynağı veya uyulabilecek bir nasihat yoktur. Dolayısıyla bazı insanların ne yapacağını, nasıl ilerleyeceğini veya kendilerine yabancı gelen bu yeni cinayet hükümlüsü kimliğiyle nasıl başa çıkacağını çözmekte fazlasıyla zorlanması şaşırtıcı değildir. Terapi bunu başarmaları için onlara birtakım araçlar sunar.

Charlie söylediğim her sözcüğü ilgiyle dinledi ama lafımı bitirince şöyle dedi: “Tekrar o saçmalıkların üzerinden geçmek istemiyorum. Moralim bozuluyor.” Yataktaki pozisyonunu değiştirerek sırtını hücrenin gri duvarına dayayıp bacaklarını uzattınca, kirli çoraplarının delikleriyle karşı karşıya kaldım. Bir an için bazı kültürlerde birine ayak tabanını göstermenin hakaret sayıldığı aklıma geldi. Ama bu durumda Charlie'nin yalnızca aramıza mesafe koyma ihtiyacı duyduğunu zannediyordum. “Dışarıda beni bekleyen bir şey yok,” diye mırıldandı. “Hem

ben birinin yaşamını sonlandırdım, benim neden bir yaşamım olsun?”

Değerli bir nesne olarak hayat metaforunu ima eden, ilginç ve müstesna bir yorumdu. Charlie’ye bu fikri veren ben değildim ve kendiliğinden böyle düşünmesi beni yüreklendirmişti. Demek ki yaşadıklarına dair söyleyecek bir sözü olabilirdi ki bu da sözlü terapi dansının ilk adımıydı. Dışarıdan gönülsüz görünmesine karşın içten içe çabalamak istiyordu belki. Yanından ayrılmadan önce benimle tekrar görüşmeyi kabul etti, hatta birlikte çok büyük bir iş başarmışız gibi hevesle, “Mükemmel!” dediğimde, hafifçe gülümsedi bile. Tahminimce beni zararsız bir aptal olarak görmüş, zaman geçirmenin daha kötü yolları olduğunu düşünmüştü. Hücresinin kapısına gelince durup kitap koleksiyonunu işaret ettim. “Kitap okumayı seviyorsun anlaşılan.” Kitapların arasından tombul ciltli bir tanesini işaret ederek ne olduğunu sordum. Hatırlamak için kitabın sırtını çevirip baktı. “*A Suitable Boy*, Hintli biri yazmış.” “Ya,” dedim, kitap seçimi ilgimi çekmişti. Eşikten içeri tekrar bir bakış atınca, kitabın bana ne düşündürdüğünü merak etmişçesine, sayfalarını karıştırdığını gördüm.

O kitapla ilgili bir varsayımda bulunmuş değildim ama her şeyin bir anlamı vardır ve kendi kişisel alanlarımıza koymayı seçtiğimiz nesneler daima bir iletişim aracıdır; o alanlara boşuna “iç mekân” denmez. Romancılar aktarımın edebi bir formu olan metaforları kullanmaya meyillidir ve akıl hocam Murray Cox’un asistanlığımız sırasında bize hep hatırlattığı üzere, terapi sohbetlerinde hastaların metafor kullanması her zaman önem taşır. Çocuk edebiyatı yazarı E. B. White’ın dediği gibi, okumak, uyanık bir zihne işaret eder ve bu da etkin bir terapi için son derece önemlidir.

Charlie’nin dava tutanaklarını içeren dosyasını istemek için suçlu kayıtlarının tutulduğu cezaevi denetimli serbestlik biriminin yolunu tuttum. Bu kadınla ilgili merakım giderek artıyordu, daha fazlasını öğrenmek istiyordum. Ama belgeleri

okurken yüreğim ezildi. Hüzünlü yaşam öyküsü o kadar tanıdık ki öfke ve çaresizlik duymadan edemedim. Sosyal hizmetler Charlie'yi ilk kez yedi yaşındayken fiziksel istismar ve ihmal nedeniyle uyuşturucu bağımlısı annesinin evinden almıştı ve Charlie o tarihten itibaren dönem dönem yerel yönetimin korumasına girip çıkmıştı. Koruyucu ailelerden yana şansı yaver gitmemişti; koruyucu ebeveynlerinden birinin sözlü tacizine uğramıştı, bir sonraki ise onu istememişti. Muhtemelen başka kimse tarafından istenmediği için on yaşında annesine geri verildiğinde yeni bir üvey baba, iki de üvey ağabeyle karşılaşmıştı. Evin ikinci sürümü ilk sürümünden daha iyi değildi. Yetişkinler kavga edip hem birbirine hem de çocuklara saldırıyor, oğlanlar ise zayıf kardeşlerine zorbalık edip rahatsızlık veriyordu. Charlie ergenlik çağına yaklaşırken oğlanların istismarı cinsel bir nitelik kazanmıştı. Sosyal hizmet uzmanlarından birinin notunda, Charlie'nin ağabeylerinin onu "sürekli kısıvrak yakalayıp" göğüslerini ve cinsel organını ellemesinden yakındığı belirtiliyordu.

Ev yaşamına kıyasla okul bir sığınak gibi görünmüştü belki de. Charlie hem derslerinde hem de müfredat dışı etkinliklerde zaman zaman gürültücü ve saldırgan olsa da edebiyat ve sanat derslerinde başarılıydı. Öğretmenlerinden birine büyüncü engelli çocuklarla çalışmayı umduğunu söylemişti. Genç kızlığa adım atarken sınavlarda ve ev ödevlerinde zorlanmaya, başka öğrencilerle fiziksel kavgalara tutuşmaya başlamıştı. Sonunda uzaklaştırma almış ve on beş yaşında evden kaçarak kendisi gibi diğer çocuklarla birlikte sokakları mesken tutmuştu. Cezai anlamda resmen "çete" değildiler, daha çok aynı yöne –genellikle otoriteden uzağa– giden birleşik bir organizma gibiydiler. O dönem bir terapist Charlie'nin kimlik duygusu ile gruptan edindiği aidiyet duygusunun çelişkili birleşiminden ve sürü halinde hareket etmenin anonimliğinden hoşlandığını gözlemlemiş, "Bir grubun parçası olarak kendini daha cesur hissettiğini söylüyor," diye not düşmüştü.

Evinizde hiç tatmamışsanız aidiyet duygusu çok değerli gelir, bir çeteye sadakat göstermeniz ve suç faaliyetlerine katılmanız yönündeki istismarcı baskı ise bazen ödenecek küçük bir bedel olur. Sorun, insanın hâlâ bağımsız bir benlik duygusu geliştirdiği bu genç yaşlarda, kendi kimliği ile grubun kimliği arasındaki sınırların netliğini yitirebilmesidir. Kendi benliğinizin nerede bittiğini, onlarınkinin nerede başladığını kestiremiyorsanız gerçekliğin sınırının tam olarak nerede başladığını kestirmeniz de zorlaşabilir. Yaşamın ilerleyen yıllarında ve hatta cezaevinde, kendilik algısında ve bireysel düşünme yetisinde böyle bir eksiklik kötü sonuçlar doğurabilir. İnsanın kontrolünü azaltan uyuşturucular ve alkol söz konusu duyguları fazlasıyla artırabilir; bazı çete eylemleriyle ilişkili olarak yükselen adrenalin de aynı etkiyi yapar. Charlie'nin önceki terapistine, grupça dışarı çıkıp yakalanmadan dükkânlardan hırsızlık yaptıklarında veya eğlenmek için araba çaldıklarında “büyük bir coşku duyduğunu” söylediği de dikkatimi çekmişti.

Charlie, bir noktada sosyal hizmet uzmanlarına gruba katılan yaşça küçük kızları koruma ihtiyacı duyduğunu, onlara abalalık ederek sokaklarda cinsel saldırıya uğramaktan kaçınmaları konusunda önerilerde bulunduğunu söylemişti. Ama ne yazık ki kendini koruyamamıştı. On altısına bastıktan kısa bir süre sonra grup adına yerel bir satıcıdan uyuşturucu temin etmeye gittiğinde, iki katı yaşındaki satıcı kaba kuvvete başvurarak Charlie'ye tecavüz etmişti. Charlie o kadar öfkelenmişti ki hiç beklenmedik bir adım atmıştı: Yerel polis karakoluna gidip adamı şikâyet etmişti. Tecavüz ne yazık ki uzun zamandır en az bildirilen suçlardan biridir, üstelik muntazaman kanunla çeliştiği düşünüldüğünde, Charlie'nin olaya verdiği tepki iyiden iyiye şaşırtıcıydı.

Charlie'nin şikâyetinden bir şey çıkmamıştı. Tecavüz otuz yıl kadar önce gerçekleşmişti; kanımca tecavüz soruşturmalarında ve kovuşturmalarında yapılan reformlar sayesinde bugün böyle bir şeyin olması daha düşük bir ihtimaldir. Şikâyetin yegâne

sonucu, Charlie'nin yeniden bir bakımevine gönderilmesi ve on sekizine kadar orada kalması olmuştu. Charlie kaldığı tesise alışmış, birtakım olumlu tavırlar sergilemeyi başarmıştı. Oradaki destek personeline engellilerle çalışmayı veya hayvanlara yardım edecek bir şeyler yapmayı ne kadar çok istediğinden söz ediyordu. Ama aynı süreçte mala zarar verme ve adi hırsızlık gibi hafif suçlar için polisten uyarı cezası almıştı, düzenli olarak da uyuşturucu ve alkol kullanıyordu.

Charlie'nin yaşamını hayal kırıklıkları ve engellerin kesintiye uğrattığı küçük ilerlemelerden ibaret tek bir uzun dönem olarak görmek, durmadan kaybettiği bir Yılanlar ve Merdivenler oyununa benzetmek kolay olurdu. On sekizinci yaş günü gelince bakımevindeki yerini kaybetmiş, dolayısıyla yetişkinler dünyası için hâlâ fazlasıyla savunmasız ve hazırlıksızken güvenli bir ortamdan ayrılmak zorunda kalmıştı. Charlie durumdan önceden haberdar olmasına karşın, gitmesi gereken gün kimseyle vedalaşmaya yanaşmamış, o güne kadar bildiği en istikrarlı yuva olan o evden çıkarken ön kapının camlarını indirmişti.

Charlie'nin ne ilk ne de son yıkıcı patlamasıydı bu. Cezaevinde geçirdiği süre zarfında devam eden patlamaları, "ilerleme kaydetmediğini" gösteren delillerden sayılmıştı. Bir sonraki görüşmemizden önce Charlie'nin yine bir patlama yaşadığını duydum. Bu kez hücrelerini viraneye çevirmiş, o küçük ve çorak alana verebileceği kadar hasar vermişti. Ani bir öfke nöbetine girerek az sayıdaki kişisel eşyasını etrafa saçmış, kitaplarının sayfalarını yırtıp eşyalarını kırmış, cezaevi görevlileri onu zapt etmek için içeri daldığında çığlıklar atıp direnerek ölmek istediğini söylemişti. Görünüşe göre patlamayı tetikleyen, Charlie'nin yabancı olmadığı ve daha önce pek çok kez sorun çıkarmadan katlandığı ufak bir şeyin hüsranıydı: Personelden biri cezaevi kütüphanesini ziyaret etmek için istek kâğıdının onaylanmasını beklemesi gerektiğini söylemişti.

Yaptığımız ilk görüşmenin Charlie'nin zihninde bir şeyleri uyandırarak bu atağa yol açıp açmadığını düşünmek zorunday-

dım. O gün yanından ayrıldığımda yeterince sakin görünüyordu ama insan iletişiminin duygusal anlamda kendini hissettirmesinin zaman alabileceğini biliyordum. Bu hepimiz için geçerlidir ama Charlie gibi duygularından kaçarak veya onları yadsıyarak uzun dönemler geçirmiş insanların zihninde yoğunluk kazanabilir. Zihnin o kadar fazla işlev katmanı vardır ki bir yorumun ne zaman su altı bombası gibi patlayacağını bilmek imkânsızdır. Kitapları hakkında yaptığım o gelişigüzel yorum bir paranoyayı tetiklemiş veya yeterince hazırlık yapmadan işlediği suçtan söz etmem Charlie'yi rahatsız etmiş olabilirdi. Aynı zamanda (kütüphaneye giderek) kendini ödüllendirmek için beklemek zorunda kalmasının şiddete başvurmasına katkıda bulunup bulunmadığını da düşündüm. Son başarısız denetimli serbestliği hakkında daha fazla bilgi almak için Charlie ile ilgilenen cezaevi sorumlusunu arayınca, o zaman da şimdiki durumun neredeyse birebir aynısının yaşandığını öğrendim: Charlie'nin kaldığı sosyal rehabilitasyon merkezinden usulüne uygun yazılı izin olmadan dışarı çıkmasına müsaade etmeyen bir personelle tartışması, anlaşıldığı üzere tekrar cezaevine çağrılmasına zemin hazırlamıştı. Burada bir örüntü söz konusu gibi görünüyordu.

O öfke nöbetinden sonra Charlie'nin, standart uygulama olduğu üzere, yeni bir hücreye geçirilmediğini öğrendim. Aynı yerde kalmak için yalvarmış ve büyük bir zarara yol açmadığı için isteği kabul edilmişti. Ama disiplin cezası olarak uyarı almıştı, ayrıca intihar tehditleri yüzünden ACCT (değerlendirme, bakım, gözetim ve tedavi [*Assessment, care, custody and treatment*] protokolünün kısaltması) defterine kaydedilmek zorundaydı. Dolayısıyla notlarını içeren parlak turuncu bir dosyayı, kendini öldürme girişiminde veya tehdidinde bulunduğu bir işareti olarak personelin ve diğer mahkûmların göreceği şekilde sürekli yanında taşıyacaktı. Cezaevi bürokrasisinin insanların güvenliğini sağlamak için tasarladığı “çifte güvenlik” yaklaşımının bir parçası olan bu uygulama, bir bakıma

kuşkusuz iyi bir fikirdi ama Charlie'nin hiç hoşuna gitmediğinden de emindim. “Deftere kaydedilmek” yalnızca alaylarla ve sataşmalarla karşılaşabileceği anlamına gelmiyordu: O turuncu nişan aynı zamanda Charlie’yi farklı kılardan diğerlerinden ayırıyordu, oysa Charlie’nin kalabalığa karışarak gri ve adsız kalmaktan başka bir isteği olmadığı bence açıktı.

Haklıydım. ACCT dosyası Charlie’yi çok kızdırmıştı, dosyayı birden fazla kez yemek salonunda ve cezaevinin çeşitli yerlerinde “unutmuş” ve defalarca da “defterden silinmeyi” talep etmişti. Geçmişte hiçbir zaman intihar eğilimi göstermediğini, yalnızca o anın etkisiyle kendini öldürmekten söz ettiğini öne sürüyordu.

Cezaevleri ile ruh sağlığı servisleri intihar trajedisini her zaman ciddiye alır ve Marcus vakasında anlattığım üzere, intihar tehditlerini görmezden gelemezler. Charlie konusunda personel özellikle hassas davranıyordu çünkü daha bir ay önce yakınlardaki bir cezaevinde benzer bir tehditte bulunan ama deftere kaydedilmeyen bir mahkûm kendini asınca, olay basında geniş bir yankı uyandırmış ve öfkeyle karşılanmıştı. İntihar bazı ruh sağlığı servislerinde “asla olmaması gereken bir olay” olarak tanımlanır. Hiçbir intihar olayının gerçekleşmemesi gerektiği anlamına gelen bu dikte ise bir hastanın veya mahkûmun kendi canına kıyması halinde uzmanların sorumlu tutulacağına işaret eder. Oysa hiç gerçekçi değildir. Bakım verenlerin hataları için eleştirilmesi yerindedir, ancak sağlık hizmetindeki bazı başarısızlıklar bireysel değil, sistemeldir: Örneğin, bir doktor durumu yönetecek ekipmana veya eğitime sahip olmayabilir. İnsanı intihara sürükleyen kendine yönelik zalimliği ve çaresizliği, damardaki bir pıhtı veya iflas eden bir kalp kası kadar risklidir; fazla ilerlediği takdirde, doktorların ölümü engellemesi umut edilemez. Kalp cerrahlarının girdikleri her kalp ameliyatında hastayı kurtaramamaları anlaşılır bir durumdur; aynı şekilde psikiyatristler de intihara karar veren herkesin hayatını kurtaramaz.

Bu da toplumumuzun ruhsal ve bedensel sağlık hizmetleri hakkındaki algısının temelde ne kadar farklı olduğunu gösteren bir başka örnektir. Bu riske girmeden ruh sağlığı hizmeti vermenin (hem toplumda hem de cezaevlerinde) tek yolunun, bunalımlı ve risk grubundaki insanlara yardım önermekten vazgeçmemiz olması da işin ironik yanısıdır. Bazı NHS tesisleri bir intihar vakasının kayıtlarına geçmesinin doğuracağı ağır hukuki ve sosyal sonuçlarla uğraşmamak için tam olarak böyle yapmaya karar vermiştir. Bu da birinin tedaviye veya kendini dinleyecek birine en çok gereksinim duyduğu anda ihtiyacına ulaşamayabileceğı anlamına gelmektedir. Sonuç ne acı ki önceden bellidir.

Birkaç hafta sonra aynı kanatta normalde “Dinleyiciler” adıyla anılan ve *Samaritans* adlı gönüllüler grubu gibi çalışarak sıkıntı yaşayan hemcinslerine destek sunan gönüllü mahkûmların kullandığı küçük ofiste, Charlie ile doğru dürüst ilk seansımızı yapacaktık. Mekânın özellikle konuksever veya hoş bir tarafı yoktu; penceresiz, daracık, izbe bir yerdi. Kapıdaki küçük cam panel sayesinde içeri biraz ışık giriyor ve odanın önünden geçenler içeri bakabiliyordu. Odanın dar bir beşgene benzeyen, tuhaf bir şekli vardı: İstedığım gibi karşılıklı sandalyelerin arasında geniş mesafe bırakarak oturmak zordu. Hücreesindeki gibi fazlasıyla yakın bir mesafede karşılıklı oturduk. Charlie oturur oturmaz o nefret ettiği turuncu dosyayı sandalyesinin altına sokuşturuverdi; bu hareketi bence zafiyetleri hakkında konuşmak istemediğini gösteriyordu. Giderken dosyasını unutturmamam gerektiğini kafama not ettim.

Charlie bu kez üstüne oturmayan bir eşofman giymişti, sol bacağındaki hızı simgeleyen marka logosu yemekhane yemeklerinden ve az hareket etmekten vücudu ağırlaşp gevşemiş bir kadın için zalim bir ironiydi. İlk görüşmemizden sonra hakkında daha çok bilgiye ulaşınca gördüğüm fotoğraftaki o sıskakı kızdan neredeyse eser kalmamıştı. O resimde Charlie'nin

küstahlıkla karışık bir savunmasızlığa işaret eden havaya dikilmiş çenesi ve iri gözlerinde, 1960'ların İngiltere'sinde işlediği bir dizi tüyler ürpertici çocuk cinayetiyle adı anılan suçlu Myra Hindley'nin sabıka kaydı fotoğrafını andıran bir şey vardı. Salkım saçak ağartılmış sarı saçları ve ağır göz makyajıyla çekingen çekingen kameraya bakan, gençlik çağındaki asık suratlı Hindley'nin çarpıcı fotoğrafı, tutuklanması sırasında medyada geniş bir yer bulmuştu. Hindley'yle hiç tanışmadım ama daha sonra cezaevinde ileri yaşlarda bir kadıncık çekilmiş fotoğraflarını gördüm. Charlie gibi, Hindley de o yaşında her açıdan özelliiksiz ve sıradan görünüyordu ama kamusal kimliği, hiç bozulmadan, gençlik çağındaki o sabıka kaydı fotoğrafına bağlı kalmıştı.

Charlie'nin keyifli olmadığını hemen anladım. "Saçmalığın daniskası" dediği turuncu dosyayla ilgili acı bir tirada girerirken, varlığımdan neredeyse habersiz gibiydi. Ardından konuşmasına ara vermeden, aynı şey benim de başıma gelebilirmiş gibi bir tavır ve üslupla kavga ettiği cezaevi görevlisini anlatmak istedi. "*Kitap okumama* engel olmak. Dâhiyane bir fikir, değil mi? Bok herife bak sen, herkesi kontrol edecek de kendini Büyük Adam gibi hissedecek. Siktirsin, haksız mıyım ama?"

Tarafsız bir yüz ifadesi takınmaya çalıştım, gerçekten de öyle hissediyordum. Medyada çizilen bazı basmakalıp portrelere ve cezaevi kurumlarının başkalarına zorbalık etmeyi sevenleri çekebileceği gerçeğine karşın, tecrübelerime göre cezaevi görevlileri çoğunlukla işini iyi yapmak isteyen, yapamadığında da hüsrana uğrayan insancıl kimselerdir. Kendisinden büyük bir grubu kontrol eden her küçük grubun yaşayabileceği gibi, cezaevi kimi zaman onlar için korkutucu bir ortam olabilir, yaptıkları iş de zordur. Artan cezaevi nüfusuna karşın, tahminlere göre hizmetteki personelin son on yılda yüzde otuz oranında azaltılması da durumu iyice zorlaştırmıştır. Sırf son beş yılda, cezaevi personeline yapılan saldırılar iki katına çıkmıştır.² Çoğu cezaevi ayrı ayrı kanatları olan bloklar halinde inşa

edilmiş, kanatlırsa her biri yirmi beş kadar mahkûma ev sahipliği yapan kısımlara ayrılmıştır ve her kısma genelde yalnızca bir cezaevi görevlisi düşer. Cezaevi görevlileri ruh hastalarıyla, zalimlerle, sahtekârlarla, korkanlarla, acı çekenlerle ve kendilerine zarar verenlerle –kimi zaman da bu özelliklerin hepsine sahip tek bir kişiyle– uğraşmak zorundadır. Bence bu iş biraz azim ister ve insanlığa inanmayı gerektirir. Yakın zamanda tanıştığım bir cezaevi görevlisi kendi görüşünü benimle paylaştınca çok duygulanmışım: “Her azılı mahkûmun içinde dışarı çıkmaya can atan iyi bir adam vardır.”

Yıllar içinde hem kadın hem de erkek cezaevlerinde pek çok cezaevi görevlisiyle yakın temasta çalışmak zorunda kaldım ve her kurumsal hiyerarşide, hatta toplumun her kesiminde olduğu gibi aralarında hem iyi insanlar hem de aptallar olduğunu gördüm. Genelde yalnızca yaşadıkları yerde iş bulmak isteyen insanlardır; çoğunluğu genç ve eğitimsizdir. Mahkûmlar benimle konuşurken cezaevi görevlileriyle olan ilişkilerini, toksik ebeveyn-çocuk dinamiğinden karşılıklı saygı ve işbirliğine kadar çeşitli şekillerde tanımlamışlardır. Personelin kalıcılığı bir sorundur, nitekim güncel bir araştırmaya göre cezaevi görevlilerinin üçte birinin iki yıldan az deneyimi vardır. Takıştığı görevli acaba kendince cezaevi kurallarına uyduğunu düşünüyor olamaz mıydı, diye sordum Charlie’ye. Amacım Charlie’nin zihinselleştirmeyi becerip beceremediğini anlamak ve hem kendi zihnindekileri hem de başkasının zihnindekileri anlayacak veya “düşünmek hakkında düşünecek” kapasiteye sahip olup olmadığını görmektir. Bu çoğumuzun doğal kabul ettiği bir beceri olsa da bazı insanlara zor geldiğinden, sorunlu davranışlara yol açar.

Görevli hakkındaki sözlerimin saldırgan bir karşılık doğurmasını bekliyordum ama Charlie beni şaşırttı. “Biliyorum,” dedi iç geçirerek, ardından arkasına yaslandı. Durum cesaret vericiydi: Bir başkasının bakış açısını savunmam bir şekilde Charlie’nin öfkesini kontrol altına almıştı, odadaki gerginlikte

de fark edilir bir azalma vardı. “Kendimi kaybettim. Bana ne oldu, bilmiyorum,” diyordu Charlie. Bu sözler gayet tanıdıktr ve ne zaman birinin böyle dediğini duysam aynı şeyi düşünürüm: Sana olan şey her neyse şimdi olmadı; muhtemelen zaten çoktandır içindeydi. Ama birlikte çalışmamız sırasında bu konuya daha detaylı eğileceğimizi umuyordum.

Seansın büyük bir bölümünde şikâyetlerini sürdürerek, “al-çak” görevliden kütüphanenin “ıvır zıvır” kitap seçkisine geçti, bense baştan sona başımı sallayarak dinledim. Ancak bitirmeye yakın düşüncemi belirttim ve şimdiye dek kafasının içinde olup bitenlerden söz edip iç dünyasından konuşacağımıza onun tamamen dışında gelişen olaylardan konuşuyormuşuz gibi hissettiğimi söyledim. Afalladı, hatta bir süre düşünmesi gerekti ama ardından söylediklerime katılarak, öfkeli düşünceleriyle başa çıkmayı öğrenmesi gerektiğini bildiğini söyledi. “Öfke senin için nasıl bir his?” diye sordum. Hiç duraksamadan yanıt verdi: “Sıcak; bastırıldığı zaman ejderha nefesi gibi geliyor.” Ne kadar çağrışımlarla dolu bir ifade tarzı vardı. Bunun notlarım arasında yerini alacağını ve sonradan üzerine etraflıca düşüneceğimi biliyordum. Charlie’nin ejderhaları kimdi? O ejderhalar içeride miydi, dışarıda mı?

Ertesi hafta Charlie randevuya vaktinde geldi ama yine kendi kabuğuna çekilmişti, bunalımlı ve içekapanık bir hali vardı. Bakışlarını terlikli ayaklarından kaldırmıyordu. Oturduktan sonra uzunca bir sessizlik oldu ve sessizliği sonunda, bu kez kendini rahat hissetmediği için benimle konuşmadığı tahmininde bulunarak, ben bozдум. Gerçekten öyle miydi? Bana bir bakış attı. “Bu çok aptalca. Kafa doktorlarından ne hayır gelir ki?” Beni sınadığını düşündüm; “kafa doktoru” [*sbrink*] terimini kimse iltifat olarak kullanmaz, bu terim karşısında reddedildiğini veya küçümsendiğini hissetmeyen psikiyatrist tanımıyorum. Terimin nereden geldiğini bilmiyorum ama zafer nişanı gibi kullanılan küçültölmüş [*sbrunken*] insan kafalarıyla bağdaştırmak hiç içime sinmiyor. Charlie’nin sözcük seçimi

psikiyatristleri düşman gibi görüp görmediğini düşündürttü bana. Bu düşünceyi ejderha ile sonraya sakladım; zaten aslında benim işim mesleğimi savunmak değildi, hem ayrıca daha önce görüştüğü, “hayır gelmeyen” psikiyatristlerle yaşadıklarını anlamlandırmak istiyordum. O yüzden kafa doktorları hakkındaki yorumunun bir umutsuzluk işareti olup olmadığını sordum. Gözlerini kıstı. “Benim ne halt etmeye bir şeyden umudum olsun ki! Benden bunu mu bekliyorsunuz?” Ne düşündüğüm hakkında tahminde bulunması ilgimi çekmişti. “Ne istediğinizi biliyorum ben sizin... Vicdan azabı çekmemi istiyorsunuz, değil mi? Kusura bakmayın ama çekmiyorum. O olay olduğunda ben çok daha gençtim. Artık aynı insan değilim, o yüzden de kahrolmuyorum. Kusura bakmayın. Cehenneme kadar yolunuz var. Rol yapacak halim yok.”

Durum karıştı. Charlie, yeterince kafası çalıştığından ve yeterince uzun süredir bu sistemde olduğundan, vicdan azabı beyanının adli tıp uzmanları ve cezaevi çalışanlarınca gelecekte suç işleme riskinin azaldığına dair bir işaret kabul edildiğini ve şartlı tahliye değerlendirmeleri kontrol listesinde bir düşük risk göstergesi olarak “mahkûm vicdan azabı çektiğini söyledi” ibaresinin yer alacağını biliyordu. Fikir olarak güzeldir ama doğruluğu kuşkuludur. Sorun şudur: Konuya dair deliller yetersizdir; daha doğrusu, mevcut veriler vicdan azabı çekmenin başarılı risk azaltmadaki en önemsiz etkenlerden biri olduğunu göstermektedir. Bunu ilk başlarda çok şaşırtıcı bulsam da zaman içinde prososyal bir tutum, yardım ve tedavi görmeye önem verme, gelecekteki yaşamını değiştirmek için önce zihnini değiştirmek gerektiğini içtenlikle kavrama gibi olumlu faktörlerin çok daha etkili olduğuna bizzat tanıklık ettim. Deneyimlerime göre, pişman olmak, suçlular için daha kolay erişilebilir bir duygudur. Pişmanlık vicdan azabı kadar kişisel, vicdan azabı kadar duygusal açıdan vurucu değildir. Ayrıca yeni seçimler için bir motivasyon kaynağı olabileceğinden, daha işlevseldir; pişmanlık aynı zamanda değişime işaret eden bir

sözcüktür, değişim için harekete geçmek ise yeni bir düşünüş ve davranış biçimi geliştirmenin temelidir.

Charlie'yle konuşurken "vicdan azabı" sözcüğünü hiç kullanmamıştım, kendisine ait düşünceleri bana mal etmesi ilgimi çekmişti. Bir noktada vicdan azabı çekmesi gerektiğini bildiği için vicdan azabı çekmek istiyor olması mümkündü. Aynı zamanda benim onu şimdiki haliyle olgun bir kadın olarak değil, geçmişteki haliyle, solmuş sabıka kaydı fotoğrafındaki o genç Charlie olarak görmemden endişelendiği için de öfkelenmiş olabilirdi. Vicdan azabının bir geçerlilik tarihi olabileceğini düşünmesi ayrıca merak uyandırıcıydı, o konuya sonra tekrar dönmek istiyordum ama şimdilik Charlie'nin düşünce çizgisini onayladığımı bildirdim. "Tamam, anlıyorum. Vicdan azabı senin gerçeğin değil, sen de bu konuda dürüst davranmak istiyorsun. Peki, ya pişmanlık? Pişmanlıkların var mı?"

"Elbette!" Hâlâ öfkeli ama öfkesi bana yönelik değil, diye düşündüm. "Her şey nasıl oluverdi, bilmiyorum." Sonra da aniden beni o cinayet gecesine götürdü. Gece çökerken parkta onunla birlikteydim; kafası dumanlı, karnı aç, diğerlerinin peşi sıra yalın ayak çimenlerde koştuğunu anımsarken de onunla birlikteydim. Çetenin yaşlı berduşa yönelik ortak öfke ve nefret dalgasına nasıl "kapılıp sürüklendiğini", herkes adamın peşinden giderken kendisinin de onlara katıldığını canlı bir dille anlattı. Adam durmaları için yalvarırken, biri elinden uyku tulumunu kapıp içkisini almıştı, Charlie ise hayranlık duyduğu, kendisinden yaşça büyük bir kızla birlikte adamı yere ittirmişti. Adamın kafası taşa çarpınca feci bir ses duymuş, kulağından kan sızdığını görmüştü ama yaşananların kendisiyle hiçbir alakası yokmuş gibi geldiğini söylüyordu: "Sanki bir fotoğrafa falan bakıyor gibiydim." Dalgın gözleri, ifadesiz yüzüyle arkamda bir yerlere bakarak, olayı yeniden yaşadı. "Oracıkta yatıyordu işte... Seçirme gibi bir şey oldu, sonra da... öldü. Ben de bunun bir parçasıydım ve gerçekten çok pişmanım. Ama insan geriye dönemez. Asla dönemez. Bir daha asla ama asla geriye

dönemez.” Charlie’nin tekrarladığı o söz, Lear’ın zavallı Cordelia’yı kollarına alıp üzüntüsünü mükemmel bir sadelikle ifade eden, acılar içinde yaktığı o “asla, asla, asla, asla, asla...” ağıtını anımsatıyordu. Kral Lear da Charlie’nin şimdi dile getirdiği o kahredici gerçeğe yüzleşiyordu: Ölen geri getirilemez.

Charlie’nin iç dünyasındaki kaosu keşfetmeye başladığımı zı hissettim. Olaylara ve duygulara etki edebilmek için şiddete başvurması gerektiği düşüncesi ile boyun eğdiği çaresizlik ve umutsuzluk hisleri arasında bocaladığını gözlemliyordum. Söz konusu kararsızlık, çocukluk çağında yüksek düzeyde travmaya ve sıkıntıya maruz kalan hastalarım da tanıdık bir özelliktir. Ben iki uçta yer alan bu şiddet ve edilgenliği iki farklı ama yarayışlı *persona* olarak görmeyi tercih ediyorum. *Persona*, Eski Yunanca da “*sahne maskesi*” anlamına gelen sözcükten türemiştir; maske metaforu ise sosyal durumlarda biz bazı duygusal ipuçlarına bağlı olarak farklı nitelikler geliştirirken veya yitirirken, zihnin nasıl işlediğini düşünmek açısından yararlı bir metafordur. Shakespeare’in unutulmaz dizelerinde yaşamı “yalnızca birer oyuncu” olan erkeklerle kadınların “boy gösterip çırpındığı” bir sahne olarak tanımlaması, hiç şaşırtıcı değildir.

Şiddet Eğilimli Charlie personasının 1960’larda Amerikalı psikolog Melvin Lerner’in geliştirdiği, Adil Dünya [*Just World*] hipotezini yansıttığını anladım. Lerner’in kapsamlı araştırmasında vardığı sonuca göre, insanlar genellikle lütf kavuşanların lütuf görmeyi, kurbanların ise acı çekmeyi hak ettiğini veya basitçe söylemek gerekirse iyi insanların başına iyi şeyler, kötü insanların başına kötü şeyler geldiğini düşünmeye hazırdır. Söz konusu “layığını bulma” düşüncesi bugün hâlâ yaygındır. Adli tıp çalışmalarında sürekli tekrarlanan bir tema olduğunu gördüğümüz üzere, bu durum bazı kurbanların sonradan neden fail olduğunu bile açıklayabilir. Charlie ve Charlie gibiler istismar ve travma deneyimlerini içselleştirerek, iyi şeylerin yaşadığı bir dünyadan kovulduklarına dair bir inanç geliştirirler; bundan doğan kayıp, reddedilme ve kıskançlık duyguları

toksik itici güçlere dönüşerek onları daha fazla “kötülüğe” iter. Ayrıca yaşamlarının kötülüğünden ve “iyi insanların” vereceği cezadan kendilerini korumak için, başkaları üzerinde daha fazla kontrol uygulama ihtiyacı da duyabilirler.

Diğer Edilgen Charlie personası, etrafındaki herkesin kendisinden daha fazla güce ve eylemliliğe sahip olduğuna inanıyordu. Bu ruh haline göre hiçbir şeyin sorumluluğunu almasına gerek yoktu. Bana Eddie cinayetinin aşama aşama nasıl geliştiğini anlatmadan hemen önce, “Nasıl oldu, hâlâ bilmiyorum,” demişti. Eğer dediği gibi yalnızca başkalarının “peşi sıra sürüklendiyse” ve yaptığı hiçbir şey kendi seçimi değilse zorlu duygulardan kaçınılabirdi. Her şeyi yapan çeteydi; her şeyi yapan kendisinden yaşça büyük o kızdı ve yaşananlar Charlie’ye gerçek gelmiyordu; her şey “bir fotoğraf” gibiydi. Bu anlatının Charlie’nin kendini utançtan korumasına nasıl yardım ettiğini anlıyordum; yaşamaya devam etmeye dayanabilmesinin tek yolu buydu belki. Charlie’nin intihar tehdidinin boş bir tehdit olmadığını, aksine şimdiye dek kendine kendini koruyacak bir öykü anlatarak o duyguları bastırdığını düşünmeye başlıyordum.

Birkaç ay daha görüşmeye devam ettik ve Charlie de duygularından ve geçmişinden giderek daha çok söz edebildi. Ruh hali hâlâ haftadan haftaya değişiyordu ama artık hangi maskeyi taktığını daha iyi değerlendirebiliyor, Charlie buluşma odasına girer girmez konuyu gündeme getirebiliyordum. Charlie’nin yaşamına ait başka öyküler üzerine de konuşuyorduk; okuyup sevdiği kurgusal öykülerle ilgileniyordum. Bir seansımızda Charlie’ye hücreesindeki o ilk karşılaşmamızı hatırlattım. Ona Vikram Seth’in romanını sormuştum. Okumak için neden o kitabı seçtiğini biliyor muydu? Ama o gün karşımdaki Edilgen Charlie’ydi, okumak için seçtiği materyalin sorumluluğunu bile almak istemediğinden omuz silkti. Ben de bunun üzerine William Golding’in *Sineklerin Tanrısı* adlı eserine bakmak isteyebileceğini söyledim. Birlikte cinayet işleyen bir grup oğlanı

anlattığı için romanın Charlie'yi üzebilecek bir çağrışımı vardı, biliyordum ama o romanın çalışmamızla bağdaşabileceğini hissediyordum.

Charlie önerime karşılık bir yorum yapmadı, ben de zorlamadım. Sonraki seansımıza enerjik bir havayla başladı ve o sabah kanatta yaşanan bir olayı keyifle anlatmaya koyularak başka bir mahkûmun personelden biriyle ağız dalaşına girdiğini, bunun sonucunda da tüm ayrıcalıklarını yitirdiğini söyledi. Kıkır kıkır gülerek, diğer mahkûmun nasıl bir belaya çattığını anlayınca çaresizlik içinde kapıldığı öfkeyi taklit etmek için “Bana bunu yapamazsınız!” diye acıklı acıklı inledi. Ne gülümsedim ne bir yorum yaptım, tuhaf bir sessizlik oldu. “Ne?” diye sordu Charlie. “Gülüyorsun,” diye yorum yaptım. “Ama aynı zamanda acı veya korku verebilecek bir şey anlatıyorsun, değil mi?” Charlie'nin yüzü kıpkırmızı kesildi, bakışlarını kaçırdı. “Biliyorum,” dedi. “Bugün o olayı izlerken ne gördün, Charlie?” Derin bir nefes verdi, ardından da gözlerime baktı. “Diğer insanlar böyle görüyor, değil mi? Beni de böyle görüyorlar, değil mi? Görevlilerle zıtlaşırken böyle görünüyorum, bu da hiç komik değil, değil mi?” Bu yeni düşünceyi sonuna kadar götürmeye kararlıydı; devam etmesine izin verdim, zihninin bu düşünceyi işleyişini görmek merakımı uyandırmıştı. “Kadını izledim. Oraya buraya bir şeyler fırlatıp bağıra çağıra adamı tekmelemeye çalışıyordu, ‘Bu yaptığın ne şimdi? Koskoca kadınsın, kalkmış öfke krizleri geçiriyorsun!’ diye düşündüm. Sonra da ‘Öfke krizlerine girdiğine göre, çocuksun demek ki. Küçük, yaramaz bir çocuksun.’ Sonra da...” Sesi yavaşça kesildi. “Sonra, ne?” dedim teşvik etmek için.

“Sonra da düşündüm ki... Aklıma şey geldi... Ben de çocuk değilim. Yani, bana baksanıza. Ellime merdiven dayadım, değil mi?” Sandalyesini geri ittirip ayağa kalktı. Yerinde duramıyordu, yetişkin olduğunu düşününce elektrik çarpmışa dönmüştü sanki. “Asıl adım Charlotte, biliyorsunuzdur ama çocukluğumdan beri bana Charlie derler. Bu da pek yetişkin adı sayılmaz,

değil mi? Hücremi dağıttığım o gün kavga ettiğim o görevli vardı ya? O da bana Charlie der. Daha da beteri, ‘Charlie’cik’ der. Hani, ‘Sakin ol, Charlie’cik,’ falan. Sanırım böyle demesi içime dokundu.”

“Ve ejderhayı serbest bıraktı,” dedim. Charlie’nin daha önce kullandığı ejderha metaforu, önemli bir noktaya değindiğimizi gösteren bir şifreye dönüşmüştü. “Bana okumamı söylediğiniz o kitap var ya, hani adadaki çocuklar hakkındaki? İşte o çocukların başında onları kontrol edecek hiç yetişkin yoktu, sorun da buydu. Ben de düşündüm ki eğer ben bir yetişkinsem... yani, *yetişkinim* tabii! Ve eğer öfkelenince kendimi kontrol edebilirim bu sabahki o salak karı gibi... aptal bir çocuk gibi, kendimi kaybetmem.”

Bir dönüm noktasında sayılırdık ve Charlie’nin devamını getirip getiremeyeceğini öğrenmek istiyordum. Yetişkinliğini daha çok hissedebilmek için kendini kontrol etmesine yardım edebilecek bir şey geliyor muydu aklına? Hiç duraksamadı. “Kendimi gerçek adımla anabilirim, değil mi? Charlie değil, Charlotte. Diğer herkese de bana böyle hitap etmesini söyleyirim. Bu işe yarardı, değil mi?” Bu benim aklıma gelmemiştii ama Charlie’nin durumu gerçekten kavradığını gösteriyordu. Geniş bir gülümsemeyle benim de kendisine öyle hitap edebileceğimi söyledim. Charlie o an kafasında her şey netleşmiş gibi, hararetle başını iki yana salladı. “Hayır, hayır, siz değil. Burada hem Charlie hem de Charlotte olmak istiyorum. Olur mu?” “Olur, elbette,” dedim, çok etkilenmiştim. “Gayet iyi olur.”

Sonraki seanslarda *Sineklerin Tanrısı*’na tekrar döndük ve Charlie kitabı okumanın çok canını yaktığını kendiliğinden söyledi. Kitaptaki oğlanların öldürme fikrinden ne kadar heyecan duyduğunu konuştuğumuz sırada gözleri doldu ve çeteyle birlikte Eddie’nin peşinden giderken yaşadığı “coşku” hakkında biraz daha konuşabildi. Romanın duygusal gerçekliği, Charlie’ye o gün kendisi yok olmadan akranlarının iradesine karşı koymanın

ne kadar imkânsız geldiğini aktarmanın bir yolunu sunarken, pişmanlık gibi bir şeyi dile getirmesine yardım ediyordu.

O ilk görüşmemizde kitap okumayı sevdiğini gördükten sonra, Charlie'yle –veya Charlotte'la– ilgili olarak aklıma *Sineklerin Tanrısı* gelmişti. Öneride bulunmadan önce Charlie'yi üzme ihtimalini göze almalı mıyım, diye bir süre düşünüp taşınmıştım. Şimdiyse önerdiğime memnundum. Büyük Polonyalı şair Wislawa Szymborska şiir için “kurtarıcı bir tırabzan” diye yazmıştır, bence bu güzel fikir tüm büyük eserler ve öykücülük için geçerlidir. Charlotte'u da aynı deneyimi yaşarken izlemek olağanüstüydü.

Charlie lafı romandaki anakarakterlerden birinin lakabına (“Piggy”) getirdi, kafasına takılmıştı belli ki. “Yazar neden böyle yapmış?” diye sordu. “Çocuğun neden gerçek bir adı yoktu? Saçmalığın daniskası, ne yapmaya çalışmış ki?” Charlie'nin ölçsüz bir eleştiriye benzeyen bu yorumuna ilk başta şaşırdım ama konuşmayı sürdürdükçe öfkesinde açık bir yaranın izini görür gibi oldum. İçgüdüsel olarak, “Sana nasıl Charlie demeye başladılar? Ne zaman?” diye sordum. Gözleri yaşardı, yanıt vermeden önce kendini toparlamak zorunda kaldı. Dediğine göre, ona hep Charlotte derlermiş, küçüklüğünden beri. Ama ergenlik çağına girince üvey ağabeyleri Charlie diye onunla alay etmeye başlamış. Ona gerçek bir kız olmadığını, memeleri çıkmadığı için oğlana benzediğini, o yüzden de oğlan adıyla çağrılması gerektiğini söylüyorlarmış... “Sonra da beni kısıvrak yakalamaya başladılar...” tekleyerek durdu, rahatsız olduğu belliydi. Gözlerimin önünde tekrar Edilgen Charlie'ye dönüştüğüne dair güçlü bir his vardı içimde, biraz daha anlatmak isteyip istemediğini sorduğumda, hırçınlıkla, “Bu kadar, o zamandan beri Charlie'yim,” demekle yetindi ve yine hafifçe omuz silkti. “Ama artık seçeneğin var,” dedim. Kimsenin ona eylemlilik gücü veremeyeceğini, bunu kendisinin kazanması gerektiğini anlamalıydı. Başını kaldırıp ürkek ürkek bana baktı, doğru söylediğimi kabul etti. Zaten seçimini yapmış, asıl adına geri dönmeye karar vermişti.

“Bir adda ne vardır?” durumuydu gerçekten. Nasıl tanınmak istediğimiz dahil, kendimizi tanımlamak için kullandığımız dil her zaman önemlidir, bu konuya çalışırken sık sık dönerim. Çocukluk çağrışımları Charlie’yi başkalarının insafına kaldığı, boyun eğmek veya saldırmak dışında bir seçeneğinin bulunmadığı, travmatik bir yerde bırakmıştı. Zamanla başka dil değişiklikleri de olacaktı. Çok amaçlı bir duygu ifade aracı olarak küfür kullanmayı yavaş yavaş azalttı ve konuşmadan önce bir şeyi doğru şekilde nasıl söyleyeceğini düşünmeye çalışarak sözcüklerini daha özenli seçmeye başladı. Bir gün yine Eddie cinayetini konuşurken, kendi seçtiği sözcüklerle bana duygularını tanımlamaya çalışmasını istedim; doğru veya yanlış yanıt diye bir şey yoktu. Biraz düşündükten sonra o cinayetin “yüreğini lekelediğini” söyledi. Düşüncesi iç karartıcı olsa da dile getiriş tarzı iyiye işaret etti. Basmakalıplığı yüzünden dürüstlükten yoksun olabilecek, daha bilindik “yüreğim kan ağlıyor” ifadesini kullanmamıştı. Duygularını aktarmak için bu içsel çürüme metaforunu uydurmuştu, ki bu da dolu bir zihne, yaratıcılığa ve dönüşüme işaret eden bir delil başlangıcıydı.* Amacımız cezai sisteminden çıkabilmesi için çabalamaktı; şimdiyse bunun için kendine ait bir parçasından ayrılmasının, artık işe yaramayan eski bir personasından sıyrılmasının gerekebileceğini görüyorduk. O gün yanından iyimser duygularla ayrıldım: Artık iç dünyasını yeniden düzenleyerek yetişkinlik yaşamında işine yaramayan eski kimliğinin bakış açılarını ardında bırakabileceğini umuyordum.

Yakında tekrar şartlı tahliye başvurabilecekti, o yüzden son seanslarımızı şartlı tahliye duruşmasında kendisi için neler söyleyebileceğini ve ben de şartlı tahliye kuruluna geribildirimlerde bulunmaya çağrılacağımdan, birlikte yürüttüğümüz

* Delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir.

Çalışma hakkında başkalarının neler bilmesini istediğini konuşarak geçirdik. Bunu anlatmanın en iyi yolunun terapi sürecinde “büyüdüğünü” söylemek olduğunu düşünüyordu, bence de leydi. Eğer topluma geri dönmesine izin verilirse “dışarıda idare edebilmesine yardım amacıyla” cezaevi dışında da terapi almak istediğini söyledi. Benimle ilişkisini olumlu bulduğunu gösteren bu isteği karşısında ikimiz de gülümsedik. Daha da önemlisi, yardım istemeyi zayıflık olarak görmemesi, artan güven duygusunun bir işaretiydi. Artık ilerleme kaydedememesinin veya “uvallamasının” cezaevinden başka sığınağı olmasından kaynaklanabileceğini düşünüyordum. Çocukken ne zaman güvenli bir liman bulduğunu sansa bir dolu tehlikeyle burun buruna geldiğini, o yüzden bir yere yerleşme becerisini yok etmeye veya bastırmaya karar verdiğini zannediyordum. Denetimli serbestlik hakkından yararlanırken defalarca geri çağrılmasının, hatta ilk görüşmemizden hemen sonra hücresinde geçirdiği ve otorite tarafından engellenmesine yorduğum o öfke krizinin bu örüntünün bir parçası olabileceği geldi aklıma. “uvallaması” hakkında benimle çalışmasının zgr kalmasıyla sonuçlanmasından korkarak paniğe kapılmış olması mümkündü.

Charlotte imkn bulursa engellilerle veya yaşlılarla çalışma arzusunu gerçekleştirmeyi deneyebileceğini, böylelikle de “Eddie’yi öldürmesini” telafi etmenin bir yolunu bulduğunu ummaya cesaret edebileceğini düşünüyordu. Eylemine böyle etkin bir dille sahip çıkabilmesi, “lekelenmiş yürek” metaforu kadar umut vericiydi. Telafi etme fikrini kavramak ve telafi etmeye istekli olmak, gerçekten yapmak kadar önemliydi ve arzusunu bir gün gerçekleştireceğini umuyordum. Ayrılırken en iyi dileklerimi ilettim ve szcklerimi özenle seçerek, “Hoşça kal, Charlotte,” dedim. Sevinçle aydınlanan yüzünü hâlâ hatırlarım.

ZAHRA

Yeni bir yıla girmiştik, tatilden sonra içimde yeni bir başlangıç duygusuyla kadınlar cezaevinde ruh sağlığı destek ekibiyle çalışmaya dönüyordum. Deri kemerimde ki ağır anahtarlar şangır şungur ses çıkarırken, güvenlikten geçtim. Odaları hâlâ yılbaşı simleriyle ve kartpostallarla süslü meslektaşlarımla selamlaşmak için durarak, tanıdık hava kilitlerini ve uzun koridorları aştım. Ajandamı kontrol edince o günkü ilk randevumun merkez kanadındaki cezaevi sağlık hizmetleri biriminde (HCU), Zahra adlı bir kadınla olduğunu gördüm.

Çift kanatlı kapılara yaklaşıırken içeriden yükselen insan sesleriyle karşılandım: yüksek perdeden öfkeli küfürler ile daha uzaktan ama kesintisiz, ölü başında bekleyen bir dulunki gibi tiz bir ağıt. Fonda kesik kesik hıçkıran bir başkasının içler acısı sesi eşliğinde, muhtemelen içeridekileri sakinleştirip zapt etmeye koşan personelin telaşlı adımları ve bağırışları duyuldu. Dante'nin cehenneme girişi (kapıların üzerindeki "Ey buraya giren, tüm umutlarını geride bırak" yazısı), onu karşılayan "bilinmedik dillerin" ve "hiddet dolu haykırışların" kakofonisi aklıma geldi. Bunların bir ziyaretçiye ne kadar ağır gelebileceğini tahmin edebiliyordum; yıllardır bu işi yapmama karşın böyle ortamlarda hem personelin hem de mahkûmların çektiği çileye ben bile alışamadım, umarım hiçbir zaman da alışmam. Ama kulaklarını kapatıp ağlaya ağlaya yeraltı dünyasına giren Dante'ye karşılık, birime adım atarken gözyaşlarına boğulmamın kimseye faydası olmayacağını biliyordum.

HCU'nun hücrelerinde kalamayacak kadar hasta olan mahkûmlara temel sağlık müdahalelerinde bulunma yetkisi vardır. Bazı hastaların fiziksel rahatsızlığı vardır ama birim,

cezaevlerimizde ruh hastalıklarının yaygınlığı yüzünden akut ruh hastalıkları yaşayan hastalara da bakmak zorundadır ve bu hastaların çoğu güvenli bir psikiyatri hastanesine nakledilmek için haftalarca veya aylarca bekler. HCU çoğu kez normalin üzerinde taleple karşılaştığı için personel aynı anda çok fazla çocuğa bakmak zorunda kalan anneler gibi yorgun ve bıkkın görünebilir. Ama o gün beni karşılayan görevli, konuksever ve atikti. Adının Terry olduğunu söyledikten sonra beni kabul salonundan çıkarıp boşaltmayı başardığı toplantı odasına götürdü.

Terry odayı düzenleyecek alan bulabileyim diye birtakım kâğıtları ve kutuları kenara kaldırırken, gelebilme herkesin çok sevindiğini çünkü görüşeceğim hastanın intihar etmesinden korktuklarını söyledi. Charlotte gibi o da “deftere”, yani intihar riski taşıdığı düşünülen ve sürekli gözetim altında tutulan mahkûmları izleme sistemine kayıtlıydı. Terry, üzerinde Zahra’nın adı yazılı turuncu karton bir dosya uzattı. Her buluşmamızda o dosyaya Zahra hakkındaki gözlemlerimi yazıyordum. Cezaevi kuralları uyarınca Zahra, kaldığı kanata döndüğünde intihar riski taşıdığını herkesin bilmesi için o dosyayı bir bayrak gibi yanında taşımak zorundaydı. “Umarım sizinle konuşur, bize neredeyse tek kelime etmiyor,” dedi Terry.

Birkaç dakika sonra toplantı odasına girerek bana katılan kadının görünürde sıkıntılı bir hali yoktu. Merhabama alçak sesle karşılık verdi, uzattığım elimi de soğuk ve gevşekçe sıktı. Tam karşıma, kendisine sunulan sandalyeye otururken, adını taşıyan turuncu dosyaya tanıdık bir ifadeyle bakış attı. Dosyanın ne olduğunu bildiği belliydi ama Charlotte’un aksine, dosyayla bir sorunu yok gibiydi. Dikkat çekmeyen bir görünümü vardı: Narin ve çelimsizdi, siyah saçları uzun tek bir sıra halinde örülmüştü. Bol hırkasının bir kolundan ucu görünen, yeni sarılmış bandaj gözüme çarptı. Diz altı etekle bale pabuçları giymişti ve teslim olmuş gibi bir havası vardı; haline tavrına bakılırsa, banka kuyruğunda itiraz etmeyeceğinden emin olan biri

gönül rahatlığıyla önüne geçebilirdi. İlk oturduğumuzda göz teması kurdu ama bakışları donuktu, endişe verici bir kayıtsızlıkla bakıyordu. Ağır depresyon geçiren ve yüksek intihar riski taşıyan kişilerin ruh hallerini üzüntü duymak değil, hissizlik ve duygusal kopukluk yaşamak olarak tanımlama ihtimalleri daha yüksektir. Bence personel bu kadınla ilgili ihtiyatlı davranmakta haklıydı. Ayrıca yalnızca çok kısa bir etkileşimde bulunmuş olmamıza karşın, yargılandığım veya sessizce eleştirildiğim his-sine kapıldığımı hissetmem de dikkatimi çekmişti.

Her zamanki gibi dostça bir gülümsemeyle hasta gizliliği ve ruh sağlığı ekibindeki rolüm hakkında açıklamalar yaptım. Zar zor karşılık verdi. Ona yardım etmek için geldiğimi göremiyor muydu? Böyle ani sinirlenmeler âdetim değildi; özellikle de bu kadar uysal görünümlü birine karşı. İhtisasım sırasında böyle olumsuz hislerle sık sık boğuşmuştum ama bolca hata yapıp yaşadıklarımı denetmenlere taşıyarak yavaş yavaş hislerime ve hastalarımın uyum sağlamayı öğrenebilmişim. Bu da tıpkı bir müzik aletini akort etmek gibi, dikkatli dinlemeye dayanan ve sonradan kazanılan bir beceridir. İhtisasta aldığımız temel terapi sırasında “uyumlanma” becerimiz gelişir, bu beceri kendi duygusal yükümüz odaya girince bunu fark etmemizi sağlayarak, o yükü üstümüzden atmamıza izin verir. Zahra ifadesiz bir görünüm sergilese de halinde bende antipati uyandıran bir şey vardı. Yoksa ben yalnızca Zahra’nın gizlediği düşmanlığı mı yansıtıyordum?

Bu durumla hemen yüzleşmeye karar verdim. “Acaba bu görüşmeden biraz rahatsızlık mı duyuyorsun?” Hiçbir şey söylemedi, yere bakarak sanki ağzından basit bir “evet” ya da “hayır” yanıtı kaçırmak istemiyormuş gibi dudaklarını birbirine bastırdı. Sinirim katlandı, onu harekete geçirmek için sesimi yükseltmek istediğimi fark ettim. “Rahatsızlık değil o halde. Peki ya kızgınlık?” Karşılık olarak hararetle başını iki yana salladı; hiç yoktan iyiydi, en azından bir duygu gösteriyordu. Benimle görüşmek zorunda olmadığı ve görüşmeyi kesersek kötü bir şey

olmayacağı konusunda güvence verdim. Söylediklerimi duymamış gibiydi, hiç tepki vermedi. Onun gibi sürekli intihar gözetiminde tutulsaydım muhtemelen ben de işbirliğine yanaşmazdım, diye düşündüm. “Zahra?” Hemen bakışlarını kaldırdı, sonra da tekrar indirdi. Böyle bir yabancıyla konuşmanın kolay olmadığını anladığımı söyledim. Ağzında bir şeyler geveledi ama anlayamadım. “Pardon, tekrarlar mısınız?” Sesini yükseltti: “Ben yalnızca ölmek istiyorum.”

Zahra Noel tatilinden önce hücresinde yangın çıkarmıştı. Neyse ki duman alarmı çalışmış ve Zahra’nın hayatı kurtulmuştu. Zahra’yla ilgilenen cezaevi sorumlusunun söyledikleri ilgimi çekmişti: Bu olay Zahra’nın asıl suçunun doğrudan bir yansımasıydı; iki yıl önce Noel tatili sırasında dairesinde çıkardığı yangından sağ kurtulmuştu. İki seferde de annesine hitaben bir intihar mektubu bırakmıştı, iki olayda da hızlı müdahale edildiği için ucuz kurtulmuş, hafif yanıklarla ve biraz duman solumakla atlatmıştı. Olayların Zahra için daha kötü fiziksel sonuçları olmamıştı. Ama dairesindeki yangın ciddi maddi hasara yol açmış, ayrıca bir itfaiyeci Zahra’yı kurtarıp binayı boşaltırken ağır yaralanmıştı. Birleşik Krallık’ta kasten yangın çıkarma suçuna (kundakçılık) verilen en büyük ceza, yangın sonucunda kimse ölme bile ömür boyu hapis cezasıdır. Zahra ise en az on yıl şartlı tahliye hakkı olmaksızın on beş yıl hapis cezası almıştı. Hücresindeki o son olaya kadar, cezaevinde kaldığı süre boyunca sorun çıkarmamıştı.

Kundakçılık, maddi veya politik gerekçeler dışında, özellikle de kadınlarda, iyi anlaşılmış bir suç değildir ama giderek önem kazanan bir araştırma konusudur.¹ Görünüşe göre Zahra’nın kundakçılık kariyeri on yedi yaşında, evde yatağını yakmaya çalışmasıyla başlamıştı. Yangın önemli bir hasar vermemişti ama annesi Zahra’yı polise ihbar edip evden kovmuştu. Zahra on sekizine gelip kendi başının çaresine bakmaya terk edilene kadar koruma altına alınmıştı. Bir sosyal hizmet uzmanının notuna göre Zahra o dönem ailesine ulaşmaya çalışmıştı ama

babasına kanser teşhisi konmuştu ve annesi ziyarete gelmesini istememişti. Ağabeyleri biraz para gönderiyordu ama yoğun yaşamlarına ve kendi ailelerine öncelik verdiklerinden, kız kardeşlerine mesafeli davranıyorlardı. Zahra dünyada gerçekten de yapayalnız, kimsesiz kalmıştı anlaşılan.

Zahra doğup büyüdüğü Leicester'dan ayrılıp iş bulmak için Londra'ya gitmişti. Kamu hizmetleri onun yaptıklarının sonuçlarıyla daha kolay başa çıkabilsin istiyormuş gibi, genellikle parklarda veya hastanelerin ya da karakolların yakınlarında ufak tefek yangınlar çıkarmaya başlamıştı. Yaptığını saklamaya çalışmıyordu, defalarca da suçüstü yakalanmıştı ama polis tarafından bu şekilde suçlanana kadar, yangın çıkarmak kundakçılık ile eşdeğer değildir. Zahra sonunda iki kez suçlanmış ama hafif cezalar almıştı ve çok geçmeden topluma geri dönmüştü. Denetimli serbestlik kayıtları topluma döndükten sonra durumunun iyi olduğunu, istediği gibi bir daire bulduğunu ve bir bahçe marketinde işe başladığını gösteriyordu. Patronu ona karşı nazikti, iyi anlaşıyorlardı. Zahra neredeyse iki yıl boyunca başka yangın çıkarmamış görünüyordu. Kundakçıların ve hatta diğer türde suçluların böyle duraklama dönemleri yaşaması duyulmamış bir şey değildir, üstelik bağımlılıklarda gördüğümüz örüntüyle de uyumludur. Eğer bir kişi suçun henüz erken bir evresindeyse ve antisosyal değilse çeşitli nedenlerden dolayı daha az stres yaşadığı veya yaşamı daha baş edilebilir bulunduğu dönemlerden geçebilir. Bir gün bir şey yeniden eyleme geçmelerine yol açana kadar bağımlılıklarından uzak dururlar. Tahminimce o iki yıl Zahra için önemliydi, benim içinse Zahra'nın prososyal olabileceğini gösteren, umut verici bir işaretti.

Cezaevi sorumlusu, Zahra'nın geçmişinde kendine zarar verdiğini ve bunu cezaevinde de sürdürerek kollarını bacaklarını kestiğini söylemişti. Zahra'nınki alışılmadık bir durum değildi; İngiliz cezaevlerinde kendine zarar verme oranı yüksektir, cezaevlerindeki tüm kadınların dörtte biri ile üçte birinin (erkek cezaevlerinden beş kat fazla oranda) kendine zarar verdiği bil-

dirilmektedir. Adalet Bakanlığı'nın yayınladığı son rapora göre rakamlar her yıl artmaktadır; son on yılda ise üçe katlanmıştır.² Kendine zarar vermiş olması, kolundaki bandajı açıklayabilirdi ama bandajın nedeni, hücresinde edindiği yanıklar da olabilirdi. Bu kadar erken bir evrede Zahra'yla ilgili değerlendirme yapamazdım ama geçmişinde “anlatması imkânsız” bir şeyler olabileceğini düşünüyordum. Duygularını kontrol edemeyen bazı insanlar bedensel acı çekerek veya depresyona girerek acısını içselleştirirken, kendine zarar verenler veya bir şeyleri yakanlar dışsallaştırır. İki türüsü de tehlike sinyali ve acil yardım çağrısı sayılabilir. Söz konusu eylemler bırakılması zor ve tehlikeli bir alışkanlığa dönüşebilir. Kendine zarar verme eylemlerini, sanki ilgi istemek kötü bir şeymiş gibi, ilgi çekmeye çalışmak gibi görüp hafife almak çok büyük bir hatadır.³

O sabah Zahra'yla otururken donuk sesi ve ölme isteğinin kesinliği karşısında etkilenmiştim. HCU'da geçirdiği zaman zarfında intihar eğiliminin azalmadığı açıktı. Her türlü koruma önleminin alındığından emin olmak için personeli ve meslektaşlarımı uyararak gereken mekanizmaları devreye sokmayı ihmal etmemeliydim. Zahra'nın ACCT dosyasındaki formları doldurup notlar alarak bir belge oluşturmak gerekecekti. Söz konusu belge Zahra'yı koruyacaktı, aynı zamanda da “her ihtimale karşı” Zahra'nın sesinin duyulduğuna, onunla gerektiği gibi ilgilenildiğine ve karşılık gördüğüne dair bir kanıt olacaktı. İşin bürokratik tarafı zahmetli görünse de önemlidir; ben nasıl hem merhamet duyabiliyor hem de rolüm gereği mesafemi koruyabiliyorsam cezaevi yöneticileri de sorumluluk ve gözetim gibi konuları ihtiyatla takip etme ve düzeni sağlama görevleri ile mahkûmları için duydukları kaygı arasında bir denge kurmak zorundadırlar.

Kesin bir dille ölmek istediğini söyledikten sonra hemen karşılık vermezsem ayrıntıya girebileceğini düşünmüştüm, oysa Zahra yeri seyrederek sessizce oturuyordu. Acele etmeden, ne söyleyebileceğimi düşündüm. Üzüntümü veya endişemi

bildirerek konuyu kendime çevirmem, acemice bir hata olurdu. Zahra'ya, duygularını müdahale görmeden hissedebileceği bir alan bırakmaya karar verdim. Birkaç dakika sonra başını kaldırdı; sessizliğim biraz kafasını karıştırmıştı sanırım, bakışlarını yakaladım: “Ne zamandan beri böyle hissediyorsun, Zahra?” Duraksamadan cevap verdi. “Kendimi bildim bileli.” Söze dökülmüş bir ayaz gibi soğuk ve uysal bir itiraf. Kendi canına kıymak pek huzurlu bir eylem sayılmasa da Keats'in “Bir yarım, huzurlu ölüme âşık” dizesi aklıma geldi. Bu duyguyu nasıl edinmiş, bunca zaman nasıl yaşamıştı? Omuz silkti.

Konuyu değiştirme zamanının geldiğini düşündüm ve Zahra'yla işi hakkında konuşma planımı hatırladım. Anladığım kadarıyla eski patronunun çok desteğini görmüştü, bunu Zahra'ya söyleyerek patronundan ve işinden biraz daha söz etmesini rica ettim. Bir anlığına canlanarak hemen yanıt verdi. Çalıştığı bahçe marketini, vitrinleri düzenlemekten ve müşterilere yardım etmekten ne kadar gurur duyduğunu anlattı. O günleri özlediğini söyledi. “İyi bir çalışandım. Belki çıkınca tekrar orada iş bulabilirim.” Gelecek bir yaşamdan söz ettiğini duymak, cezaevinden sağ çıkmayı arzuladığına dair bir ima sezmek içimi rahatlatmıştı.

Zahra'nın sevdiği bir işte çalışmadığında sıkıntısını dışavurma riskinin en üst düzeye çıkabileceğini fark ettim. Keyif aldığı bir işte çalışmış herkesin bileceği gibi, işinizi kaybettiginizde, yaşamınızda ev veya boş zaman namına ne varsa onunla baş başa kalırsınız. Baş başa kaldığınız şey sorunlu bir nokta veya boş bir alansa depresyon o boşluğu hızla doldurabilir. Zahra'nın son intihar girişimi ve ayrıca son işlediği suç, tatiller yüzünden rutininin ve işinin kesintiye uğramasıyla bağlantılı olabilirdi. Hepimizin bildiği gibi, cezaevi dışındaki dünyada mutlu aile idealini yansıtan Noel kutlamaları yeterince yoğundur (üstelik görünüşe göre her yıl giderek daha erken başlıyor). İçeridekiler, kutlama ve bolluk mesajlarıyla dolu televizyon özel programları, radyoda bangır bangır çalan Noel ilahileri ile

pop şarkıları (“Keşke her gün Noel olsa” [I wish it could be Christmas every day]), basılı medya ve (internet erişimi olanlar için) internet paylaşımları aracılığıyla aynı zorunlu bayram havasını solurlar. Tüm bunlar hapis cezasının aslında sosyal dışlanmayla alakalı olduğunu acı bir şekilde hatırlatır. Güvenlikli hastanelerin ve cezaevlerinin (bilinçdışı bir ironiyle) “bayram bakım planı” adıyla anılan ve mahkûmların geçmiş Noellerin anısından veya neşesiz gördükleri bir gelecek tasarısından duyacağı üzüntüyü bir nebze hafifletme amacıyla biçimlendirilmiş prosedürler geliştirmesi zorunludur. Yeni yıl, doğum günü ya da yıldönümü kutlamaları, özellikle cezası uzun olanlara zor gelebilir; böyle günler uzun ve sıkıcı bir on iki ayın, aşılması gereken yeni bir yalnızlık ve can sıkıntısı darboğazının daha habercisidir. Bu durum, ruh sağlığı sorunları yaşayan mahkûmlarda daha ileri giderek hem korku, paranoya ve kaygı gibi güç duygular hem de kaybedilenlere veya daha mutlu anlara dair rahatsız edici rüyalar ve anılar doğurabilir. Ortaçağ filozofu Boethius’un dediği gibi, “Kötü talihin en acı yanı, bir zamanlar mutluluğu tatmış olmaktır”.

O zaman diliminin Zahra için asıl önemini öğrenmek, çözümünü yanarak ölmekte aradığı sorunun ne olduğunu keşfetmek istiyordum. Ama süremiz dolmak üzereydi, bu konuyu başka bir güne bırakmak zorundaydım. Hâlâ intihar etmek istediğini açık ettiğine göre, şimdi bununla nasıl başa çıkacağımızı konuşmamız gerekiyordu. “Cezaevi personeli endişelendi,” dedim. “Burada kaldığın sürece hepimiz güvende olmanı istiyoruz.” Burada geçici olarak kaldığını vurgulamak için özellikle bu sözcükleri kullanmıştım. Bir gün dışarı çıkacaktı; gelecek onu bekliyordu. “Zaten biliyorlar,” dedi gözlerini turuncu dosyaya kaydırarak. İnsanların onu merak etmesi pek umurunda değilmiş gibi konuşuyor, ölmekle ilgili kendi endişeleri varsa da hiç bilincinde değilmiş gibi görünüyordu.

Cezaevi –dolayısıyla ben– Zahra’yı yaşatma işinin duygusal yükünü üstlenmek zorunda kalacaktı. Eğer bu işi başaracaksa,

diye düşündüm, kendi yaşamına daha fazla yatırım yapması gerekecekti. Ayrıca yangın çıkarma merakından vazgeçmezse uzunca bir süre hapiste kalabilir, zaten uzun olan cezasını iyice uzatabilirdi. Önümüzdeki hafta benimle tekrar görüşmek isteyip istemediğini sordum. “Bir anlamı var mı ki?” diye sordu. İyi bir soruydu ama yanıtlım hazırды. Zahra’nın eski işine geri dönmekten söz etmek suretiyle geleceğe dair bir umut beslediğini dışavuran yanı için mücadele etmek istediğimi söyledim ve terapiyi de bir tür iş olarak görmesini önerdim. Eğer o denemek istiyorsa seve seve deneyeceğimi söyledim. Zahra ise beni şaşırtarak kabul etti.

Bir sonraki görüşmemiz için geldiğimde Zahra’yı nerede bulacağımı bilmiyordum. Muhtemelen hâlâ HCU’da olur diye düşünüyordum ama cezaevine vardığımda koğuşuna gönderildiğini öğrendim; demek ki personel intihar riskinin azaldığını düşünmüştü. Tahminimce, daha belirgin ruhsal rahatsızlıkları olan kadınlar için birimdeki yatakları boşaltma baskısı da hissetmişlerdi. Kısıtlı imkânlarla sahip bir sistemde jonglör gibi denge kurmaya çalışıyorlardı: Herkes elinden geleni yapıyor ve toplar düşmesin diye dua ediyordu. Zahra’nın ölme isteğinden mucizevi bir şekilde kurtulduğuna dair bir yanılsama içinde degildim ama belki daha olumlu bir gelecek ummayı göze almak istiyordu.

Zahra’nın hücrelerinde değil de işte olduğunu öğrenince, iyiy işaret saydım. Dinî merkezde daha önce yaptığı işe geri dönmeye karar vermişti; ibadet odasını temizliyor, ayinler sırasında personele yardım ediyordu. Seansımızı orada yapabilecektik.

İngiltere’deki cezaevlerinde her türlü inanca ve inançsızlığa hizmet eden, paganizm, agnostisizm ve ateizm dahil tüm dinî ritüelleri ve inançları destekleyen dinî merkezler vardır. Cezaevlerimizdeki en büyük grubu ateist olduğunu beyan edenler oluştursa da dindar olarak tanımlananlar halen azımsanmayacak sayıdadır. Misafir rahipler, hahamlar ve imamlar, cezaevi

din görevlisinin hizmetini tamamlar. Cezaevlerindeki din hizmeti, bu kurumların mahkûmlara birey muamelesi yaparak, insanlık onuruna saygı örneği oluşturabilmesinin, aynı zamanda da personel ile mahkûmlar arasında daha iyi ilişkiler kurulmasını teşvik etmenin bir yoludur. Ayrıca maneviyatın insanları daha prososyal kılarak, tahliye edildikten sonra suç işleme ihtimalini azaltmakta rol oynayabileceği de kabul edilmektedir.

İş, eğitim, terapi programları, beslenmeyi ve fiziksel sağlığı ciddiye almak, insanların cezaevi deneyimlerini onurlandırmanın diğer örnekleridir ama bunların sağlanması, süregelen ödenek eksikliğinin ötesinde, kaçınılmaz bir gerginlik doğurur. Eğer bunlar hak olarak görülecekse cezaevlerinin herkes için aynı kuralı uygulaması gerekir, oysa bazen belirli bir alt grubun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik seçenekler ayrımcılık olarak görülür; aynı şey güvenli hastaneler için de geçerlidir. Tarihi modern cezaevleri kadar eskiye dayanan ceza reformu giderek daha çok rehabilitasyona, bu vesileyle de insanlık onuruna öncelik vermeye çalışmaktadır ama birçok başarısızlık da yaşanmıştır. Bunlardan habersiz değilim, aynı zamanda rolüm gereği meydana gelen en kötü haksızlıkları veya suiistimalleri görmekten korunmuş olabileceğimin de farkındayım.

Her dinî merkez, bulunduğu kuruma özgüdür ama hepsinin sakin bir atmosferi ve görece güvenli bir havası vardır. Kapılara yaklaşırken alçak perdeden mırıltılar ve çan sesleri duydum; kilise çanı değil, Budist rahiplerin meditasyon ritüelinin başını ve sonunu belirtmek için kullandığı *tingsa* zillerinin çınlamasıydı duyduğum. Buraya gelmek, HCU'ya gelmekten çok başkaydı. İçeride bir cezaevi görevlisi, din görevlisini görmeyi bekleyen iki kadınla sohbet ediyordu; duvarlarda ilham verici alıntılarla süslü doğa fotoğrafları vardı, meşe ağaçlarından bir tünel resminin üzerinde de Robert Frost'un o muhteşem sözü yazılmıştı: "En iyi çıkış yolu daima içeriden geçer."⁴ Yargılayıcı olmayan bu umut dolu yerin, mahkemelerin verdiği cezalarla yaşayan insanlar için ne kadar önemli olduğunu fark

ettim. Bu duvarların arasında acı, keder ve bağışlanma gayet iyi anlaşıyordu.

Din görevlisiyle ayaküstü konuştum. Zahra'yı sever ve önemser görünüyordu. Kadının dediğine göre Zahra'nın ruh hali dengeliydi; o sabah misafir imamla görüşmüştü. Bu da cesaret verici bir gelişmeydi; Zahra'nın kendine yönelik düşünebildiğini ve yardım isteyebildiğini akla getiriyordu. Ama aynı zamanda terapide ilerledikçe, geçmişte muhtemelen yangın çıkararak kaçınmayı başarabildiği bazı acı verici duyguların su yüzüne çıkma riski olduğunu da biliyordum. Zor duygulardaki gerçek tehdit hissini çok güzel yakalayan bir espri vardır: Adamın biri evinin kapısını açınca karşısına içeri girmek için itişip kakışan, kalabalık, pürneşe bir canavar grubu çıkar. Adam, "Aman da aman, kaçmaya çalıştığım hisler mi gelmiş..." der. O kapıyı beraber açarken Zahra'nın bana güvenmesi gerekecekti, bunun da onun için kolay olmayacağını biliyordum.

Zahra birkaç dakika sonra geldiğinde karşıma oturup başıyla selam verdi. Bu kez daha canlıydı, bir önceki kadar ilgisiz görünmüyordu ama ha bire sol koluna sarılı bandajla oynuyor, konuşurken bandajı bir çekiştirip bir düzeltiyordu. Görüştüğümüze sevindiğimi söyledim ve din görevlisinin hakkında iyi şeyler söylediğinden söz ettim. Karşılığında Zahra'nın yüzünü bir anlığına değiştiren kısıcık bir gülümseme aldım ama açılıp kapanan bir ışık düğmesi gibi, gülümseme hemen kayboldu. Terapinin de bir tür iş olduğunu hatırlattım; kafasını ciddi anlamda meşgul edecek bir işti, bu da Zahra'nın geçmişte yaşadıklarından ve yaptığı seçimlerden konuşmak anlamına gelebilirdi. Kaşlarını çatarak, bunu becerebileceğinden emin olmadığını söyledi. Gerilmişti çünkü "geçmişteki ağır şeyleri" düşünmek istemiyordu.

Ağır şeyler bekleyebilir, dedim. Basit meselelerle başlayabilirdik. "Ne gibi?" Belki bana biraz ailesinden söz edebilirdi. Ondan yapabileceğinden fazlasını istemişim gibi iç çekti ama çaba da gösterdi. Ailesi hakkında kötü konuşmamaya dikkat

ettiğini düşündüm sonradan; gerçek duyguları ancak zamanla ortaya çıkacaktı. İlk hapis cezasını çekerken babasının kansere yenik düşerek öldüğünü söyledi. “İyi ve düzgün bir adamdı,” dedi sanki bir mersiyeden veya ölüm ilanından alıntı yapıyormuş gibi. “Peki, ya annen?” diye sordum. “O yaşıyor.” Hızla ve kişisel duygulardan yoksun bir sesle konuşuyordu. “İşi başından aşkın. Yedi tane torunu oldu, onlarla uğraşıyor.” Yine alıntı yapıyormuş gibiydi, belki de annesini taklit ettiği geldi aklıma. Kızını ziyarete gelmiş miydi hiç? “Yok, hayır, burası oraya çok uzak.” Zahra’nın ses tonu başka bir soruya şans tanımıyordu ve içimde de bu soruşturmanın burada bittiğine dair güçlü bir his vardı.

Terapistlerin hep ebeveynlerle ilgili sorular sorduğuna, yaşadıkları sorunlar için hastalarını önünde sonunda ebeveynlerini suçlamaya çağırdığına dair bir klişe vardır ki Freud’a kadar gider. Anlattığım çocukluk bağlanmaları üzerine onlarca yıldır yapılan çalışmalar, Freud’un ve ardından gelen pek çoklarının çalışmalarına dayanarak, bir çocuğun erken dönemde ebeveyniyle kurduğu ilişki ile zihinsel gelişimi arasında bağlantı olduğuna dair ampirik kanıtlar sunar. Bu da yetişkin kişiliğinin işlevini, dolayısıyla insanların kendilerinden ve yakınlarından söz ediş biçimini etkiler. Bazı araştırmalar çocuklukta tekrar tekrar istismara ve ihmale uğramanın, beynin duyguları yöneten ve öz yansıtmayı destekleyen bölgeleri arasındaki nöral bağlantıları etkileyebileceğini gösteriyor. Zahra’yla tanıştığımda, adli tıp alanında çalışan başka meslektaşlarımla birlikte çocuklukta güvensiz bağlanmanın çözülmemiş stresinin şiddet riskini artırabileceğine dair bir araştırma yayımlamıştım.⁵ Bu çalışmanın, yetersiz öz anlatısı yaşamında yer almayan aile üyeleriyle dolu görünen Zahra’ya uyacağını sezdim. Aklıma “anlatı” [*account*] sözcüğünün hem öykü anlatmayı hem de dürüstçe hesap vermeyi niteleyen çifte anlamı geldi.

İyi terapistler istismar veya travma kanıtı aramak yerine dikkatle dinlerler ve hastalarının söyledikleri kadar söylemedikle-

riyle de ilgilenerek, sözcüklerin arasındaki önemli boşlukları fark ederler. Hatta çoğumuz insanlara ebeveynleri ve bakım verenleriyle yaşadıkları olumlu deneyimleri, özellikle de bir birey olarak tanındıklarına, düşünüldüklerine ve ilgilenildiklerine dair anlarını anlattırmak ister. Bunlar sıkıntıları etkisizleştirip dayanıklılık yaratarak terapinin başarılı olma ihtimalini güçlendirebilir. Erken varsayımlarda bulunmazdım ama Zahra'nın aile ilişkilerinin duygusal gerçekliği hakkında konuşmaktan kaçınması beni etkilemişti; anlatısı kuru ve duygudan yoksundu.

Zahra'nın kendinden ve yaşadıklarından söz etmeye alışık olmadığını görebiliyordum. Terapinin başlarında ketumluk alışılmadık değildir ama Zahra'da durumun daha derin olduğunu düşünüyordum. Eğitimliydi, kendini birlikte çalıştığım çoğu insandan daha iyi ifade ediyordu ama yaşadıklarını ve hislerini anlatacak sözcükleri bulmakta zorlanıyordu. Midlands'ta geçen çocukluğu hakkında biraz daha bilgi edinmem birkaç seans sürdü. Diğer vakalarda da belirttiğim üzere, birinin geçmişini kendisinden dinlemek, belgelerden veya raporlardan öğrenmeye her zaman yeğdir: Kullandıkları dil, duygusal deneyimlerine bir pencere açar. Örneğin, Zahra doğduğunda anne babasının ergenlik çağında iki oğlu daha olduğunu biliyordum: Zahra bu durumu "gecikmiş çocuk" olmak diye tanımladı. Yine göz önüne alınması gereken bir çifte anlam söz konusuydu: Gecikmiş [*late*] hem geç kalmış hem ölmüş/ölü anlamına gelebilir ve bu anlamların ikisi de sıcak çağrışımlar yapmaz. İzlenimime göre Zahra bu deymi erken yaşta öğrenmiş ve yaşamı sanki bir hataymış gibi, doğduğu için bir şekilde kendini suçlamış olabiliirdi.

Her buluşmamızda hâlâ yanında taşımak zorunda olduğu, intihar riskine dair notlar içeren turuncu ACCT defteri hakkında konuşuyorduk. Bize verilen bir ödevi yapıyormuşuz gibi, birlikte notlarına ekleyebileceğimiz şeyler düşünüp taşınmayı önerdim. Galiba Zahra bunun sonucunda intihara ilişkin hislerini, zihninin intiharı düşünmeyen kısmı için bir sorun olarak

görmeye başladı. Birlikte değerlendirebileceğimiz bir şeydi bu, benden saklamasına gerek yoktu. Bu yöntem sayesinde aramızda bir nevi köprü kurulmaya başladı. Zahra birlikte çalışmamız sayesinde intihar hislerini ciddiye alarak, hücrelerinde olanlar ile dairesini ateşe verdiği gün yaşananlar arasında bağlantı kurmaya başladı. Zahra eylemlilik ve kabullenme bildiren bir dille, yavaş yavaş, başta biraz duraksayarak ama sonra daha akıcı bir şekilde işlediği suçun öyküsünü anlattı. Parçaları birleştirerek o talihsiz güne dair ayrıntılı bir izlenim edinmeyi başardım ve o izlenim, etkileyici veya üzücü bir filmin hafızada yer etmesi gibi, yıllarca aklımdan çıkmadı, günlük yaşamımda beklenmedik anlarda belirgin imgelerle aklıma gelip durdu.

Anlatmaya başladı: O kasım akşamı alışveriş listesi kabarık değilmiş ama ayrı ayrı birkaç yere gitmesi gerekiyormuş. Acı bir soğuk varmış, hatırlıyordu. Dikkatli adımlarla anacaddeden eve doğru yürürken, üşümek için şalını çekiştirip boynunu iyice örtmeye çalıştığını görür gibi oldum. Alışverişe çıkanların ve yoldan geçip gidenlerin oluşturduğu kalabalığın arasından Khan Fırını'na gelmiş, neredeyse önünden geçip gidecekmiş ama dönüp fırından içeri girivermiş. Asya tatlıcılarını bilirdim; Zahra kakule kokan o nemli sıcaklığa adım atarken, kapının üzerinde çınlayan bakır zili gözümün önüne getirdim.

Neredeyse tamamı kadınlardan oluşan kalabalığın arasında, gevezelik edenlerin kulak tırmalayıcı tiz sesleri eşliğinde uzunca bir süre sıra beklemesi gerekmiş. Kasanın yanındaki vitrinli dolapta en sevdiği tatlı gözüne ilişmiş: *Gulab jamun*; üzerlerine şamfıstığı serpilmiş, altın sarısı, süngerimsi hamur topları. Kasadaki kız esneyerek siparişi almış. "Ağzını kapa yoksa sinek kaçır, aptal kız," diye bir ses duymuş kafasının içinde, annesinin nefesi ensesindeymiş gibi hissetmiş. Oysa annesi çok uzaktaydı, Zahra'nın doğduğu ama artık hoş karşılanmadığı, Leicester'daki o evdeydi. Zahra fırından çıkıp eve giderken, belki satın aldığı diğer ürünleri taşıyan alışveriş torbalarını bir elinden

diğerine geçirerek, kesekâğıdından ağzına bir tane tatlı atmaya yeltenirken, son derece zararsız görünüyordu eminim. Kavşakta onunla yeşil ışığın yanmasını bekleyen herhangi biri, Zahra'yı kalabalıktan biri gibi görürdü: Muhakkak mevsime uygun kışlık bir palto giymiş, bakımlı ama gösterişsiz, otuz ila kırk yaşlarında Hintli bir kadın.

Eve varınca Zahra ilk iş annesine mesaj atmış. Yanıt olmayan bir yanıt gelmiş: “İletildi.” Yine. O gün Divali bayramının ilk gecesi olduğundan bayramını kutlamak için annesine birkaç mesaj atmış, bir ara kendisini aramasını rica etmiş. Muhtemelen herkese yemek hazırlıyordur, görmemiştir, diye düşünmüş. O sabah yatağının altındaki tozlu bir kutudan çıkardığı kil kandil masanın üstünde duruyormuş, hemen o gün aldığı büyük yağ şişesini çıkarıp kandili doldurmuş. Paltosunu asmaya gitmiş ama sonra öylece koltuğun yanındaki yere atıvermiş. Ne anlamı varmış ki? Telefonu titremiş: Mesaj gelmiş! “10 £’LİK HEDİYE ÇEKİNİ HEMEN KULLAN. ÜYELİKTEN ÇIKMAK İÇİN İPTAL YAZ GÖNDER.” Dışarıda havai fişek gösterisi başlamış. Zahra’nın orada durup ısıklık sesini andıran o ilk fısırtıyı ve ardından patırtılarla dolan geceyi dinlediğini, mutfak penceresinden manzaraya bir bakış attığını görür gibi oldum. Camdan yanda oturan çocukların belli belirsiz tezahüratları duyuluyormuş. Planını yaparken, o çocukları düşünmüş müydü? Düşünmek istememiş, öyle dedi. Onlara bir şey olmayacağını varsaymıştı. Bina büyük ölçüde tuğladan yapılmıştı, öyle değil miydi?

Divali’nin üçüncü günüymüş. Evin önündeki sokağın güle eğlene dans eden insanlarla dolup taşığını söyledi. Daireler boydan boya süslenmiş, pencereler ısıllı ışıl süs ışıkları ve mumlarla kaplanmış. Akışı bozmak istemiyordum ama bir yandan da “Zahra Müslüman bir aileden geliyor, oysa Divali Hindu bayramı değil mi?” diye düşünüyordum. Sanki aklımı okumuş gibi açıklama yaptı: “Divali’yi herkes kutlar. Yani işte, eğlenmek için bahane olsun.” Beş günlük Divali bayramı o yıl her

zamankinden biraz daha geçe denk gelmiş, Noel'e yaklaştı. “Bu bayramlar birbirinden çok da farklı değil, değil mi?” dedi Zahra dalgın dalgın. Ne demek istediğini sordum. Küçüklüğünden beri iki bayramı da kutladığını söyledi; ikisinin de yeni başlangıçlara işaret etmesinden ve iyinin kötü karşısındaki zaferini, karanlığa ışığın doğmasını simgelemesinden söz etti. Zahra'yı dinlerken, dizi dizi rengârenk Noel ışıklarına karışan Divali ışıklarını ve Yuhanna İncili'ndeki “Işık karanlıkta parlar, karanlık ışığı alt edemez” mesajını düşündüm.

Divali'nin üçüncü günü tapınağa gitmek gerektiğini söyledi ama kendisi gitmemiştir. O gün ayrıca aileniz ve arkadaşlarınızla zaman geçirmeniz de beklenirdi ama Zahra bunu da yapmamıştı. Her zamanki gibi bahçe marketindeki işine gitmiş, son Noel düzenlemelerini yapmıştı. Birkaç hafta önce Divali için de bir vitrin düzenlemesi yapmak için patronundan izin istemişti; o gün de her şeyin yerli yerinde durduğundan, *tealight*'ların düzgünce sıralandığından, çiçek çelenklerinin güzelce asıldığından emin olmak için ortalığı kontrol etmişti. Zahra lotus çiçeğinin üstünde dengede duran Tanrıça Lakşmi'nin karşı reyondaki Noel Baba ile Ren geyiğine baktığını anlatırken, gülümsedim. Çıkarken personel indirim kartıyla satın almak üzere kendine bir kutu *tealight* ayırmış; iş arkadaşlarının aksine, hiçbir zaman çaktırmadan cebine atmaya kalkmamış.

Söylediğine göre, o güne dek severek çalıştığı tek iş buydu. Arkada yeni açılan kafeden mis gibi zencefil ve kahve kokuları geliyormuş. Alışveriş arabaları *poinsettialar** ve yılbaşı simleriyle dolu müşteriler, gülüşüp kucaklaşarak selamlaşıyor, dumanı tüten kupalar ve Noel çörekleri eşliğinde, aileleriyle ve arkadaşlarıyla bir araya geliyormuş. Onları gördükçe üzülüğünü söyledi ama nedenini açıklayamadı. Belki sen ailenle birlikte olmadığın içindir, diye fikir yürüttüm. Başını iki yana salladı: Her yıl olduğu gibi o hafta da iki ağabeyi birden Zahra'yı bayramlaşmak için evlerine davet etmişti. Ama Zahra dile

* Atatürk çiçeği. (ç.n.)

dökemediği nedenlerden ötürü öfke ve utanç duyuyormuş, o zamanlar böyle konuları konuşabileceği kimsesi de yokmuş. Başım la devam etmesini işaret ettim, bu kadar yol alması bana cesaret vermişti.

İşin aslını söyleyiverdi aniden: Annesinden haber almayı ne kadar istese ve kızının yaşayıp yaşamadığından haberi var mı diye merak etse de ağabeyleriyle ailecek bir araya geleceği o buluşmalardan birinde annesini görmekten korkuyormuş. Herhangi bir iletişim kurmayalı üç yıl olmuştu, üç yıl önce de annesinin aniden kapatmasıyla sonuçlanan, kısa bir telefon görüşmesi yapmışlardı yalnızca. O konuşmadan önce yüz yüze görüşmeyeli bir beş yıl daha olmuştu. Adeta bir ömür gibi geliyormuş. Yine kötü şeyler düşünmeye başlamıştı. Uzun zamandır kendini bu kadar keyifsiz hissetmemişti, buna karşın mesai saatlerinde neredeyse her zamanki gibi çalışmıştı. Kimse anlamamıştı. O son akşam hep birlikte dükkândan çıkarlarken müdürü Zahra'ya iyi bayramlar dileyerek, "Ailenle mi olacaksın?" diye sormuştu. "Annemlere gideceğim!" diye yanıtlamıştı Zahra. Şimdi o yalanı söyleyişini anımsarken, bana göstermek için yüzüne kocaman sahte bir gülücük kondurdu. Adamın muhtemelen inandığını düşünmek, Zahra'yı biraz neşelendirmişti.

Ama bodrum katındaki o kasvetli dairesine girince o kötü his Zahra'yı pusuya düşürerek elektrikli ısıtıcının yanındaki koltukta top gibi kıvrılmaya zorlamış. Kendini toplaması gerekiyormuş. Ardından her ihtimale karşı telefonunu kontrol etmiş. Annesinden hâlâ yanıt yokmuş. İnternet tarayıcısını açıp önceki gece yaptığı arama sonuçlarını gözden geçirerek, tüm talimatları okuduğundan emin olmuş. Hazırmış. Mutfaktaki duman detektörünün önüne bir tabure çekip parmaklarının ucunda yükselerek biraz uğraştıktan sonra alarmı kapatmayı başardığını anlattı.

Ertesi sabah neler olacağını düşünmüş, bir yabancı nın annesini aradığını hayal ederek, olur da telefonu açarsa annesinin ne yapacağını merak etmiş. O noktada aniden durup yeniden

karamsar bir sessizliğe büründü. Biraz bekledikten sonra devam etsin diye, böyle bir telefon alsa annesinin ne tepki vereceğini düşündüğünü sordum. “Belki... ne bileyim. Kahrolur, diye düşündüm. Ama en çok da kötü anne diyecekler, onu suçlayacaklar falan diye.” Annesinin başkalarının ne düşündüğünden daha çok umursadığı bir şey yoktu.

Zahra, ölürse kimsenin umurunda olmayacağını düşünüyormuş, söylediğine göre kafasındaki asıl düşünce buymuş. Hiç yakın arkadaşı yokmuş. Ailesinin uzun bir süre haberi bile olmayabilirmiş; ağabeyleri prensip olarak bilinmeyen numaralardan gelen telefonları açmazmış. Haber aldıklarında muhtemelen yaşamlarının onsuz daha iyi olduğunu düşünecek, Zahra’yı yılda bir kez eve çağırımlarını veya güzel, tombul bir bebek daha doğduğunda fotoğraf yollamalarını gerektiren, usandırıcı bir görev duygusundan kurtulmuş olacaklarmış. “Anne, lütfen mesaj at,” diye yazmış son kez ve kendine pişman olma fırsatı tanımadan “gönder”e basmış. Az sonra “iletildi” sözcüğünü görmüş. Belki annesi o son mesajı okuyacak, durumun aciliyetini anlayacaktı. Bunları anlatırken sözlerinde gizlenen çaresizliğe karşın monoton bir sesle ve gerçekçi bir tonda konuşuyordu. Bu çelişkiyi duymak hem etkileyici hem de acı vericiydi; ifadesizliğimi korumam ve gözyaşlarımı tutmam, sandığımdan daha çok çaba gerektirdi.

Bir yarım saat daha gözlerini telefona dikip bir mesaj titreşimi bekledikten sonra, sonunda gerçeğin ayırdına varmış ve mesaj gelmeyeceğini anlamış. Annesine kâğıt kalemle bir not yazarak, özür dileyip veda etmiş. Hasar menziline dışında kalmasını umarak, notu ön kapının altından itirmiş. Mutfaktan bir tepsi alıp eve getirdiği küçük mumları dört beş sıra halinde dizmiş, yanlarına bir kutu kibrit koymuş. Ocağı elektrikli olduğundan evde genelde kibrit bulundurmazmış, hem zaten etrafta kibrit olması onun için iyi değilmiş, biliyormuş. Ama o gün özellikle birkaç tane almış. Ardından bir şişe tatlı şarap açmış, o da eve nadir girermiş. Söylediğine göre, içki genelde

ona dokunuyormuş ama o gece... sesi kesildi. Başımı salladım. Gerekçe göstermek zorunda değildi.

Aldığı tatlıları şarap eşliğinde hızlıca yemiş. Aniden ayağa kalkınca kusacağına sandığını hatırlıyordu. Ardından önceden planlanmış ritüelin bir parçası olarak kil kandili eline almış ve hiçbir noktayı atlamamaya dikkat ederek, sistemli bir şekilde dairesinin iki odasını gezip kandilin içindekileri duvar diplerine dökmüş. Kandil boşalınca gidip yağ şişesini almış ve garanti olsun diye, ardında ıslak ve parlak bir hat bırakarak kalan yağı halıya ve yatağının etrafına dökmüş. Zahra'nın bir keder adasında tek başına kalmışçasına, yatağa çıkıp oturduğunu gözümün önüne getirdim; kimse onu kurtarmaya gelmeyecekti. Kimsenin haberi yoktu.

Kibrit kutusunu alıp sallayınca, o kışkırtıcı sesi ilk duyduğu zamanı hatırlayarak kalp atışları hızlanmaya başlamış. O küçük ahşap çubuklarda bir güç varmış. Bir doğum günü pastasının mumlarını yakar gibi tepsideki mumlarını dikkatlice yakmış. Dışarıdaki sesler yükselip Bollywood müziği duvarlardan içeri süzülünce, uzun zaman önce aile evinin insanlarla –arkadaşlar, akrabalar ve akrabaların arkadaşlarıyla– dolup taşıdığı diğer Divali gecelerinde gördüğü *tealight* mumlarını hatırlamış. Bana bunları anlatırken bir anısı canlandı: On, on bir yaşlarında, odasından kafasını uzatıp sahanlığa baktığını ve sıra sıra merdivenlere dizilmiş mumları izlediğini anımsıyordu. Küçük alevler salondan yükselen bangır bangır müzik eşliğinde dans eder gibiymiş. Ama dediğine göre, onun yukarıda kalıp ders çalışması gerekiyormuş. Zahra'ya düşen uslu bir kız olup derslerinden iyi notlar almaktı, böylelikle büyüyünce para kazanarak ailesine katkıda bulunabilirdi. Ağabeylerinin partiye katılmasına izin verilmişti gerçi; onlar el üstünde tutulup şımartılırdı.

Her zaman uslu bir kız mıydın, diye sordum. Başını hayır anlamında sallayarak, on üç, on dört yaşlarında, ev ödevlerini yapması gerekirken ailesine meydan okumak için odasının penceresinden kaçıp parkta takılan mahallenin çocuklarıyla içki ve

sigara içmeye başladığını anlattı. Her yakalanışında babasından dayak yemeyi göze alıyormuş. On altı yaşındayken kollarına ve bacaklarına kesikler atarak, gizlice kendine zarar vermeye başladığını anlattı. Nedense ona iyi geliyormuş bu; “ya da en azından hiçbir şey hissetmemesini” sağlıyormuş. İltihaplı kesik izlerini uzun kollu giysilerle gizliyor ve yalnızca pantolon giyiyormuş. Kimsenin haberi yokmuş.

Yangın öyküsüne geri dönerek, kendini tutamadığını itiraf etti: Kibriti çakmadan önce telefonuna son bir bakış atmıştı. Ekranda bir mesaj vardı ama o da “düşük pil” uyarısıydı. Kimin umurundaydı ki? Kimsenin. Tepsideki ilk mumu alıp odanın karşısındaki perdelere fırlatmıştı. Sonra bir tane daha atmıştı, bir tane daha... tepsi boşalana kadar mumları dört bir yana atmıştı. Şaraptan dönen başı ve dumandan yaşarmaya başlayan gözleriyle olanları izlerken, büyük bir ısıklık sesi eşliğinde yükselen alevler perdeyi yutarak yırtık duvar kâğıdını yalamaya başlamıştı. Ancak o zaman paniğe kapılmıştı. Ne yapmıştı böyle? Dedğine göre, bir hastane yatağında uyanana kadar hatırladığı son şey buydu.

Duruşma belgelerinden Zahra ve komşularının inanılmaz şanslı olduğunu öğrenmiştim: Apartman koridorundaki yangın alarmları anında çalmaya başlamıştı, Divali haftası dolayısıyla zaten tetikte olan itfaiye de yakınlardaydı. Yandaki çocuklar hızlıca tahliye edilmişti. Zahra dumana maruz kalmıştı ama mucize eseri birkaç ufak yanıkla kurtulmuştu. Ne yazık ki kapısını kırıp onu dışarı taşıyan itfaiyeci çok kötü yaralanmıştı. Zahra ertesi gün hastanede tutuklanmış ve iki yıl sonra sağlık hizmetleri biriminde benimle tanışacağı kadınlar cezaevine gönderilmişti.

Zahra o geceye ait anılarını anlatırken, gidip hoş karşılanacakları bir yerleri olmayan, sevgisiz kalmış yalnız insanlar için bayram günlerinin ne kadar zor geçtiğini bir kez daha düşündüm. Bazıları toplumun dayattığı eğlence havasından saklanmanın bir yolu olarak kendini işe vermek suretiyle durumun

üstesinden gelebilir. En yoğun dönemini bu sezonda yaşayanlar yalnızca anacadedeki dükkânlar veya Amazon.com değildir; Samaritans yardım hattı da en çok aramayı yılın son çeyreğinde alır. Aklım dönüp dolaşıp Zahra'nın annesine attığı yanıtız mesajlara gidiyordu; bu kadının annesiyle iletişim kurmak için, birkaç sözcükle bile olsa annesinin aklında var olduğuna dair küçücük bir kanıt bulmak için yanıp tutuşması insanın içine dokunuyordu. Eğer çoğumuz bayram bağlamında Zahra'nın acısıyla empati kurabiliyorsak muhtemelen sevdiğimiz birine ulaşmaya çalışıp karşılık alamadığımızda yaşanan reddedilme ve korku duygularını da tanıyabiliriz. Zahra o kadar reddedildikten sonra neden bir karşılık alabileceğini düşünmüştü? Zahra'yı kısmen buna iten dört bir yandaki umut dolu annelik simgeleri miydi, diye düşünmeden edemedim: bebeğini nazıkçe tutan Meryem Ana, sevgi ve ışıkla sarmalanmış kutsal aile; sevgi dolu ebeveynleriyle birlikte bir ağacın etrafında oturan küçük çocuklar... Seansımızdan sonra internette "Divali görselleri" diye aratınca, iyi şans tanrıçası Lakşmi'yi de iri memeleri ve geniş kalçalarıyla süt okyanusunun üzerinde yükselirken buldum.

Zahra anlatmayı bitirince ellerini kavuşturup sanki olayların içyüzünü aydınlatacak bir kavrayış gücüm varmış gibi, beklentiyle yüzüme baktı. Bense sinemada izlediği güçlü bir filmin ardından akan jeneriği ve çıkışa yönelen insanları gözü görmeden oturduğu yerde donakalan biri gibi, hâlâ sindirme aşamasındaydım. Karşı vitrinlere konmuş Lakşmi ile Noel Baba'yı görüp o yapış yapış Hint tatlılarının lezzetini alabiliyor, sokakta ve Zahra'nın kafasının içinde patlayan havai fişekleri duyup bir türlü gelmeyen mesajların keskin acısını hissedebiliyordum. Zahra'yla ve yaşamındaki derin yalnızlıkla empati kurmadan edemiyordum. Ama yalnız insanların çoğu ölümle sonuçlanabilecek yangınlar çıkarmıyordu. Düşüncelerimin hepsini Zahra'yla paylaşmadım ama öyküsünü dinlerken içimin ne kadar acıdığını söyledim, yanarak ölmesine ramak kaldığını çok iyi

anladığımı da ekledim. “Neden umursuyorsunuz ki?” diye sordu. Agresif bir soru değildi bu, gerçekten Şaşırmış gibi bir hali vardı. Dikkatli yanıt vermem gerekiyordu. Konu ben değildim, konu Zahra’nın ölme isteğıydi. “Burada olup da benimle bunları konuőtuğun için mutluyum. Durum böyle olmayabilirdi, biliyorum. O gece gerçekten ölmeyi umduğunun bilincindeyim. Hücrende yangın çıkardığına göre, yakın bir zamana kadar hâlâ böyle hissettiğinin de farkındayım.” Belli belirsiz kafasını salladı. “Bence ikisinde de annenden haber almak istedin. Doğru mu?”

Zahra yanıt vermeyince, konuşmamızı sonlandırmıő olmak-tan korktum. Ama derken adeta fısıldayarak konuştu: “İstediğim tek şey... benimle beni umursuyormıő gibi konuşması.” Sonrasında, bana çok uzun gelen bir süre boyunca başka bir şey söylemedi. Bir şeyler daha söylemesini beklerken, nefes vermem gerektiğini kendime hatırlatmak zorunda kaldım. “Galiba,” diye başladı tekrar, sesinde daha önce hiç duymadığım bir kararlılık vardı bu kez. “Annem benden pek hoşlanmıyor. Galiba hiçbir zaman hoşlanmadı.” Böyle bir şey söylediğı için utan-dığını itiraf etti. Nedenini açıklayabilir mi, diye sorduğumda bana kendi ailesinde ve kültüründe ebeveynleri onurlandırma-nın önemini hatırlattı. Annesinin ona bu şekilde davranmasını hep kendi suçu olarak görmüştü. Söz ettiğı “gecikmiş çocuk” etiketini, bir hata veya aileye olumsuz bir eklenti olduğı fikrini anımsadım. Sonraki seansımızda kaldığımız yerden devam et-tik ve ergenlik çağında ailesinin ona yapıştırdığı bir başka eti-ketten söz etti: O, “kötü bir kızdı”. Akabinde ilk kez on yedi yaşındayken kendini yakarak öldürme girişiminde bulunduğ-u nu anlattı.

Diğer iki olayda olduğı gibi o gün de annesi tarafından geri çevrilmiőti. Yine yıl sonu yaklaşıyordu, bayram sezonuydu; dört bir yanda kutlamalar yapılırken çektiğı acıyı kimseye anlata-mayan Zahra, kendini dış dünyadan soyutlanmış hissetmişti. İstenmediğini ve tahammül görmediğini hissederek odasında

tek başına otururken, en iyi çare ölüm gibi gelmişti. Zahra'nın o gencecik savunmasız halini, kollarında çizik çizik yara izleri, okul çantasını karıştırırken elinin bir kutu kibrite gidişini gözümün önüne getirdim. Takır tukur. O küçücük çubukların Zahra'nın gözündeki boylarından büyük güçleri. Ardından odayı dolduran duman, için için yanan yatak, panik, duman, öksürmeler ve annesinin kulağının dibinde cırlayan sesi: "Seni aptal kız, seni! Ne yaptın sen?"

Bu anı onu sarstığı gibi beni de sarsmıştı. Ama seansı bitirme vakti gelirken Zahra'yı üzgün bir halde geri yollamamak için koğuşuna göndermeden önce biraz yatıştığından emin olmaya çalıştım. Gitmeden önce benimle biraz oturmasını ve turuncu defterine düşünceleri ve anıları hakkında neler yazacağımızı düşünmeyi önerdim. İhtiyaç duyduğunda Zahra'ya yardım etsin diye, birlikte kendini iyi hissetmediğini bildirip uyarabileceğim bir personel belirledik, sonra da annesiyle böyle zor ilişkiler yaşadığını anlatan ilk kişi olmadığı konusunda ona güvence verdim.

İlerleyen haftalarda bu sorunlu ilişki hakkında daha çok şey konuşacaktık. Yalnız olmadığını, yaşadıklarının herhangi bir kültürel veya etnik gruba özgü olmadığını duymak, Zahra'yı hem şaşırtmış hem de rahatlatmıştı. Çok fazla sayıda kadının çeşitli nedenlerden ötürü hem anneleriyle hem de annelikle ilgili sorunlarla boğuştuğunu anlattım, hepimizin çocuk doğurması gerekmediğini söyledim. Eğer biri annelik rolüyle sorun yaşıyorsa nedeni çocukken ilgi görmemesi veya çözüm lenmemiş bir travma yaşaması olabilir ve söz konusu kişi, daha sonra bu acıyı kendi çocuğına aktarır. Terapimiz ilerledikçe Zahra'yı annesinin çocukluğunda ve genç kızlığında neler yaşamış olabileceğı konusunda fikir yürütmeye çağırdım. Annesi Hindistan'dan Birleşik Krallık'a yaşça kendisinden çok büyük, tanımadığı bir adamla evlenmek üzere gelmişti. Ona ve çocuklarına şiddet uygulayan bu adam, sevgi dolu bir eş değildi. Bu durum kızına davranışını mazur göstermezdi ama kusurlarını

açıklamaya yardımcı olabilirdi. Zahra zalimliği yüzünden annesini bağışlayabilir miydi? Kendine zarar vermek istediği için kendini bağışlayabilir miydi? Annesinden değilse bile ağabeylerinden bir şey kabul etmeye razı olup olmadığını da öğrenmek istiyordum. Bu kadar derin konulara girince gözyaşları döküldü.

Ebeveynleri çocuklarına asla el kaldırmazlar bile ihmal ve düşmanca tavırlara maruz kalmanın çocuklar için ne kadar korkutucu olduğunu Zahra ile konuşmak da benim için çok önemliydi. Öfkeli ebeveynler çocuklarında korku uyandırır; uzun vadeli kronik korku ise bir çocuğun kendine saygısını, değerlilik hissini ve duygu düzenleme becerisini zedeleyebilir. Zahra'nın anne babası tüm fiziksel ve maddi ihtiyaçlarını karşılamıştı: barınma, yiyecek ve giysi. Oysa Zahra'nın hatırladığı sürekli reddedildiğini, yargılandığını ve sevilmediğini hissettiğiydi. Kendine zarar vermesi, hiç hak edemeyeceği bir ilginin acısına verilmiş bir tepkiydi ve o tepki sonunda kundakçılığa varmıştı: Zahra'yı ilgilendiren kısım, zavallı benliğinin bir alev yumağının içinde kaybolabilmesiydi. Bence Zahra'nın anne babasından gördüğü onca ilgisizliğe ve reddedilişe karşın hayatta kalabilmiş olması dikkate değerdi ve dayanıklılığına işaret ediyordu. Böyle bir geçmişi olan birçok insan çok daha kötü bedeller ödemiştir.

Ayrıca Zahra'nın bir yetişkin olarak seçenekleri ve sorumlulukları olduğunu fark etmesinin de önemli olduğunu biliyordum. Bir gün yine ailesinden gördüğü kötü muameleden söz ederken, ailesinin yanında yaşarken *onlara* bir şekilde zarar verecek bir şeyler yapmış olabilir mi, diye sormanın zamanı geldiğine karar verdim. Zahra kızmakta haklıydı. Sandalyesinden ayağa fırlayıp bağırarak onu hiç umursamadığımı, hiçbir şey bilmeyen kaltağın teki olduğumu söyledi, "bu işi yalnızca para için yaptığımı" bildiğini de sözlerine ekledi. Öfkesi bir anda patlak vermişti ve karakterine o kadar aykırıydı ki hiddeti karşısında şaşakaldım. Mayına basmıştım sanki. Ardından bir hışım odadan

çıktı ve kapıyı öyle bir çarptı ki kapı çerçevesinin içinde zangırdadı. Şaşkınlığın verdiği bir anlık duraksamanın ardından, peşinden koşmak zorunda kaldım: ACCT defterini unutmuştu.

Yanına vardığımda yüzüme bakmadı. Onu böyle altüst ettiğim için özür dileyip yaşadığımız anlaşmazlığı deftere not ettim, Zahra ise put gibi sessizce izledi. Haftaya tekrar görüşüp yaşananlar hakkında biraz daha düşünebileceğimizi söyledim ama işin aslı, geleceğinden emin değildim. Gabriel ve Tony gibi hastalar sayesinde, terapinin böyle “altüst” olmaları kalırdırabileceğini uzun zaman önce öğrenmiş olsam da olaydaki payıma daha yakından bakmak istiyordum.

Yaşananları iyice kavrayabilmek için kıdemli bir meslektaşım ile konuşma fırsatı yarattım. Meslektaşına bir şeyi gözden kaçırmışım gibi hissettiğimi söyledim, o “kükreyen farenin” beni gafil avlamasına izin vermemeliydim, dedim. Düşüncemi yüksek sesle dile getirir getirmez Zahra’nın uysal veya “fare” gibi sinik haline fazlasıyla kapıldığının ayırdına vardım. Zahra’nın pasif bir “iyi kız” olduğuna dair yerleşik bir inancım olabileceğini de kabul ettim; herhalde kafamdaki büyüklerine saygıda kusur etmeyen, itaatkâr Asyalı kız evlat stereotipini sürdürmüştüm. Yaptığımdan gurur duymuyorum ve keşke birinin görünüşüne son aldanişımı diyebilseydim ama bu dersi tekrar tekrar öğrenip durmam gerekmiştir. Finans dünyası kaynaklı bu deyim’in* mantıklı bir açıklaması vardır; İsrailli ekonomist ve psikolog Daniel Kahneman’ın derinlemesine incelediği üzere,⁶ aklın yalnızca dışarıdan görünenlere bakarak yargıda bulunması kolay, anlam katmanlarının derinlerine girmek ise zordur.

Meslektaşım ayrıca Zahra’nın ailesini incitmesi hakkındaki sorumu kendisiyle ilgili bir eleştiri saymış olabileceğini de belirtti. Muhtemelen Zahra’nın algısına göre annesi gibi davranmış, onun üzüntüsüyle ilgilenmemiş, neler hissedebileceğini düşünmemiştim. “O anın etkisiyle” Zahra’nın annesine yönelik

* *Face value* = nominal değer. Dış görünüş, görünenlere göre değerlendirme. (ç.n.)

bastırılmış öfkesinin tümüyle bana aktarıldığını fark ettim. Bir hastanın duygularını bu şekilde terapistine “yönlendirmesi” benim için yeni bir fikir değildi: Psikanaliz teorisinin temel bir parçası olan bu yönlendirme sevgi, bağımlılık, öfke ve güvensizlik gibi hem olumlu hem de olumsuz duygular için aynı ölçüde geçerlidir.

Bunları Zahra’ya anlatabilirim yardımını dokunabileceğini biliyordum, üstelik en azından öfkesini farklı bir şekilde değerlendirmesi de benim açımdan iyiye işaretti. Öfkesini dışsallaştırarak, yanabilen cansız nesnelerden veya kendi vücudundan çıkarmak yerine, hepimizin yapabileceği gibi canını yakan kişiye sözlü saldırıda bulunarak acısına isyan etmişti. İnsanlara küfredip kapıyı suratlarına çarpmak en iyi iletişim yöntemi olmasa da Zahra bence öfkesi konusunda açık ve dürüst davranarak sağlıklı ve doğru bir tavır sergilemişti. O yüzden terapisinin bu noktada sonlanmaması çok önemliydi, neyse ki bu konuda hem personeli hem de Zahra’yı ikna edebildim.

Terapiye dönmesini istemek için hücresinin kapısına geldiğimde, Zahra’nın utandığını fark ettim; ben özür dileyip yaşananlar hakkında konuşup konuşamayacağımızı sorarken yüzüme bakmak istemedi. İçten pişmanlığım ve yeniden başlama teklifim karşısındaki tutukluğu, çatışmalardan çıkmayı ve telafi etmeyi hiç bilmediğini gösteriyordu. Yakın ilişkilerde güven inşa etmek için son derece önemli bir araçtır bu; o yüzden Zahra benimle yeni bir seans yapmayı kabul edince çok sevindim.

Hışımınla çıkıp gittiği o güne yeniden baktığımızda Zahra, zihninde geçmiş ile şimdi arasında bir karışıklık yaşadığını kabul edebildi. Yeniden birlikte çalışmamız, Zahra’ya öfkenin yakın ilişkilerde üstesinden gelinebilecek bir şey olduğunu gösterdi. Ailesine yaşattığı kaygı ve sıkıntının boyutları hakkındaki soruma yeniden dönebildik, Zahra da zamanla yaşattıklarını kabul edebildi. Yangın çıkarmaya veya kendine zarar vermeye kalkışmadığında sıkıntılarıyla başa çıkmakta zorlanmasını da konuştuk. Hiç öyle görünmemesine karşın, Zahra’nın Marvel

Comics'in öfkelenince tehlikeli bir hal alan, çocukluğunda travmaya uğramış Hulk karakteriyle pek çok ortak noktası olduğunu düşünüyordum. Hatta bir noktada farkında olmadan filminden bir alıntı yaparak, "Beni kızdırmayın, kızgın halim hiç hoşunuza gitmez," dedi. Bu uysal ve mülayim görünümlü kadın, bir kadın cezaevinin ortasında kaslı bir canavara dönüşürse yaşanacak kaosu düşününce gülümsememek için kendimi zor tuttum.

Benle dokuz ay çalıştıktan sonra Zahra artık intihar açısından riskli sayılmıyordu, ACCT defteri de kapanmıştı. Bana bildirdiğine göre cezasının kalanını çekmek üzere başka bir kadın cezaevine nakledilecekti, gitmeden önce son birkaç seans yaptık. Gelecekte kendisi ve başkaları için ne gibi tehlikeler oluşturduğunu konuştuk, o da bir daha yangın çıkaracağını sanmadığını ama insanlar canını sıktağı zaman bağırıp küfretmeyeceğine veya kapıları çarpmayacağına söz veremeyeceğini söyledi. Gözetim memuruna Zahra'nın gideceğı cezaevindeki ruh sağlığı ekibinden mümkünse yüz yüze terapi almak dahil biraz daha yardım görmesi gerektiğini söyledim. Öfke yönetimi grup terapisinin de Zahra'ya yararı dokunabileceğini biliyordum ama grup programlarının travma ve kayıplara ağırlık verdiği kadın cezaevlerinde mahkûmlara nadiren öfke yönetimi için grup terapisi sunulurdu. Aradan yaklaşık on yıl geçti ama bugün hâlâ durum aynı. Hapse girmelerinin nedeni öfke ve çaresizlik duygularıyla başa çıkmak için şiddete başvurmaları olsa da kadınlardaki şiddet kapasitesi zımnen terapötik müdahaleler kapsamına alınmamaya devam eder ve bu da kadın faille veya halkla dürüst bir iletişim biçimi değildir. Zahra'nın görme imkânı bulabileceğı her türlü terapi, bir sonraki vaka değerlendirmesinde kendini geliştirmeyi sürdürmesinin önemini vurgulamak açısından önem taşıyacaktı ki bu da sonunda onun tekrar topluma salıverilmesiyle sonuçlanabilirdi.

Zahra'nın öyküsünü okuyan bazı okurlar onun öncelikle bir kurban olduğunu, cinayet veya cinsel saldırı suçundan hüküm

giymiş mahkûmlarla kıyaslanamayacağını düşünebilir. Bunda doğruluk payı var ama yine tekrarlamak gerekiyor: Benzer geçmişi ve sabıkları olan erkekler hakkında her zaman böyle düşünmeyiz. Erkeklerin öfke ve şiddet kapasiteleri her zaman ciddiye alınır ama kadınların başkalarına tehlike oluşturduğunu düşünmekte zorlanırsınız çünkü kadınlar bu duygularını çok nadiren şiddete başvurarak eyleme dökerler. Kadınlar zararın çoğunu kendilerine verirler ama Zahra'nın davranışı defalarca başkalarını da tehlikeye attı. Zahra'ya farklı bir anlayışla bakmamız, kötülükle ilgili erkek şiddetinin temelde kadınınkinden farklı görülmesine dayanan cinsiyetçi bir görüşümüz olduğunu gösterir ve bunun da kimseye faydası yoktur. Tam tersine, erkeklerin yakıp yıkmasını ve saldırganlığını “normal”, kurban olmayı ise bir kadının temel kimliğinin parçası sayan tehlikeli görüşü besler.

Eğitimime ve kadın şiddet failleriyle çalışma konusundaki onca deneyimime karşın Zahra ile çalışırken ben de o önyargıya kapılma hatasına düştüğümü fark ettim. Birden fazla kez hem kendini hem başkalarını öldürmesine ramak kalan biriyle çalışırken, tarafsızlığımı korumak bana kolay gelmemiştir. Zahra aynı şeyi yapmış bir erkek olsa onu yine “bir fare” gibi göreceğimden şüpheliyim. Sonuçta asıl önemli olan, benim veya bir başkasının Zahra'yı nasıl gördüğü değil, Zahra'nın kendisine yapıştirılan “gecikmiş çocuk” veya “kötü kız” gibi etiketlerden kurtulup kurtulamadığıydı. Zahra gibi kadınların yalnızca birkaçının ihtiyaç duyduğu yardıma kavuşabildiği, o yardımın da ancak gerçek anlamda veya mecazi olarak kendilerini yaktıkları zaman geldiği bir toplumda ve adalet sisteminde bizi bekleyen en önemli imtihan, önceliklerimizi ve önyargılarımızı iyice bir gözden geçirmektir.

“Hedefinize vardınız,” dedi GPS. Arabamı alelade bir banliyö sokağının kaldırımına yanaştırırken silik ev numaralarını kuşkuyla gözden geçirdim. İşte oradaydı: Sokağın sonundaki iki katlı tuğla ev. Denetimli serbestlikten yararlanan kişilerin yerleştirildiği evler göze çarpmamalı, üzerlerinde tabela ve başka işaretler bulunmamalıdır. Kapıda ufak çaplı bir güvenlik vardı, görevlilerden biri kimliğimi sordu. Dışarıdaki mahalle gibi, beni karşılamak için merdivenlerden inen adam da alelade, sıradan biriydi. Cezaevinde uzun zaman geçirmiş çoğu kişi gibi, ihtiyatlı ve hüzünlü bir havası vardı.

Ian iki küçük oğluna cinsel istismar uyguladığı için uzunca bir süre hapis yattıktan sonra, bir hafta önce tahliye edilmişti. Orta yaşlı, dar omuzlu, ince yapılı bir adamdı. Kısacık kesilmiş kumral-kızıl saçları, keskin burnunun kemerine dağılmış çilleri vardı. Kot pantolon, polo yakalı bir tişört, üzerine de düz bir svetsört giymişti. Yıllar önce çocuğun cinsel istismarı suçundan hüküm giymiş bir adamla cezaevinde çalıştığımı hatırlıyorum; cezaevi görevlilerinden biri bana fikrini belirterek, adamın “tam bir sübyancıya” benzediğini söylemişti. Hiç anlam verememiştim: Teröristlerin nasıl ayırt edici fiziksel özellikleri yoksa cinsel suçluların da olmadığını herkesin kabul etmesi, en azından güvenlik açısından çok önemlidir. Ian hakkındaki ilk izlenimim “tertipli ve sıkıcı” göründüğüydü. Onun konumundaki çoğu kişi böyle görünür, genelde cezaevinde veya dışarıda pek dikkat çekmek istemez.

Ian uzatılan kimliğime gözlerini kısarak baktı ve soyadımı insanların genelde yaptığı gibi, “ş” harfini yumuşak telaffuz

ederek yanlış okudu. Çay teklif etti, kabul ettim ve beni holden, konuşabileceğimiz bir odaya götürdü. İçerde küçük bir televizyonun etrafına yerleştirilmiş birbiriyle alakasız mobilyalar vardı, kapıya yakın bir koltuk seçtim. Hemen yanındaki kitaplıkta haşatı çıkmış bir dizi kitap duruyordu. Başlıkları gözden geçirip çoğunun gerçek suç kitapları veya polisiye roman olduğunu görünce elimde olmadan keyiflendim. “Şeker alır mısınız?” Ian dönmüştü, elinde de buharı tüten iki fincan vardı. Buluşmamız gündelik bir sosyalleşme amacı taşımıyordu ama yine de tüm diğer İngiliz sohbetleri gibi başladı. “Eğer birazdan havadan söz etmezsek,” diye düşündüm, “yiyecekler hakkında konuşuruz.” Tam da beklediği üzere, Ian “Kusura bakmayın, bisküvimiz kalmamış,” diye ekledi.

O zamanlar hâlâ kısmen cezaevlerinde çalışıyordum ama aynı zamanda da Ian gibi yeni tahliye edilmiş mahkûmlara destek vermek için denetimli serbestlik hizmetleriyle irtibatlı çalışan bir ruh sağlığı ekibine katılmışım. Denetimli serbestlikten yararlanan erkeklerin intihar riskiyle ilgili giderek artan endişeler vardı, Ian’la görüşmem kısmen bu yüzden istenmişti. Cezaevindeyken depresyon tedavisi görmüştü ve şimdi, içeride on yıl geçirdikten sonra topluma geri dönüyordu ki topluma dönmek hiçbir zaman kolay değildir. Görüşme teklifimi sorgulamadan kabul ettiğini söylemişlerdi, bu da öneri almaya açık olduğuna dair bir işaret sayılabilirdi ama öte yandan, kendisine söyleneni yapmaya alışık, otoriteye boyun eğen biri olduğu anlamına da gelebilirdi.

Sigara yanıklarıyla ve fincan izleriyle kaplı ahşap bir sehpanın iki tarafına karşılıklı oturduk. Ev sessizdi. Muhtemelen tam kapasite doluydu çünkü böyle yurtlar az bulunur ve her zaman talep görür ama yurt sakinlerinin genelde gün boyu dışarıda olması beklenir (iş aramaya ya da denetimli serbestlik veya konaklama hizmetleriyle görüşmeye giderler). Fazla zorlamadan birkaç genel soruyla başladım. Evden memnun muydu? (Evet, ev iyiydi.) Sık sık dışarı çıkıyor muydu? (Evet, yolun sonundan

kent merkezine giden bir otobüs kalkıyordu.) Nasıl bir iş arıyordu? (İnşaat işi olabilir ama mevsim kış, o yüzden...) Sustu, öylece oturup sanki istikbali hakkında çay yapraklarından bir şeyler öğrenebilirmiş gibi gözlerini fincanına dikti. Böyle havadan sudan konuşarak koca bir randevu saatini kolayca doldurabilirdik. Daha derinlere inmek zorunda kalacağımı anlamıştım ama onu ikimizin de istemeyebileceğinin farkındaydım. İçime sanki Ian bir pervazda durmuş, onu aşağıdaki acı ve utanç duygularının kucağına itecek bir şey söylememi bekliyormuş gibi bir his doldu.

Dikkatle ilerledim: Buralarda yaşadığı günlerden beri çok şey değişip değişmediğini sordum. Eğer herhangi bir engel veya kısıtlama yoksa çoğu suçlu tahliye edildiğinde daha önce oturduğu semte yerleştirilir. Ian eski mahallesinin birkaç kilometre uzağına yerleştirilmişti ama ailesi oradan çok uzun zaman önce taşındığından bir “yasak bölge” oluşturulmasına gerek kalmamıştı. Yüzü boynundan itibaren al al oldu, soluk yanakları renklendi. Kanepenin kenarını kavradı. “Mahalle pek değişmemiş,” diyerek omuzlarını silkti. “Burada tanıdığım kimse kalmadı artık, ailem gideli de çok oldu... nereye gittiklerini bilmiyorum tabii.” Güçlkle yutkundu ve ekledi: “Şeyde gönderici adresi yazmıyordu... o mektupta.”

Ian’la görüşmemin istenmesinin bir nedeni de o mektuptu. Oğullarından biri on dokuz yaşına gelmişti ve kısa bir süre önce duyguları ve niyetleri hakkında hiçbir ipucu vermeyen kısa, nazik bir mektup yazarak denetimli serbestlik hizmetleriyle irtibata geçmiş, babasıyla görüşüp görüşemeyeceğini sormuştu. Böyle vakalarda aile üyelerinin iletişime geçmesi alışıldık bir durum değildir, o yüzden çocuğun isteği denetimli serbestlik ekibini biraz kaygılandırmıştı. Delikanlı rüştünü ispatlamış, sivil bir vatandaştı. Kimsenin hareketlerini sorgulamaya veya kontrol etmeye hakkı yoktu ve denetimli serbestlik hizmetlerinin de onu korumak gibi bir görevi yoktu ama zaten korunmasız ve hassas durumda olan Ian’ı desteklemekle yükümlüydüler.

Ekip, oğlunun görüşme isteğini Ian'a hemen söyleyip söyleme konusunda kendi arasında tartışmış, Ian alışana kadar belki birkaç aylığına erteleyebilirlerdi ama dürüst davranmamalarının Ian'la yürüttükleri çalışmayı baltalayacağına karar vermişlerdi. Ian birkaç gün önce gözetim memuruyla haftalık görüşmesine geldiğinde, memur ona mektubu göstermişti. Ian'ın şaşkınlıkla karışık bir telaşla karşılık verdiğini söylemişlerdi. İşleri kötüleştirmeye gelmediğini belirterek Ian'ı rahatlatmaya çalıştım. "İstemiyorsan bugün o mektup hakkında konuşmak zorunda değiliz."

"İstiyordumdur herhalde," dedi Ian bezgince. "Yani, kimse nin hoşuna gitmez." "Kimin ne hoşuna gitmez?" diye sordum. "Bu görüşme fikri işte." İnsanların neden oğluyla görüşmesini istemeyeceğini düşündüğünü sorarken çocuğun adını hatırlamaya çalıştım, oysa konuyu bu şekilde ona getirmem iyi bir fikir miydi bilemiyordum. "Adı Hamish miydi?" Ian biraz irkildi, geçmişin hâlâ canlı olduğuna ve acı verdiğine dair ikimizi de uyaran, istemsiz bir tepkiydi bu. Böyle bir işareti okumanın ve daha derinlere inmeden önce aramızda bir bağ kurulmasını beklemenin ne kadar önemli olduğunu o zamana kadar öğrenmiştim. İşimin zor olacağını fark ettim.

Değerlendirmemin bir parçası olarak geçmişini anlatmam gerekeceğini söyledim ama bugün o konulara girmek zorunda değildik. Bana oğlunun mektubu hakkında neler hissettiğini söyleyebilir miydi? Ian oturduğu yerde öne doğru eğildi, biraz hareketlenmişti. "Karşılık vermemi istemiyorlar, biliyorum. Yerel basında çıkarsa ne denir?" Yanıtı ilginçti çünkü onun ne hissettiğine yer vermiyordu: Ian denetimli serbestlik ekibinin kafasındakileri düşünüyordu. Bu umut vericiydi, kurbanının duygularını da zihinselleştirebileceği anlamına geliyor olabilirdi. Ama aynı zamanda başkaları için endişelenme kisvesine bürünmüş benmerkezci bir gerekçeye de işaret ediyor olabilirdi: Belki de basına çıkmanın onu etkilemesinden korkuyordu. Ian'ın sesi hırçınlaşarak adeta bir hırıltıya dönüştü:

“Sübyancı, oğlunu ziyaret etti,’ diyeceklerine kalıbımı basarım. Haksız mıyım?”

Denetimli serbestlik ekibinden geçmiş hakkında biraz bilgi almıştım. Ian yirmi yıllık cezasının on yılını yattıktan sonra şartlı tahliye kurulunun izniyle tahliye edilmişti. Denetimli serbestlik, cezaevinden kurtuluş anlamına gelse de özgürlük demek değildir. Cezaevinin bir uzantısıdır, suçluyu yakından takip etme ve geçerli bir risk görüldüğü takdirde tekrar cezaevine çağırarak yeniden suç işlemesini önleme amacıyla tasarlanmış katı kuralları ve iletişim sistemleri vardır. Ian’ın suçu, iki oğlunu, o zamanlar dokuz yaşında olan Hamish ile on bir yaşındaki ağabeyi Andrew’yu istismar etmektir. Ian’ı karısı Sheila polise ihbar etmişti. Ian tutuklu yargılanırken suçlamaları inkâr etmişse de sonunda suçlu olduğunu kabul etmişti. Bildiğim kadarıyla tutuklandığı gecedan beri ailesiyle hiç temas kurmamıştı ve Sheila, cezaevindeyken Ian’dan boşanmıştı.

Ian, yerel gazetecilerin insanı can evinden vuran böyle bir suçla ilgili haber yapma fırsatını kaçırmayıp sabıka kaydı fotoğrafıyla birlikte ön sayfadan vereceğini düşünmekte muhtemelen haklıydı. Bir pedofilin okurun ilgisini çekeceği kesindir çünkü o, hepimizin nefret edebileceği biridir. Nabokov’un *Lolita*’sındaki çağımızın en ünlü kurgusal anlatısının, özellikle işin içinde genç bir kız varsa medyada rutin bir şekilde karşımıza çıktığının farkındaydım; Mr. Humbert bir “sübyancılık” ikonu. Ama bana göre Ian gibi bir adamın öyküsünün Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza*’da çizdiği amansız yol ile daha çok ortak noktası vardır: çirkin bir şeyi aşama aşama tasarlama, o şeyin gerçeklik kazanarak eyleme dönüşmesi, ardından yavaş yavaş ortaya çıkan sonuçlar ve acı bir akıbet.

Günümüz insanının temsilcileriyle bir kesit araştırması yapıp en büyük kötülük örneklerini sıralamalarını isteseydik büyük ihtimalle “sübyancılar” ya da mesleki terimi kullanırsak çocuk cinsel istismarcıları ilk sırada yer alırdı. Kötülüğün hiyerarşik bir sıraya sokulabileceğinden şüpheliyim ama halkın

çocuk cinsel istismarcılarına duyduğu merak, yoğunluk bakımından takıntının eşiğindedir. Kariyerimin başlarında böyle olduğunu hatırlamıyorum ve bu durumun son yıllarda çocuğun cinsel istismarı suçundan hüküm giyenlerin sayısının artmasıyla açıklanabileceğini de düşünmüyorum. Söz konusu rakamlar otuz yıldır istikrarını koruyor. Bildirilmeyen vakaları hesaba katsak bile çocuğun cinsel istismarı diğer çocuk istismarı türleri kadar yaygın değildir.

Günümüzde çocuk cinsel istismarcılarına bu kadar odaklanılmasının bir açıklaması da uzak yakın demeden her türlü olaydan bizi giderek daha çabuk haberdar eden internet ve sosyal medya ile çocuk cinsel istismarının bir türü olan çocuk pornosu üretimi ve kullanımındaki artış olsa gerek. Ayrıca her türlü şiddet mağdurunun sayısının da yarım yüzyıl içinde ilk kez son zamanlarda arttığını biliyoruz. Amerikalı meslektaşlarımdan Profesör Jim Gilligan ve ekibinin¹ yaptığı ilginç bir araştırma, artan sosyal istikrarsızlık ve servet eşitsizliği dönemlerinde özellikle erkeklerde utanç ile daha yüksek şiddete başvurma oranları arasında bir korelasyon bulmuştur.

Şeytan “sübyancılara” yönelik toplumsal ve hukuki tepkiler ülkeden ülkeye, toplumdan topluma farklılık gösterir. Amerika Birleşik Devletleri’nin büyük bir kısmında olduğu gibi, Birleşik Krallık’ta da hüküm giymiş bir cinsel istismarcı bir yere taşındığı zaman bölgede oturanlara haber verilmesi şarttır. Bu da basından ve bölge halkından, *vigilantizme** çok benzeyen bazı tepkiler gelmesine yol açmıştır. Kimi yargı bölgelerinde insanlar, cezalarını çektikten ve denetimli serbestliği bittikten çok sonra bile fişlenmeye devam ederler (yerel yetki makamlarına kaydolurlar, gençlerle çalışmaları kısıtlanır, vesaire). Bazen bu durum ömür boyu sürer ama diğer bir dizi ağır hatta ölümcül suçta durum böyle değildir; bu da toplumun çocuk cinsel

* Kimi kurum, kişi veya grupların, yasal yetkili olmadıkları halde suç olarak algıladıkları durumlara soruşturma, cezalandırma ve infaz etme gibi eylemleri de içerebilecek bir şekilde müdahale etmeleri. (e.n.)

istismarının “en büyük kötülük” olduğu fikrini pekiştirmesinin bir diğer yoludur. Çocukların cinsel istismarıyla ilgili iç içe geçmiş bu aşırı merak ve tiksintinin, ifade edilmesi zor bir niteliği olabileceğini fark etmiştim. C.S. Lewis sırf yasak olduğu için heyecan verici bir “tadı” olan şeylerin verdiği bir “kötülük hissinden” söz etmişti.

Çocuk cinsel istismarcılarına yönelik tüm bu kınama ve eylem, düşmanımızı tanıdığımızı düşündürür ama durum görüldüğü kadar basit değildir. Öncelikle Yunancada çocukları sevmeyi niteleyen *pedofil* sözcüğünün çocuklara cinsel açıdan zarar veren kişi anlamında kullanılması yanlıştır. Sözcük aslen çocuklara yönelik temel bir cinsel çekim duymayı niteler ama söz konusu arzuyu duyan herkes bunu eyleme geçirmez, hatta çoğu kendini fiilen “temas karşıtı” olarak tanımlar.² Cinsel istismar suçundan hüküm giyenlerin büyük çoğunluğunun düpedüz pedofil olmaması, çoğunun evli ya da bir sevgilisinin olması veya kızını ya da oğlunu istismar ettiğinde bile cinsel açıdan normal bir şekilde yetişkinlere ilgi duyması işi daha da karıştırıyor. Eski çağlardan beri hayatımızda olsa da son yüzyıla kadar çocukların cinsel istismarının varlığı neredeyse hiç tanınmıyor, üzerine konuşulmuyordu. 1960’ların sosyal devrimi ve vatandaşlık hakları hareketine kadar da hangi yargı bölgesinde olursa olsun kanunlar çocuk cinsel istismarı mağdurlarını asgari düzeyde koruyordu. Bugün çoğu ülkedeki koruyucu kanunlar cinsel istismara uğrayan on sekiz yaşının altındaki herkesi çocuk cinsel istismarı mağduru olarak tanımlar.

Ama bu koruyucu duruş dünya çapında yaşanan bir diğer sosyal gelişmeyi hesaba katmaz: On sekiz yaşının altındaki birçok “çocuk” cinsel ilişkiye girmektedir, cinsel rüşt yaşının on sekizin altında olduğu yerlerde (Birleşik Krallık ve ABD’de on altıdır) ise kanunun koruyuculuğu azalır. Cinsel ilişkinin yaşandığı yerde cinsel saldırı vakaları da yaşanabilir, nitekim cinsel saldırı vakalarının ezici çoğunluğunun ilişkiler bağlamında ortaya çıktığını biliyoruz. Büyük ölçüde mağdurların korktukları

veya istemedikleri için bildirmediği vakalar yüzünden kesin veriler elde etmek zorsa da dikkat çeken birtakım istatistikler vardır. 2017 ve 2018’de Londra’da çocuk cinsel istismarı vakalarının oranı ve niteliği üzerine yapılan araştırmalar, en yüksek oranda cinsel saldırı vakasının 15-17 yaşlarındaki kızlar tarafından bildirildiğini kaydetmiştir.³ İskoç hayır kurumu Break the Silence’in yürüttüğü bir araştırmaya göre, romantik ilişkisi olan her üç genç kızdan biri cinsel ilişkiye zorlanmaktadır.⁴

Alanın önde gelen araştırmacılarından Amerikalı sosyolog David Finkelhor’un yakın tarihli çalışmasına göre, 14-17 yaş grubunda işlenen “çoğu suç (erkeklerde yüzde 76,7, kızlarda yüzde 70,1 oranında) diğer gençler, en çok da tanıdıklar tarafından” işlenmektedir, kızların suç mağduru olma ihtimali ise oğlanlarınkinden dört kat fazladır.⁵ Görünen o ki medyanın ve halkın ilgisi ısrarla “tipik” çocuk cinsel istismarcısının kendine ergenliğe girmemiş bir kurban seçen, acayip görünümlü, yabancı bir yetişkin olduğu fikrine odaklanmışsa da⁶ çocuklara yönelik cinsel saldırının en yaygın mağdurları ergen kızlar, faileri ise ergen erkeklerdir.

Bir de arzunun nelere yol açtığı sorusu vardır. Cinsel arzuya ilgili geleneksel biyoloji anlatımları, şehvetin temeli olarak bakmanın ve görmenin önemini ve insanın sahip olamadığında daha çok istediğini vurgulama eğilimindedir. Ama cinsel saldırı suçlularını değerlendirerek edindiğim tecrübe, bunun durumu basite indirgemek olduğunu düşündürüyor. Suçluların hepsi cinsel arzularıyla ilgili görsel bir odaktan söz etmez, ayrıca öfke ve kıskançlık gibi başka gerekçeler evli, heteroseksüel bir adamı oğullarını istismar etmeye itebilmektedir. Arzu kavramını üç farklı alana bölmek yararlı olacaktır: tensel, duyumsal ve erotik.

Erotik arzu kolaydır: Yakınlık ve bağlanma ifadesi olarak cinselliği kullanmaya dayanır, temelinde oyunbaz ve derinliklidir, “Seni sen olarak istiyorum, ikimizi biz olarak istiyorum” mesajı verir. Duyumsal arzu daha sığdır, çok az karşılıklık veya iletişim içerebilir ama rahatlatıcı bir yönü vardır çünkü

dokunmak başlı başına “yanındayım” mesajı verir. Pek çok heteroseksüel mahkûm cezaevindeki eşcinsel ilişkilerini böyle tanımlayacaktır. Tensel arzu oyunbaz değildir, işbirliğiyle veya karşılıklı alışverişle ilgilenmez; iştahla ilgilidir. Arzu nesnesi sahip olunması gereken bir şeydir ve mesajı “Siktir” veya “Sen bana aitsin” gibi basit olabilir. Çocukların cinsel istismarı (tüm diğer cinsel suçlar gibi) bir şiddet eylemidir ve tenseldir. Cinsel istismar mağdurları erotik veya duyumsal bir deneyim yaşamaz; çoğu kendini kullanılmış, hükmedilmiş ve tükenmiş hissettiğini söyler. Ian’ın bunları eğer tekrar buluşacak olsalardı oğluna açıklamak şöyle dursun, kendine bile açıklayabileceğinden kuşkuluydum.^{7,8}

Ian cezaevine girdikten birkaç yıl sonra cinsel suçlulara yönelik bir tedavi programına katılmayı kabul etmişti. Son yirmi yılda Birleşik Krallık’ta geliştirilen bu programlar cinsel suçluların verdikleri zararın bilincine varmalarını ve öz farkındalık oluşturmalarını sağlayarak risklerini azaltma amacı taşır. Amerika’da Federal Cezaevleri Dairesi, eyaletten eyalete değişse ve tüm eyaletleri kapsamasa da hüküm giymiş cinsel suçlulara benzer programlar sunar; Birleşik Krallık’ta olduğu gibi, burada da asıl odak noktası, rehabilitasyon ve terapiden ziyade risk yönetimidir. Buna karşılık, Avrupa Parlamentosu 2011’de çocukların cinsel istismarını azaltmaya yönelik, çocuk cinsel istismarcıları için önleme ve müdahale programlarının değerini vurgulayan bir yönerge yayınladı. İskandinavya ve Almanya’daki meslektaşlarımız potansiyel çocuk cinsel istismarcılarına suç işlemekten önce yardım eli uzatmak için etkin bir şekilde çalışmaktadır. Odak noktalarında ergenler vardır; özellikle kişinin madde kullanımı ve sosyal izolasyon gibi suç için başka risk faktörleri de varsa zorlayıcı hale gelmesine fırsat vermeden bir suç örüntüsünün oluşmasını önlemeye çalışırlar.

İngiliz cezaevlerindeki cinsel suçlulara yönelik tedavi programları kimi zaman çocukluğunda cinsel istismara uğramış ve geçmiş deneyimlerini anlatmaya kendini hazır hisseden

yetişkinlere yer verir. Böyle konuşmalar suçluların verdikleri zararı ciddiye almasına yardım edebilmektedir. Anladığım kadarıyla Ian genç bir adamın bir akrabası tarafından istismara uğraması hakkında anlattıklarını duyunca çok etkilenmişti. Cezaevi sorumlusuna oğullarının neler yaşadığını yeni yeni anladığını ve saldırılarının sorumluluğunu tümüyle üstlendiğini söylemişti. Hemen akabinde uzun süre depresyona girmiş, zaman zaman intihar eğilimi göstermişti; insanlar kendilerine gelip yaptıklarının gerçekliğini fark edince böyle şeyler yaşayabilir. Ian ilk görüşmemizde o dönem kendisine reçete edilen antidepresanları memnuniyetle kullanmaya devam ettiğini söyledi çünkü işe yaradıklarını biliyordu. Ben de bunu iyiye işaret olarak yorumladım. İnsanın kendisiyle ilgilenmesi, başkalarıyla ilgilenmesinin ilk adımıdır.

Ian ile altı seans yapacaktık; görevim özellikle risk hakkında öneride bulunmak ve acilen ilgilenilmesi gereken, Ian'ın oğlula temas kurma ihtimali konusunda denetimli serbestlik kurulunun bir çözüm üretmesine yardım etmekle sınırlıydı. Basına yansıdığı takdirde durumun nasıl görüneceği sorunu bir yana, böyle bir buluşmaya olanak tanımanın göz önüne alınması gereken birtakım etik ve fiilî çekinceleri vardı. Bunları ekip toplantısında ele aldık. Hamish intikam almak istiyorsa veya Ian oğlunu yine "istismara hazırlamaya"* kalkarsa ne olacaktı? O terimden hoşlanmam çünkü genelde gereğinden fazla kullanılır ve suçluların kurbanlarına boyun eğdirme yöntemlerinin karmaşıklığını göz ardı eder. Ayrıca istismara hazırlama fikri, kurbanın istismarcısıyla ilişkisinde yaşadığı ikilemi ve güvenip sevdiğiniz birini reddetmenin ne kadar zor olabileceği gerçeğini aktarmakta yetersiz kalır. Ian'ın muhtemelen yetişkin oğluna böyle bir şey yapmaya kalkışmayacağını düşündüğümü, hatta bu noktada onunla görüşmeyi kabul edeceğinden bile kuşku duyduğumu söyledim. Ian'ın kıdemli gözetim memuru Peter

* *Child grooming*: reşit olmayan bir bireyin bir yetişkin tarafından cinsel istismar amacıyla güveninin kazanılması. (ç.n.)

bir sonraki adım olarak Hamish’le bir ön görüşme yapılmasını ve benim de görüşmeye katılıp gözlem yapmamı önerdi. Özel olarak Ian hakkında konuşmayacaktım, Hamish’e terapistlik de yapmayacaktım: Yalnızca gerekirse çocuk cinsel istismarcıları ve tedavileri hakkında bazı genel sorulara yanıt vermek üzere hazır bulunacaktım. Hastalarımın kurbanlarıyla buluşmak benim için olağan değildir ama toplum hizmetim sırasında hiç duymadığım bir şey de değildir ve o yüzden olayla ilgili herkese faydası dokunacaksa buluşmaya razıydım. Şeffaflık adına Ian’a önceden haber verecektim.

Bir sonraki seansımızda konuyu açtığımda, Ian’ın tüyleri diken diken oldu. Onlarla niye gidiyordum, Hamish’i Ian’a karşı uyarmak için falan mı? “Size söylediklerimi mi anlatacaksınız ona?” Bana söylediği hiçbir şeyi oğluyla paylaşmayacağıma dair güvence verdim. Ses tonu değişti, yumuşadı. “Peki, neden gidiyorsunuz? Onun... Nasıl denir... yeterince güçlü olup olmadığını anlamak için mi?” Hayır, dedim. Orada Hamish’in terapisti olarak bulunmayacaktım. Benim önceliğim Ian’dı. Söylediklerinden anladığım kadarıyla oğlunu ve oğlunun şimdi genç bir yetişkin olarak nasıl biri olduğunu biraz merak ediyordu. Öyle miydi? Ian yüzünü ellerine gömdü, yanıt verirken sesi boğuktu. “Bilmiyorum... Hiçbir şey bilmiyorum.” Çaresizliğinin, kayıp hissinin ve üzüntüsünün adeta aramızdaki boşluğu doldurduğunu hissettim.

Bunları yazarken bu karşılaşmayı kafasında canlandıran okurun son derece olumsuz duygular hissedebileceğinin farkındayım. Bir çocuğu incitmiş, bir masumun güvenini suiistimal etmiş biriyle karşılaşınca böyle haklı bir öfke duymak insani ve anlaşılabilir bir şeydir. Bir pedofil ne cüretle kendini üzgün veya savunmasız biri gibi gösterebilir? Cinsel istismar mağdurları çoğu zaman böyle bir destek alamazken, böyle bir adama nasıl merhamet duyabilir, nasıl onu dinleyeceğimi ve anlayacağımı söyleyebilirim? Hem zaten neye yarayacak ki? Düzenli olarak böyle sorularla karşılaşırım ve yanıtlımın bir kısmı, Ian

gibi insanları destekten yoksun bırakmanın, kurbanların daha iyi hizmet almasını sağlamayacağı yönünde olur. Hatta suçlulara iyileşme gayretlerinde destek verilmezse veya telafi şansı tanınmazsa gelecekteki kurbanlar için işler kötüleşebilir. Ayrıca tıpkı solunum yoğun bakım ünitesine giren bir akciğer uzmanının hastalarının öksüreceğini bilmesi gibi, bir doktor olarak ben de çocuk cinsel istismarcılarıyla oturup çalışmaya başlarken neyle karşı karşıya olduğumu bilirim.

Bir “anne olarak” bu işe nasıl karışabildiğimi de sorarlar. Çocuk cinsel istismarcılarıyla ilk çalışma deneyiminin 1990’ların ortasında başladığını açıklayarak, o dönemde ne evli ne de çocuklu olduğumu söylerim. O zamanlar kıdemli asistandım ve bir psikoterapist olarak deneyim kazanmaya çalışıyordum. Denetimli serbestlik hizmetleri cinsel suçlular için deneme amaçlı terapi grupları oluşturunuyordu, benim de karşıma çocuk cinsel istismarcısı erkeklerle yönelik bir gruba katılma fırsatı çıktı. Grup terapilerine katılmak bazı katılımcılar için cezaevine girmemenin bir koşulu iken, cezaevinde bir süre yatmış olan bazıları içinse şartlı tahliyenin bir koşuluydu. Grup çalışması adli tıp alanında giderek yaygınlaşıyor ve suçlular için öneriliyordu çünkü başkalarıyla birlikte çalışmayı ve karşısındakini saygıyla dinleyip sırayla konuşmayı gerektirdiğinden, prososyal davranışı geliştiriyordu. Üstelik suç geçmişi olan pek çok kişi bir otorite figürüyle veya bakım veren rolü üstlenmiş biriyle yalnız kalmaktan kaçındığı ve güvende hissetmek için bir grup içinde yer almaya ihtiyaç duyduğu için son derece etkindi. Çocuk cinsel istismarcıları için ise özel bir değeri vardı çünkü onların karşılaşacakları tepkiyi hayal ettiren özdeğerlendirme duyguları utanç ve suçlulukla başa çıkmaları gerekiyordu.

Bu grupta kriminologların “yansılastırma söylemi” dediği, yinelenen bir senaryonun ortaya çıktığını gördük. Bu senaryoda hepimizin erken yaşlardan itibaren kendimizi savunma ihtiyacı hissettiğimizde yaptığımız üzere, eylemliliği azaltan bir dil kullanılır: “Benim hatam değildi,” veya “Onlar başlattı,” gibi

ifadeler bilindik örneklerdir. Grupta duyduğum dikkatli cümle yapılarında ayrıca istismarı rızaya dayalıymış gibi gösteren ibareler yer alıyordu: “Bana kur yaptı,” veya “Hiç hayır demedi,” hatta “Onu seviyordum... Birbirimize sevgimizi böyle gösteriyorduk”. Aynı zamanda sevgi bağlarını koz olarak kullanmaları (“Babacığını sevmiyor musun?”) veya örtülü tehditlerde bulunmaları (“Annecik bize çok kızar”) gibi birbiriyle örtüşen betimlemeler de vardı.

Hemen hemen her vakada kurbanlar istismarcıların tanıdığı, hatta baba, dede, üvey baba, kuzen, öğretmen ve aile dostu sıfatıyla bizzat ilgilendiği çocuklardı. Veriler kuşkuya yer bırakmayacak biçimde istismarı mevcut bir ilişki bağlamında gerçekleştiren çocuk cinsel istismarcılarının ezici çoğunluğu için bunun tipik olduğunu göstermektedir.⁹ Şiddet suçlarının diğer türlerinde gördüğümüz üzere, medya istisnalara odaklanır. Gençlerin yabancılar tarafından zorla kaçırılması elbette haber değeri taşır ama olayın ele alınış biçimi insanları yanlış yönlendirebilir. ABD’de Jaycee Dugard’ın veya Avusturya’da Natascha Kampusch’un kaçırılıp istismara uğraması gibi sarsıcı olayları bu feci durumun standardıymış gibi gösterebilir. Ne acıdır ki bu tarz yabancı istismarları da vardır ama gerçekleşme sıklığı bakımından uçak kazalarının suç dünyasındaki eşdeğerleridir. Sanki tehlike bilinmeyen, kötü kalpli bir umacıdan gelecekmiş gibi bizi yok yere “dışarıda” pusuda bekleyen bir tehdit aramaya sevk eder. Bu fikrin varlığını sürdürmesinin nedeni, muhtemelen böyle bir tehdidin eve yakın olma ihtimalinin düşünülme-yecek kadar korkunç gelmesidir.

Boyalı basının hayal dünyasındaki acayip figürlerin aksine, çocuk cinsel istismarcıları grubundaki erkekler genel anlamda soğuk veya psikopat değildi, hatta çoğu vakada gayet empatiktiler. Her grup üyesinden önce işlediği suçu yazarak anlatması, ardından “sorgu koltuğuna” oturup yazdıklarını diğerlerine okuması isteniyordu ki bu da kolay değildi. Diğerleri okuyanın gerçekliği çarpıttığı noktalara dikkat çekiyordu; o noktaları

kolayca tanıyorlardı çünkü “kişi kendinden bilir işi” durumu söz konusuydu. Bu süreç gerektiği gibi yönetilirse gerçekten olağanüstü olabiliyor. O dönem çok şey öğrendim, en çok da bir grubu yönetirken incelik ve hassasiyet gerektiğini öğrendim. Nitelikli ve duyarlı bir aracı sayesinde, grup terapisinde çocuk cinsel istismarcılarının dürüstçe kendilerini açmaktan geçen o bıçak sırtı yolu utançtan ölmeden yürümelerine yardımcı edilebilir.

Broadmoor’da işe başladıktan sonra çocuk cinsel istismarcılarıyla fazla çalışma fırsatı bulamadım çünkü Broadmoor’da yalnızca küçük bir grup çocuk cinsel istismarcısı tutuluyordu ve onların da neredeyse hepsi, denetimli serbestlik grubundakilerin aksine, kurbanlarını öldürmüştü; yani istatistiksel açıdan istisnaydılar. Onlarca yıl sonra denetimli serbestlik hizmetlerinde çocuk cinsel istismarcılarıyla yeniden çalıştım ve artık çok daha deneyimli bir psikoterapisttim. Aradan geçen zaman içinde cinsel suçluların tedavisi üzerine çığır açıcı çalışmalar yapmış Profesör Derek Perkins ve failer ile kurbanları bir araya getiren grup terapilerinin öncülüğünü yaparak iki grubun iyileşme yolunda birbirinden ve birbiri hakkında bir şeyler öğrenmesini sağlayan Dr. Estela Welldon gibi önemli meslektaşlarımla çalışma şansı buldum.¹⁰

O zamana kadar çocuklarım olmuştu ve annelik, çocuk cinsel istismarcılarıyla çalışmamı hem zorlaştırmış hem de kolaylaştırmıştı. Artık insanın evladını nasıl kendisinin bir uzantısı gibi, adeta kontrol edebileceği bir nesne gibi görebildiğini daha iyi anlıyordum ki bu da terapi grubundaki “senaryolarda” sıklıkla duyduğum temalardan biriydi. Bir çocuğun sıkıntı yaşadığını bilmek her zamanki gibi ağır geliyordu ama herhalde bu, çocuğum yokken veya herhangi bir şiddet eyleminin kurbanını düşünürken hissettiğimden çok daha güçlü değildi. Kendi çocuklarını istismar eden suçluların eşlerinin neler olup bittiğini öğrenince yaşadığı şoku ve korkuyu, annelerin yavrularını korumaları gerektiğine dair kültürel beklentiler yüzünden

duymuş olabilecekleri başarısızlık hissi ve utancı düşününce, belki onlara yönelik empatim artmıştır.

Ian'la ilk seanslarımızdan kısa bir süre sonra kent merkezindeki tipik kasvetli bir devlet dairesinin bir toplantı odasında Peter ile oturmuş, Hamish'i bekliyordum. Peter, şimdi sunulan temel risk yönetiminin aksine, olumlu bir terapötik ittifak kurmanın işin esasını oluşturduğu dönemleri hatırlayabilen, eski moda bir gözetim memuruydu. Hafif bir West Country aksanıyla konuşan, nazik tavırlı, iriyarı bir adamdı. Sakin havasını güven verici buluyordum, birlikte çalıştığı mahkûmların da öyle düşündüğünü tahmin ediyordum. Suçlular genelde ileri yaştaki gözetim memurlarıyla çalışmayı, bazen daha katı ve hükmedici olabilen gençlerle çalışmaktan daha kolay bulduklarını söylerler. Gençliğimde güven eksikliğimi patronluk taslayarak kapatmaya çalıştığım zamanları hatırlayınca, ne hissettiklerini çok iyi anlıyorum. Şimdi geriye dönüp baktığımda bir ebeveynin, çocukların, hatta bir evcil hayvanın bakımında bile rol oynamamış olmanın verdiği deneyimsizliğin, muhtaç ve kimi zaman talepkâr insanlarla uğraşırken gerçek bir dezavantaj olduğunu görebiliyorum. Güç farklılıklarıyla başa çıkmak, yıllarca pratik gerektiren ve sonradan kazanılan bir beceridir.

Dikdörtgen masanın en sonuna oturmuştum, böylelikle tenis maçı izlermiş gibi başımı bir o yana bir bu yana çevirmeden iki adamı da görebilecektim. Nedenini söyleyemesem de gergin olduğumun farkındaydım. Orada yalnızca gözlem amacıyla bulunduğumu kendime hatırlattım. Hamish'i içeri aldılar; tıraşlı yuvarlak yüzü, düz saçları ve ince yapısıyla on dokuzdan daha genç görünüyordu. Geciktiği için özür diledi, oysa aslında gecikmemişti. Tıpkı tanıştığımızda babasının da yaptığı gibi, benimle güzelce göz teması kurup elimi güçlü bir şekilde sıktı. Kısa bir girişten sonra Peter, Hamish'e geldiği için teşekkür edip konuya girdi ve babasını neden görmek istediğini biraz daha iyi anlamak istediğimizi söyledi. Genç adam içini çekti.

“Görüşmemizi kimse istemiyor.” Babasının bilinçdışı bir yansıması daha, diye geçirdim içimden.

“Benim yalnızca yanıtlara ihtiyacım var,” dedi Hamish. “Annemle ağabeyim... onunla görüşmemem gerektiğini düşünüyor. Annem geçmiş arkamızda bırakmanın en iyisi olduğunu söylüyor, ne de olsa onca zamandır onsuz gayet iyiyiz... Evet, gerçekten iyiyiz.” Sakin bakışlarla bir bana bir Peter’a baktı. “Hem zaten olay Andy’yi daha kötü etkiledi. Bu yüzden hemen akabinde terapi aldık... ama çok sürmedi. Annem karşılayamadı. Ama terapistin söylediği bir şeyi hatırlıyorum, yaşananları sonradan tamamlama* ihtiyacı duyabilirmişim.” “Tamamlama mı?” dedi Peter kaşını kaldırarak. “Sorun şu ki onunla ilgili daha öncesine dair anılarım var ve bazıları iyi anılar; futbol, tatiller falan gibi. Yani, o yalnızca benim babamdı; derken tüm bunlar oldu ve pat diye bir gecede gidiverdi, sonra da... Biliyorum, o artık benim babam değil... yani o eski babam değil, peki ama şimdi kim? Ayrıca artık çıktığını bildiğime göre, ne olacak? Sokakta falan rastlayabilirim.”

Kendimi tutamadım. “Babandan korkuyor musun?” diye sordum. Peter bana bir bakış attı, Hamish de saçma bir soru sormuşum gibi kaşlarını kaldırdı. “Hayır, hem de hiç... ona karşı herhangi bir şey hissettiğimi sanmıyorum. Yalnızca görmek istiyorum... ne bileyim, on yıldır hakkında konuşmamıza izin verilmeyen o umacıyı görmek istiyorum. Hâlâ akrabasıyım, öyle değil mi?” Çok derinlerde olmayan bir öfkenin içten içe kaynadığını sezdim. Hamish zihnimi okumuş gibi, intikam alma isteği olmadığı konusunda bize güvence verdi, bense böylesine zor bir şey yapmak için tüm cesaretini toplayan bu genç adama istemeden de olsa hayranlık duyduğumu hissettim. Peter da ben de hemen bir görüşme planı sunmayınca, Hamish’in ses tonu adeta çaresiz bir yakarışa dönüştü. “Bunu sağlayacak bir prosedür falan yok mu? Mağdurla ona zarar veren kişinin

* İng. *Closure*: Duygusal bir deneyimin sonuca bağlandığı, çözüldüğü, konunun kapandığı hissi. (e.n.)

bir odada bir araya geldiğini okumuştum... Tüm isteğim bu, yalnızca soru sorabileceğim tek bir görüşme istiyorum..."

Hamish onarıcı adaletten söz ediyordu. Bir uzlaşma uygulaması olan onarıcı adalet ilk kez 1970'lerde Kanada'da, adi hırsızlık veya vandalizm faillerinin mağdurların zararını sözlü olarak telafi etmesini öngören deneysel programlar halinde ortaya çıkmıştı. Söz konusu programlar 1990'larda mağdur-fail arabuluculuğunun gelişmesine ve BM, Avrupa Konseyi ve Amerikan Barolar Birliği gibi diğer organizasyonlar tarafından benimsenip desteklenmesine katkıda bulunmuştu. Ian ve dene-timli serbestlik hizmetleriyle çalıştığım günlerde söz konusu uygulamayla ilgili Birleşik Krallık'taki toplum bilinci giderek artıyordu. Ama yaşadığı onca şeye karşın hiçbir mağdurun bu konuda hak sahibi olmadığını biliyordum; nedeni ne olursa olsun failin her zaman reddetme hakkı vardı.

"Eğer böyle bir buluşma gerçekleşirse ilk sorun ne olacak sence?" Peter alçak ve nazik bir sesle konuşuyordu. Hamish kı-zardı, bir an yurttan ilk oturduğumuz zamanki haliyle babasının yüzünü gördüğümü sandım. "Bilmiyorum, yalnızca şimdi piş-man mı diye sorardım belki. Bir de... neden yaptı? *Neden?*" O beş harfli sözcükte yıllarca çekilmiş acıların ağırlığı vardı. Peter başını salladı. "Tamam. Bu konuyu daha detaylı konuşmamız gerekecek ama düşüneceğiz, söz veriyorum." Hamish'in yüzü asıldı, bu görüşmeden daha kesin bir sonuç çıkmasını bekliyormuş gibi bir hali vardı. Benim izlenimim, bu genç adamın ba-basına zarar verme ihtimalinin olmadığı yönündeydi. Ama Ha-mish hâlâ tam anlamıyla yetişkin değildi ve onca zaman sonra babasını görmenin yalnızca kendisini değil, annesi ve ağabe-yini de nasıl etkileyebileceğini etraflıca düşünmemiştir. Böyle bir karşılaşma aile dinamiklerini hiç beklenmedik şekillerde bozabilirdi. Ayrıca klinik depresyon riskini düşününce, böyle bir görüşmenin Ian üzerinde yaratacağı etkiden de endişeleniyordum. Ian'ın o yamru yumru kanepede omuzlarını çöker-tip başını ellerine gömüğünü hayalimde canlandırımdı, onun

yerinde olsaydım, diye düşündüm, Hamish’le buluşmak beni çok üzebilirdi.

Bu meseleyi bir gecede çözemezdik. Ekip içinde olağan resmî bilgi paylaşımı süreci olacaktı, Ian’la yapmam öngörülen seanslar bittikten sonra görüşümü soracaklardı. Hamish git-tikten sonra Peter’a onarıcı adalet hakkındaki fikrini sordum. “Acaba böyle bir ihtimal var mı?” Kararsız görünüyordu. “Te-oride evet ama böyle bir vakada kimsenin yaptığını duymadım. Daha çok soyguncular veya hırsızlar ciddi bir zarar görmemiş mağdurlarla buluşur. Buna aracılık edebilecek kimse gelmiyor aklıma.” Bu kesinlikle benim eğitimini aldığım bir şey değil-di ama yine de sonradan dönüp o ana bakınca “Daha fazlası-nı yapabilir miydim?” diye düşünecektim. Ama yardım edecek vasıfta bir arabulucu bulsaydık bile Ian Hamish’in o kocaman “neden” sorusuna ne yanıt verecekti ki?

Yine o evde gerçekleşen bir sonraki buluşmamızda Ian’ı daha canlı buldum, önceki kadar yabancı değildi. Depresif gö-rünmüyordu, söylediğine göre iştahı ve uyku düzeni de yerin-deydi. Sonunda kendine cezaevinden çıkmanın keyfini sürme izni vermiş gibi görüldüğünü söyledim, onayladı. Televizyon odasında yerlerimizi alır almaz oğluyla görüşmemin nasıl git-tiğini öğrenmek istedi, anlattım. “Bana sormak istedikleri mi varmış? Ne soracaktı?” Soruyu tersine çevirdim. “Hamish’in yerinde olsaydın sen ne sormak isterdin?” Hızlı hızlı başını iki yana salladı; ya yanıt veremiyordu ya da vermek istemiyordu. Başını öbür yandaki pencereye doğru çevirip gözyaşlarını tut-mak istercesine ellerinin ayalarını gözlerine bastırdı. Bir süre sonra ilgisini çekme umuduyla yeniden konuştum. “Kesin bir şey söyleyemem ama korkusunu yenmek için şimdiki halini gö-rüp sana bir isim ve bir cisim mi vermek istiyor acaba?”

“Benden mi korkuyor?” Sorusunu en iyi şekilde nasıl ya-nıtlayacağımı düşünmem gerekti ve oğlunun Ian’ı zihninde, yaşamının anlam veremediği, korku duyduğu bir dönemiy-le ilişkilendirmiş olabileceğini söyledim. “Ya.” Ian hâlâ şaşkın

görünüyordu. Bunu hiç beklemiyor muydu, diye sordum. Yoksa oğlunun kendisiyle neden görüşmek istediğini mi anlayamıyordu? “Yaptığım şeyden sonra mı? Kesinlikle öyle.”

“Ian,” dedim usulca, göz teması kurarak. “Edindiğin tecrübeler ışığında, şimdi dönüp baktığında geçmişle ilgili ne düşündüğünü anlatmayı deneyebilir misin?” İşlediği suçu anlatması kolay olmayacaktı ama daha önce mütemadiyen polislerle, avukatlarla, terapistlerle ve başka kişilerle bu konunun üzerinden geçmek zorunda kaldığını da biliyordum. Değerlendirmemin bir parçası olarak bu konuda şimdi ne düşündüğünü öğrenmem gerekiyordu. O geçmişi anlatırken ben devam eden bir büyülenmeci veya hak görme davranışına, bir haksızlık duygusuna veya kurallara başkaldırmaya işaret edebilecek en ufak dilbilimsel “dikenlere”, yani mevcut bir riske işaret edebilecek her şeye karşı tetikte olacaktım.

Ian, muhtemelen işlediği suçla arasına mesafe koymak için çocukluğundan başlamayı seçti. Anne babasıyla ilişkisinin her zaman sorunlu olduğunu anlatarak konuya girdi. Çocukluğunun büyük bir bölümü, alkolik annesinin hastanelere ve tedavi merkezlerine girip çıkmasıyla geçmişti. Boşanmalarının ardından annesi Ian’ı babasına bırakmıştı. Ian o sırada henüz on üç, erkek kardeşi ise on iki yaşındaymış. Babasını mesafeli ve düşmanca davranan, “buz gibi soğuk” bir ebeveyn olarak tanımladı, ondan “ödünün koptuğunu” da ekledi. Bir yorum yapmadım ama Ian ilgilendiğimi sezmiş olacak, hızlıca devam ederek babası tarafından asla fiziksel veya cinsel istismara uğramadığı konusunda güvence verdi. Ona inanmamak için bir nedenim yoktu. Bazı çocuk cinsel istismarcılarının çocukluğunda yaşadığı istismarı devam ettirdiği doğrudur ama bu yalnızca bir risk faktörüdür. Çocukken cinsel istismara uğramış olmak, birinin mağdurdan faile dönüşmesi için tek başına yeterli veya gerekli değildir.¹¹

Ian ilk fırsatta okulu bırakıp evden ayrılmış, on yedi yaşında başka bir kentte bir inşaatçının yanına çırak girmişti. Adli sicil kaydını gördüğüm için Ian’ın daha önce polisle yalnızca bir kez

teması olduğunu, on dokuz yaşında teşhircilikten dolayı uyarı cezası aldığını biliyordum. Ian bundan söz etmedi, ben laf arasında sorunca, utanarak önemli bir şey olmadığını söyledi: Bir gece sarhoşmuş ve parkta işerken yakalanmış. Dediğine göre cezaevinde cinsel suçlular tedavi programı grubuna katılırken bundan diğerlerine söz etmiş ve pek çok kişinin benzer şeyler yaşadığını öğrenmişti; yaptığı şeyin herhangi bir anlamı yoktu. Oysa ben pek emin değildim: Teşhircilikle suçlanan pek çok kişi başka cinsel suçlar işlemeye devam eder ama tam tersi de doğrudur ve kimse için risk oluşturmayan pek çok teşhirci de vardır. Derinlere inecek zamanımız yoktu ama bir disinhibisyon* etkeni olarak alkol kullanımını not ettim. Alkol kullanımı şimdiye kadar Ian'da fark edebildiğim az sayıdaki "bisiklet kildi rakamlarından" biriydi ama bu model, risk değerlendirmesi için ne kadar işe yarasa da (söz gelimi Gabriel'ın veya Charlotte'un zorluklarla dolu yaşamlarında açıkça görüldüğü üzere) şiddet için bilinen risk faktörlerinin aleni yokluğunun da bir o kadar açıklayıcı olduğunu her seferinde öğreniyordum. Bunu hatırlamam için Zahra'yı düşünmem yeterdi. Ian'la konuşmamıza o noktada ara vererek, bir sonraki seansımızda kaldığımız yerden devam etmeyi kararlaştırdık.

Sonraki hafta, tıpkı cumartesi gece vardiyasına gelen bir acil servis doktoru gibi, nelerle karşılaşacağımı bilerek seansa geldim. Ian yirmili yaşlarının ortasında, o zamanlar ortaokul öğretmenini olan karısı Sheila ile tanıştığı zamandan anlatmaya devam etti. Fazla detaya girmeden flörtlerinin ve evliliklerinin gayet "normal" olduğunu söyledi. "Ondan söz etsene," dedim ama Ian, beden diliyle adeta bir klişeye imza attı ve inatçı bir çocuk gibi çenesini havaya dikip kollarını göğsünde kavuşturarak o kapıyı kapattı. "Anlatacak bir şey yok." "Hiç mi?" diye sordum nazikçe. Başını kararlılıkla iki yana salladı. Anlaşılan evliliğini incelememe izin vermeyecekti. Ardından, kısa bir süre sonra, alçak sesle, "Onu hayal kırıklığına uğrattım," dedi.

* Serebral korteksin uyguladığı kontrolün azalması veya kaybolması. (e.n.)

Öyküsünü hızlıca ileri sarıp ilk evlerini hazırladıkları ve aile kurmayı planladıkları o ilk birliktelik yıllarının genel durumundan söz etti.

Samimiyetsiz değildi, anlatısı kendini haklı çıkarmaya veya kendine acımaya dönüşmüyordu. Ian daha çok kendini soyutlamış gibiydi; sanki başka bir adamın yaşamını anlatıyordu. Babası ölünce ellerine biraz para geçmişti. Sheila okulda terfi alınca, Ian'ın bir süre evde kalıp çocuklarla ilgilenmesine karar vermişlerdi. Sheila'nın yeni pozisyonu haftada birkaç gece geç saatlere kadar çalışmasını gerektiriyordu. Karısından bu kadar ayrı kalmaktan rahatsız olup olmadığını sordum. Böyle düşünmek hiç aklına gelmemiş gibi afalladı. Sorun etmemişti; karısını desteklemişti çünkü iyi bir işi vardı, iyi para kazanıyordu. Karısıyla gurur duyuyordu. Ama oğlanların bakımı konusunda daha çok rol üstlenmek zorunda kalması zamanla sinirini bozmaya başlamıştı. Birlikte futbol oynamak veya akşam yemeğini hazırlamak sorun değildi ama kendisi de pek öğrencilik yapmadığı için ev ödevlerine yardım etmek gibi şeyler canını sıkıyordu. Çocuklar televizyon ve bilgisayar vakti konusunda tartıştıklarında Ian karısının katı kurallarını uygulamaktansa teslim oluyordu. “Kötü polis” olmaktan ve “her şeyi” yapmaktan nefret ediyordu. Kendini bekâr bir baba gibi hissetmeye başlamıştı. Bunun kolay bir sorumluluk olmadığını anladığımı göstermek için başımı salladım.

“Sanırım o zaman başladı.” Yine o uzun sessizliklerinden birine gömüldü, sabırla oturup saatin tik taklarını ve arada sırada dışarıdaki yağmurlu caddeden geçen arabaların seslerini dinledim. Ian derin bir nefes alıp tekrar konuşmaya başlayınca kendimi, birlikte kol kola bir uçuşuma doğru ilerliyormuşuz ve aşağı bakarken ona eşlik ediyormuşum gibi hissettim. O andan itibaren tökezlerse onu cesaretlendirmek dışında, araya girmeyecektim.

Olay o zamanlar on bir yaşında olan büyük oğlu Andy ile başlamıştı. Ian oğluna ilk kez ne zaman dokunmak istediğini

söyleyemiyordu, yalnızca bir gün zihninde bir görüntü belirmiş, bir anlığına kendi elini Andy'nin penisinin üzerinde görmüştü ama bu daha önce yaşanmış bir şey değildi. Uzak bir şeyi hayal etmek o şeyi yakınlaştırıp mümkün kılabilirmiş gibi, içinde “sin-yal” benzeri sıcak bir heyecan yanıp sönmüştü. Uzak ama belirli bir heyecana yönelen bir cinsel radardan söz ediyor gibiydi, aklıma Evelyn Waugh'nun “bir yarasanın tiz çığlığında, benden başka kimsenin duymadığı seks çağrısı” dediği şey gelmişti.¹²

Başta o düşüncüyü kafasından atmaya çalışmıştı ama düşünce gittikçe şiddetini artırarak, tekrar tekrar aklına geliyordu. Sheila'nın yine geç geleceği bir gece çocuklar yattıktan sonra odasına çekilip ona davetkâr bir şekilde gülümseyen Andy'yi hayal ederek mastürbasyon yapmıştı. Ardından bu fanteziye dokuz yaşındaki Hamish'i katmış, hep birlikte birbirlerine dokunduklarını düşünmüştü ve bu da onu tahrik etmişti. Hayalini gerçekleştirebileceği düşüncesi yavaş yavaş onu ele geçiriyordu: Belki Andy kazara dokunduğumu zanneder, diye düşünmeye başlamıştı. Banyo yaparlarken başlarında durmayalı yıllar olmuştu ama şimdi çocuklar yatmaya hazırlanırken onlarla banyoya girmeye başlamıştı. Bir gün su savaşı başlatmıştı; çocukların çok hoşuna gitmişti çünkü anneleri hayatta izin vermezdi. Ardından birlikte “denizaltı ve köpekbalığı” oyunu oynamayı önermişti; çocuklar sudayken o da küvetin kenarında oturuyordu. Söylediğine göre, oğlanlar çok keyif alıyordu. Çok geçmeden anneleri yokken üçü birlikte banyoya girip saçları yıkama veya dişleri fırçalama zorunluluğu olmadan, tiz kahkahalar eşliğinde dört bir yana köpükler ve sular saçarak, ortalığı batırmayı âdet edinmişlerdi. O esnada bazı boşlukları (yüksek sesle değil, kendi kendime) doldurabiliyordum. Mahkeme tutanaklarından yeteri kadar bilgi edinmiştim, ayrıca başka davalarda bunların pek çok versiyonunu işitmiştim. Senaryo önlenemez bir şekilde o vahşi sona doğru ilerliyordu.

Andy'nin çocuklarla çalışma konusunda eğitim almış uzman bir polis memuruna söylediğine göre, babasının küvette

penisini ellediğini ilk hissettiğinde, kazara olduğunu sanmıştı. Üzerinde düşünmemeye çalışmıştı ama sonra aynı şey tekrar tekrar yaşanmaya başlamıştı. Bunu “tuhaf” bulmuş, kendini “acayip” hissetmiş, utanmıştı. Babası ne yapıyordu öyle? Okulda ve akranlarından cinsellikle ilgili şeyler duymuş, hatta en yakın arkadaşının evindeyken internette birkaç şey bile görmüştü ve babasının eşcinsel olduğundan endişelenmeye başlamıştı. Belki de eşcinsel olan kendisiydi. Ama söz konusu olan babasıydı, yani böyle bir şey imkânsızdı. Derken babasının aynı şeyi erkek kardeşi Hamish’e de yaptığını görmüştü. İki kardeş gece ranzalarında yatairken, bu konu üzerine biraz konuşmuştu. O çocukların böylesine zor sözcüklerle ve düşüncelerle boğuşurken birbirlerinin yüzüne bakarak konuşmaktansa tavana bakıp karanlığa fısıldadıklarını gözümün önüne getirdim. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Annelerinin ne kadar kızacağını biliyorlardı, babaları da kızardı. Bu babalarıyla aralarında bir sır olarak kalacaktı. Kimseye bir şey söylemediler.

Ian çocuklara bir sürpriz vaat etmişti: Bir dahakine anneleri yokken hep birlikte yeni vizyona giren süper kahraman filmine gideceklerdi. Filmi izlerlerken, oğullarının arasında oturan Ian ellerini çocukların pantolonlarına koydu. Çocuklar daha sonra şaşkınlıktan donakaldıklarını söylemişlerdi; etraftan biri görecekti diye de korkmuşlardı. Ian kendi hatırladığına göre oğlanların rıza gösterdiğini söyledi; sonuçta kıpırdamamışlardı, terslememişlerdi de: Öylece filmi izlemişlerdi. Evde çocukları yatırırken tıpkı fantezisindeki gibi ereksiyon halindeki penisini ikisine de elletmişti. İtiraz etmeden ellemişti çocuklar. Hamish ile Andy o geceden sonra babalarının onlara “iyi çocuklar” olduklarını söyleyerek, fazladan cep harçlığı verdiğini ve başka sürprizler yaptığını hatırlıyorlardı. Annelerinin tanıklığı da bu yönde olduğundan, bu sözler de kulağıma tanıdık geldi.

Sheila emek isteyen yeni işiyle meşguldü, kocası çocuklarla bu kadar iyi anlaştığı için de kendini şanslı sayıyordu. Sonradan

geriye dönüp bakınca, oğlanların o süreçte daha sessizleştiğini ve asabileştiğini anlamıştı. Derken bir gece, Andy “nedensiz yere” annesiyle ateşli bir tartışmaya girmiş ve bir nedenle babasının hediye ettiği yeni oyuncağını kırıp parçalamıştı. Andy’nin bu davranışı özellikle şok etkisi yaratmıştı çünkü Andy her zaman daha uslu davranan, sorumluluk sahibi ağabey olmuştu. Sonradan polisle konuşurken yaşananları hatırlayan Sheila, Ian’ın o gece gerçekten çok yardımcı olduğunu söylemişti. Herkesi sakinleştirmiş, ortalığı toplamış, karısına yaşananların muhtemelen “hormonlardan” kaynaklandığını söylemişti: “Bilirsin işte, oğlanlar böyledir.” Kendisi de vaktinde huysuz bir ergendi. Oysa Andy daha ergenliğe girmemişti, on bir yaşındaydı. O olaydan sonra Sheila eve daha çok zaman ayırmaya çalışmıştı ama çok zordu: Yakın bir zamanda okulda denetim yapılacaktı, o yüzden herkes fazla mesai yapmak zorundaydı.

Derken Sheila’nın bir konferans için şehir dışına çıktığı bir gece olanlar olmuş ve Ian, Hamish’in gözü önünde Andy ile anal ilişkiye girmeye çalışmıştı. Ian öykünün bu kısmını hızlıca geçti, üstelemedim. Oğlanların ifadesini okuduğum için olayın özünü biliyordum, kısa ve öz sözcüklerle yaşananları gayet iyi anlatmışlardı. “Saldırıdan” sonra Andy kardeşiyle birlikte kendisini odasına kapatıp kapıyı kilitlemişti. Söylediğine göre Ian çok ileri gittiğini anlamış ve paniğe kapılmıştı. Neler olacaktı? Bütün gece uyumamıştı. Ama ertesi sabah oğlanlar uyanıp okula gitmişlerdi. Hiçbir şey konuşulmamıştı. Birkaç gün sonra Sheila oğlanların okulundan acilen çağırılmıştı. Andy güvendiği bir öğretmenine evde yaşananları anlatmıştı. Hamish’i çağırdıklarında, o da ağabeyinin anlattıklarını doğrulamıştı.

Ian eski evindeki son gününü, bir türlü bitmek bilmeyen o uzun ve korkunç akşamı anlattı. Sheila yine geç saatlere kadar çalışıyordu. Çocuklar okuldan dönmemişti ama Ian önce belki bir arkadaşlarına gitmişlerdir, diye düşünmüştü. Saatler geçip de çocuklar hâlâ dönmeyince, kafası karışmaya, kalbi gümbürdemeye başlamıştı. Neler olduğunu öğrenmek için Sheila’yı

birkaç kere aramış ama Sheila telefonu açmamıştı. Ardından evi toparlayıp her an kapının açılmasını, oğlanların gülüşerek sırt çantalarını holdeki banka atmalarını bekleyerek akşam yemeğini hazırlamaya koyulmuştu. Dakikalar geçtikçe öyle bir şey olmayacağını fark etmişti. Söylediğine göre, artık bittiğini anlamıştı. “Biten neydi?” diye sordum alçak sesle. Yaşamının bu acı verici kısmını anlatmaya başladığından beri, ilk kez sormuşum. “Yaşam,” dedi. Kendini öldürmeyi ilk kez o zaman düşünmüştü; gece vakti çaresizlik içinde ilk aklına gelen, arabaya atlayıp Birleşik Krallık’ın Sussex kıyısındaki ünlü intihar bölgesi Beachy Head’in yolunu tutmakmış. Ama viskiyle birlikte aşırı dozda parasetamol almak çok daha kolay gelmiş. Ayakları dola-narak ilaç dolabına gidip haplarını avucuna dökmüş, bir kahve kupasına da *single malt* viski koyup kafasına dikmişti. O sırada kapı çalmıştı. Polis gelmişti. Ian kapıyı açtığında, bariz bir şekilde sarhoşturdu. Polisler aşırı dozda ilaç aldığını söyleyerek, “Birazdan öleceğim, endişelenmeyin,” diye eklemişti. Bunu tuhaf buldum. Neden endişelenmeyeceklerdi? Çocuklarına daha fazla zarar vermesinden mi? Yoksa direnç göstermesinden mi? Ian’ı palas pandıras ekip otosuna bindirip hastaneye götürmüşlerdi.

Ian’ın bazı polis tutanaklarını ve duruşma zabıtlarını içeren denetimli serbestlik kayıtlarından anladığım kadarıyla Sheila oğlanların anlattıklarını hiç sorgulamamış, hiç tereddüt etmemişti; polisi aramış, çocukları anne babasının evine götürmüştü. Ne evine gitmiş ne Ian’ı aramıştı: Bir daha hiç konuşmamışlardı. Sheila daha önce aynı şeyi yaşayan pek çok anne gibi, kendini suçlayarak polise, “Kendimi asla bağışlamayacağım,” demişti. Ian’ın tutuklanmasının ardından sosyal hizmetlerin prosedür gereği kadıncağızın çocuklarını korumayı ihmal edip etmediğini araştırması dikkatimi çekmişti. Acımasızca gelebilir ama hem 1990’larda birlikte çalıştığım iki grupta hem de sonrasında, yalnızca kendi çocuklarını değil, torunlarını da istismar eden, evli birçok çocuk cinsel istismarcısının kimi zaman eşlerinden kabul ve işbirliği gördüğüne şahit oldum. Bu çiftler

yalnızca adamın pedofil olduğu fikrini reddetmekle kalmıyor, aynı zamanda davranışını da cinsel bir suç olarak tanımlamıyor-du. Kocas da karısı da evin erkeğinin partneriyle ve çocukla- rıyla canı ne isterse onu yapabileceğini düşünüyordu. Öte yan- dan değerlendirdiğim ebeveynler arasında internetten çocuk pornosu indiren ve bunun sapkınlık olduğunu kabul etmeyen, kendi çocukları için bir risk oluşturabileceklerinin düşünülme- sine de samimiyetle şaşır an pek çok çift de vardır. Aralarında ebeveyn-çocuk ilişkisi bulunduğu için kendi çocuklarını cinsel obje olarak görmezler.

Ian'la son seansımız için buluştuğumuzda, tekrar Hamish'in görüşme isteğine yanıt verme konusuna döndük. Ian başlan- gıçta ikircikliydi, mümkünse oğlundan kendisini bağışlamasını istemekten söz etti ama o zaman bile meselenin kendisi için bitmeyeceğini söyledi. Hamish onu bağışlayabilse bile o ken- dini nasıl bağışlayabilirdi? Buluşmaları hangi amaca hizmet edecekti? Hamish'i istismarına ortak ederek geleceklerini tek kalemde silmişti. Andy'nin onu reddedişini daha iyi anladığı- nı hissediyordu, Andy'nin yerinde olup babasıyla tüm ilişkisini koparmanın nasıl bir şey olduğunu biliyordu. Biraz konuşup tartıştıktan sonra, Hamish'le görüşmeyi kaldıramayacağını bildirdi. Şu an oğluna istediğı şeyi veremezdi. Ian'ın kararını Peter'a ilettim, Peter çok rahatladı ve Ian vakasıyla ilgilenen tüm ekibin olayın bu şekilde sonuçlanması en iyisi olacağını düşündüğünü söyledi.

Hamish hayal kırıklığına uğrayacaktı (ama çok daha kötüsü- nün üstesinden gelmişti, diye geçirdik içimizden). Belki bir gün Ian kendine yeni bir yaşam kurunca, durumların değişeceğini söyledim. Belki bir gün buluşma fikrini yeniden düşünebilir- di. Peter bana baktı; insancılığı engin tecrübesinden doğan bir gerçekçilikle harmanlanmıştı: "Belki."

Sonradan Ian'ın başı eğik, ruhu parçalanmış bir halde, utan- cıyla boğuşarak pencere kenarındaki o eski kanepede oturuşu gözümün önüne geldi. Bağışlamanın karmaşıklığını ve adalet

sistemimizde ne kadar az yeri olduğunu düşündüm. Aklıma yine onarıcı adalet geldi; acaba Ian ile Hamish'in işine yarayabilir miydi? Ian'ı cezaevinde tutmak tam olarak ne işe yaramıştı? Toplumumuz hem ona hem de tüm dünyaya çocuklara yönelik cinsel saldırı suçundan ne kadar nefret ettiğimizi göstermişti. Ama on yıllık hapis cezası bize neredeyse 500.000 sterline mal olmuştu. Ian'a bir takip cihazı takıp onu suçlulara yönelik bir toplum bakımevinde tutarak aynı sonucu veya daha iyisini elde edebilir miydik? Kaynaklar ayrı ayrı veya topluca hem Ian'a hem de ailesine aktarılabilir, güvenliklerine ve sevgilerine yönelik bu ağır saldırının üstesinden gelmelerini sağlayacak uzun terapiler sunulabilirdi. Bu terapiler yeniden birleştirme veya bağışlatma sorumluluğu taşımazdı. Ama babanın da oğulların da gereken yardımı almalarını sağlardı, üstelik ceza koşulları yine hem Ian'ı kontrol etmiş hem de topluma Ian'ın eylemlerini kınadığı mesajını vermiş olurdu. Cezaevinde geçirdiği on yılın Ian'ın öyküsünün böyle sonuçlanmasına katkıda bulunduğunu düşünmek zorundayım.

On yıl önce, tutuklandığı gece polislere, "Birazdan öleceğim, endişelenmeyin," demişti. Son seansımızdan altı ay sonra sözünü yerine getirdi. Kiralık bir oda tutmuş, gece vardiyasında çalışacağı bir iş bulmuştu. Bu iyi bir sonuç sayılıyordu; Ian'ın şartlarında olup yaşamına devam eden, geçmişini geride bırakıp yeni bir sayfa açan insanlar gördüm. Ama Ian dıştan iyi görünse de Thoreau'nun "sessiz çaresizlik" dediği durumda yaşıyordu. Bir sabah şafak sökerken işten çıkmış, istasyona yürümüş ve gelen bir trenin önüne atlamıştı. Peter haberi alır almaz bana ulaştı. Hamish'e de haber vermesi gerekcekti ve delikanlının babasının tüm iletişim ihtimallerini bitiren intiharında kendi buluşma isteğinin payı olmasından duyabileceği endişeyi gidermek için engin tecrübesini ve merhametini kullanacağını biliyordum. Hamish'in hem babasını kaybetmesine hem de o içten ve hevesli delikanlının aradığı "tamamlanmayı" asla bulamayacak olmasına üzülmüştüm.

İşimde hastanın aklından geçenlerini bildiğiniz sanrısına kapılarak körleşmek gibi bir tehlike her zaman vardır. Denetimli serbestlik ve ruh sağlığı hizmetleri birimi, söz konusu trajedinin ardından bir şey gözden kaçırmış olma ihtimalimize karşılık incelemeye alınacaktı. Ama işin aslı, intihar planladığını sezmiş olsaydık bile Ian'ı desteklemek veya vazgeçirmek için fazla bir seçeneğimiz yoktu; örneğin kendi güvenliği için onu zorla hastaneye yatıramazdık. Böyle bir seçeneğimiz olsaydı ve mucizevi bir şekilde hazır bir yatak bulsaydık bile muhtemelen yerel ruh sağlığı hizmetleri ruh sağlığı yasasına göre orada tutulmasını sağlayacak türde bir rahatsızlığı olmadığını iddia ederek Ian'ı koğuşlarına almaya yanaşmayacaktı.

Pratik açıdan bakarsak Ian'ın cezaevinden çıkma zorluğunu aşması için elimizden geleni yapmıştık: Bir evi vardı, iş bulmuştu, denetimli serbestlik ekibinden ve benden destek görmüştü. Psikolojik bakımdan daha fazlasını sunamazdık. Ian kendisiyle uzlaşmayı başaramamıştı ve ölüm, zihninde en iyi veya tek seçenek oluvermişti. Hamish'in mektubu olsa da olmasa da Ian utanç duyuyordu ve daha önce söylediğim gibi, utanç güçlü bir şiddet gerekçesidir ve kendine yönelik şiddet de buna dahildir. Uzun zaman önce ensest ve çocuk istismarının etkileri hakkında bir kitap okumuştum, çarpıcı bir başlığı vardı: *Soul Murder* [Ruh Cinayeti].¹³ O zamandan beri pek çok cinsel istismar mağdurunun aynı şeyden söz ederek, kendilerini bir parçaları ölmüş gibi hissettiklerini söylediğini duydum. Aynı şeyin failler için de geçerli olduğunu düşünmek tuhaf gelebilir ama uzun yıllar yaptığım gözlemlere ve Ian gibi çocuk cinsel istismarcılarıyla yürüttüğüm çalışmalara dayanarak faillerin çoğunun da aynı şeyi hissettiğine inandığımı söyleyebilirim. Bir çocuğu istismar eder etmez, intihara yönelik bir şeyler yapıyorlar. Utanç böylesine ruhu kemiren bir duygu.¹⁴

LYDIA

Acaba o gün cezaevinin ziyaret odasının önünden geçen biri, kendi görüşmesine giderken odanın cam duvarlarından içeri bir bakış atsaydı hangimizin uzman, hangimizin kısa bir süre sonra cezaevinden çıkacak bir mahkûm olduğunu anlar mıydı? El sıkışarak, küçük bir masanın iki yanındaki karo kaplama zemine sabitlenmiş, insanın poposunu uyuşturan metal sandalyelere oturmaya hazırlanan, hoş görünümlü, orta yaşlı iki kadın. Sade küpelerimiz, ince kol saatlerimiz ve iddiasız giyimimizle ikimizden de muhtemelen dalga dalga normallik havası yayılıyor olmalıydı. Kadınlardan kısa saçlı olanının küt kesilmiş saçları alnından itibaren beyazlamaya başlamıştı, üstünde siyah bir kazak ile dar bir pantolon vardı. Uzun saçlı olan ise bendim; saçlarımı tepemde dağınık bir topuz yapmış, her zamanki gibi rahatlık ve güven veren giysiler tercih etmiştim. Bir tek sandalyemin sırtına asılmış kalın gri paltom gerçeği ele verebilirdi ama ilk bakışta palto kolayca gözden kaçabilirdi. Bu ziyaret için şubat soğuşunda dışarıdan gelmişim, oysa diğer kadın, Lydia, az sonra yeniden hücrelerine götürülecekti.

Bu farazi yoldan geçen kişi metaforu, Lydia vakası gibi görünüşe odaklandığım için önemli bir şeyi gözden kaçırdığım vakalarda işime yarar. Zahra'da da böyle olmuştu ama dediğim gibi başkalarını dış görünüşlerine bakarak yargılamamayı öğrenmek uzun bir süreçtir; en azından benim için öyleydi. Zihni bir mercan resifi gibi gizemli, karmaşık, metabolizması sürekli değişen, güzel ve tehlikeli şeylerle dolu bir yapı olarak düşünmeyi tercih ettiğimi söylemiştim. Amerikan psikolojisinin babası William James de suyla ilgili bir metafor seçerek ünlü “bilinç akışı”¹ kavramını geliştirmiştir ki insan takıntısıyla ilgili

her türlü tartışmada son derece kullanışlı bir imgedir bu. Üstü düşünce enkazlarıyla kaplı bir suyun akışını gözünüzün önüne getirin. Akıntının orasında burasında burgaçlar, devrilmiş bir ağaçtan veya düşünmeden atılmış bir çöpten kaynaklanan kısa sapmalar olabilir; bunlar belirli düşüncelerin etrafında gelişen zihinsel dalgalardır. Hepimiz aynı şeyi yaşamışızdır: Dilinize dolanan, sürekli aklınızda dönüp duran bir pop şarkısını veya reklam müziğini düşünün. Rahatsız edicidir ama geçicidir ve bir zararı yoktur, çok geçmeden yoluna devam ederek akıntıyla sürüklenip gider.

Sorun, kocaman bir meşguliyet kayasının akıntının ortasına takılı kalmasıyla başlar. Küçük burgaç, büyük bir girdaba dönüşerek bir sanrı oluşana kadar zihindeki diğer duygu ve düşünceleri içine çeker. Yavaş yavaş ilerlemesi bakımından, esrardan çekilen ilk nefes veya bir ergenin bara gitmesi gibi küçük bir adımla başlayan ve giderek kişinin iradesini ele geçiren bir bağımlılığın gelişiminden farklı değildir. Takıntı veya bağımlılık ilk zararını gerçeklik algısına verir: İnsanlar tehlikeli bir hayale kapılarak istedikleri zaman bırakıp gidebileceklerini düşünürler.

Bu tarz sabit düşünceler veya nevrozlar, “ısrarlı takip” adıyla bilinen davranış kalıbının temelini oluşturur. İsrarlı takip, “gizlice gözetleme ve izleme”, “takıntılı takip” veya Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığı’nın ifadesiyle “kısmen tehdit içeren, kısmense bir tehdit beklentisi yaratan terör suçu” gibi çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. 2019’da Birleşik Krallık’ta yürütülen bir suç araştırması,² nüfusun yüzde on ila yirmisinin ısrarlı takipte bulunduğunu göstermektedir ve “Facebook takibi” adıyla anılan, herkesin bildiği o ayrılık sonrası veya iş görüşmesi öncesi faaliyetlerinde düzenli olarak bulunan milyonlarca kişi bu rakama dahil değildir. Gerçek anlamda takıntı halinde ısrarlı takip, ortalama olarak bir yıl ila on sekiz ay kadar sürebilir ama takipçilerin yaklaşık yüzde onu takibi beş yıldan fazla sürdürür, vakaların küçük bir kısmında ise takip onlarca

yıl sürebilir. Araştırmaya göre, Birleşik Krallık'ta takipçilerin erkek, mağdurların ise kadın olma olasılığı daha yüksektir ama her on erkekten biri bir kadın tarafından takip edildiğini bildirmiştir. Denetimli serbestlik hizmetleriyle yürüttüğüm çalışma kapsamında onlardan biri olan ve tahliyesi yaklaşan bir kadını değerlendirecektim.

Lydia'yı ilk ziyaretim "merhabalaşmak" içindi; değerlendirme seansı değil, bir nezaket ziyaretiydi. Lydia şartlı tahliye hakkına kavuşmuştu ve kısa bir süre sonra tahliye edilecekti. Kendimi tanıtmak için uğramıştım çünkü denetimli serbestlik ekibinin talebi üzerine cezaevinden çıkınca Lydia ile beş altı seanslık bir görüşme yapacaktık. Lydia'ya bana sevk edildiğini yazmış, rolümü açıklamıştım. Riskini değerlendirmek ve güvende kalmasına destek olmak için işlediği suçun köklerini Lydia ile birlikte keşfedecek; yaşam deneyimini, kişiliğini ve stresle nasıl başa çıktığını inceleyecektim. İzlenimime göre ekipteki kimse Lydia'nın toplumun geneli için risk oluşturmasından pek fazla endişelenmiyordu. Sonuçta Lydia'nın hedefinde yalnızca bir kişi vardı.

Daha önce suçtan uzak, masum bir yaşam süren Lydia iki yıl önce terapisti Dr. W'yi sistemli bir şekilde taciz etmeye başlayarak, doktoru, ailesini ve mülkünü tehdit etmişti. Polis müdahale ederek uyarı cezası vermiş, Dr. W ise birbiri ardına uzaklaştırma kararları çıkartmıştı. Uzaklaştırma kararları şiddet failinin kurbanı fiziksel erişim sağlamasını önleme amacıyla mahkeme tarafından alınan koruma tedbirleridir ve genellikle aile içi şiddet davalarında alınır. Koşullara ve yargı bölgesine bağlı olarak para cezası veya başka cezalar gerektirebilir: Davranış devam ederse suç isnadıyla ve hapis cezasıyla karşı karşıya kalınabilir.

Pek çok ısrarlı takip faili gibi, Lydia da mahkeme kararlarını yok sayarak, tutuklanana kadar takibi sürdürmüş, mahkemede de taciz suçunu kabul etmişti. Birleşik Krallık'ta ısrarlı takip suçuna verilen cezalar son on yılda artırıldı ama o zaman (yaklaşık on yıl önce) Lydia üç yıl ceza almış, iki yılını

doldurduktan sonra denetimli serbestlikten yararlanarak kalan cezasını toplum içinde çekebileceğine karar verilmişti. Bana sevk edilmesi Lydia'ya fazladan bir destek katmanı sunulması demekti. Yeniden topluma karışma sürecinde Lydia'nın kendine yardım etmesine önayak olacaktım. Seansları kabul etmek zorunda değildi ama öneriyi duyunca hemen kabul ettiğini söylemişlerdi. Bunun destek almaya sıcak baktığı ve güvenmeyi becerebileceği anlamına geldiğini umuyordum. Aldığım kısa sevk formunda, Lydia'nın cezaevindeyken büyük ölçüde kurbanların yaşadıklarını anlamaya odaklanan ve Ian'ın katıldığı cinsel suç failleri tedavi gruplarına benzeyen birkaç grup tedavisi programını veya kursunu tamamladığı belirtiliyordu. Mahkûmiyetinin ardından gördüğü ilk müdahale benimki olmayacaktı ama bildiğim kadarıyla o zamandan bu yana, daha doğrusu sonradan kurbanı olan adamla yaptığı son terapiden beri ilk kez bire bir terapi görecekti.

Adli tıp hizmetlerine sevk edilen biri hakkında açık fikirli olmak demek, olumlu veya olumsuz her türlü ilk izlenime karşı uyanık olmak demektir. İlk buluşmamızda Lydia gerçekten huzurun ve sakinliğin timsali gibiydi, bu kadının birini yetkililerden onu zapt etmelerini isteyecek kadar korkutabileceğini düşünmekte zorlanıyordum. Lydia'nın kendimi sakınmam gerektiğini düşündürecek hiçbir yanı yoktu, terapistine karşı bir takıntı geliştirmişti geliştirmesine ama o terapist erkekti, onunla romantik bir bağ kurmuştu. Ian nasıl cinsel açıdan tüm çocuklarla ilgilenmiyorsa Lydia'nın da genel olarak tüm terapistlere yönelik bir ilgisi yoktu; şiddet suçlarının çoğunluğunda görüldüğü gibi burada da açıkça ilişki temelli bir durum vardı.

Sonradan Lydia'nın repliklerinde önceden prova edilmişlik havası olup olmadığını hatırlamaya çalışacaktım ama o esnada muhtemelen onu konuşmaya bu kadar istekli bulduğuma sevinmekle yetinmişimdir. Sohbeta işlediği suç ve yaklaşan tahliyesi hakkında birkaç genel soruyla başladım. Evet, mahkemede suçlu olduğunu kabul etmişti. Şimdiyse geçmişte yaptığı şeylerin

“korkunç bir hata” olduğunu görebiliyordu. Sanki kırılmış bir pottan veya kötü park edilmiş bir arabadan söz ediyorduk. Ses tonunun değişip değişmeyeceğini görmek için kurbanının adını anmaya karar verdim. Acaba Dr. W’yi hiç düşünmüş müydü, tahliye edildikten sonra onunla yeniden temasa geçmeye niyetlenir miydi? Devam etmeme fırsat vermeden beni böyle bir şey düşünmekten menedermiş gibi avucunu göstererek elini kaldırdı. Kederli ve ciddi bir sesle konuştu: “Onunla mı? Temasa geçmeyi planlamıyorum elbette. Yasak olduğunu biliyorum. Size de yardımınız için çok minnettarım, Doktor. İçtenlikle söylüyorum, bir daha hayatta buraya düşmek istemem.”

Neler planladığını sordum. Tahliye edilince bir süreliğine yurttan kalacaktı, değil mi? Hayır, aslında bir apartman dairesi vardı, içerideyken bir arkadaşına emanet etmişti. Kiracılar çıkar çıkmaz oraya taşınacaktı. Şanslıymış, diye düşündüm; cezaevinden çıkan kadınların en az yarısının gidecek bir yeri yoktur ve çıktıklarında evsiz kalabilirler; o yüzden çoğu cezaevinden çıkmaktan korkar. Bir dizi hafif suçtan içeri girip çıkmış bir kadın mahkûmla konuştuğumda bana, “Burası ömrüm boyunca yaşadığım en iyi yer,” demişti. Oysa Lydia eve gitmeyi dört gözle beklediğini anlatıyor, yerleşir yerleşmez bir kedi alabileceğini söylüyordu. “Hayvanları öyle çok seviyorum ki,” dedi, yokluklarını çok hissetmişti. Gerçi “tüm bunlardan önce” avukatlık yapıyordu ama birisi ona dışarıdaki yaşama yeniden alışana kadar baskı altında hissetmemek için bir süreliğine köpek gezdirme işi bulabileceğini söylemişti. “Her gün parkta yürüdüğümü düşünmek ne güzel şey. Sabırsızlanıyorum.” Başımınla onayladım. Söyledikleri çok makuldü.

Yalnızca sonlara doğru ben geçmişte benim gibi bir psikiyatristle görüşüp görüşmediğini sorunca anlık bir gerginlik yaşandı. Bu buluşmaya hazırlanmak için Lydia’nın gözetim memuru Jane’i aramıştım ve Jane ile yaptığımız kısa konuşmaya dayanarak sorunun yanıtını bildiğimi sanıyordum. Jane çok yoğun bir zamanda aradığımı söyleyince gülüşmüştük çünkü

Jane'in işi hep yoğundu. Ardından Lydia'nın dosyasına erişmeye çalışınca, sistemin çöktüğünü fark etmiş ve cezaevindeki hükümlü sorumlusunu aramamı önermişti. Diğer vakalarda anlattığım üzere bu dolambaçlı prosedürlere gayet alışkındım; uzun zaman önce işe başladığım o klasörler ve elle yazılmış notlar çağından beri yaşanan tüm teknolojik gelişmelere karşın adli psikiyatri uzmanlarının ve kolluk kuvvetlerinin kullanabileceği merkezi bir sistemin olmaması hâlâ bir sorun.

Ama Jane duruşmada iddia makamının sunduğu ve Lydia'nın düşmanlık hisleriyle kurbanına karşı takıntı geliştirdiğini beyan eden, paranoid bozukluğu olabileceğine dair bir uzman görüşünü de içeren birtakım psikiyatri raporları olduğunu hatırlıyordu. Belki de yanılıyordu veya ben yanlış anlamıştım çünkü Lydia yanıtında kararlıydı: Ömrü boyunca hiç psikiyatristle görüşmemişti. "Hiç gerekmedi!" Yalan söylüyordu veya bir şekilde söylediklerinin doğruluğuna inanmış olabilirdi. Ya da duruşma sırasında bir psikiyatristle görüştüğünün farkındaydı ama konuyla alakasız saydığından söz etmeye gerek görmemişti. Şimdi o sakin bakışlarında bir meydan okuma vardı ve duruşunda da bir katılma hissetmiştim. İşim Lydia ile tartışmak değildi. O yüzden benimle buluşmasının onun için ne anlam ifade ettiğini, bir sorun oluşturup oluşturmadığını sordum.

"Asla, Dr. Adshead! Tam tersine. Bu kendi iyiliğim için değil mi? Gözetim memurum Jane de böyle yapmamı önerdi. Cezaevinde oldukça zorlandığımı söylemem gerek. Size söylemişlerdir kesin, başlarda intiharı bile düşündüm. Şimdiyse, çok şükür, evime gidebileceğim! Kalkıp yeniden işe koyulacağım, yeni bir başlangıç yapacağım. Dedikleri gibi, tam gaz yola devam." Harfi harfine doğru ve olumlu bir yanıt. Afalladığımın farkındaydım, az önce hissettiğim o bir anlık olumsuz duygu kaybolmuştu. Psikiyatristler konusundaki soruma daha sonra dönmeye karar verdim. Tek istediğim, bir sonraki buluşmamızda psikolojik anlamda bir teşhis koyabilmemizi sağlayacak kadar yakınlık kurmaktı. Vedalaştık, cezaevi görevlisi onu götürmeye geldi, ben

de paltomu giydim. Lydia odadan çıkarken parmaklarını oynatarak hafifçe el salladı ve enerjik bir içtenlikle, “Şimdilik hoşça kalın!” dedi. Gittiği için rahatladığının bilincindeydim, dakikalardır kendimi kastığının da farkındaydım. Mesele neydi?

Şimdiye kadar anlatılanlar ışığında, bu kadın kimsenin aklındaki “tipik takipçi” tanımına uymuyor olabilir ama gördüğümüz üzere herhangi bir kategoride şiddet suçu işleyenlerin tek bir tipolojisi yoktur. Israrlı takip görece yeni bir suç kategorisidir. İngiltere’de önceleri hayvan avıyla ve kaçak avcılıkla ilişkilendirilen ısrarlı takip [*stalking*] terimi, burada kullandığımız anlamıyla ilk kez 1980’lerde medya tarafından, Hollywood yıldızlarının takıntılı hayranlarının karıştığı tüyler ürpertici, sansasyonel cinayetlerle ilişkili olarak kullanılmıştır. Bunun sonucunda Kaliforniya ısrarlı takibe karşı özel yasalar çıkartan ilk eyalet olmuş, sonraki beş yıl içinde de birçok eyalet Kaliforniya’yı izlemiştir. Öncesinde ABD’de gizlice gözetleme ve ısrarlı takip tarzı davranışlar taciz suçu sayılarak yasal takibata konu oluyordu ya da ünlü Ronald Reagan ve John Lennon davalarında olduğu gibi, cinayet teşebbüsünün veya taammüden cinayetin yanında arka planda kalıyordu. Kaliforniya’daki yasa değişikliklerinden sonra terimi kadın ünlülerle yan yana getirme eğilimi gösteren basın, pusuya düşürülmüş veya hortlak görmüş gibi görünen güzel kadın fotoğrafları eşliğinde “Şu takipçiye bakın” tarzı soluk kesici manşetler atmaya başladı. Kadınları av gibi gösteren bu tarz anlatılar yüzyıllar boyunca kimi erkek imgeleminde heyecan uyandırmıştır. “Ünlü takipçileri” haberleri sanki takıntılı takip şöhretin bedeliymiş veya garip bir övünç kaynağıymış gibi, kurbanın yaşadıklarını önemsizleştirir.

ABD kadar aceleci davranmayan Birleşik Krallık ise ısrarlı takibi ancak 2012 yılında tek başına bir suç sayacaktı; 2012 öncesinde (Lydia dahil) failler 1990’ların ortasından kalma yasaya göre “taciz suçuyla” suçlanıyordu. Geleneksel adalet sistemimiz müdahalesini kişisel ilişkilerin karmaşıklığıyla sınırlamaktadır.

Kanun ikili savları tercih eder, ceza yasaları ise genelde eylemlerin doğru veya yanlış olmasına göre hazırlanır ve cinayet gibi suçlarda yeterince işe yarayabilir. Ama dünyanın neresinde işlenirse işlensin ısrarlı takiple ilgili suçlar, farklılık gösterebilen yerel cinsiyet rollerine, kültürel tutumlara ve normlara bağlı olarak, algı ve düzeyle ilgili zor sorular gündeme getirir. İngiltere’de Suzy Lamplugh Trust³ gibi ısrarlı takiple ilgili yasa değişikliği savunucuları, ısrarlı takip davranışını “tacizden” fazlası olarak niteleyip, farklı bir tanımlamanın eylemin merkezinde yer alan kronik saplantıyı veya mağdurda zaman içinde ortaya çıkacak ağır psikolojik hasarı dikkate almamak anlamına geleceğini, o yüzden de tehlikeli bir kolaycılık olacağını savunmuş ve sonunda başarı kazanmışlardır.

Çoğu Avrupa ülkesi ve bazı başka uzak ülkeler son yıllarda benzer özel yasalar benimsemiştir ama diğer çoğu şiddet suçu gibi, ısrarlı takibin de küresel düzeyde sıklığını ölçmek zordur. İsrarlı takip davranışı her yerde yaşanabilir ama özellikle cinsiyet ve vatandaşlık haklarına yönelik farklı yaklaşımlar dolaısıyla bazı kültürler bunu sorunlu bir davranış saymayıp hâlâ bildirilmeyebiliyor. İsrarlı takip, kadın erkek ilişkilerinin daha fazla toplumsal gözetime tabi olduğu veya erkeklerin kadınlar tarafından tacize uğradıklarını bildirmeye çekindikleri kültürlerde fazla yaygın görünmemektedir.

Mağdur Dr. W, Lydia’nın babasının ölümünün ardından yas danışmanlığı almak için görüştüğü, özel muayenehanesi olan bir terapistti. Lydia uyuyamadığını söyledikten sonra aile hekiminin önerisi üzerine Dr. W ile temas kurmuştu. Birkaç seans yapmışlardı, Lydia seanslardan fayda görmüştü ve beraber kararlaştırdıkları bir sürenin sonunda terapisi bitmişti. Altı ay kadar sonra Dr. W, Lydia’dan aşk sözcükleriyle dolu, senli benli bir dille yazılmış bir sevgililer günü kartı alınca paniğe kapılmıştı. Sanki bir ilişki yaşamışlarmış gibi Lydia onu “görmek için sabırsızlandığını” yazmıştı. Dr. W temkinle yanıt vererek Lydia’ya birlikte yürüttükleri çalışmanın sona erdiğini, yeniden

buluşamayacaklarını ama başka kaynaklardan terapi alabileceğini söylemişti. Lydia karşılık olarak “yalnızca son bir seans” istediğini yazınca, Dr. W nazikçe böyle bir görüşmenin yararlı olacağını düşünmediğini belirtmişti. Herhalde olayın böylece sonlanmasını umuyordu.

Bu reddediliş Lydia için kabul edilemezdi, sistemli bir tacize girişerek, görüşmeye ikna etmek için Dr. W’yi e-posta ve mesaj yağmuruna tutmuştu. Yanıt alamayınca Dr. W’yi denetim kuruluna ihbar edip hastasıyken kendisiyle cinsel ilişkiye girdiğini söylemişti. Bu durum Dr. W’nin mesleki açıdan utanç ve kaygı duymasına yol açmıştı; artık bir disiplin soruşturmasına konu olmuştu ve soruşturma bitene kadar çalışamayacaktı. Evinin önünde Lydia’yla karşılaşınca işler iyice kızışmış, gitmesi için ısrar etmek zorunda kalmıştı. Sonradan mahkemede söylediğine göre, daha önce başına hiç böyle bir şey gelmemişti ve korkmaya başlamıştı.

Lydia’nın davranışı, bir asır önce olsa “erotomani” veya –biriyle aşk ilişkisi yaşadığına dair sanrılar geliştiren hastaları on dokuzuncu yüzyılda ilk kez tanımlamış psikiyatristten adını alan– De Clérambault Sendromu bulgusu olarak görülürdü. Söz konusu hastalar genellikle hislerinin karşılıklı olduğunu düşünür; âşık oldukları kişiyle hiç görüşmemiş olmaları bile durumu değiştirmez, hatta bazı vakalarda âşık olunan kişi hayal ürünüdür. İlk psikiyatri kitaplarında, “tipik” bir erotomani vakasında rahatsız edici aşk hayalleri kuran ama risk teşkil etmediği düşünülen, olgun bir kadının yer aldığı belirtilmiştir. Erotomaninin düşük riskli davranışlara neden olan ve kadınlara özgü bir ruh hastalığı olarak tanımlanması, bugün ısrarlı takip ile daha çok bağdaştırdığımız ve bazen yüksek riskli davranışlara yol açan, hatta nadir vakalarda ölümcül şiddetle sonuçlanan, eski kadın partnerlere yönelik erkek takıntısıyla taban tabana zıttır. Zaman zaman karşılaştığımız ünlü takipçileri haberlerini saymazsak en çok duyduğumuz ısrarlı takip haberleri, ölümle sonuçlanan o nadir vakalardır.

Son yirmi otuz yılda araştırmacılar pek çok farklı ısrarlı takip türü olduğunu ortaya koymuştur. Bazı takipçiler yasalar çerçevesinde hareket ederek, eski partnerine baskı yapmak ve gözdağı vermek için, çocuğun velayetiyle ilgili anlaşmazlıklar üzerine mahkemeye başvurmak gibi taktikler kullanır. Bazıları takıntı yaptıkları kişiyle tanışmamıştır ve o kişiyi fiilen izlemeye, aile üyelerine veya arkadaşlarına yanaşmaya yönelirler, böylesi de kurbanı ağır hasar verir. İsrarlı takip mağduru bir kadın bir yabancı tarafından takip edilmeyi “yaşamına virüs bulaşması gibi” diyerek tanımlamıştı. Böyle bir saplantı geliştirenlerin önünde sayısız seçenek vardır, ayrıca muhtemelen pek çok ısrarlı takipçinin siber âleme geçmesi, toplumumuzda bu suçun artıp artmadığını ölçmeyi zorlaştırmaktadır. Virüs testleri gibi, bu suç daha çok araştırılıp konuşuldukça ortaya daha çok vaka çıkacak mı, merak ediyorum.

Yakın bir geçmişte ısrarlı takip suçundan hüküm giymiş bir adam, değerlendirme sırasında bana şöyle dedi: “Bence birini sevince, öldürmeye çalışmazsınız.” Herkesçe bilinir görünen bu gerçek, sevgi ve nefretin kimi zaman hassas bir dengede durduğu, çelişkili duyguların ve belirsizliğin ise samimiyet ile bir arada bulunduğu insan ilişkilerindeki derin karmaşıklığı gözlerden gizler. Bence ısrarlı takibin ve tacizin her zaman aşkla ilgili olduğuna inanmak yanlıştır ve bu inanış muhtemelen soylu hanımlar ve hayalî taliplerine yönelik zararsız saplantıları hakkındaki o eski hikâyelerin bir kalıntısıdır. Kurbanına âşık olduğunu iddia etmeyen pek çok ısrarlı takipçi vardır; bazıları intikam, bazıları iletişim kurmak, bazıları ise kurbanın onların kim olduklarını unutmamasını ister. Hatta bence kurbanını sevdiğini iddia eden bazılarının aslında tek istediği, onu kontrol etmektir. Sevmekle bağdaştırdığımız türde bir ilgi ve özen söz konusu değildir; eğer sevmek, Pavlus’un Korintlilere yazdığı gibi, “bilinmek” demekse ısrarlı takip, diğer kişinin hisleri ve bakış açısına yönelik mutlak bir ilgi ve muazzam bir bilgi eksikliğine işaret eder.

Klasik risk tanımına göre Lydia'nın Dr. W'ye zarar verme riski yüksek değildi ama Dr. W'nin hissettikleri veya yaşadıkları öyle demiyordu. Lydia'nın eziyeti istilacı ve uzun solukluydu, bir yıldan fazla sürmüştü ve üstelik Dr. W'nin geçim kaynağına darbe vurma potansiyeli vardı. Lydia Dr. W'ye defalarca âşık olduğunu söylemesine karşın, isteği yerine getirilmeyince aşkı çarçabuk mağduriyete dönüşerek, Lydia'yı Dr. W'nin mesleki davranışıyla ilgili şikâyetle bulunmaya itmmişti. Lydia'nın öncelikli amacı, denetim kurulu duruşmasında olsa bile Dr. W'yi şahsen görmektir; sanrı tuzağına düşen biri için olumsuz temas bile hiç temas kurmamaktan yeğdir. İşler istediği gibi gitmeyince, polise başvurarak hastasıyken Dr. W'nin kendisine cinsel saldırıda bulunduğunu iddia etmiş, böylelikle yeni bir soruşturma başlatılmasına neden olmuştu. Bu durum avukat tutmak ve işine yeniden ara vermek zorunda kalan Dr. W'nin üzerine daha çok stres yüklemişti.

Kovuşturmaya yer olmadığına karar verilince, Lydia polisten uyarı cezası almıştı. Kişi özellikle diğer bakımlardan Lydia'nın görüldüğü kadar prososyal ise uyarı cezası yeterince caydırıcı olabilir. Oysa Lydia'nın yalnızca mağduriyet duygusunu körüklemişti. Dr. W'nin evinin önünde pusuya yatmış, Dr. W arabasını park edip eve girince, arabasına saldırarak anaharla boyasını çizip camlarını kırmıştı. Ardından posta kutusuna alıcı kısmına karısının adını yazdığı ve Dr. W'yi yeltenmekle suçladığı tecavüzün ayrıntılarını capcanlı tasvir ettiği bir kartpostal atmıştı.

O noktada Dr. W'ye uzaklaştırma kararı çıkartması önerilmişti ama Lydia kararı hiçe sayarak yine evin önüne gelmiş ve bu kez ailenin köpeğinin yiyip ölmesi amacıyla bahçelerine çürük et atmıştı. 1980'lerin filmi *Öldüren Cazibe*'deki "tavşan haşlama" sahnesini anımsatan, kurbanın evcil hayvanına yönelik bu tarz eziyetler alışılmadık değildir ve kurbanın değer verdiği bir canlıyı hedef aldığından, işlerin endişe verici bir noktaya vardığını gösterir; bir sonraki hedef kurbanın kendisi

veya sevdiği insanlar olabilir. Lydia'nın davranışı artık yüksek riskli sayılıyordu ve Dr. W'nin evinin etrafında dolaşmaya devam edince, sonunda tutuklanmıştı. Polis sorgusunda her şeyin bir yanlış anlaşılardan ibaret olduğunu söylemişti. Dr. W ile yüz yüze görüşmek istemişti çünkü verdiği onca zarardan sonra Dr. W'den bir özür bekliyordu. Kurban olan kendisiydi, Dr. W değil. Lydia hüküm giymiş ve cezaevine yollanmıştı.

Lydia'nın dava geçmişini gözden geçirirken, bir terapist olarak çalışma yaşamımın büyük bir bölümünü hastalarımın Lydia gibi davranmasının olanaksız olduğu yüksek güvenli kurumlarda geçirdiğim için kendimi bilmem kaçınıcı kez şanslı hissettim. Yüksek riskli suçlularla çalışan bir adli psikiyatrist olarak, hastalarımın ısrarlı takip potansiyeli konusunda normalden fazla ihtiyatlıyım ama aslında ısrarlı takibe benzeyen yegâne deneyimimi toplum içinde yaşadım, üstelik bir hastayla da yaşamadım. Hiç tanımadığım biri akademik bir dergiye yazdığım bir makaleye itiraz ederek, makalemi ve beni önce işverenlerime, sonra da tıp denetim kurulu Ulusal Tıp Konseyi'ne şikâyet etmişti. Genelde yapılan bir çalışmayla ilgili şikâyetlerin uyarı amacı taşıyabileceği kadar aydınlatıcı olabileceğini de düşünürüm ama bu örnekte söz konusu kişinin mektupları aylarca sürmüş, özellikle mektuplardan biri ev adresime gelince sistemli hareketleri eleştiriden çok, taciz gibi gelmeye başlamıştı. Sonradan mektupların yazarının psikiyatristleri şikâyet etmeyi alışkanlık haline getirdiğini öğrendim; birçok kişiden biri olmak bir ölçüde insanın içini rahatlatır da o zamanlar durumu kişisel algılamıştım. Sonunda mektupların arkası kesildiğinde, o kişinin zihin akışına yeni nesnelerin takıldığını, bana ve işime yönelik ilgisini kaybettiğini varsaydım.

Önümüzdeki seanslarda Lydia'nın riskini değerlendirmek için yaşananları nasıl tarif ettiğine ve anlamlandırdığına dikkat etmem gerekecekti. Özellikle Dr. W'nin hayır demesine neden izin veremediğini veya hayır yanıtını neden duyamadığını merak ediyordum. İlk karşılaşmamız güven vericiydi, gözetim

memuru Jane de Lydia'nın bir hayli yol katettiğini hissediyordu. Söylediklerine göre, Lydia cezaevine uyum sağlamış, iyi hali sayesinde kısa sürede konumunu "yükseltmişti", yani yaşlılarla çalışma veya insanların okumasına yardım etme gibi çeşitli işleri üstlenecek kadar güven kazanmıştı. Ayrıca mahkeme kararıyla açılan ve mağdurlarla empati kurulmasını amaçlayan bir kursa katılmış, işlediği suç için pişman olduğunu ve vicdan azabı çektiğini dile getirmişti. Tüm bunlar görünürde olumluydu ama ruh sağlığı hizmeti ekiplerinin denetimli serbestlik birimiyle çalışmasının nedenlerinden biri, tahliyeden sonra yeniden suç işleme riskinin yükseldiğinin bilinmesidir. Yeniden topluma karışmak, beraberinde pek çok stres faktörü getirir ve suçtan uzak durmayı teşvik etmekte destek önemlidir.

Doğru dürüst ilk seansımızı tahliyesinden birkaç hafta sonra yaptık. Lydia'ya zaman zaman çalıştığım yerel güvenli birimde görüşmeyi önerdim; kilit altındaki ortamın dışında, mesleki ziyaretlere uygun birkaç oda vardı. Küçük ama aydınlık bir yer ayırttım. Odada ilkbaharın henüz bir görünüşü bir kaybolmaya başladığı bahçe bölümüne açılan bir Fransız balkon, balkon kapısının önünde de karşılıklı iki sandalye vardı. İçgüdüsel olarak sandalyelerden birini biraz geri ittirip "özgür" Lydia'yla buluşmaya hazırlandım, zihnim fark edebileceğim her türlü değişikliğe açıktı. İlk fazla bir fark göremedim. Lydia ilk karşılaşmamızdaki kadar halinden hoşnuttu, görünümü de hemen hemen aynıydı: Yine siyahlar giymişti ama bu kez üstünde beyaz, sade bir bluz vardı. Benimle dengi gibi iletişim kurarak, kısa bir süre sonra denetimli serbestlikten yararlanan mahkûmlara hizmet veren yurttan ayrılıp kendi dairesine taşınmayı planladığını anlattı, yeniden internet bağlatmak ve belediyeye vergi kaydı açtırmak gibi işlerle uğraşırken yaşadığı ufak tefek pürüzlerden söz etti. Çantasını karıştırıp köpek gezdirici olarak reklamını yapmak için hazırladığı el ilanını gösterdi. İlanın üzerinde siyah mürekkeple çizilmiş sevimli bir desen vardı: Gülümseyen çelimsiz bir kadın figürü kendisini peşleri sıra yolda sürükleyen

yarım düzine iri köpeğin tasmaını var gücüyle tutuyordu. Çizimine iltifat ederken bile el ilanını işlediği suç ve Dr. W'nin evcil hayvanına zarar verme girişimi hakkında öğrendiklerimle bağdaştırmakta zorlandım.

Kesin bir değerlendirme yaparak riskinin sürüp sürmediğini belirlemek için geçmiş hakkında daha çok şey öğrenmek, kendisini kendi sözcükleriyle anlattığını duymak istiyordum. Ama bu ilk seansı onun yönlendirmesine izin verdim, o da lafı dallandırıp budaklandırarak mutfağında yapmak istediği değişiklikleri anlatıp havadan söz etti. “Bu sabah yürürken nergis gördüm.” İkimiz de gülümsedik, İngilizlerin kışın artık sona ermiş olabileceğini hissettiklerinde duydukları cılız sevincin şifresiydi bu. “Bahçeyle uğraşmayı sever misin?” diye sordum. “Ay yok,” dedi hemen, “o babamın alanıdır, benim değil.” Az vakitimiz kaldığını biliyordum ama oradan devam etmek istedim. “Babana benzer misin?” Belki çok ileri gitmiştim, çok erken davranmıştım, Lydia biraz irkildi. “Benzediğimizi söyleyemem, hayır.” Seansın sonunda yeterince iyi bir iletişim kurduğumuza hissediyordum ama onu başlangıçta tanıdığımdan daha fazla tanıımıyordum.

Tekrar buluşmayı kararlaştırdık, çıkması için kapıyı açtım. Tam çıkacakken döndü. “Ha, sizi internette araştırdığımı söyleyecektim.” Başımı salladım, şaşırmamıştım. Bir uzmanla görüşen çoğu kişi öncesinde internette araştırma yapar, bunun da kötü bir anlamı yoktur. Çoğu kişi gibi dijital güvenliğime dikkat ederim, dijital ayak izimi asgari ve olağan düzeyde tutmaya çalışırım. Lydia’nın geçmişi düşünüldüğünde bir ölçüde temkinli olmaya devam edecektim ama ondan yana kendimi tehlikede hissetmiyordum çünkü benimle bir bağı yoktu. Beni tamamlanması gereken bir görev gibi görüyordu ya da en azından ben öyle düşünüyordum. “Şimdilik hoşça kalın,” diye seslenerek sırtı dimdik, başı yukarıda yürüyüp gitti. Aklıma “kontrol” sözcüğü geldi. Konuşmayı baştan sona o yönlendirmişti: tasmayı sınıksız tutan köpek gezdirici.

Özellikle Dr. W'ye babasını kaybetmesinin ardından bağlandığı göz önüne alındığında, çocukluğunu Lydia'dan dinlemenin ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Çocukluk bağlanmalarının yetişkinlik ilişkilerindeki önemi üzerine yaptığım derin araştırmalardan söz etmiştim; dolayısıyla ısrarlı takip üzerine çalışan birkaç önemli araştırmacının, takip davranışını erken yaşlardaki toksik bağlanmanın bir göstergesi saydığını öğrenince şaşırmadım. O araştırmacılardan biri olan Amerikalı adli psikiyatrist J. Reid Meloy, FBI'yla çalışmış ve 1990'larda ısrarlı takip faillerindeki bağlanma tarzlarına dair birtakım incelemeler yayımlamıştı⁴ ve o zamandan bu yana yapılan çeşitli araştırmalar, neredeyse bütün ısrarlı takip faillerinin geçmişlerinde genel nüfustan, hatta diğer şiddet faillerinden beklenebileceğin çok daha fazla oranda ebeveynleriyle güvensiz bağlanma yattığını gösteriyordu.

Lydia'nın babasını kaybetmesinden kaynaklanan çözülmemiş stres şikâyetiyle Dr. W'ye gidişini düşündüm: Bu durum diğer çözülmemiş kayıplara dair anılarını tetiklemiş olabilirdi. Kanımca Dr. W'nin duygusal bir düzenleyici rolü üstlenerek, yaşadığı stresi onun yerine kontrol etmesini istemişti. Bu durum romantik bir ilişkide dağınık ve saplantılı bir bağlanma geliştirmeye benzer; (ebeveyniniz olmayan) bir partnerden size kendinizi her zaman güvende, tehlikeden uzakta ve mutlu hissettirmesini beklemeniz mantık dışıdır. Partner o beklentiye karşılamakta ister istemez başarısız olacaktır ve dağınık bağlanan birey, beklentisi karşılanmadığında incinir ve korkar ki bu da kontrol etme davranışlarına, hatta düşmanlığa varabilir. İşte o noktada partner genelde ayrılmaya karar verir ama ayrılma kararı terk edilme ve reddediliş olarak yorumlanarak öfke, düşmanlık, bazen de şiddet doğurur. Veriler kontrolcü partnerlerinden ayrılmaya çalışanların, genellikle en çok ayrılma anında risk altında olduğunu göstermekteydi ve eğer yaşananlar konusunda haklıysam bence bu, Lydia'nın Dr. W'yi birlikte yürüttükleri çalışmanın

bittiği konusundaki ısrarından sonra takip etmeye başlamasını açıklayabilirdi.

Bu tarz bir bağlanma dayakçı erkekler ile kurbanları arasında da görülür,⁵ ancak failin davranışında kadınları ve çocukları evin erkeğinin malı olarak gören kültürel söylemlerin de etkisi vardır. Böyle tavırlar “toksik erkeklik” kavramının merkezinde yer alır; bir erkek olarak “kimse bana hayır diyemez” inancı da buna dahildir. Yakın tarihli üzücü bir örnek olarak Avusturyalı profesyonel rugby oyuncusu Rowan Baxter’ın ayrıldığı karısını ve çocuklarını tehdit etmesi, ardından da peşlerine düşmesi verilebilir. İzlerini bulunca içinde oldukları arabanın üstüne benzin döküp ateşe vermiştir. Yangını söndürmek için yardıma koşanları püskürtmüş, ailesi feci bir biçimde can verirken Rowan Baxter bir bıçak çıkarıp kendini öldürmüştür. Bize akıllamaz görünse de Rowan Baxter’ın kafasında eylemlerinin makul mantık çerçevesinde olduğuna eminim: Eşi ve çocukları “onundu” ve o onlarsız yaşayamıyorsa onlar da onsuz yaşamamalıydı. Toksik erkeklikler kadar toksik kadınlıklar da vardır ama şiddet bağlamında özellikle bu “kendinde sahip olmaya hak görme” kavramı risklidir.

Güvensiz bağlanmanın kaotik sonuçlarına dair psikolojik açıklamalar, her iki cinsiyette de şiddete bahane bulmayı amaçlamaz ama bir failin amacını anlayıp risk yönetimi ve müdahale stratejileri geliştireceksek o psikolojik açıklamalar hayati önem taşır. Belirttiğim üzere, erken çocukluk bağlanmaları objektifinden bakınca suç davranışının anlamının odağa çok daha kolay girdiğini giderek daha iyi anlıyorum. Bu durum özellikle iltiras ve aşk suçları için geçerlidir; bu bağlantı son yıllarda kadın ısrarlı takip failleriyle bağlantısı açısından epey araştırılmıştır.⁶

Anlaşılan Lydia kendi yasını ve acısını haklı çıkarmak için Dr. W tarafından istismara uğradığına dair bir öykü uydurmuştu: “Kendimi bu kadar kötü hissettiğime göre, o beni istismar etmiş olmalı, bunun için de cezalandırılmalı.” Lydia’yla yapacağım bir sonraki seansa hazırlanırken, Dr. W’nin notlarına

dayanan, duruşmadan kalma psikiyatri raporlarını okudum. Görünüşe göre babasının ölümünden sonra ergenlik yıllarına ait anıların hücumuna uğrayan Lydia, Dr. W'ye babasının cinsel istismarına uğradığını açıklamıştı. Daha önce bundan kimseye söz etmemişti, sırrını Dr. W'ye açmasının tek nedeni ise durmadan gördüğü kâbuslardı. Çok sevdiği babasıyla yaşadığı bu istismar ilişkisini yeniden anlatmanın acısı, Lydia'nın zihninde babası ile terapisti arasında derin bir duygusal karmaşa yaşanmasını tetiklemiş olabilir.

Bir sonraki seansa geldiğinde, Lydia'yla aile ilişkileri hakkında konuşacaktım. Çocukluğu hakkında birtakım standart sorulara başvurmak istiyordum ama ben sormaya başlayınca yüzü asıldı. "Ne alakası var?" Hastalarım sık sık açıklamak zorunda kaldığım gibi, Lydia'ya da yaşamdaki ilk deneyimlerin yetişkin ilişkilerini ve davranışını etkilediğini, o yüzden de insanlara şimdi yardım etmek için geçmişi anlamanın önemli olduğunu anlattım. Lydia başını sallayarak onayladı ama biraz dalgın bir hali vardı. Bu kez seansa geldiğinde her zamanki zarif el çantası yerine büyük, deri bir evrak çantası taşıdığı dikkatimi çekmişti. Çantasını bir şey söylemeden sandalyesinin altına sokuşturmuştu ama konuyu üstelememeye ve önümüzdeki işe odaklanmaya karar verdim.

Lydia'nın çocukluğu hakkında birkaç genel soruyla başladım: Nerede doğmuştu, ailesi nasıldı, nerede yaşarlardı... Yanıtları haşın sayılabilecek kadar kısaydı. Yaşı ilerlemiş bir çiftin tek çocuğuydu; annesi ev hanımı, babası ise avukattı. Bir İngiliz kasabasında büyümüş, okulda başarılı bir öğrenci olmuş ve baba mesleğini seçerek eşya ve sözleşme hukuku alanında uzmanlaşmıştı. Babasıyla ilişkisini beş sözcükle tanımlamasını, her sözcüğü de bir anıyla ilişkilendirmesini istedim. Mesela, ben babamla olan ilişkiyi "sevgi dolu" diye tanımlayabilirdim, anı olarak da akşam karanlıkta eve yürümek zorunda kalmayayım diye beni piyano derslerinden almaya

gelişini ve geldiğini görünce, açılmış kollarına doğru koşuşu-mu anlatabilirdim.

Lydia sorum karşısında afallamış gibi ydi, birkaç dakika konuşmadan oturduk. Olağandışı bir durum yoktu. Yeni bir  dev söz konusuydu, biraz düşünmesi gerekebilirdi. O noktaya kadar kendini iyi ifade etmişti, o yüzden bocalamasının uzun süreceğini sanmıyordum. Ama sessizlik koyulaşıp uzadı. Lydia'nın arkasındaki pencereden dışarıya bakıp gökyüzünün kararmasını izleyerek bekledim. Sonunda konuşmaya başladım: "Biliyorum, biraz zor gelebilir..." Ama elini kaldırarak beni susturdu. "Durun. Düşünüyorum." Biraz daha bekledim. Derin bir nefes alıp konuştu: "Kusura bakmayın, yok. Aklıma hiçbir sözcük gelmiyor. Yani, her bakımdan m kemm l bir babaydı. Ailemizin geçimini sağlardı. Gerçekten m kemm l bir adamdı." "O 'm kemm l' sözcüğüyle eşleştirebileceğin herhangi bir anın var mı?" Lydia kaşlarını çattı ve yanıt vermedi.

Sessizlik yine uzayınca rahatsız olmaya başladım. Bağlanma terminolojisine göre Lydia'nın yanıtları "baştan savma" ve ilgisizdi, duygulara değinmekten "ka ınıyordu" ve sorularımın anlamsız olduğunu ima ediyordu. Nedense aramızda soğuk r zg rlar estiğini sezdim, görüşmemiz artık rahat geçmiyordu. Ayrıca kendimi tetikte hissetmeye başladım ki hiçbir adli psikiyatrist bu hisleri görmezden gelmez. Aldığımız eğitim sayesinde, ister Marcus gibi hastalarla defalarca yaşadığım sinirlenme olsun, isterse Zahra vakasında anlattığım gibi sempati olsun odada hissettiğimiz her duygunun vakayla bağlantılı olduğunu anlarız. O an hissettiğim şey içimi kemiren bir korkuydu. Koridorda kimse var mı diye kapıdaki panelden dışarı bir bakış attım; her zaman, hatta hastanenin kapalı alanlarında değilken bile kemerimde taşıdığım alarımın yeni farkına varmıştım. Lydia'da bu değişime yol açacak ne söylemiştim, yoksa kafamda mı kuruyordum?

Kulak tırmalayıcı, gürültülü bir  kırt  ukurt sesi düşüncelerimi b l verdi. Lydia oturduğu yerde iki büklüm evrak

çantasının üzerine eğilmiş, metal tokaları açıyordu. İçinde ne vardı? Silah mı? Kaygı düzeyim artarken, Lydia oflaya pufloya çantadan içine tıka basa kâğıt doldurulmuş, şişkin bir klasör çıkardı. Klasörü kucağına koyup açtı. Biraz rahatladım ama sonra açtığı kâğıtların üstünde matbu harfler değil, yoğun bir el yazısı gördüm. Tersten bakarken bile metnin altı çizili cümlelerle, çok sayıda ünlem işaretiyle ve vurgu yapmak için kullanılmış büyük harflerle dolu olduğunu görebiliyordum; o kâğıtlarda bir şeylerin son derece ters gittiğini düşündürtecek bir taşkınlık havası vardı.

Yeniden konuşmaya başladığında, Lydia'nın sesi değişmiş gibiydi. Daha soğuk, daha enerjik bir sesle, astıyla konuşan bir üst tonuyla konuşuyordu. “Bir noktayı açıklığa kavuşturayım, Dr. Adshead, şunu iyi anlayın: Konunun babamla hiçbir ilgisi yok. Sorularınızdan hoşlanmadım, hatta açıkçası münasebetsiz ve amatörce buldum. Bugün sizinle başka bir şey konuşmak istiyorum ve ciddi bir adli hatanın kurbanı olduğumu anlamanız gerekiyor.” Ağzımın kuruduğunu hissettim ama açıklamayı sürdürmesi için teşvik ettim. “İddia makamının tam olarak nerede yalan söylediğini ve sözde ‘kurbanımla..’ –kurban sözcüğünü adeta tükürür gibi söylemişti– “...bir olup haksız yere düzmece bir suçtan hüküm giymeme yol açtığını size gösterebilirim.”

Lydia aniden kibarlar jargonundan çıkıp kısa ve öz hukuk diline geçmişti; bu değişim bana hararetle karalanmış o notlar kadar endişe verici göründü. Şimdi yüksek bir enerjiyle notları karıştırıp aradığı sayfayı bulmaya çalışıyordu. Klasörün klipsini açıp elle çizilmiş bir akış diyagramı çıkardı, farklı kısaltmalar ve renk kodlu işaretlemeler içeren çeşitli kutucukların arasında iç içe geçmiş karmaşık çizgiler ve oklar vardı. Sanki mahkemede jüriye adli kanıt sunuyormuş gibi, kâğıdı bana göstermek için havaya kaldırıp parmağını kutucuktan kutucuğa gezdirerek kurduğu “mantığı” anlattı. Gülünç denebilecek bir sahne, diye düşündüm; köpek gezdiricisi olmuş sözleşme avukatı, ceza avukatı rolüne bürünmüştü. Ama Lydia son derece ciddiydi.

“Dr. W’nin seri cinsel suçlar işlediğini, beni ve şimdilik bildiğim kadarıyla durumdan haberi olmayan dört kadın hastayı daha ağına düşürdüğünü size kanıtlayacağım. Mahkûmiyet kararımı temyiz edeceğim ve Dr. W’nin ağır cinsel saldırı suçuyla suçlanmasını sağlayacağım. Ayrıca...” Bir an diyagrama bakıp kendi el yazısını çözmeye çalıştıktan sonra kararlı bir şekilde lafını tamamladı: “İddia makamının benim davamı destekleyecek delilleri kasten gizlediğini şüpheye mahal bırakmayacak şekilde kanıtlayacağım.” Pat! Söylediklerini vurgulamak için avucunu sertçe dosyaya indirdi. Tepki vermemeye çalışsam da irkildiğimi hissettim.

Birkaç kez nefes almam gerekti. Gerçeklikten kopmuş görünüyordu, söyledikleri hakkındaki düşüncelerimi iyi karşılayacak bir ruh halinde olmadığını da biliyordum. O yüzden en iyisinin kendi kafamdakilere bağlı kalmak olacağına karar verdim. Kafamın karıştığını söyledim. “Cezaevindeki ilk karşılaşmamızda yaptığının yanlış olduğunu bildiğini söylemiştin, değil mi? Ayrıca geçmiş i kapatıp yaşamına devam etmen gerektiğini fark etmiş ve bizden destek istemiştin. Ben mi yanlış anladım?” Sanki tuhaf davranan benmişim gibi, alnını buruşturup kuşkulu kuşkulu yüzüme baktı. “Elbette destek istiyorum. Yeniden avukatlığa dönebilmek için mahkûmiyet kararımı temyiz ederken sizin yardımınıza ihtiyacım var. Yani, burada kurban benim. Hem saldırının hem de asılsız yalanların kurbanı olup hapis yatmak zorunda kalan benim, göremiyor musunuz? Çok saçma! Dr. W terapiye ihtiyaç duyan, savunmasız kadınları ağına düşüren bir *tecavüzçüdür*. Mideniz bulanmıyor mu? Bana karşı *acımasız, kötü ve kabaydı*, bense onun işlediği suçları polisin ve dünyanın dikkatine sunmaktan başka bir şey yapmadım.” Aca ba sorduğum sorular Lydia’nın zihnindeki bir şalteri mi attırdı, diye düşünmeye başladım. Sıraladığı sıfatlar babasını özetliyor olabiliirdi. Duraksadı. “Beni dinliyor musunuz?” Yanıtımı beklemedi. “Göremiyor musunuz, Doktor, acı çeken benim. Sizinle benim, ikimizin yan yana durması gerek.” Görünüşe göre,

biz derken bizden yalnızca yozlaşmış bir sisteme karşı silaha sarılacak iş arkadaşları olarak değil, aynı zamanda kız kardeşlik bağlamında söz ediyordu: Ataerkilliğe birlikte başkaldırmak bize düşüyordu.

Dikkatli ve hızlı düşünmeliydim. Eğer kendini bir suçlu olarak görmüyorsa veya başkalarının onu nasıl gördüğünü algılayamıyorsa akıl sağlığı denetimli serbestlik ekibinin düşündüğü kadar yerinde olmayabilirdi. Öte yandan, cezaevine uyum sağladığı ve hiçbir ruh hastalığı belirtisi göstermediği söylenmişti. İlk başlarda Lydia'nın gözetim memuru Jane ile yaptığım telefon görüşmesini anımsadım; ısrarlı takibin "Lydia" gibi bir kadın için tuhaf bir suç olduğunu düşündüğünden söz etmişti. Zahra'da da kaçırdığım türden bir tehlike işaretiydi bu; böyle normallik varsayımları her zaman incelemeye değerdir çünkü başka bir gerçekliği gizlemeye hizmet ediyor olabilirler. Ayrıca cezaevindeki ilk buluşmamızda Lydia'nın geçmişteki intihar duygularına mavi gökten geçip giden bulutlar misali, konuyla hiç ilgisi yokmuş gibi, şöyle bir değindiğini de hatırlıyordum. Bana öyle geliyordu ki biz Lydia'ya yardım etmeye can atan uzmanlar, tıpkı Dr. W gibi, Lydia'nın zihninde kendini savunmasız veya muhtaç hissettiğinde ortaya çıkabilen kaos ve tehlike işaretlerini kaçırmıştık. İyi hali bir maskeydi, istediği zaman takıp çıkarabileceği bir persona idi.

Dr. W. hakkında sıraladığı iddiaların teker teker üzerinden geçtik, hepsini de "Doğru" diye kestirip attı. Lydia'nın ceza avukatı performansını yansıtırçasına, sanki ben savcı rolü üstlenmiştim, o ise sanık sandalyesindeydi. "Şunu açıklığa kavuşturalım, Lydia, Dr. W'yi her gün arayıp yüzlerce mesaj atarak görüşmek için yalvardığına ve onu sevdiğini söylediğine dair mahkemeye sunulan delilleri kabul etmiyor musun?" Lydia küçümser bir ifadeyle yüzüme baktı. "Yalan. Hepsi beni susturmaya çalışmak, doğruları söyledim diye beni cezalandırmak için uydurulmuş yalanlar. Göremiyor musunuz?" Daha sohbet havasında konuşmayı denedim ama tüm mahkeme kayıtlarını

okumuş biri olarak detayları biliyorken hiç kolay değildi. “Peki, arabasına zarar vermedin mi, köpeği yesin diye çürük et bırakmadın mı? Ben mi yanlış biliyorum? Mala zarar verme suçundan hüküm giymedin mi?”

“Of, Doktor. Bakın. Göremiyor musunuz? Polis hiçbir şekilde harekete geçmediği için o şeyleri yaptım ben. ‘Mala zarar’ vermedim, arabasının kapısına anahtarla minicik bir çizik attım, o kadar. Biraz aptalcaydı ama kesinlikle tutuklanmama veya cezaevine yollanmama değmezdi. Kimse zarar görmedi, değil mi?” Söylediklerini düşünüyormuşum ve önyargılı yaklaşmıyormuşum gibi görüldüğümü umarak, başımı sallamaya çalıştım. “İşe de yaradı! Polis sonunda beni dikkate aldı, ben de o zaman her şeyi detaylarıyla anlatma fırsatı buldum sonunda: Beni nasıl baştan çıkardığını, en kötü günümde güvenimi kazandığını, sonra da tıpkı diğerlerine yaptığı gibi benden faydalandığını anlattım.” Pek inandırıcı olmayan bir “Evet...” çıktı ağzımdan, Lydia hemen araya girdi. “Alın işte. Asıl kurban bendim. Üstelik hiçbir şey yapmadılar. En azından ona yapmadılar.”

Mantıksız davranan biriyle mantık çerçevesi içinde uzlaşmayı denemem gerektiğini biliyordum ama herkesçe bilinen bir gerçeği belirtmem gerekiyordu: “Dr. W polis soruşturmasından geçmişti diye biliyorum. Aleyhinde hiçbir delil bulunamamıştı.” Lydia boş ver dercesine elini salladı. “Düzmece. Klasik bir adalet ihlali. Üstelik bakın, o hâlâ dışarıda ve kliniğine her şeyden habersiz gelen kadınlar için bir tehdit oluşturuyor. Hiçbir şey olmamış gibi işine devam edip, güya ‘Ailelere ve Bireylere Yas ve Kayıp Danışmanlığı’ sunuyor.” Cezaevinden çıkar çıkmaz, beni araştırdığı gibi, Dr. W’yi de internetten araştırmıştı demek. Ama sormama fırsat vermeden, sanki bana çok önemli bir gizli görev talimatı veriyormuş gibi sesini özellikle alçaltarak devam etti: “Herkes işin içinde, Doktor, hâlâ göremiyor musunuz? Polisi, avukatları, yargıcı; herkes! Hatta eminim, gözetim memurum bile. Hepsi bana karşı. Biliyorum. Yüzüme

bakıp yaptıklarını itiraf etmeli ve cezasını çekmeli. Ben yalnızca...” Sanki gözyaşlarına boğulacakmış gibi sesi çatladı ama ağlamıyordu, öfkeliydi. “Ben yalnızca o kadar bunalımdayken benden yararlandığı için ona benden özür diletsinler istiyorum. Kimse bana yardım etmiyor! Hiç etmediler.” Ses tonunun acıklı sözlerine uymadığı dikkatimi çekmişti, yaralandığını ifade ederken sözlerinde duygusallık veya içtenlikten eser yoktu ve odada hâlâ soğuk, tuhaf bir hava vardı, ne yapacağımı şaşırmıştım. Konuyu değiştirmek için benden yardım istemesine döndüm. Nazıkçe yasal bir yetkimin olmadığını belirttim, sonuçta ben bir doktordum. “Sana yardım edecek ne yapabilirim ki?” Arkasına yaslanıp kollarını kavuşturarak, potansiyelim olup olmadığını değerlendiriyormuş gibi gözlerini yüzüme dikti. “İnternette hakkınızda yazılan her şeyi okudum.” Lafı nereye vardıracağını hiç kestiremiyordum. “Cinsel avcılarla* çalıştığınızı biliyorum. İşin uzmanısınız. Onlar hakkında yazılar yazmış, seminerler vermişsiniz. Her şeyi görmüşsünüz. Temyizim için tanıklık ederek Dr. W’nin de onlardan biri olduğunu doğrulamanızı, onun bana saldırdığını, bana inandığınızı ve benim yanımda olduğunuzu söylemenizi istiyorum.”

Sonunda anlaşılmıştı. Lydia’nın oyununda yardımcı oyuncu rolüne ya da en azından figüranlığa seçiliyordum. Mantık çerçevesinde konuşmanın artık imkânsız olduğunu anladım. Başka bir şey söylersem kontrolünü tamamen kaybedebilirdi. Acaba içinde silah var mıdır, diye düşünerek bakışlarımı yine açık evrak çantasına kaydırdım. Dr. W’nin kim bilir ne kadar korktuğunu az da olsa anlamıştım. Kaygı düşünme yetimi altüst etmişti, kendiminkiyle birlikte Lydia’nın paranoyasını da yansıttırıyor olabilirdim. Konuyu kapatıp telefonun başına geçmeliydim.

“Lydia, bugünlük burada bırakabilir miyiz? Bana anlattıklarını etraflıca düşünmem gerek. Bunları Jane’e de anlatır mısın?” Lydia şişkin klasörünü şak diye kapatıp yeniden evrak

* İstismarcı bir tutum göstererek birisiyle cinsel yakınlaşma amaçlayan kişi. (e.n.)

çantasına tıktırmaya koyuldu. Benden yana hayal kırıklığına uğradığı belliydi. “Jane mi? Jane de beni hapse atan o yoz makinedeki çarklardan biri, başka bir şey değil. O yüzden size geldim. Bana yardım edebileceğinizi düşündüm. Neden söz ettiğimi biliyorsunuz, anlıyorsunuz. Anladığınızı biliyorum!” Çıkırtı çukurt sesleri eşliğinde o meşum çanta sonunda kapandı ve biraz rahatlardım. Lydia elini uzatıp hafifçe koluma dokununca ağlayacak sandım. “Lütfen yardım edin. Burada kurban benim, Dr. Adshead. Sorun bende değil, onda. Biz... gerçeği ortaya çıkarmalıyız. Gelecekte onun feci istismarına ve insafsızlığına uğrayabilecek diğer tüm kadınları kurtarmalıyız.”

Çarpıtılmış düşünce tarzını ben dahil, tutuklandığı andan itibaren görüştüğü tüm uzmanlardan saklamayı başarmış olması son derece endişe vericiydi. Öte yandan, duruşması sırasında iddia makamı için Lydia’yı muayene eden psikiyatristler bazı kaygılarını dile getirmişlerdi. Ne yazık ki Lydia’nın her zamanki normal tavırları ve cezaevinde göze çarpan iyi halinin ıslah olmuş bir suçluya işaret ettiği düşünülmüştü: Bu da insan her ne kadar aldığı eğitim sayesinde görünen yüzeyin altına bakmayı ve risklere karşı duyarlı olmayı öğrense de dış görünüşün ne kadar aldatıcı olabileceğine dair bir başka örnektir. Lydia’nın monokrom yüzünün ardında “gerçek renklerinin” gizlendiğini, iç dünyasında capcanlı paranoya, hırs ve öfke hisleriyle dolu, zengin bir duygusal yaşam bulunduğunu kavramayı başaramamıştım. Artık Dr. W’nin Lydia’dan yana gerçekten tehlike içinde olabileceğini düşünüyordum.

Lydia’nın başarılı performansı, ruh hastalıklarının bazen gözümüzün önünde gizlenmeyi başarabilen bir bukalemun olabileceğini hatırlatan, önemli bir uyarıydı. Tutuklandığı andan beri ilk fırsatta takıntı nesnesine geri dönmeyi planlamıştı anlaşılan. Dr. W’nin onu istememesinin veya suçlamalarıyla onu iki yıllığına hapse yollamış olmasının bir önemi yoktu; Lydia’nın sanrıları çok derinlere kök salmıştı. Büyük olasılıkla çok geçmeden düşman sıfatıyla da olsa Dr. W ile yeniden

bağlantı kurmanın yollarını arayacaktı. Alışıldageldik çıkış rep-liği “şimdilik hoşça kalın”ı kullanmak yerine buyurganca, “Siz bir düşünün, Dr. Adshead,” diyerek çıkıp gidince derin bir oh çektim. O gözden kaybolur kaybolmaz, Dr. W’nin bir internet sitesi olup olmadığını ve sitede adresinin bulunup bulunmadığını öğrenmek için internete girdim. Lydia ile yaşadıklarını düşünerek önlem almak istemiş olacak, sitesinde adres yerine iletişim formu vardı. Lydia’nın gözetim memuru Jane’i aradım, karşılıklı üzüntümüzü ve endişemizi paylaştık. Jane bir eylem planı çıkarmak için meslektaşlarına ve polise danışacağını söyledi. O esnada Lydia’nın evde hırsla dosyalarını karıştırıp notlar aldığını, klavyenin başında hüsrarla Dr. W’yi bulmak için interneti taradığını gözümün önüne getirdim.

Sonradan Lydia’nın Dr. W’nin bir toplum sağlığı merkezinde yer alan eski muayenehanesine gittiğini duyacaktım. Bankodaki genç kadın Dr. W’yle görüşmek istediğini söyleyen sıradan görünümlü, orta yaşlı hanıma doktorun aylar önce ayrıldığını söylemişti. Lydia yalan söylediğini iddia ederek sekreteri itip geçmiş ve eskiden Dr. W’nin muayenehanesi olan odanın kapısını açmıştı. Odayı boş bulunca deliye dönmüş, veryansın etmeye başlayarak görevliyi doktoru saklamakla ve onun sevgilisi olmakla suçlamıştı. Gözü dönen Lydia cam bir vazoyu kırıp mobilyaları altüst etmeye ve raflardaki kitapları yırtmaya başlarken, korkuya kapılan kadın kendini tuvalete kapatarak polisi aramıştı.

Polis çabucak gelmiş, Lydia’yı tutuklamıştı. Yerel psikiyatri servisi hızlıca bir değerlendirme yaparak, Lydia’nın akut bir psikoz durumunda olduğuna karar vermişti. Ertesi gün işe gelip Lydia’nın gözaltına alındığını duyunca, büyük bir rahatlama yaşadığımı söylemem gerek. Lydia’nın sinir krizi geçirdiğini duymak ne kadar üzücü ve endişe verici olsa da uzmanların Dr. W’ye veya ailesine bir zarar gelmeden, hızla harekete geçmesi, iyi bir sonuçtu. Bölgenin nöbetçi adli psikiyatristi, Dr. W’ye yönelik geçmişteki tehditleri nedeniyle Lydia’nın riskini

değerlendirdiğinde, tahliye şartlarını ihlal ettiği için cezaevine geri çağrılmasındansa güvenli bir psikiyatri hastanesinde gözetim altında tutulması gerektiğini düşünmüştü. Güvenli bir hastanede en azından terapi alma şansı olacaktı; gerçi terapinin işe yarayıp yaramayacağından emin değildim.

Israrlı takip failleri hakkında daha çok şey öğrendikçe, takıntılarının katılığı, bilinçlerindeki o “kayanın” ağırlığı ve hareket-sizliği karşısında daha çok şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Lydia gibi kişiler asla sahip olmadıkları bir şey için mücadele ettikleri, özenle yaratılmış paralel bir evrende yaşarlar. Onları psikolojik açıdan sağır olarak kabul etmek gerektiğini düşünüyorum çünkü ret yanıtını duyamazlar. “Ben evliyim, seninle asla beraber olmam,” veya “Seni etrafımda görmek istemiyorum,” gibi sade bir ifade, kulaklarını duymazdan gelmek üzere açan birine zor gelecektir.

Lydia’nın, çözülmemiş stresini ve kederini kendinden uzak tutmak için sanrısını sonsuza dek sürdürebileceğini düşünüyordum. Ne yazık ki eylemlerinin anlamını keşfetmesine yardım edecek bir terapi sürecinden yararlanabileceğini de, ölmüş babasının ona yaptıkları için asla özür dileyemeyeceği gerçeğini kabulleneceğini de sanmıyordum. Bir gün yaptıklarının olası sonuçlarının ve gelecek yaşamını nasıl etkilediğinin bilincine varırsa intihar etmek isteyebilirdi. Paradoks şuydu: Lydia’nın kendini onun haklı, diğer herkesin haksız olduğuna dünyayı ikna etmenin bir yolunu bulması gereken, “mükemmel bir adamın” kızı, kibar ve işinin ehli bir uzman olarak gördüğü o hayal âleminde kalması, daha güvenli sayılabilirdi.

Benim gibi, okur da Lydia’nın öyküsünün ve kaybedebileceklerinden fazlasını kaybetmesinin acısını hissedebilir. Lydia ile o kısa etkileşiminin üzerinden on yıldan fazla zaman geçti, muhtemelen hâlâ güvenli bir hastanededir ve şimdiki yaşam öyküsü olan komplo teorisine kendini kaptırmış, notlar alıp renk kodlu diyagramlar çizmekle meşguldür.

SHARON

“Bugün benimle görüşmeye geldiğin için teşekkür ederim, sana Sharon diyebilir miyim?” Cep telefonundan başını kaldırmadı. “Fark etmez.” Ona karşı şimdiden çelişkili duygular beslediğimin bilincindeydim: sempati, sinir ve üzüntü. Genç kızlıkla kadınlığın birbirine üstün gelmeye çalıştığı bir yaşta, on dokuzundaydı ve bebeklik çağındaki oğlunun velayetini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. “Öncelikle ne yapacağımızı açıklayarak başlamak... Sharon?” Sharon’ın tepesine, siyah saç köklerinin arasındaki zikzaklı ayrım yerine konuşuyordum. “Biliyorum, sana biraz zor gelebilir ama birlikte ne yapmamız gerektiğini açıklayabilmem için telefonunu elinden bırakabilir misin?” Yerel bir toplum sağlığı merkezindeydik; bulunduğumuz odayı zaman zaman üstlendiğim medikolegal vakalara karışan kişilerle görüşmek için kullanıyordum genelde. Odayı başka terapistler de kullanıyordu; dolayısıyla rahat koltukları, lambalı birkaç sehpa ve olmazsa olmaz mendil kutularıyla standart bir dekora sahipti. Soluk yeşil duvarlarda çerçevelenmiş birkaç sakinleştirici resim, sandalyemin tam karşısında da NHS binalarındaki çoğu saatin aksine zamanı doğru gösteren bir saat vardı.

Anlattığım üzere, 2013’te Broadmoor’dan ayrıldıktan sonra adli psikiyatrisklik yapmaya devam ederek kadın cezaevleri ve denetimli serbestlik hizmetlerinde farklı ruh sağlığı ekiplerine danışmanlık yaptım ama diğer ailevi uyumsuzlukların yanı sıra, çocukların korunması ve bakımıyla da ilgilenen aile mahkemesine psikiyatrik değerlendirmeler yapmak için programımda her zaman yer açmaya çalıştım. Benden Sharon’ı değerlendirmem istenmişti ama Sharon’ın kendi isteğiyle gelmediği açıktı.

Dümdüz turuncumsu sarı saçlarla örtülü ay biçimli yüzünü buruşturmuş, kaşlarını çatmıştı, sesi de alçak ve aksiydi. “Ne kadar sürecek?” Abartılı abartılı içini çekti ama en azından telefonunu elinden bıraktı. Benim de içimi çekesim geldi.

Durum epey ciddiydi. On üç aylık oğlu Thomas süt çocukluğu döneminde kimsenin açıklayamadığı gizemli bir hastalığa tutulmuştu. Sharon çözüm bulmak için sağlık çalışanlarıyla işbirliği yapmaya yanaşmamış, aksine hata yaptıklarını söyleyerek onları suçlamıştı. Tavırları giderek o kadar agresifleşmiş ve onunla işbirliği yapmak o kadar imkânsız hale gelmişti ki sonunda sosyal hizmetler Thomas’ın Sharon’ın bakımı altında güvende olmayabileceğinden endişelenmişti. Bakım kararı, yani Thomas’ın geçici olarak devlet korumasına alınması için mahkemeye başvurulmuştu. Aile mahkemesi, Thomas’ın tekrar annesinin yanına verilmesinin güvenli olup olmadığına karar vermek için Sharon’ın psikiyatrik bir değerlendirmeden geçmesini istemişti. Ceza mahkemelerinin aksine aile mahkemeleri ortada bir zarar görme riski varsa suç delili oluşmasını beklemez; çocuğun güvenliği ön plandadır ve devlet, en küçük vatandaşlarını korumak için hemen harekete geçer.

Sharon’a görevimizin kapsamını anlatmaya çalışarak, burada herhangi bir karar vermek veya taraf tutmak için bulunmadığımı vurguladım. “Benim işim tarafsız bir şekilde, mahkemenin olayları senin açıdan görmesine yardım...” Ama Sharon hemen araya girdi: “Ben burada olmak istemiyorum, bilirsiniz. Kim ne derse desin iyi bir anneyim ben. Sosyal hizmetler ömrümün yarısında ensemdeydi, peki ne halta yaradılar? Thomas’a gayet güzel bakabiliyorum. Sorun o doktorlarda. Ne laf dinlerler ne ilgilenirler; hiçbir şey yapmazlar!” Sharon’ın yükselen sesinde bir korku tınısı duydum: “Şimdi de kalkmış resmen çocuğumu istismar ettiğimi söylüyorlar, değil mi? Onu elimden alıyorlar! Ben iyi bir anneyim, en azından kendi anneme zerre kadar benzemediğim kesin. Suç o doktorlarda, bende değil.” Arkasına yaslandı, gözlerinin dolduğunu görebiliyordum. Mendil

kutusunu önüne ittirdim, burnunu silerken boğuk bir sesle, “Teşekkürler,” dediğini duydum.

Telefonuna mesaj geldi, hemen yanıt yazmaya koyuldu. “Sharon?” Telefonu elinden kapıp ulaşamayacağı bir yere kaldırmamak için kendimi zor tuttum. “Thomas’la ilgili olabilir diye açık tutuyorum. Titreşime alayım.” Bir nevi ateşkes öneriyordu, seve seve kabul ettim. “Peki, bu görüşmeye tam olarak ne sebep oldu?” diye sordum. Homurdanarak tavana baktı. O sabah, sanki benimle yüz yüze gelmeyerek –veya birlikte yapmamız gerekenlerle yüzleşmeyerek– süreci küçümseydiğini belli edermiş gibi, gelir gelmez kendini koltuğa atmış, bacaklarını bir kolçaktan aşağı sarkıtmıştı. Bu agresiflik gösterisinin kendini küçük ve savunmasız hissetmesine karşılık bir savunma olduğunu düşündüm. Sharon aile mahkemesi ve sosyal hizmetlerden oluşan şeytani Golyat’la karşı karşıya kalmış genç Davut, “dadı devletin” habis müdahalesinin bir kurbanıydı. “Küçücük oğlum hastalandı. Hastalığı gerçekten çok uzun sürdü. Yardım etmeye çalıştım ama doktorlar tam bir pislikti. Ben şikâyet edince de öç almak için sosyal hizmetlere yalan söylediler. O kadar.” Biraz not aldım, ardından Sharon’a baktım. “Öç mü aldılar? Ne demek istiyorsun?”

“Pöf. Benden –ya da Thomas’tan– hoşlanmadılar çünkü foyalarını ortaya çıkardım, tamam mı? Gerisini biliyorsunuz zaten.” Yenmiş tırnaklarını ağzına götürüp başparmağının etrafındaki eti kemirdi. Cesaretim kırılmamıştı, biraz farkındalık gösterdiğini düşünüyordum. Sağlık ekibinin ona ısınmadığı konusunda muhtemelen haklıydı. Yeniden not alırken, boynunu uzatıp görmeye çalıştığını fark ettim. Not defterimi ona doğru çevirdim. “Okumanda bir sakınca yok.” Koltuğunda toparlanıp normal oturma pozisyonuna geçti ve kaşlarını çatarak kargacık burgacık yazımı çözmeye çalıştı. “Sanmıştım ki... deli doktorlarına anlattığımız her şeyin tamamen aramızda

* Dadı Devleti: bir hükümetin veya politikalarının aşırı koruyucu olması ya da kişisel tercihlere gereğinden fazla müdahale etmesini ifade eden terim. (e.n.)

kalması gerekmiyor muydu?” Mahkemenin Sharon’ın bakış açısını daha iyi anlayabilmesi için konuştuklarımızı bilmeleri gerektiğini anlattım, o yüzden her şeyi harfiyen kaydetmem gerekiyordu. “Peki,” dedi kuşkulu bir sesle. Kolçağın üstünde düşecekmiş gibi duran akıllı telefonundan esinlendim. “Senin öykünün herhangi bir filtre veya *photoshop* kullanmadan, net bir fotoğrafını çekmem gerekiyor. Anlıyor musun?” Gözlerini devirdi ama anlamış gibi başını salladı.

Avukatıyla konuşup gönderdikleri dava dosyalarını okuduğum için konunun ana hatlarını biliyordum. Sharon Batı Londra’nın banliyösündeki sosyal konutlarda oturan, bekâr bir anneydi. İki ebeveyni de ölmüştü: Annesini henüz küçükken trafik kazasında, babasını ise birkaç yıl sonra hastalıktan kaybetmişti. Bunun üzerine on üç yaşından itibaren devlet korumasına alınmıştı ve beş yıl sonra koruma sisteminden çıkarılır çıkarılmaz hamile kalmıştı. Gördüğüm belgelerde bebeğin babasına dair hiçbir detay yoktu ama belgelerin arasındaki tıbbi kayıtlar hamileliğin ve doğumun normal geçtiğini gösteriyordu.

Sharon oğlunun doğumundan sonraki bir ay içinde bebeğinin sağlığıyla ilgili birtakım endişelerinden dolayı, kimi zaman haftada iki üç seferi bulan sıklıklarda, aile hekiminin muayenehanesine gidip gelmeye başlamıştı. İlk kez ebeveyn olanların, özellikle yanlarında aileleri yoksa aile hekimlerini ve hemşirelerini soru yağmuruna tutmaları olağandışı değildir ama her seferinde Thomas’ın sağlığının yerinde olduğu ortaya çıkıyordu. Boyu ve kilosu ortalamanın çok üzerindeydi, üstelik annesinin anlattığı semptomların hiçbiri muayenede saptanmıyordu. Doğumdan sonra Sharon’ın evine bir hemşire gönderilmiş, emzirme ve diğer konularla ilgili yararlı broşürler verilmiş, anne-bebek gruplarına nasıl katılacağıyla ilgili önerilerde bulunulmuştu. Ama bunlar yeterli gelmemişti; Sharon oğlunu düzenli aralıklarla farklı hastanelerin acil servislerine götürerek, devam eden endişelerine yanıtlar bulmaya çalışmıştı. Birtakım endişe verici ve acil müdahale isteyen semptomlar anlatıyordu;

bir hemşire Sharon'ın ağladığını ve “çaresizlik” içinde olduğunu kaydetmişti. Ama farklı hastanelerdeki çeşitli hekimler herhangi bir sorun saptayamamışlardı: Bebeğin sağlığı hep yerinde görünüyordu.

Bir gece geç saatlerde Sharon, yaklaşık yirmi haftalık Thomas'ı yüksek ateş şikâyeti ve “sepsis olabileceği” şüphesiyle acil servise getirmişti. Başka doktorların “böbreklerinde bir sorun” saptadığını belirtmiş ve eve gelen hemşirenin semptomlar sürerse idrar numunesi almasını önerdiğini iddia ederek, nöbetçi asistan doktora Thomas'a ait olduğunu söylediği idrar numunesini vermişti. Numune parlak kırmızıydı. Bebeğe ileri tetkikler yapıldıktan sonra vakayı değerlendirmek üzere çağrılan uzman çocuk doktoru, böbrek taramasının temiz olduğunu, bebeğin de huzurlu görüldüğünü kaydetmişti. Yeni bir idrar numunesi alınmış ve kan görülmemişti; “*perplexing presentation*” diye not düşülmüştü.

Çocuk doktoru aile hekimine telefon açıp Sharon'ın orayı sık sık ziyaret ettiğini ve acil serviste kaç kere yanlış alarma yol açtığını öğrenince, vakanın çocuk koruma sorumlusu tarafından değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştü. Çocuk koruma sorumlusu, savunmasız hastalar için gerektiğinde sosyal hizmetlerle temasa geçmek gibi birtakım koruma prosedürleri uygulamakla görevlendirilmiş bir hastane çalışanıdır. Domino taşları birbiri ardına düşmüştü: Çocuk koruma soruşturması açılmış, yerel yönetim devreye girmiş, çocuğun koruma altına alınması için aile mahkemesinde adli süreç başlatılmış ve Thomas geçici olarak koruyucu aile yanına verilmişti. Annesi psikiyatrik değerlendirmeden geçerken, Thomas'ın çıkarlarını mahkeme tarafından atanan bir vasi temsil edecekti.

* Dilimizde henüz karşılığı bulunmayan, özellikle pediatride “anlatılan hasta öyküsünün elde edilen bulgularla örtüşmediği ve dolayısıyla çocuğun ebeveyni veya bakıcısı tarafından bilerek veya bilmeyerek abartılan hastalık durumları yahut söz konusu kişilerin (nadir vakalarda) çocuğu kasten hastalandırdıkları ihtimaline işaret eden” bir terim. (e.n.)

O tarihte on yılı aşkın bir süredir aile mahkemelerinde görülen davalar için rapor hazırlıyordum ve o sürenin bir kısmında da hâlâ Broadmoor'da çalışıyordum. İş, riskle ilişkisi bakımından erken dönem çocukluk gelişimine giderek artan ilgime dayanıyordu ama tıbbi çocuk istismarıyla ilgili araştırmalarım aslında yıllar önce, adli psikiyatrist olmamdan kısa bir süre sonra başlamıştı; kısmen kendi annelik deneyimim ve anneliğin zihnimde yarattığı değişim beni buna teşvik etmişti. Pek çok kadın gibi, ben de annelik içgüdülerinin ışık gibi düğmesine basılınca açılmadığını anladım ve annelikte her zaman huzur bulmadım. İşimde, hastalarımın ilgi gösterirken yetkin biri olmaya alışmıştım, evdeyse kimi zaman kendimi yetersiz buluyordum, bu da beni kaygılandırıyordu.

Annelik kaygısının aşırı davranışlara yol açan türünün nedenleri hakkında daha çok şey öğrenmek istiyordum, o yüzden birkaç meslektaşımınla birlikte zor olduğu kadar aydınlatıcı bir araştırmaya giriştik. Araştırmamız sırasında, 1980'lerde gerçekleşen bir çocuk koruma soruşturmasına ait bazı rahatsız edici gizli güvenlik kamerası kayıtlarına erişim sağladık: Kayıtlarda, hastanede çocuklarının solunumunu durdururken suçüstü yakalanan bir grup anne vardı. İzlemesi kolay değildi ama o videolar adli psikiyatristlerin şiddet faillerini iş üstünde görmeleri için ender bir fırsat sunuyordu. Kadınların çoğunda şiddet için risk faktörleri açısından bir "bisiklet kilidi" yoktu ve elleriyle bebeklerinin ağzını ve burnunu kapattıkları an dışında, yeryüzünün en ilgili anneleri gibi görünüyorlardı. Böyle kadınlar ile şiddet failleri arasındaki ortak paydanın, çocukluk istismarı, ihmal ve kayıplarının yüksek oranlarda görüldüğü erken dönem bağlanma örüntüleri olduğu sonucuna vardık.¹

O zamandan beri o kadınlara benzeyen, Sharon gibi birçok anne daha gördüm. Üzerinde çalıştığım her vaka kendine özgüydü, insani açıdan zengindi ve hepsinin acıklı birer öyküsü vardı. Anlaşıldığı üzere kadınların hepsi çocuklarının hastalıklarıyla ilgili öyküler uyduruyordu veya bilfiil çocuklarını hasta

edip hastalık nedeni konusunda yalan söylüyorlardı. Aynı zamanda kendi psikolojik görüş hatlarının dışında kalıyormuş gibi, çocuklarına zarar veriyor olabilecekleri fikri karşısında şaşkına dönüyorlardı. Hemen hemen hepsi tekrar tekrar aynı şeyi söylüyordu: “Yalnızca bir şeylerin ters gittiğini” hissetmişlerdi. Bu olağandışı ebeveyn davranışı genellikle Vekâleten Hastalık veya *Munchausen by Proxy* sendromu adıyla bilinir. Mevcut resmî terim, “bir çocuğun suni veya uydurma hastalıklara sahip olmasına yol açan tıbbi çocuk istismarı”dır. 1950’lerde İngiliz Doktor Richard Asher tarafından konan Munchausen adı ise ortalıkta dolaşarak kendisi hakkında hayalî öyküler anlatan Baron von Munchausen adlı kurgusal karakterden gelir. Asher söz konusu terimi hastalıkları hakkında yanlış veya abartılı beyanlarda bulunan hastaları için kullanmıştır. Akabinde insanların aynı şeyi “vekâleten” çocuklarıyla (veya bakımından sorumlu oldukları başka savunmasız insanlarla) da yapabildiği anlaşıncaya, vekâleten hastalık terimi yaygınlık kazanmıştır.

Durum genellikle bir bakım verenin (on vakanın dokuzunda annenin), sağlık çalışanlarına çocuğunun hasta olmadığı halde hasta olduğunu bildirmesine, semptomlar hakkında yalan söylemesine veya semptomları abartmasına dayanır. En ağır vakalarda genellikle beş yaşından küçük çocuklar rol oynar; bunun nedeniyse kuşkusuz o yaştaki çocukların ebeveynlerine itiraz edemeyecek veya karşı çıkamayacak olmalarıdır. Aile hekimleri ve çocuk doktorları ebeveynlerin bu tarz beyanlarını olduğu gibi kabul etmek zorundadır, hatta aldıkları eğitim de böyle yapmalarını gerektirir, dolayısıyla gerçeğin ortaya çıkması biraz zaman alabilir. Böyle anneler, Sharon gibi farklı doktorlara ve farklı hastanelere başvurarak, farklı semptomlar bildirebilirler. Sonunda annelerin çocuklardaki semptomları uydurduğu ya da o semptomlara veya yaralara yol açtığı anlaşıncaya, sosyal hizmetlere haber verilir.

Kimi anneler kendilerini yiğitçe çocuklarının haklarını savunmaya çalışan, kaygılı ama cesur bakım verenler olarak göste-

rir. Kimi ise talepkâr ve suçlayıcıdır, ısrarla doktorların yanıldığını, çocuğun tahlillerinin normal olmadığını ve daha fazlasının yapılması gerektiğini öne sürer, hep yeni ve daha iyi tetkikler talep eder. Bazıları kendilerini sağlık sistemine savaş açmış cengâverler olarak göstermek için sosyal medyayı kullanır. Çocuk iyileşse bile yeniden gelip bambaşka semptomlar bildiren anneler vardır; böylece döngü yeniden başlar ve uzmanlardan biri kuşkulanıp durumu araştırana kadar, devam eder. Ama o kadar aldatmaca varken birinin kuşkullanması aylar, hatta yıllar alabilir.

Tıbbi çocuk istismarı, bugün hâlâ terimin ilk kullanılmaya başlandığı zamanlardaki kadar tartışmalıdır ve Amerika'nın Ay'a gidişini sorgulayanların coşkusuyla olgunun kesin olarak kanıtlanıp kanıtlanamayacağını veya sistematik kadın düşmanlığıyla bağlantılı olup olmadığını sorgulayanların ya da fikri başlı başına abes bulanların eleştirilerine maruz kalmaktadır. Herhangi bir kültürün, annelerin çocuklarına zarar vereceğini kabullenmesi zordur ama nadir de olsa bunun gerçekleştiğini gösterecek kadar nitelikli veri vardır. Asıl rakamların ne olduğu ise ayrı bir konudur çünkü istismarın diğer türlerinde de gördüğümüz üzere, bu tarz verileri toplamak ve doğrulamak zordur. 1990'larda İngiltere'de yürütülen bir araştırmada yılda ortalama elli vaka saptanmıştır,² daha yakın bir tarihte ABD'de yapılan değerlendirmeler ise benzer biçimde genel nüfusa oranla düşük vaka sayısına işaret eder.³

En çok endişe yaratan, mevcut bir fiziksel sağlık sorunu olan bir çocuğun bilfiil hasta edildiği vakalardır. Her branştan çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanının bu konuda anlatacak bir korku hikâyesi vardır: çocuğunun damar yoluna gaita karıştıran anne, hayat kurtaracak ilaçları veya oksijen desteğini kesen ya da bozan anne, engelli oğlunun bacaklarında “nedeni anlaşılmayan” hematomlar oluşturmak için fındık başlı çekiç kullanan anne... Bu tarz davranışlar yaygın olmamakla birlikte, çocuk koruma uzmanları potansiyel işaretleri fark edip tepki vermeye alışkıntır. Aldıkları eğitim sayesinde söz konusu davranışın ileri

seviyelere varabileceğini de bilirler. Belli belirsiz semptomlar gösteren Thomas gibi bir bebeğin, gereksiz tıbbi müdahale ve aşırı kaygılı ebeveynlik kaynaklı riskler dışında, ciddi bir tehlikeye maruz kalma riski düşükken, sağlık durumu bir süreliğine iyi olabilir. Ama gerekli gördüğü tıbbi ilgiyi alamamak, anneyi veya bakım vereni, fevri davranarak daha ciddi semptomlar oluşturmaya itebilir. Sharon'ın Thomas ile geçmişi ve giderek artan hastane ziyaretleri bu sebeple sosyal hizmetleri harekete geçmek zorunda bırakmıştı.

Sharon sosyal hizmetlerin işe karışmasını hoş karşılamamış, oğluna dokunmalarına veya onunla yalnız görüşmelerine karşı çıkarak ya da son dakikada randevuları iptal ederek, zorluk çıkarıp işlerini yapmalarına engel olmuştu. Özellikle çocuk koruma alanında en zorlu ön cephe hizmetlerinden olan sosyal hizmetler, paha biçilmez ama değeri bilinmeyen bir iştir. Cezaevi hizmetinde olduğu kadar genel sağlık hizmetinde de gördüğüm kadarıyla, sosyal hizmetler çalışanları aşırı yoğun ve kaynakları yetersiz bir bürokrasi içinde çalışıyorlar, o yüzden zaman zaman hatalar yapılabiliyor. Eğer bu durum çocuk istismarı vakalarının gözden kaçırılmasına veya yanlış yorumlanmasına yol açarsa medyada yankı uyandırmaları ve günah keçisi ilan edilmeleri kaçınılmazdır. Aile mahkemelerinin böylesine hayati bir rol oynamasının bir nedeni de budur: Çocukların çıkarı kadar ebeveynlerin de çıkarını korurlar ve her dava tüm delillerin yakından incelenmesini gerektirir. Deneyimlerime göre aile mahkemeleri bu konuda çok titizdir, gereken her türlü bağımsız görüşe başvururlar: Bir yargıcın aynı davada ondan fazla farklı uzmanı dinlemesi duyulmamış şey değildir.

Sharon ile seansımızın sonuna yaklaşırken, çocukluğu hakkında hiçbir şey bilmediğimi fark ettim ki bu durumda erken dönem bağlanma sürecinde yaşadığı olası sorunları araştırmazdım. Sosyal hizmetler kayıtları çoğu zaman yaşam öykülerinden değil, listelerden oluştuğundan, Sharon'la ilgili başlıca veriler oğlu ve oğlunun sağlığıyla ilgiliydi, onun geçmişine dair

neredeys e hiçbir Şey yoktu. Ölmüş anne babasını sordum ama sorumu yanıtlamadı. “Konuyla ne alakası var? Bakın, benim tek ihtiyacım, yargıca iyi bir anne olduğumu söylemeniz!” Sharon gidince, farkında olmadan iyi bir anne olma ihtiyacı duymasıyla ilgili önemli bir Şey söylediğini düşündüm. Bence Sharon bir ihtiyaç katmanından daha söz ediyordu: Yetişkin olmak için oğluna ihtiyacı vardı. Thomas olmasa Sharon yeniden hüsrana uğramış, mutsuz ve muhtemelen oldukça ürkek bir kız çocuğuna dönüşecekti.

Görüşmemizden kısa bir süre sonra raporumu sundum. Birleşik Krallık 2014 Çocuk ve Aile Yasası’na göre, çocukların koruma altına alınmasıyla ilgili adli süreç yirmi altı hafta içinde tamamlanmak zorundadır; geçmişte, biriken işler ve ertelemeler yüzünden söz konusu adli süreç ortalama en az bir yıl sürerdi ki bu da elbette kabul edilebilir bir Şey değildir. Sharon’ın aşırı kaygıdan mustarip olduğu, başka bir ruhsal hastalığı bulunmadığı sonucuna vardım ve mümkünse terapi almasını önerdim. Böyle bir yardımı kabul etmeye yanaşırsa bence kaygısını yenme şansı vardı. Söz konusu öneride bulunurken körü körüne iyimserlik yapmıyordum: Sharon gibi kadınların fikirlerini iyi yönde değiştirdikleri vakalar görmüştüm.

Sharon’ı bir kez daha göreceğimi sanmıyordum, benim için öykünün sonu diye düşünmüştüm. Oysa yalnızca ilk bölümün sonuydu. On altı ay sonra adli yardım avukatları bana e-posta atarak, Sharon’la yeniden görüşmemi rica ettiler. Son görüşmemizden sonra, Sharon izni olmadığı halde oğlunu koruyucu ailenin yanından almaya kalkışmıştı. Bu arada alkol ve uyuşturucu kullanımı da artmıştı. Aile mahkemesi sonunda Thomas’ın evlatlık verilmesi gerektiğine kani olmuştu: Bu karara yalnızca son çare olarak başvurulur, demek ki yargıç Sharon’dan daimi olarak ayrılmasının “çocuğun çıkarı için en iyisi” olacağını düşünmüştü. Avukatının söylediğine göre, Sharon mahkeme kararından sonra iyice çığırından çıkmıştı. Dönem dönem sokaklarda yaşıyordu ve metamfetamin bağımlısı

olduğu düşünülüyordu ama tedavi olmayı veya barınma yardımını almayı reddediyordu. Bir yıl kadar önce hem polis hem de yerel bağımlılık ekibinin iyi tanıdığı, kendi yaşlarında Jake adında genç bir adamla tanışmış, sevgili olmuştu. Tekrar hamile kalınca, onu doğum öncesi kliniğine kaydeden ebe, Thomas ile geçmiş ve madde kullanımı yüzünden, bir de Sharon'ın gözündeki ve kollarındaki morlukları gördüğü için sosyal hizmetlerle temasa geçmişti. Öykünün korktuğum gibi sonuçlanacağını biliyordum. Elbette sosyal hizmetler bebeği doğar doğmaz devlet korumasına almayı planlıyordu.

Söz konusu süreç kesinlikle Birleşik Krallık'a özgü değildir, teşkilatlı bir hukuk sistemi bulunan çoğu ülkede madde kullanımı, fiziksel istismar ve ihmal varlığı durumunda ebeveynlik haklarını sonlandırmakla ilgili benzer yasalar vardır.⁴ Aile alanında haklar ile riskler arasında bir denge kurmak basit bir iş değildir, o yüzden özellikle ABD'de annelik hakları savunucuları yurttaşlık özgürlüklerinin ihlal edilmesine giderek daha çok karşı çıkmaktadır. Bir çocuğu bu şekilde ebeveyninden ayırmak, Birleşik Krallık'ta olağan bir prosedür değildir ama çocuk koruma mevzuatı bağlamında hukuki açıdan desteklenir ve yalnızca çocuğun güvenliğinden gerçekten endişe ediliyorsa başvuru bir çaredir. Karar genellikle aylar öncesinden alınır, anne (ve sürece dahilse baba) durumun tamamen farkındadır ve bir avukat tarafından temsil edilir, dolayısıyla sonuç kimse için sürpriz olmaz. Ama Sharon'ın davasına bakan sosyal hizmet ekibi bu ayrılığın kolay olmayacağını tahmin ediyordu, nitekim haklıydılar. Genellikle avukatları ileride velayeti geri almak istiyorlarsa işbirliği yapmalarını öğütlediği için çoğu ebeveyn bu koşullar altında kendini tutmayı başarır, oysa oğulları doğum servisinden alınırken, Sharon ile Jake'in zapt edilmesi gerekmişti.

Yargıç, geçmiş yüzünden Sharon'ın ruh sağlığının yeniden değerlendirilmesini istiyordu, bu nedenle onunla tekrar görüşme talimatı aldım. Notları okurken son görüşmemizden

bu yana Sharon'ın herhangi bir yardım veya terapi almadığını üzülerək gördüm. Şaşırmadım çünkü bu bilindik bir açmazdı: Yerel ruh sağlığı servisi Sharon'a müdahale edemezdi çünkü teşhis edilen ciddi bir ruh hastalığı yoktu, anne ruh sağlığı uzmanları ise Sharon'a ancak halen bir bebeğe bakıyor olsaydı yardım edebileceklerini söylüyorlardı. Londra'nın birkaç ilçesinde Sharon gibi hastalara yönelik özel terapi grupları olduğunu biliyordum, yıllar önce ben de böyle bir grup kurmuş, grup terapilerinin ne kadar işe yarayabileceğini görmüştüm. Ama bu seçenek de Sharon'a uygun değildi.

Böyle vakalarda uygun sağlık hizmetinin sağlanamaması, en az iki nedenden ötürü son derece sinir bozucu ve hüsrancıdır: Birincisi, genel anlamda suç işleme çerçevesinde bakıldığında, en çok yararlanabilecek kişilerin çoğu zaman en basit tedaviye bile ulaşamaması adil değildir. Tedavi edilebilecek sorunları ve ileride daha fazla çocuk doğurma ihtimali bulunan Sharon gibi gençlerin vakalarında bu durum özellikle can sıkıcıdır. Bu arada, cezaevindekiler başta olmak üzere diğer istismarcılara verdikleri zararlar yüzleşsinler diye düzenli olarak müdahaleler teklif edilir, hatta Ian ve Lydia vakalarında değindiğim üzere, denetimli serbestlikten yararlanmak istiyorlarsa tedavi programlarına katılmaları beklenir. Peki, aynı fırsat çocukları devlet tarafından alınan istismarcı annelere neden sunulmuyor? Oysa böyle tedavi programları, çocukların devlet korumasına alınmasıyla ilgili başlatılan adli süreçlerin ayrılmaz bir parçası olabilirdi. Belki de söz konusu durum annelerin "iyi" olmasının fazlasıyla üstünde duran bir kültürün, kötü anneler yokmuş gibi davranmasından ibarettir.

İkincisi, eğer ihtiyaç duyduğu ilgiyi ve tedaviyi görmezse Sharon'ın defalarca plansız bir şekilde, rasgele hamile kalacağına kesin gözüyle bakıyordum. Doğurduğu bebekler yine aynı riske maruz kalacak, mahkeme müdahalesi travması tekrar tekrar yaşanacaktı. Sharon bu konudaki tek örnek olmayacaktı: Çocukların annelerinden alındığı tüm davaların beşte biri,

tekrarlayan adli süreçlerdir ve çocukları “tekrar alınan” pek çok anne de kendi çocukluğunu devlet korumasında geçirmiştir.⁵ Bir yerel yönetimin, riskli görülmeye devam ettiği için aynı kadının dokuz çocuğunu aldığını biliyorum. Annenin istemesi halinde gerçekleşecek bir terapi süreci ve muhtemelen uzun vadeli bir doğum kontrol yöntemi sayesinde hem o kadının ve çocuklarının yaşadığı trajediden hem de vergi mükelleflerinin parasının ve mahkemenin zamanının aptalca harcanmasından kaçınılabilirdi ama yardım imkânı sağlanmadı. Neyse ki şimdi PAUSE adlı olağanüstü bir hayır kurumu var ve 2013’te Londra’da kurulan bu kurum, çocukları devlet korumasına alınan kadınları destekleme konusundaki önemli eksiklikleri kapatıyor.⁶ Yıllar içinde kapsamını genişletti ama henüz her yerden ulaşmak mümkün değil.

Sharon ikinci buluşmamız için odama daldığında ağlamaklı, dalgın veya ergen tavırları içinde değildi; öfkeliydi. Teklif edilince oturmaya yanaşmadı, hüsrânını dışavurmaya can atarak, küçük odada volta atmaya koyuldu. “Boktan bir polis devletin de yaşıyoruz sanki, piçler... Herkes bize karşı!” Boynuna kadar kızarmıştı, gözleri de öfkeyle parlıyordu. “Jake, bizi yıpratmaya çalışıyorlar, diyor; karşı koymamız gerek. Bize yardım etmelisiniz. Avukatlarım yardım edeceğinizi söyledi.” Kaşlarımı kaldırdım ama yorum yapmamayı tercih ettim. Soru sorarak karşılık verdim: “Jake bebek konusunda ne hissediyor?” Sharon aniden oturdu. Telefonunu her zamanki gibi elinden bırakmadığını gördüm ama bana odaklanmıştı, öfkesi hâlâ burnundaydı. “Jake’in bebeği istemediğini mi düşünüyorsunuz? Onu bizden aldıklarında perişan oldu. Halini görmeliydiniz, birini öldürecek sandım.” Yalnızca baba olacağı için heyecanlanıp heyecanlanmadığını, fırsat bulsa oğlunu yetiştirmeye yardım etmek isteyip istemeyeceğini merak ettiğimi söyledim. “Çok sevindi,” dedi hızlıca. “Havalara uçtu. Jake kalabalık, İrlandalı bir aileden geliyor, ufak çocuklarla arası çok iyidir, annesini falan da çok

sever.” Sharon anne olursa Jake’in onu da seveceğini düşünmüştü belki. Bu hataya düşen ilk kadın değildi.

Avukatı Sharon’ın işbirliği yapmak istediğini söylemişti, oysa Sharon hâlâ sorularımı yanıtlamaya yanaşmıyordu; daha çok son görüşmemizde olduğu gibi, ona yalan söyleyen “işe yaramaz” sağlık çalışanlarına ve çeşitli memurlara sayıp sövmekle meşguldü. Yeni bebeklerinin adını ne koyduklarını sorunca, Sharon bir an açılacaktı gibi oldu. Hemen yanıt vermedi ama elinin tersiyle gözlerini kuruladı. Ardından oyalanmak için telefonundan mesaj gönderip sorumu unutmuş gibi davrandı. Büyük bir hüznün ve umutsuzluk dalgasının üzerime çöktüğünü hissettim.

“Sharon? Bana bebeğin adını söylemek ister misin?” diye sordum alçak sesle. Charlotte’unki gibi öyküleri ve insanın kendine veya bir başkasına ad seçmesinin ne kadar önemli olduğu hakkında öğrendiklerimi düşünüyordum. “Neyse ne,” dedi kaba bir şekilde. “Burası lanet bir polis devleti işte, biliyorsunuz. Ortada hiçbir neden yokken insanın bebeğini elinden alıyorlar.” Gözleri kuruydu, sakinleşmişti ve öfkesi kişisel olmaktan çıkmıştı: Bu korkunç şey “başka bir insanın bebeğinin”, adını bile yüksek sesle söyleyemediği bir çocuğun başına gelmişti. Belki de oğlunu bir daha hiç görememe ihtimaline karşılık kendini korumaya çalışıyordu. “Jake, hepsinin büyük bir komplo olduğunu söylüyor,” dedi. “Mücadele ettiğimiz için bizden nefret ettiklerini söylüyor.”

Şimdi Jake’le yaşarken kendini güvende hissedip hissetmediğini sordum. Sözcükler ağzımdan daha yeni çıkmıştı ki, Sharon lafımı keserek “onların” bana ne anlattığını, Jake’in ona zarar vermesi veya vurması “falan filan” hakkında “ne haltlar uydurduklarını” sordu. İstemiyorsa bu konu hakkında konuşmak zorunda olmadığımı söyledim, Sharon ise adeta yüzüme tükürürcesine konuştu: “Hepsi palavra. Tek kelimesine bile inanmayın.” Ortamı yumuşatma zamanının geldiğini düşünerek, biraz mola vermesini önerdim. “Evet,” diye homurdandı.

Tam ayağa kalkıp çıkması için odamın kapısını açacakken, Sharon'ın aslında ne demek istediğini fark ettim: “Kesinlikle biraz molaya ihtiyacım var, ikimizin de var. Ben de Jake de tüm bu insanlardan, tüm sorularınızdan ve tüm bu saçmalıktan çok yorulduk. O bizim bebeğimiz, kimseye vermeyiz. Onu geri alacağız! Kendi daireme... Yani, kendi dairemize falan kavuşacağız. Bebeğimizi geri alırsak kurul bize güzel bir apartman dairesi verecekmiş, Jake öyle diyor. Bunu not edin. Onlara söyleyin. Benim tek ihtiyacım bir daire!” İşaretparmağını not defterime doğru salladı. “Haydi, yazsanıza.”

İstedini yaptım, umutları ve planları hakkında söylediği her sözcüğü raporuma dahil ettim. O görüşmeden, Sharon için anne olarak görülme mücadelesinin, o adsız bebekle ilişki kurmak kadar önemli olduğunu düşünerek çıktım. Çocuklarını kaybetmenin Sharon'a anneliğin getirdiği sosyal kimliği kaybetmek kadar acı vermediği hissine kapılmışım. Söz konusu kimliğin pek çok avantajı vardır: Sharon'ın ima ettiği üzere barınma yardımı gibi pratik şeylerin yanı sıra, ev ve toplum yaşamında şişkin bir karna veya bir pusete duyulan kültürel sempati de cabasıdır. O yüksekten konuşmalarının ve küfürlerinin altında akıllı biriydi Sharon: Anneliğin statü kazandırdığını biliyordu. O statüye daha önce kavuşmuştu, şimdi yine istiyordu. Sharon'ın kendi annesiyle yaşadığı deneyimle ilgili merakım daha da artmıştı ama ne kadar çabaladıysam da Sharon bu konuyla ilgili hiçbir soruyu yanıtlamaya yanaşmadı; zorlayamazdım. Raporumu yazıp yeniden Sharon'ın ona yardım edebilecek yetkinlikte birinden terapi almasını önerirken üzüntüm hâlâ sürüyordu. Mahkemede bana ihtiyaç duyulacağına veya müzakerelerinin sonucunu duyacağıma ihtimal vermiyordum, nitekim düşündüğüm gibi oldu.

Üç yıl sonra telefonum çaldığında, arayan avukatın adını daha önce nerede duyduğumu hatırlamak için hafızamı zorlamam gerekti. Derken jeton düştü: Sharon'ın adli yardım avukatıydı,

müvekkiliyle bir kez daha görüşmemi istiyordu. Sharon üçüncü kez hamileydi ve yine aile mahkemesiyle karşı karşıyaydı. Sosyal hizmetler yine doğumdan önce bir bakım kararı çıkarmak için mahkemeye başvurmayı düşünüyordu ama Sharon bu kez doğduktan sonra bebeğinin onda kalmasına izin verilmesini istiyordu. Telefonda derin derin içimi çektiğimi gizleyemedim ama avukat hevesle araya girdi: “Sharon çok yol kat etti, Dr. Adshead.” Kibarca, “Eminim öyledir,” diye mırıldandım ama ses tonum o kadar kuşkuluydu ki ikimiz de güldük. Bu davada avukatın Kaplan Tigger, benimse Eeyore olduğumu söyledim, şakalaştık ama yakamı bırakmadı ve Sharon’la daha önce iki kez görüştüğüm için kıyaslama yapacak bir referans noktasına sahip olduğum düşünülürse uzman görüşümün yargıç için ne kadar önemli olacağından dem vurdu. Kaplan Tigger’ın söylediğine göre herkes, yani sosyal hizmetler, vasi ve yargıç Sharon’ın iyiye gittiğini düşünüyordu ama mahkeme bana “Gördüğümüz değişime güvenebilir miyiz?” diye sormak istiyordu. Mahkemeye yardım etmek isterdim, ayrıca itiraf edeyim, diğerlerinin gözlemlediği o değişimi ben de merak etmiştim.

Sharon üçüncü kez muayenehaneme geldiğinde beş aylık hamileydi. Kesinlikle fiziksel bir değişim vardı, bazı kadınların yaşadığı o efsanevi ikinci *trimester* “ışılmasıyla” parlıyordu: Cildi daha sağlıklı görünüyordu, artık doğal halinde olan kahverengi saçları ise gür ve parlaktı. Sharon’ı muayenehaneme kendi yaşlarında, sevimli bir genç bıraktı ve adının Simon olduğunu söyleyerek bana kendini tanıttıktan sonra, Sharon’ı sevgiyle öpüp işimiz bitince onu almaya geleceğini söyledi. Sharon tokalaşmak için elini uzatarak tekrar görüşmeyi kabul ettiğim için bana teşekkür etti. Fiziksel değişiminden bile daha dikkate değer bir değişimdi bu. Aklımı okumuş gibiydi. “Kalıbımı basarım, beni tekrar göreceğinizi düşünmemişsinizdir. Ama bu sefer biraz daha farklıyım, değil mi?” Gerçekten de öyle, dedim. Son görüşmemizde çok kızgın olduğunu hatırladığımı da ekledim. Başıyla onaylayarak kederli kederli gülümsedi. “Evet, onun

için kusura bakmayın... Üçte keramet vardır, derler.” Ardından kulağa biraz önceden hazırlanmış ama yine de içten gelen bir konuşma yaptı. Mahkeme onu tekrar değerlendirmemi istediği için minnettar olduğunu söyleyerek, yargıç onlara bu bebekle bir şans versin diye, durumun ne kadar değiştiğini anlatmak istedi. Konuşurken, elini sanki bebeği yerinde tutmak istermiş gibi hamile karnının üstüne koyduğunu gördüm. Bakışlarımı izledi. “Ya, bu sabah hareket ettiğini hissettim, minik tekmeler attı. Belki tekrar yapar.” Hamile bir kadın bizimle böyle özel bir şeyi paylaştığında hepimizin yapacağı gibi, gülümsedim. O an geçmişini unutup ona yakınlık duymak kolaydı. Ardından ciddileşen bir yüzle başını kaldırıp bana baktı. “Herkesin neden bu kadar endişelendiğini gerçekten anlıyorum.”

Sonraki birkaç saat boyunca konuşurken dikkatimi en çok, hatta görünümündeki ve tavrındaki değişimlerden bile çok, konuşma dilindeki farklılıklar çekti. Konuşmasında doğallık ve tutarlılık vardı, üstelik hiç küfür yoktu. Bu bağlamda tutarlılık süslü edebiyat anlamına gelmez; düşünmeye dayalı, anlam taşıyan bir iletişimi niteler. Asistanlara sıklıkla verdiğim bir örnek var: Birkaç aile üyesini öldürmüş bir adam, konuyla ilgili ilk konuşmamızda bana, “Korkunç bir yanlış anlaşılma oldu,” demişti. Adamın cümlesi kendi içinde zarif ve iyi kurulmuş bir cümle olsa da o şartlar altında kulak tırmalayıcı ve tuhaftı; anlatacak tutarlı bir öyküsü bulunmayan ve farklı bir gerçeklikte yaşayan bir adamın sözleriydi.

Sharon artık geçmişine bakabiliyor, diğer insanların onun görüşüne karşıt bir görüşe sahip olmaya hakkı olduğunu kabul edebiliyordu. Çarpık gerçeklik ve inkâr halinden çıkarak, mizah ve pişmanlık gibi duyguların da yer aldığı, daha “canlı” bir ruh haline büründüğü açıktı. Son çocuğu üzerindeki haklarını kaybetmesi ile bu hamileliği arasında büyük bir gelişme yaşandığını öğrenince şaşırmadım: Sharon terapi bekleyenler listesinde en üst sıraya çıkmayı sonunda başarmıştı. Aile hekiminiz sizi NHS kapsamında psikolojik terapiye yönlendirebilir,

bir değerlendirmeden geçtikten sonra bekleme listesine kaydedilirsiniz. Bir terapistle görüşmek için iki yıl beklemeniz işten bile değildir ki bu da bedensel sağlık hizmetlerindeki bekleme listeleri kadar kamuoyu tepkisi çekmese bile zarara yol açabilecek, tehlikeli bir durumdur. Küresel ekonomik krizin akabinde ön cephe hizmetlerinden kesinti yapılmasının ardından terapi bekleme süreleri daha çok uzamıştı; Sharon için talihsiz bir zamanlamaydı. Ama meslek yaşamımın büyük bir kısmı boyunca böyle bir sorun vardı; aradaki fark ise NHS yeniden yapılandırılmadan ve her alanda iş dünyasının kuralları uygulanmaya başlamadan önce, ruh sağlığı servislerini yöneten sağlık çalışanlarının (muhasibecilerden farklı olarak) daha fazla esnekliğe sahip olmasıydı. Hassas veya acil olduğuna hükmedilen vakalarda katı kuyruk sistemlerini atlayabiliyorduk, ayrıca daha fazla klinisyenimiz vardı ve çoğu son derece deneyimliydi. İlk yıllarımda birlikte çalıştığım, toplum sağlığı merkezlerindeki terapi kliniklerini desteklemek üzere iş başına getirilmiş, yarı-emekli durumdaki bazı yetenekli uzmanları hatırlıyorum. Bugünse “verimlilik standartları” (başka bir deyişle “maliyeti çok daha az olan, daha genç ve daha eğitimsiz terapistler”) bunu imkânsız kılıyor.

Sonunda katıldığı anneler grubu, Sharon’ın bağlı bulunduğu yerel ruh sağlığı merkezi tarafından kurulmuştu ve duyduğum kadarıyla yıllar önce yönettiğim gruba çok benziyordu. Bu haber beni çok mutlu etti, biraz daha anlatmaya teşvik ettim. Sosyal hizmet uzmanı grup terapisinde yer açılacağına dair “müjdeyi” ilk verdiğinde, başta ne beklemesi gerektiğini bilmediği için gitmeye pek hevesli olmadığını itiraf etti. Ama o sosyal hizmet uzmanı, Lisa, “Beni gerçekten anladı,” dedi Sharon; ilk kez kendisine yardım etmeye çalışan bir uzman hakkında olumlu bir şey söylediği duyuyordum. Dahası, Lisa’dan sevgiyi söz ediyordu.

Sharon’dan yalnızca birkaç yaş büyük olan Lisa, Sharon’ın oğullarını kaybettikten sonra ona giderek daha kötü davranma-

ya başlayan Jake'ten kurtulmasına yardım etmiş, desteğini esirgememişti. Sharon Lisa'nın teşviki ve yardımıyla kalacak yeni bir yer ve madde kullanımı sorunlarıyla ilgili yardım alabileceği bir program bulmuştu. "Bana arkadaşım gibi yardım etti," diyordu Sharon. Lisa, Sharon'ın ömrü boyunca sahip olduğu ilk gerçek arkadaş olabilirdi. Sharon Simon'la terapi grubunda yer açılmasından kısa bir süre önce tanışmıştı, Lisa gibi Simon da Sharon'ı gruba katılmaya teşvik etmişti. "Bana karşı birlik oldular," diyerek güldü. "Ben de sonunda pes ettim." Anlattığına göre, önce bir kadın terapist tarafından ön değerlendirmeye alınması gerekiyordu ve terapistin onu anladığını hissetmişti. Bu olumlu etkileşim, ilk adımı atarak haftalık gruba gitmeye başlamasına önyak olmuştu. İki bebeğini kaybeden tek kişinin kendisi olmadığını söyledi, ardından öne eğilip sesini biraz alçalttı: "İnanmazsınız ama içlerinden biri tam BEŞ bebeğini kaybetmiş. Peş peşe beşi de elinden alınmış."

"Bunu duyunca ne hissettin?" diye sordum. "Çok bo..." Bir an küfredeceğini sandım ama kendini tuttu ve aradığı sözcüğü buldu. "İlginçti." "Nasıl ilginç?" diye sordum. Dediğine göre beş çocuk annesi kadın, gruba on altı yaşından itibaren nasıl korkunç bir hamilelik, bakım kararı, mahkeme ve polis döngüsü içine girdiğini anlattıkça anlatmıştı. Sonunda sinirleri boşanmış "bebek gibi hüngür hüngür ağlayarak" anneliği hiç sevmemediğini itiraf etmişti. "İlk başta ne söylediğini tam duyamadım, sonra daha yüksek sesle yineledi: 'Ben anne olmak istemiyorum, anne olmayı sevmiyorum.' Aynen böyle, herkesin önünde. Çok ilginçti." Başını iki yana salladı, o anı yeniden yaşarken gözleri parlamıştı. "Sonra ne oldu? İnsanlar nasıl tepki verdi?" diye sordum. Sharon sırtıttı. "Ona sarıldılar. Kulağa çok saçma geliyor, biliyorum ama çok güzeldi. Bunları anlattığı için çok cesur olduğunu falan söyledik. Ardından herkes alkışlamaya başladı. Birine bunları söylediği için tezahürat yapmak, ne bileyim, biraz abes gibi geldi ama yemin ederim, çok anlamlıydı." Anlamlı olduğuna ben de katıldım. Ne zaman olursa olsun

gerçeğin farkına varmak, kutlamaya değerdir.

Grup hakkında başka bir şey anlatmak isteyip istemediğini sordum. “Ne gibi?” Suratında o eski kuşkulu halinden bir iz belirir gibi oldu. “Herhangi bir şey,” dedim. Bir an düşündü. “Ucubenin teki olmadığını bilmek iyi geldi. Yani, kimse iyi bir anne olarak doğmaz.” Bence yerden göğe kadar haklıydı, düşüncemi Sharon’a da söyledim. “Mesele,” diye sürdürdü, “anne mi falan çok küçükken kaybettim ve sonra Thomas doğunca...” oğlunun adını söylerken duraksadı. Kaybettiği o küçük çocuğu düşünmek kadar, kendi gençliğine acımak da onu etkilemişti galiba. Sonraki sözleri ikisinden biri veya her ikisi için de geçerli olabilirdi: “Keşke böyle olmasaydı.” Bir mendil alıp gürültüyle burnunu sildi. “Ama işte... insan bebeği olunca nasıl biri olması gerektiğini bilemiyor, anlıyor musunuz? Bunları birine anlatmak da çok zor. İnsan kendini...” O sırada lafını düzeltmeye çalışarak, bunun *kendi* öyküsü olduğunu göstermek için birinci tekil şahsa geçti. “Yani, ben kendimi... ne bileyim, bebek her gün durmadan ağlamaktan başka bir şey yapmıyordu, karınını doyurup altını değiştirdiğimde bile durmadan ağlıyordu, ne yapsam sakinleştiremiyordum. Umutsuz bir vakaydı, üstelik kimse de beni anlamıyordu. Ben de kendimi çok... kapana kısılmış hissediyordum.” O konuşurken her söylediğini not almaya çalışıyordum. Yetişmeme izin vermek istemiş gibi kibarca bekledi ama yalnızca kendini toparlamak için birkaç saniyeye ihtiyaç duymuş da olabilirdi. Ardından, yeniden üçüncü tekil şahsa dönse de geçmişteki suçunu itiraf etmeye yaklaştı. “Sanırım... insan biraz yardım almak için aklına gelebilecek her şeyi yapıyor. Kendini çaresiz hissediyor.”

Durumun zor olduğunu bildiğimden, çok dikkat ederek konuştum: “Sharon, daha önceki görüşmemizde çocukluğundan söz etmek istemedin. Acaba şimdi biraz söz edebilir misin?” Gözlerini bir süre yere diktikten sonra, başını kaldırıp gözlerinin içine baktı. “O grupta her şeyi anlatmak zorunda kaldım, o yüzden artık o kadar zor gelmiyor. Ama kolay da değil.” Acele

etmemesini söyledim. Babasından başladı, söylediğine göre babası alkolikti. Aslında iki ebeveyni de alkolik olabilirdi ama babasından yıllar önce, Sharon yedi yaşındayken ölen annesi hakkında fazla bir şey hatırlayamıyordu. “Baban öldüğünde kaç yaşındaydın?” Omuz silkti, tekrar o öfkeli ergeni görür gibi oldum. Acı su yüzüne çıkarken, öfke de çıkıyordu. “Ne bileyim? On üçtüm belki. Çok hastaydı, karaciğeri bitmişti. Ama hâlâ içiyordu, en azından içmeye çalışıyordu. Ona bir süre ben baktım. Çok bo... çok korkunçtu.” Eminim ki öyleydi. Karaciğer yetmezliği ağır ve acı verici bir ölüm anlamına gelebilir, bu da bir genç kızın görmekten hoşlanacağı bir şey değildir. Tek başına mücadele etmeye çalışan, travmaya uğramış o genç kızı gözümde canlandırmak istemedim. “Ben devlet korumasına alındıktan sonra öldü. Koruma altına alındıktan sonra onu bir daha görmedim.” Adeta hiç umursamıyormuş gibi, duygudan yoksun bir şekilde söylemişti bunu. Belki de onun için bir kurtuluş olmuştu.

“Peki, ya annen?” diye üsteledim, daha ileri gitmeye hazır olduğunu umuyordum. Sharon nefesini verdikten sonra, yaklaşan bir tehditten bebeğini korumak istermiş gibi, kollarını kavuşturup kucağına koydu. Başını eğerek konuştuğundan, duymak için kendimi zorlamam gerekti. “Fazla bir şey hatırlayamıyorum ama bir kaza olmuştu... Ben de onunlaydım. Geceydi. Neden bilmiyorum ama araba ters takla atmıştı, bizim araba... birlikte arabanın içinde kapalı kaldık. Sanırım yardım gelmesini beklerken öldü.” Acil servis ekibinin gelmesinin saatler sürdüğünü söyleyerek devam etti ya da belki ona öyle gelmişti. Sharon’ı çıkarmak için enkazı kesmeleri gerekmişti.

Sharon kazayı hafif sıyrıklarla atlamış, çok geçmeden hastaneden taburcu edilmişti. Annesinin yasını tutuyordu, üstelik yaşadığı travma yüzünden tedaviye muhakkak ihtiyacı vardı ama anladığım kadarıyla böyle bir yardım almamıştı. Onun yerine evine dönüp “işe yaramaz” babasına yardım etmeye çalışmıştı; sonraki yıllarda babası acısını unutmak için kendini alkolle vermişti. Sharon sonunda öğretmenlerinden birine durumu

açınca sosyal hizmetler devreye girmiş, Sharon'ı koruyucu aile yanına vermişlerdi. On iki ile on altı yaşları arasında hatırladığı kadarıyla altı yedi kere yer değiştirmişti. "Sonra devlet korumasından çıktığımda artık yetimdim. Yalnızca bir an önce kendi evim, kendi ailem olsun istedim, sonra da Thomas'ta..." Duraksadı ama kocaman bir nefes alıp devam etti: "...Thomas'ın bir sorunu olduğunu biliyordum ama kimse beni dinlemiyordu." O eski nakaratının yankısını duyunca, yine eski Sharon'a mı dönüyor, diye düşündüm. Oysa Sharon gözlerimin içine bakıp devam etti: "Yapamıyordum, onunla ilgilenemiyordum. Ve evet, doğruydı, ona yaptığımı söyledikleri tüm o şeyleri yaptım, idrarına kan karıştırdım falan. Hepsi doğruydı."

Sharon'a ikinci çocuğunu, Jake'ten olan ve hastanede onlardan alınan bebeği sormam gerekiyordu. "Stephen," dedi. "Ama şimdi adını ne koymuşlardır, bilmiyorum. Dediklerine göre yeni ailesi onu seviyormuş, onunla ilgileniyorlarmış. Belki, diyorum, büyüyünce beni bulmak ister, hatta belki ikisi de ister, ben de onlara..." Durdu, sonra da dayanamayıp diyeceğini dedi: "Her şeyi *bok* ettiğimi söylerim." Konunun ve duygularımızın ağırlığına karşın Sharon o lafı edince ikimiz de güldük. Ortam yumuşamıştı. "Yani, tam olarak böyle söylemem ama o zamanlar felaket bir halde olduğumu bilmelerini isterim." Gösterdiği değişime tam puan verdim, bitkinlikle gülümseyerek devam etti: "Onları sevmiyor değildim, bir de şunu bilmelerini isterim... ben yalnızca onlara hiç sahip olamadığım bir şeyi vermek istemiştim. Ama biliyor musunuz, gruptan öğrendiğim bir şey daha var: İnsan hiç sahip olmadığı bir şeyi birine nasıl verebilir?" Ardından gözyaşlarına boğuldu, oturduğu yerde hıçkırarak karnındaki yeni yaşama sarıldı ve sarsıla sarsıla ağladı. Mendil kutusunu önüne ittirip bekledim, aklıma Wordsworth'ün "insanlığın durgun ve hüznü müziği" dizesi geldi: matemini sesi.

Sharon'ın anneliği kederle eş tutuyor olabileceğini düşündüm, o yüzden kaybettiği oğulları için mi, yoksa annesi için

mi ağladığını bilemedim. Annesinin erken ölümü Sharon'ı bir ebeveyninden ve bir rol modelinden olduğu kadar bakım ve ilgiden de yoksun bırakmıştı. Ne kadar temelsiz de olsa bebeğinin ölebileceğine dair kronik korkusu Sharon için son derece gerçektir. O kronik korku, doktorların verdiği güvencenin neden bir işe yaramadığını, Sharon'ın neden doktor doktor gezerek, pürtelaş hastaneye koştuğunu açıklayabilirdi. Acil servis, Sharon'ın kendi çocukluğundaki travmatik olayda yaşadığı kayıpla ve acıyla ama aynı zamanda da kurtuluşla bağdaştırdığı bir yerdi. Thomas için yarattığı sahte hastalık öyküsü, kendi kapana kısılmışlık korkusunu ve dayanılmaz ilgi özlemini gizlemek için uydurulmuş yaşam öyküsünün bir parçasıydı.

Sharon yeniden anneler grup terapisinden ve o grup terapisinin kendi bakış açısını ne kadar derinden değiştirdiğinden söz etmeye başladı. "Daha ilk günden itibaren kulaklarıma inanmadım, insanlar aklımı falan okuyormuş gibi, tamı tamına benim ömrüm boyunca düşündüğüm şeyleri yüksek sesle söylüyordu. Ne kadar kötü olursa olsun gerçeği anlatıyorlardı. Fark ettim ki... hepimiz keşke her şey daha farklı olsaydı, diye düşünüyoruz ve belki geçmişte yaşananlarla asla barışamayacağız ama en azından... yalnız değilim." Sharon'ın söylediklerini düşünerek bir an sessizce oturduk, derken birden kahkaha atmasıyla irkildim. "Sanki yalnız kalmam mümkünmüş gibi!" Ellerini karnına bastırdı. "Yine tekmeliyor!" Başını eğip göbeğine konuştu: "Tamam artık, yeter bu kadar dans ettiğin!"

Beden dilinde ve sözlerinde o kadar büyük bir sevgi ve ilgi vardı ki son sorum gereksiz kaçmış olabilirdi ama Sharon'ın yanıtını duymak istiyordum. Yeni bebek konusunda kendini nasıl hissediyordu? Otomatikman neşeyle "mükemmel" diye yanıt verseydi endişelenirdim. Bebek doğunca olacaklarla ilgili hâlâ bir sürü endişesi olduğunu itiraf edince, içim rahatladı. Sosyal hizmetlerin süregelen müdahalesi konusunda gerçekçiydi, Lisa ve Barbara'yla işbirliği yapmakta da kararlıydı. Barbara, Sharon'ın doğmamış bebeğini temsil etmek üzere mahkeme

tarafından atanan vasiydi. Sharon'a çok yardımcı olmuş, çok iyi davranmıştı, üstelik "bebeklerin hisleri ve düşünceleri hakkında da bayağı bilgili" görünüyordu.

Görüşmemiz sona ermek üzereydi. Sharon cep telefonunu çıkarınca, seansımız boyunca telefonuyla oynama ihtiyacı hissetmediği aklıma geldi. Simon'a mesaj çekip işinin bittiğini yazdı. O gitmek üzere ayağa kalkmadan önce, sormak istediği bir soru olup olmadığını sordum. Sessizce başparmağının tırnağını kemirerek bir süre düşündü. "Bunu da not edecek misiniz?" Not defterimle kalemimi aramızdaki masanın üstüne bıraktım. Bunun üzerine, "Endişeleniyorum," dedi Sharon. "Sağlığı konusunda hep kaygılanacağımdan, kızım ile ilgili kendimi hiçbir zaman rahat hissedemeyeceğimden, iyi olacağına inanmayacağımdan korkuyorum. Sizce de öyle mi olur?" Bebeğinin cinsiyetinden ilk kez söz ediyordu. "Kız mı?" diye sordum. "Evet, bu seferki kız." Gülümsedi.

Sharon bana o kadar büyük bir soru yöneltmişti ki verebileceğim yanıt çok küçük kaçacaktı. Bütün ebeveynlerin çocukları için ve özellikle de sağlıkları konusunda endişelendiğini söyledim; ama kafasında kurduklarının her zaman gerçeği yansıtmak zorunda olmadığını da unutmamalıydı. Kipling'in dediği gibi, ister zafer sevinci olsun ister felaket acısı, hislerimiz bizi aldatır. O yüzden gerçeklik algımızı sınamamızı ve duygularımızı keşfetmemizi sağlayacak arkadaşlara, ailelere ve bize önerilerde bulunacak çeşitli kişilere, hatta kimi zaman terapistlere ihtiyaç duyarız. Bu destek olmazsa duygularımızın ağırlığı altında ezilmek işten bile değildir. Artık yararlarını bildiğine göre, her zaman yardım arayabileceğini söyledim. Oflaya puflaya koca gövdesini koltuktan kaldırırken, bana yeniden teşekkür etti ve acele adımlarla erkek arkadaşının yanına gitti. Ne mutlu ki Sharon'ı o günden sonra görmedim.

Sharon hakkındaki üçüncü ve son raporumu hazırlamak için masaya otururken, onun için umutluydum. Çözümlememiş yas ve travma sonrası stres bozukluğunun çocukluğundan

itibaren Sharon'ın zihnini nasıl altüst ettiğini, ruh halini ve bakım verenlerle ilişkilerini nasıl etkilediğini ana hatlarıyla anlattım. Ama sorunları tedavi edilebilir cinstendi, üstelik yardım da almıştı. Gelişimine tanıklık ettiğim için kendimi ayrıcalıklı hissettiğimi yazıp Sharon'inki gibi vakaların açıkça gösterdiği üzere, insanların yardım aldıkları takdirde düşünce yapılarını değiştirebileceklerine ve hatta değiştirdiklerine, bir fark yaratmak için yıllarca terapi görmek gerekmediğine dikkat çektim.

Herhangi bir delilim olmasa da kişisel görüşüme göre bebeğin kız olması Sharon'ın hâlâ savunmasız, küçük bir kız gibi hisseden yanına daha çok merhamet duymasını sağlamış olabilirdi. Biz dünyaya çocuk getiren kadınlar, Meryem Ana değiliz; hepimiz süreç içinde gelişmeye devam ederiz. Sharon'ın yaşadığı hamilelik-bakım kararı döngüsünden kaçınmak için uzmanlar annelere el uzatmalıdır, bunun için de annelerin çocuklarını kaybetmesi beklenmemelidir. Annelikle ilgili sorunlar yaşayabilecek hamile kadınları daha ilk hamilelik randevusunda saptamanın ve onlara doğum eğitimi ile folik asitle beraber terapi sunmanın sayısız faydası olabilirdi. Eminim ki aile mahkemelerinin iş yükünde gözle görülür bir azalma olurdu ve pek çok yaşam iyileştirilir, hatta kurtarılırdı. Böyle bir önleme başvurma politik açıdan uygun veya ucuz olmayabileceğinin farkındaydım ama Walt Disney'in dediği gibi, bu bir “gönül işi”dir.

SAM

Perşembe Grubu tam başlamak üzereyken Sam konuşmaya katıldı. Birkaç aydır bizimleydi ama şimdiye kadar çok az konuşmuştu. Biri konuşurken genelde o, göremediğimiz bir şeye odaklanmış gibi, bakışlarını uzaklara dikerdi. Uzun boylu ve ince yapıydı, kırklarının başındaydı ama sandalyesinde otururken sırık gibi bir ergen edasıyla kamburunu çıkarır veya uzun bacaklarını boylu boyunca önüne uzatıp, koca ayaklarını birbirinin üstüne atardı. Böylece, bilerek veya bilmeyerek, bariyer etkisi yaratırdı.

Üç yıllık yokluğumun ardından, öncelikle eğitim amaçlı ama aynı zamanda da izinli doktorların yerine bakmak üzere yarı zamanlı terapist olarak Broadmoor'a dönmem istenmişti. Kabul etmemin nedenlerinden biri, grup terapisiyle uğraşacak olmamdı. İhtisasım sırasında hem şahsen hem de yayımlanmış eserleri aracılığıyla Murray Cox'tan ruh sağlığı bozuk suçlular için grup terapisinin ne kadar önemli olduğunu öğrenmiştim. Grup terapisti olarak eğitimime başladıktan kısa bir süre sonra, Connecticut'ta katıldığım bir konferans kapsamında bir psikiyatri hastanesini ziyaret etmiş, anne babasını öldürmüş kişilere yönelik bir terapi grubunda çalışan Amerikalı meslektaşlarımı gözlemlemiştim. Gördüklerim karşısında heyecana kapılarak geri dönmüş, insanların işledikleri benzer suçlar hakkında konuşmak için doğru sözcükleri bulmakta ve yaşananların aileleri üzerindeki etkisini keşfetmekte birbirine yardım etmesinin ne kadar değerli olduğu konusunda yeni bir bakış açısına kavuşmuştum. Biraz zaman aldı ama sonunda birkaç meslektaşımın işbirliğiyle hastanede özellikle bir aile üyesini öldürmüş kişilere yönelik bir terapi grubu oluşturmayı başardık. Bu gruplar

devam ettikçe zamanla kapsamaları genişledi; o günse grup terapisi yürüten birkaç başka terapistle birlikte çalışıyordum.

Grup terapisi bir adli psikoterapist için meselenin özüdür. Bireylerle çalışmaktan çok daha tatmin edicidir çünkü oldukça farklı bir dinamiği vardır. Her şeyden önce, neler yaşandığını anlamaya çalışan tek kişi ben değilimdir. Odada her zaman iki (bazen de üç) terapist ve birlikte çalıştığımız dört beş hasta vardır. Grup oturduktan sonra hastalar bir bakıma birbirinin uzmanı olur: Ana ilke “grubun gruptan” terapi görmesidir. Amerika’da grup terapisinin öncülerine “orquestra şefi” dendiğini okumuştum; grubu “aynı tempoda” tuttukları da hesaba katılırsa, bu son derece yerinde bir benzetmedir. Aynı zamanda da psikopatlar hakkında yıllar önce duyduğum bir yorumu hatırlatır: Duygusal karşılaşmaların “sözlerini bilirler ama müziğini bilmezler”. Grup yöneten terapistler orkestranın diğer müzisyenlerinden değildir ama yetkimiz vardır ve grubu yönlendiririz, onlar ise çok katmanlı ve garip bir şekilde güzel bir şey yaratırlar. Çoğu orkestrada olduğu gibi, zamanla bir yatay hiyerarşi ortaya çıkar, bunun da sonuca etkisi olumludur. O gruplarla çalışmayı her zaman sevmiş, ayrılınca da özlemişimdir.

“Karısının her şeyi anlaması an meselesi, söylemiş olayım.”
 “Evet, aynen öyle, o komşu onları kesin gammazlayacak.”
 “Hani geçen hafta ikisini barda görmüştü ya...” Gruptaki üç adam, Tim, Benny ve Kaz, önceki gece izledikleri bir televizyon programından söz ediyordu. Gözetim altında olsun veya olmasın uzun süre kalınan çoğu ortamda televizyon, hasta veya mahkûm kimliklerinin dışında pek az ortak noktası olan insanlar arasında sosyal bir birleştiricidir. Güvenlikli bir ortamda toplu halde bir şeyler izlemek, aynı zamanda farklı fikirlerin paylaşılmasına, hatta güvenli bir şekilde tartışılmasına olanak sağlar. Grup seanslarımızda televizyon hakkındaki konuşmalar, gruptaki erkeklerin çalışmaya alışmasına yardım ediyor gibiydi. Konuştukları konu genelde spor, özellikle de futbol olurdu ama

dizi seyretmeyi de severlerdi. Tercih ettikleri tür ise suçtu: *Dexter*'ın (geceleri seri katile dönüşen bir adli tıp uzmanını konu edinen bir Amerikan dizisi) bir ara çok sevildiğini hatırlıyorum.

Sohbet sürerken Sam'ın huzursuz bir hali vardı ama dinliyor gibi görünüyordu. Kaz şimdi özellikle onu da sohbete dahil etmeye çalışıyordu: "Sam, sen de izliyordun, değil mi? Şu kadın burnunun ucunu göremiyor... kocasını bir halt sanıyor." Benny ekledi: "Fazla vıcık vıcık bir ilişki... öyle evlilik olmaz." Sam boğazını temizledi, karşılık verecekti anlaşılan. Ağzını açtı ama tek sözcük çıkmadı. Hepimiz oturduğumuz yerde bekledik, araya girmedik. Hem terapist hem de hastalar arasında Sam'den daha uzun süredir grupta bulunanlar, önemli bir düşüncenin itirafıyla sonuçlanabilecek bir hava değişimi sezmişlerdi.

Sessizliğin biraz daha uzamasına izin verdikten sonra alçak sesle, "Sam?" dedim. Alnına düşmüş kirli sarı bir saç tutamını itirdi. "Ben diyecektim ki... annemle babam neredeyse kırk yıl boyunca birlikteydi. Birbirlerinin çocukluk aşkıydılar. Başka kimseye bakmamışlardır." Adeta burnundan çıkan tekdüze sesinde kişiliksiz bir tını vardı, sanki o da dizideki karakterler hakkında yorum yapıyordu. Hemen karşısında oturan Tim kuşkulu kuşkulu baktı. "Bunu kim, nasıl bilebilir ki? Yani, insanlar hep yalan söyler..." Kaz, düşüncesinin doğruluğundan emin, yüksek perdeden tekrar lafa girdi: "İyi de bazıları birbirini gerçekten sever." İki yorum da konuşmacılar hakkında bilgi veriyordu ama o esnada Sam'in tepkisine odaklanmıştım. Yüzünden bir şey anlamak zordu. "Annem neredeyse *sonuncu suçumun* bir parçası olacaktı, biliyorsunuz." İşlediği suçun niteliğine değinmemek için o hukuk terimini kullandığını fark ettim, bu da terapiye yeni başlayanlar için alışılmadık değildir. "Ben neredeyse..." Benimle göz göze gelince, sustu. Cesaretlendirmek için başımı salladım: "Neredeyse ne?"

Göz temasını keserek bakışlarını yere indirdi ve mırıldandı: "Bir çukurun içindeydim. Toprağı kazıp kendimi oradan çıkarmam gerekiyordu." Bir meslektaşım, kulağa ahenkli gelen,

melodik bir kuzey aksanıyla sözü aldı. “Kendini oradan nasıl çıkardın, Sam?” Sam kadına yan yan baktı. “Ben... hastaydım.” Bekledik ama gerisi gelmedi. İşlediği suçla ilgili ilk kez konuşuyordu. On yıl önce babasını öldürmüştü. Bize söylediklerini önemli bulduğumuzu ve belki sonra tekrar o konuya dönebileceğimizi söyledim. Sam’in katkısı, diğer üç adam arasında kendi ebeveynleriyle olan ilişkileri hakkında koyu bir sohbet başlattı ve açığa çıkan çeşitli duygular, tıpkı bir müzik eseri gibi, odanın havasını yoğunlaştırdı.

Grup saatimizin sonuna yaklaşırken Sam aniden ayağa kalkıp sandalyesini kenara itti. “Gitme zamanı.” Meslektaşım Sam’in haklı olduğunu söyledi, gitme zamanı gelmişti ama hepimiz o gün bizimle paylaştığı şeyi anladığımızı söylemek istiyorduk. “Bugün büyük bir adım attın, Sam.” Bence meslektaşımaya yanıt verebilirdi ama o günlük yeterince yorulmuş, tükenmişti. Adamlar tek sıra halinde odadan çıkarak, koğuşa kadar kendilerine eşlik etmek üzere bekleyen hemşirenin yanına gittiler. Kaz’ın yürürlerken Sam’in omzuna dokunup usulca, “Aferin, dostum,” dediğini duydum. Sam yanıt vermedi ama kendini geri de çekmedi, ki bu da iyiye işaretti. Sonraki seanslarda bize anne babasından biraz daha söz edecek cesareti bulacağını umuyor ama bunun biraz zaman alabileceğini biliyordum.

Adli tıp bağlamında insanlara terapiye katılmaları için ısrar edemeyiz. Grup terapisi herkese göre değildir, gruba çağırdığımız bir adamın katılmayı kati bir şekilde reddederek, ısrarla şöyle dediğini hatırlıyorum: “Ben kimseyi öldürmedim. Bana inanmıyorsanız kardeşimi mezardan çıkarıp ona sorun.” Bu tarz bir direnç aynı zamanda bilinmeyene yönelik bir korkudan da kaynaklanıyor olabilir ve bu da hepimizin bildiği, sıradan, insani bir kaygı türüdür. Gruba katılmasını önermek için yansıttığım bir başka hasta sinirli sinirli sormuştu: “Sonunda ne öğreneceğimi söyleyebilir misiniz bana?” Çoğu suçlu işlediği suç hakkında bir terapistle konuşmanın, başkalarına tehdit

oluşturma ihtimalini azaltmak için çaba göstermek anlamına geleceğini fark ettiğinden, sırf katılmış olmak için, dostlar alış-verişte görsün diye bir gruba katılmayı kabul eder. Ama bizim grubumuz tam da o noktada kendini buldu. Çoktan seçmeli bir sınavdan çok, bir kompozisyon ödevi gibi, gündem grup üyelerince belirleniyordu ve doğru yanıtın veya sosyal açıdan söylenmesi beklenen şeyin ne olduğu açık değildi. Yalnızca katılmış olmak için katılanlar, kendileri gibi öldürmenin nasıl bir şey olduğunu bilen insanlarla karşılaşacaklarını fark eder etmez gruptan ayrıldı. Sam ise cezaevinden nakledilmesinin ardından ilaçların ve zamanın yardımıyla dengesini sağladıktan sonra gruba katılmayı kabul etmişti. İsteksiz olduğunu belli etmişti ama bire bir terapi yerine grubu tercih etmişti. Meslektaşları-
mın söylediğine göre, babasını öldürdüğünü itiraf etmiş ama bunun kendisi için ne anlama geldiğinden hiç söz etmemişti. Bir tür zihinsel izolasyon içinde yıllar geçirmişti; bu da muhakkak acı vericiydi. Bir meslektaşımın gözlemlediği üzere, delilik insanın havaya kale inşa edip içinde yaşamasıdır; bizse köprüyü indirmeyi öneririz.

Grubun adını ne koyacağımızı kararlaştırmak için başta yaptığımız sancılı münazarayı hatırlıyorum. İlk öneri gruba açık açık “Cinayet Grubu” demekti ama bazıları geçmişlerini böyle “ifşa etmenin” hastaları zorlayacağını ve katılmaktan alıkoyabileceğini düşünüyordu. Connecticut’ta ebeveynlerini öldürmüş kişilerin katıldığı terapi grubunun, üyeler tarafından seçilmiş şiirsel bir adı vardı: Yaratılış Grubu. Bunun ne kadar umut dolu bir seçim olduğunu düşündüğümü anımsıyorum. Grubun yetenekli “şefleri”, Amerikalı meslektaşlarım Marc Hillbrand ile John Young, uzun zamandır adli tıp ortamlarında umut teması üzerine ilham verici eserler yazmaktadır.¹ Ama Broadmoor’da Cinsel Suç Failleri Grubu’ndan Kimsesizler Grubu’na, içeriğini belli eden adlar taşıyan pek çok başka terapi grubu vardı, o yüzden “Cinayet Grubu”nda anlaştık. Sonradan talebin artması üzerine haftalık iki seans yürütmeye başlayınca gruplar

Perşembe Grubu ile Cuma Grubu'na dönüştü. O gruplara katılarak geçirdiğim, derin düşüncelere sevk eden, zorlayıcı, etkileyici ve mizahtan da yoksun olmayan on küsur yılı meslek yaşamımın en iyi yıllarından sayarım.

Grupları grup terapisinde daha yaygın olduğu üzere on, on beş kişiden oluşturmaktansa en iyi verimi almak için dört beş erkekle sınırlandırmamız gerektiğini en başından anladık. “Aile boyu” bir birim olmanın önemli bir tarafı vardı. Ayrıca hastalık durumunda veya tatillerde sürekliliği sağlayabilmek adına en az üç terapistin dönüşümlü çalışmasına karar verdik. Güvenlik kaygıları, bizden iki kişinin her zaman odada olmasını gerektiriyordu ama çok geçmeden bizim güvenliğimizle ilgili bir sorun yaşanmayacağı anlaşıldı. Oraya kimse sorun çıkarmaya gelmiyordu.

Çalıştığım insanların bir felaketten kurtulan kazazedele- re benzediğini ama söz konusu felaketin kendileri olduğunu söylemiştim; diğer çoğu kazazede gibi onlar da tarifi mümkün olmayan anılarını anlatmak için gereken dil ile ilgili sorunlar yaşayabilirler. Travmazedelerin aksine, onların tüm yaşananları en ince ayrıntısına kadar tekrarlayarak acı verici anıları işlemlerini istemeyiz. Bunun yerine, öykülerini yüksek sesle gruba anlatarak ve aynı şeyi diğerlerinden de duymaya istek göstererek yaptıkları şeyi derinlemesine anlamaya çağırırız. Bazı vakalarda kişilerin nedene, yönleme ve bir savunma geliştirmeye odaklanan yasal çerçeve dışında, olayları bu şekilde anlatması hiç istenmemiştir. Böyle bir grubun üyesi olmak, yaşadıkları duygusal izolasyonu azaltabilir ve onlar da değişmiş kimlikleriyle nasıl yaşayacakları konusunda birbirlerinden bir şeyler öğrenebilirler.² Kimse geçmişi yok saymalarını önermez. İngiliz psikanalist Caroline Garland açıkça şöyle demiştir: İyileşme süreci, olanları aşmaya değil, olanlarla yaşamaya dayanır.³

Grup seansı bittikten sonra terapistler hep birlikte güzel bir kahve eşliğinde oturup seansta görüşülen konularla ilgili notlar alır, deneyimleri hakkında görüşlerini paylaşıp düşünürler.

Sam'in anne babasından ilk kez söz ettiği o gün, meslektaşlarımdan biri, Sam'in daha önce kimseye annesinden söz edip etmediğini veya babasını öldürmekten hüküm giydiğinden beri annesiyle görüşüp görüşmediğini biliyor muyuz, diye sordu. Tesadüf eseri, *medikolegal* işimin bir parçası olarak geçmişte Sam'in annesi Judith'le tanıştığımı söyledim. Judith'in oğluyla hâlâ görüştüğünü ve onu düzenli ziyaret ettiğini biliyordum. Böyle vakalarda bazı aile üyelerinin, failin yanında olmanın bir yolunu bulamadığı için teması tamamen kesmesi anlaşılabilir bir şeydir ama insanların akrabalarıyla ilgilenmeyi sürdürebilmesi ve onların hayatından çıkmaması, beni her zaman etkilemiştir. Bunu yapanlar, genelde evlatlarının yaşı kaç olursa olsun ve ne yaşanırsa yaşansın sorunlu "çocuklarının" yanında duran annelerdir.

Sam'in ceza davası bitince, Judith cinayet sırasında Sam'e bakan ruh sağlığı hizmeti tröstüne ihmal davası açmak için asliye hukuk mahkemesine başvurmuştu. Judith'in avukatları, tröstün Sam'in taburcu edildiğini annesine haber vermeyi ihmal etmesinin ve akabinde yaşanan trajedinin bir sonucu olarak Judith'in ruh sağlığının bozulup bozulmadığını değerlendirmemi istiyordu. Bu olay Broadmoor'a gelmemden ve birkaç yıl cezaevinde yattıktan sonra ruh sağlığı bozulduğu için tedavi olmak üzere güvenli hastaneye nakledilen Sam'le tanışmamdan çok önceydi. Gizlilik ve risk hakkında önemli etik konuları gündeme getirdiği için Judith'in davasını çok iyi hatırlıyordum. Olay basına yansımıştı, o sayede meslektaşlarıma yaşananların arka planıyla ilgili bilgi verebildim ve bu konunun Sam'in o gün seansta söyledikleriyle ne kadar alakalı olabileceğine dair düşüncelerimi söyledim.

Sam kronik bir ruh hastalığı bulunduğu için dönüp dolaşıp ruh sağlığı servislerimizin kapısını çalan ve genellikle erkeklerden oluşan genç hastalar altkümesine dahildi. Söz konusu döngü, halüsinasyonlar veya sanrılar gibi tipik semptomların ya da gerçeklik algısındaki bozulmanın başka türlerinin ilk

ortaya çıktığı erken ergenlik döneminde başlar. İlaç tedavisi bazen işe yarar, bazense yaramaz; yazar ve ruh sağlığı hemşiresi Nathan Filer’in etkileyici sözlerle betimlediği gibi, ilaçlar halüsinasyonları kesebilir ama keder veya korkuyu gideremez.⁴ Özellikle ergenler can sıkıcı yan etkilerden dolayı veya bir sorunları olduğunu inkâr ettikleri için “haplarını” almak istemeyebilirler. Sam gibi bazıları ise psikotik semptomları bastırmak ve acı verici duygularla başa çıkmak için uyuşturucu ve alkole yönelir. *Skunk* veya kokain gibi kolayca bulunabilen maddeler, akut ruhsal krizlerle ve hastanın dönem dönem zorla hastaneye yatırılmasıyla sonuçlanabilecek bir paranoyaya yol açtığından, hastaların ruh sağlığını kötüleştirmekten başka bir işe yaramaz. Hastalar sağlık çalışanlarına karşı saldırganlaşabilir; en büyük risk grubunda da ruh sağlığı hemşireleri vardır. Tuhaftır ki, uzun kariyerim boyunca yalnızca bir iki kere saldırıya uğradım, onlarda da cezaevinde veya yüksek güvenli birimlerde değil, genel psikiyatri koğuşlarındaydım. Sam ise birkaç sefer kendisine bakan kişilere saldırmaya çalışmıştı ama onun hedefi ailesiydi ki bu da hiç şaşırtıcı değildir çünkü gördüğümüz üzere, şiddet çoğu zaman ilişkilere dayanır.⁵

Ablası ve akranları üniversiteye gidince veya iş bulup romantik ilişkiler yaşamaya başlayınca Sam tek başına kalmıştı. Meteorologların şiddetli bir hava olayının seyrini takip edişi gibi, biri Sam’in gelişimini harita üzerinde inceleydi denizde güç topladığı, karaya vurunca ortalığı kasıp kavurabileceği, neredeyse kesin hedefin de ailesi olacağı açıkça görülürdü. “Neredeyse” yerinde bir sözcüktür; kasırgaların yön değiştirmeleri veya yoğunluk dalgalanmaları sayesinde faciaların nasıl önüne geçilebiliyorsa, müdahaleler sayesinde akut ruhsal durumların da öyle önüne geçilebilir. Ama Sam gerekli yardımı alamamış veya almak istememişti, şiddet atakları giderek artmış ve sonunda “doruğuna ulaşarak” babasını öldürmesine yol açmıştı.

Meslektaşlarıma, bu tür hukuk davalarının mahkemeye taşınması ceza davalarına kıyasla çok daha uzun sürdüğü için

Judith'le o trajediden yaklaşık üç yıl sonra tanıştığımı anlattım. Meslektaşlarımın da bildiği üzere, burada büyük bir tesadüf söz konusu değildi; Sam'in suçunu işlediği ve cezaevinin bulunduğu bölgenin tek yüksek güvenli hastanesinde çalışıyordum, ayrıca Sharon vakasında anlattığım üzere, zaman zaman hukuki işler üstleniyordum. Bazı çakışmaların yaşanması nadirdir ama zaman zaman olabilir. Travma kliniklerinde çalışma deneyimim ve cinayetin aileler üzerindeki etkisine yönelik ilgim dolayısıyla Judith'le görüşmem istenmişti. Avukatları özellikle Judith'in uzun süreli travmasını delil göstermeye odaklanmıştı; Amerikalı meslektaşlarımızın yaptığı güncel bir araştırmaya göre, bir yakınının cinayete kurban verenler travma sonrası stres bozukluğu semptomlarını andıran, yıllarca sürecektir yoğun ve atipik yas tepkileri verebilirler.⁶ Benim işim Judith'in öyküsünü dinlemek, tıbbi kayıtlarını incelemek, bir teşhis koymak ve tedavi hakkında fikrimi söylemekti. Bu çalışmanın bir parçası olarak Sam'i hiç görmediğim gibi, görmem için bir neden de olamazdı. Görüşmelerimizi genellikle bir saat (veya elli dakika) içinde yaptığımız genel psikiyatri ortamlarının aksine, ihtiyaç duyduğumuz kadar zamanımız vardı. Anımsadığım kadarıyla nezaket çerçevesi içinde bir görüşmeydi ve izlenimim, Judith'in gerçekten saygın ve zarif bir kadın olduğu yönündeydi.

Judith'i altmış yaşlarında, ince yapılı ve kısa saçları soluk benziyle hemen hemen aynı renkte bir kadın olarak hatırlıyordum. İlk bakışta İngilizlere özgü, duygularını belli etmeyen bir havası vardı ama sonra, görüşmemiz ilerledikçe gözyaşlarına boğularak acısını göstermişti. Yıllarca bir muhasebe şirketinin insan kaynakları departmanında çalıştıktan sonra, kocasının öldürülmesinin ardından, doktoru tarafından çalışmaktan menedildiğini söylemişti; işini kaybetmesi sonucu yaşadığı bu gelir kaybı, cinayet sırasında Sam'le ilgilenen hastaneye açtığı tazminat davasının nedenlerinden biriydi. Devamında, kocası Ralph ile lise yıllarının sonlarında nasıl tanışıp âşık olduklarını anlatmıştı. Hep iki çocuk istemişlerdi; Sam küçük çocuklarıydı

ve ablası Caroline üç yaşındayken doğmuştu. Judith oğlunun ne kadar uslu bir bebek, ne kadar mutlu bir çocuk olduğunu hatırlarken, sevgiyle gülümsemişti.

Ama ergenlik çağında Sam'ın nasıl bir dönüşüm geçirdiğini anlatırken, gülümsemesi solacaktı. İlk başta Ralph ile Judith oğullarının “takındığı tavırları” tipik ergen tavırları sanmışlardı ama Sam ergenliğinin ilerleyen yıllarında giderek mutsuz ve huzursuz bir genç olmuş, anne babasına karşı saldırganlaşmaya başlamıştı. Tüm ergenler bağımlılık ile ayrışma arasındaki o içsel çekişmeyi yaşarken bir dereceye kadar ebeveynleriyle savaşıyor, ruhsal hastalıklar ise o duyguları çok daha ağırlaştırıyor. Sam de sonunda şizofreni teşhisi almasına yol açacak belirtiler göstermeye başlamıştı.

Annesiyle babası bu olasılığı kavramakta hızlı davranamamış, oğulları esrar içtiği için okuldan uzaklaştırma alınca bir süreliğine sorunun esrar kullanması olduğuna karar vermişlerdi. Giderek dalgın ve ürkek bir hale bürünen Sam, “sesler” duyuyor, seslerle konuşuyor gibiydi.

İşitsel sözel halüsinasyonlar, muhtemelen psikotik hastalıklarla bağdaştırılan semptomların en bilinenlerinden biridir. Etkileyici bir olgudur ama iyi anlaşılamamıştır. İşitsel sözel halüsinasyonların her zaman kalıcı ruhsal hastalıkların bir göstergesi olduğu söylenemez, hatta dinî bağlamlarda veya insanlar ölen bir yakınlarının sesini duyduklarını anlattıklarında (Sesler Duyanlar Ağı [*Hearing Voices Network*] adlı grubun bu konu üzerinde ilginç çalışmaları vardır) olumlu ve rahatlatıcı olabilir. Judith bir keresinde Sam'e seslerin neye benzediğini sormuştu. Seslerin farklı aksanlarda veya cinsiyetlerde olabileceğini düşündüğünü bana itiraf etmişti. Bu fikri “çoklu kişilikleri” olan insanlar hakkındaki dehşet verici filmlerden edinmişti ki bu yaygın bir kavram yanılgısıdır. Oğlu ise çok bariz bir şeymiş gibi Judith'e dik dik bakarak, “Bana benziyorlar, anne,” demişti.

Başka hastalarım bana seçmekte zorlandıkları bir dizi yarım yamalak mırıltı veya fısıltı duyduklarını anlatmıştır, bu da işitsel

sözel halüsinasyonlar duyanların neden duymaya çabalıyormuş gibi, pürdikkat odaklanmış göründüklerini açıklayabilir. Ancak pek çok hasta, ağır ruhsal hastalıklarda seslerin hemen her zaman olumsuz konuştuğunu, kimi zaman “Sen yapman gerekeni biliyorsun,” gibi belirsiz buyruklar verdiğini söyler. Sesin “Sam yakında ölecek,” veya “Herkes Sam’den nefret ediyor,” ibarelerinde olduğu gibi, üçüncü tekil şahısta konuşması da yaygındır. Bazı ünlü davalarda şiddet failleri “Şeytanın (veya Tanrı’nın) sesinin” onlara harekete geçmelerini söylediğini iddia etse de “Kendini öldür,” veya “Onları öldür,” gibi belirgin komutlar görece nadirdir ve elbette, insanlar her zaman o halüsinasyonların buyurduğu şeyleri yapmazlar.

Judith ile Ralph, Sam’i aile hekimlerine götürüp yaşananları anlatmış, bunun sonucunda Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hizmetleri’nden randevu alınmış ve Sam psikoz yaşayan gençlere yardım eden bir uzman ekibinden destek görmüştü. Ama midelerini bulandırdığından ve hislerini “uyuşturduğundan” yakınlarak, verilen ilaçları kullanmak istememişti. İlaçlar ayrıca cinsel isteksizliğe yol açıyordu, bu da o yaştaki bir oğlana hem yabancı hem de haksızlıkmuş gibi geliyordu. On sekizine bastıktan sonra yetişkin ruh sağlığı hizmetlerinin himayesine girmişti; annesi ve babası bundan böyle oğullarının bakımıyla ilgili gelişmelerden haberdar edilmeyecekti çünkü Sam artık reşit olduğundan, anne babasına bilgi vermek gizlilik ihlali sayılacaktı. Ama Sam hâlâ onların evinde yaşıyordu, anne babası ise sürekli endişe içindeydi. Aşırı paranoyak ruh hallerine giren Sam zaman zaman anne babasını ona karşı komplo kurmakla suçlamıştı. Bir keresinde ablası Caroline’ın odasının altını üstüne getirmiş, eşyalarını kırıp dökerek kendisinden çalınan veya gizlenen bir şeyi aramıştı. Caroline o kadar korkmuştu ki sonunda anne babasının teşvikiyle evden taşınıp arkadaşlarıyla birlikte yaşamaya başlamıştı. Judith’in tabiriyle Sam “kendine geldiğinde” yaptıklarından dolayı büyük bir üzüntü duyuyor, yaptıklarını nasıl açıklayacağını bilemiyordu ki bu da son derece sinir bozucuydu.

Bu tarz ataklar, hastanın paranoyak inançları yüzünden gerçeklikten koptuğu “psikotik kırılmanın” tipik bir özelliğidir.

Sam kimi zaman ağlamaklı, umutsuz ve muhtaç bir hale de bürünebiliyormuş. Judith gözleri dolarak oğlunun yanına gelip şu hayatta hiçbir şeyim yok, keşke yaşıtlarım gibi “normal” olsaydım, bir kız arkadaşım veya gelecek için planlarım olsaydı, diye ağlayışlarını anımsıyordu. Sam anne babasının teşvikiyle zaman zaman toplum sağlığı merkezlerindeki rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaya çalışmıştı ama özellikle *skunk* gibi güçlü esrar türleri içtikçe semptomları her seferinde yeniden ortaya çıkıyor, tekrar o paranoyak ve aksi haline dönüyordu. Periyodik olarak nükseden psikotik ataklara katlanmak giderek zorlaşıyordu. Bu dönem boyunca Judith ile Ralph’in, şiddet eylemleriyle karşılaştıkları zamanlarda bile Sam’e bitmez tükenmez bir sevgi beslediği anlaşıyordu. Sam bir keresinde Ralph’e vurup az kalsın kolunu kıracakken Judith polisi aramıştı ama şikâyetçi olmak istememişlerdi. Sam sonunda özel bakım göreceği ve meşguliyet terapisi ile yardımı dokunacak başka müdahalelerden yararlanabileceği bir rehabilitasyon merkezine yerleştirilince ailenin umutları yeşermişti. Bir süreliğine her şey iyiye gitmişti ama Sam arada sırada aile evine gelip para istiyor veya kaldığı yerdeki yaşamdan yakınıyordu. Gerginlik yaratan ve korku veren birtakım anlaşmazlıklardan sonra Ralph ile Judith oğullarına yönelik uzaklaştırma kararı çıkarmaya ikna olmuştu.

Böylece biraz huzura kavuştuk, demişti Judith. Ama Sam’le daha az görüşmek demek, durumundan neredeyse hiç haberdar olamamak demektir. Rehabilitasyon merkezindeki yerini kaybettikten sonra hastaneye yatıp yatıp çıktığını biliyorlardı; bir süre de sokaklarda yaşamıştı, o yüzden kendilerini suçluyorlar ve oğulları için endişeleniyorlardı. Sam hastanede yatarken arada sırada vaka değerlendirmelerine katılmaya çağırılıyorlardı ama Sam orada bulunmalarını istemezse hastaneden ayrılmak zorunda kalıyorlardı. Sağlık ekibine, ellerinden geldiğince

oğullarını desteklemeyi sürdüreceklerini ama şiddet yüzünden aile evine dönmesine izin veremeyeceklerini bildirmişlerdi. Güçsüzlüklerini kabullenmek ile zaten yıllar önce kaybettikleri bir oğuldan tamamen kopmak istemeyişleri arasında kalakaldıkları izlenimine kapılmıştım.

Karı koca, cinayetten bir süre önce Sam'in doktoruna yazarak geçmişte oğullarından gördükleri kötü muameleyi detaylarıyla anlatmış ve böyle bir kararda hiçbir söz hakları olmadığını bilmelerine karşın Sam'in bir psikiyatri hastanesinde uzun süreli tedavi görmesine gerek olup olmadığını sormuşlardı. Böyle bir şeyin gerçekleşme şansı hemen hemen hiç yoktu. Yeterince iyi anlaşılmayan bir nokta var: Birleşik Krallık'ta (ve ayrıca dünya genelinde) eski tımarhane sistemi veya ruh hastalıklarında uzun süreli hasta bakımı uzun zaman önce ortadan kalkmıştır. NHS'deki bir psikiyatri biriminde ortalama yatış süresi üç haftadır. 1970'lerdeki antipsikiyatri akımının ardından dönemin genel hükümet karşıtı ruhunun ve sonrasındaki kemer sıkma önlemlerinin bir parçası olarak İngiltere ve pek çok sosyal demokrasi ülkesi, ruh hastalığı olanların ve öğrenme güçlüğü çekenlerin topluma entegre edilmesi fikrini benimseyerek, "toplum içinde bakım" sistemine geçti. Dolayısıyla (o zaman da şimdi de) toplum hizmetlerine çok az fon ayrıldığı için bakım sorumluluğu aileye düşüyordu. Bu da toplumumuzun orantısız ve yanlış bir şekilde ruhsal sağlıktan çok, fiziksel sağlığa ağırlık verdiğinin bir diğer göstergesidir ve belki de en ağır örneğidir.

Acı bir tesadüf sonucu aynı dönemde hem kocasına ciddi bir kanser teşhisi konan hem de ergenlik çağındaki oğlu Sam'in-kine benzer şizofreni semptomları göstermeye başlayan bir dostum, oğluyla kocasının hasta olarak birbirlerine ne kadar taban tabana zıt deneyimler yaşadığını ve "toplum içinde bakımın" uygulamada ne kadar yetersiz kaldığını anlatmıştı. Sağlık hizmeti çalışanları kocasının etrafında dört dönmüş, tedavisi için ne gerekiyorsa fazlasıyla yapmış ve yaşadığı müddetçe bu hizmetlerden yararlanabileceği konusunda aileye güvence

vermişti; aile minnettar olmuştu. Bu arada ruh sağlığı giderek bozulan oğluna ise neredeyse hiçbir tedavi seçeneği sunulmamış, sunulanlar ise sınırlı ve etkisiz kalmıştı.

Judith'in yaşadıkları da farklı değildi ve üstüne üstlük, Judith'in durumu çok daha beterdi çünkü artık Sam'in teşhisiyle veya tedavisiyle ilgili çoğu kişisel detay onunla paylaşılmadığından, yetişkin yaşamında oğlunun bakımından dışlandığını hissediyordu. İsteğim üzerine Sam'i gördüğü son birkaç seferi hatırlarken Judith'in dili dolaşmaya başlamıştı. Cinayetten önceki o son yılda muhtemelen iki üç kez görüşmüşlerdi. Dediğine göre, Sam otuzuna basmıştı ama hep yaşımdan genç görünürdü. Oğlunu o kadar sarsak ve kan ter içinde görünce endişelenmişti ama bunların ilaçlar yüzünden olduğunu söylemişlerdi; Sam'i hep böyle mahzun görmek, yüreğini parçalıyordu. Cinayeti anlatmaya başlarken o soğukkanlı haline geri dönmesi dikkatimi çekmişti; muhtemelen çeşitli uzmanların isteği üzerine tekrar tekrar anlatmak zorunda kaldığı bir öyküydü bu.

Judith oğullarını hâlâ hastanede zannederlerken Sam'in bir gece eve nasıl geldiğini ve açık bıraktıkları arka kapıdan içeri girdiğini anlatmıştı bana. Ralph akşam yemeği sonrası bulashıkları yıkıyor, Judith ise mutfağın hemen önündeki çamaşır odasında çamaşırlarla uğraşıyormuş. Tam o sırada bağırmalar duymuş: Ralph'in sesi yükselmiş, Sam ise küfrederek para istiyormuş. Judith koşarak içeri girdiğinde ikisinin alt alta üst üste kavgaya tutuştuğunu görmüş. Polisi aramaya giderken dehşet içinde Sam'in ocağın yanındaki mutfak gereçlerinin durduğu kavanozdan bir oklava alıp Ralph'in kafasına doğrulttuğunu fark etmiş. Telefonu bırakıp araya girmeye çalışmış ama Sam onu var gücüyle ittirince, duvara çarpıp yere düşmüş; kırılan kolunun çatırtısını duymuş. Kafasını da fena çarpmış, gözüne kanlar damlıyormuş. Ama Sam'in kendinden geçmiş bir halde yerde yatan Ralph'i gaddarca tekrar tekrar tekmelediğini görüyor ve duyuyormuş. "Herhalde o sırada bayılmışım," demişti cansız bir sesle.

Sam olay yerinden kaçmış ama neredeyse anında polise yakalanarak suçunu itiraf etmişti. Çok geçmeden mahkemeye sevk edilmiş ve tutuklu yargılanmıştı. Devamında cinayetten hüküm giyerek ömür boyu hapis cezası almıştı. Buna biraz şaşırılmışım çünkü psikiyatrik geçmişi göz önüne alınınca, daha hafif bir suç olan taksirle adam öldürmekten de hüküm giyebilirdi ama dava için Sam'i değerlendiren iki psikiyatrist öldürme eylemi sırasında Sam'in akıl sağlığının yerinde olup olmadığı konusunda anlaşılamamıştı. Jüri de belli ki iddia makamının psikiyatristinin sunduğu delili tercih etmiş ve Sam'i cinayetten suçlu bulmuştu ve bu durumda yargıcın verebileceği tek bir ceza vardı.

Judith'in tanıklığı da etkili olmuştu: Judith Sam'in babasından para istediğini duymuştu; iddia makamı Sam'in geçmişte uyuşturucu için paraya ihtiyaç duyunca anne babasına kötü muamele ettiğinin ve şiddete başvurduğunun altını çizmişti. Jüri davalının ruh sağlığı geçmişini tamamen göz ardı etmiş değildi ama böyle bir davada failin öldürme gerekçesinin akli dengesi yerindeyken mi yoksa değilken mi oluştuğunu saptamak zordur, ayrıca bir jürinin nasıl bir karar vereceğini bilmek de mümkün değildir. Cezaevindeyken ruh sağlığı gerçekten bozulursa kısmen tedavi görebilir ve yeterince kötüleşirse güvenli bir hastaneye nakledilirdi. Babasını öldürdükten on yıl sonra, aynen böyle oldu ve Sam tedavisinin bir parçası olarak, kendi rızasıyla bizim Cinayet Grubumuza katılmaya başladı.

Judith'in ihmal davası kâğıt üzerinde basit görünüyordu: Hastane tröstü Sam'e bakmakla yükümlüydü ve doğru bir risk değerlendirmesi yapmayı başaramayarak bu yükümlülüğünü ihlal etmişti. Üstüne üstlük tehlikeli olabileceğini bile bile Sam'in koğuştan çıkmasına izin vermişlerdi. Sam'in izinli çıktığını ailesine haber vermemiş, daha önce firar ettiğinden de söz etmemişlerdi. Bu ihlal hem Sam'e hem de ailesine zarar vermişti, o yüzden de doğan zararlar ilgili tazminat davası açabilmeleri gerekirdi. Hukuki açıdan ise hastanenin konumu gereği Sam'in

ailesine karşı yasal bir yükümlüğü yoktu, yalnızca kendi hastasına karşı vardı. Ceza mahkemesinin Sam'in cinayet sırasında akli dengesinin yerinde olduğuna karar verdiğine dikkat çektiler. Sam'in başkalarına zarar vermesini önlemek gibi bir yasal yükümlülükleri yoktu, ayrıca Ruh Sağlığı Yasası'na göre Sam'le "en az sınırlayıcı" tedaviyi kullanarak ilgilenmek zorundaydılar. Cinayeti işlediği dönemde değerlendirme sonucuna göre asgari düzeyde tehdit oluşturduğuna karar verilen Sam açık koğuşta kalıyordu, açık koğuştan izinli çıkmak da hem normaldi hem de tedavi protokolünün ayrılmaz bir parçasıydı. Daha önce firar ettiği doğrudu ama o firarlar hastanede yattığı daha önceki seferlerde gerçekleşmişti ve anne babasının peşine düşmesiyle veya herhangi birine zarar vermesiyle sonuçlanmamıştı. Sağlık ekibinin Sam'in evine gidip anne babasına zarar vermeye kalkışacağını bilmesi mümkün değildi ve dönmediği anlaşıncı yasal olarak ailesine haber vermek gibi bir zorunlulukları da yoktu. Hatta ailesine haber vermeleri, hepimizin "hasta gizliliği" olarak bildiği o tanidik kavram uyarınca, Sam'in özel bilgilerinin başkalarıyla paylaşılmasını denetleme hakkını ihlal etmek olurdu.

Tıp mesleğinde genel bir görüş birliği vardır: Yeterince ciddi bir zarar riski varsa gizliliği ihlal etmek mazur görülebilir. Sam vakasında ise asıl soru, bu durumun o örneklerden biri olup olmadığıydı ve bilgileri paylaşmamanın doğuracağı potansiyel zararın ve riskin uygun bir süreçle gözden geçirilip geçirilmediğiydi. Bence Sam'in bakımından sorumlu kişiler anne babasına oğullarının izinli olduğunu söyleselerdi mazur görülebilirlerdi, üstelik bunu destekleyecek bir sürü delilim de vardı. Ayrıca hasta gizliliğine saygı göstermenin hiçbir zaman mutlak gizlilik anlamına gelmediğinde de ısrarcıydım.⁷

Muhtemelen bunu açıklayan en ünlü örnek, Tarasoff'ların Kaliforniya Üniversitesi yönetimine karşı açtığı ve "bin karar çıkartan dava" diye eleştirilen davadır.⁸ Kaliforniya Üniversitesi –Berkeley öğrencisi Tatiana Tarasoff, aynı okulda öğrenci olan

Prosenjit Poddar tarafından öldürülmüştü. Poddar, Tatiana'yla romantik bir ilişki kurmak istemiş ama söylenenlere göre Tatiana'nın kendisini reddetmesi üzerine depresyona girmişti. Anlaşılacağı üzere, bu olay ölümcül bir saldırının öncülü olarak (o zamanlar böyle anılmasa da) kayıtlara geçmiş ilk "ısrarlı takip" davalarından biridir. Poddar depresyonu için terapiye başvurmuştu, kampüs psikoloğuna aklına Tatiana'yı öldürmekle ilgili düşünceler geldiğini anlatınca, psikolog endişelenerek kampüs polisine haber vermişti. Poddar'ı kısaca sorgulayıp gözaltına almışlardı ama Poddar makul tavırlar sergilemiş, Tatiana'yı rahat bırakacağına söz vermişti. Serbest kalmasının ardından terapiyi hemen bırakmış, bir daha da hiç devam etmemişti. Üç ay sonra ise genç kadının evine gitmiş ve Tatiana'yı bıçaklayarak öldürmüştü.

Hemen ardından Tatiana'nın ailesi, Tatiana'yı koruma görevini yerine getirmediklerini iddia ederek ve psikoloğun Poddar'la arasındaki gizliliği ihlal edip kızlarını uyarması gerektiğini öne sürerek, üniversiteye ve üniversite çalışanlarına dava açmıştı. Dava ilk başta "dava şartının yokluğu" gerekçesiyle reddedilmişti ama Tarasoff'lar vazgeçmeyerek Eyalet Yüksek Mahkemesi'ne başvurmuş, mahkeme üniversiteye dava açamayacağına ama Tarasoff'ların potansiyel kurbanı "uyarma görevini" yerine getirmeyen psikoloğa bireysel olarak dava açabileceğine karar vermişti. Hastaların güveninin esas olduğunu ve bilgilerinin üçüncü şahıslarla paylaşılabileceğini düşünürlerse insanların terapiden soğuyacağını savunan psikiyatri camiasından itirazlar yükselmişti. Yüksek mahkeme ise normalde yapmadığı bir şeyi yaparak kararını gözden geçirmişti ama ikinci hükmü de ilk görüşünü destekler nitelikteydi, yalnızca ufak tefek birkaç değişiklik yapılmıştı. Söz konusu hükme göre bir terapist hastasının üçüncü bir şahsa karşı tehlike arz ettiğine inanıyorsa "öngörülen kurbanı o tehlikeden korumak için makul özeni göstermekle yükümlüydü" ve "terapist-hasta gizliliği kamusal tehlikenin başladığı yerde biterdi". Benzer Tarasoff

yasaları ABD'nin dört bir yanına dalga dalga yayıldı. Hatta Amerikan hukuku burada geçerli olmasa bile İngiltere'de de saklama yükümlülüğüyle ilgili pek çok davada Tarasoff'a başvuruldu, Ulusal Tıp Konseyi (GMC) ivedilikle "kamu yararına" gizliliğin bozulması hakkında ilkeler benimsedi. Tarasoff bugün bile sır saklama yükümlülüğüyle ilgili uluslararası söylemde önemli bir mihenk taşı olmayı sürdürüyor.

Judith'in davası hakkındaki görüşlerimi yazarken, Sam'le ilgilenen ekibin sır saklama yükümlülüğüyle ilgili mevcut kurallara uymadığını veya Sam'in ailesi için oluşturduğu tehlikeyi gerektiği gibi değerlendirmedini savundum. İlgililerin kötü insanlar veya kötü doktorlar olduğunu söylemiyordum, yalnızca insan olarak hepimizin yaptığı gibi, hata yapmışlardı. Hangi koşullarda gizliliği ihlal edebileceklerini etraflıca düşünmemiş, Sam gibi bir hastanın hastaneden çıkmasına izin vererek ve bu konuda ailesini bilgilendirmeyerek yanlış bir risk değerlendirmesi yapmışlardı. Yaptıkları hata yalnızca kurbanlar için değil, Sam için de trajik bir sonuç doğurmuştu.

Raporumu sunduktan sonra, davalının tıbbi bilirkişisiyle buluşmam gerekiyordu. Temel olgular konusunda Dr. B ile anlaşmıştık: Sam'in ruh sağlığı bozuktu ama "firarından" önce açık koğuşa nakledilmesinin ve izin hakkına kavuşmasının da kanıtladığı üzere, cinayet arifesinde iyiye gidiyordu. Ama Sam'in ailesi için bir tehdit oluşturup oluşturmadığı konusunda anlaşamamıştık. Dr. B daha önce herhangi bir tehlike delili bulunmadığını söylerken, ben anne babasının Sam'in doktoruna yazarak, Sam'in geçmişte onlara şiddet uyguladığına dair bir takım örnekler verdiği ve Sam'in hastanede uzun süreli bakım görmesini önerdiği mektuba dikkat çekmiştim. Sam'in cinayetten önceki son birkaç ay içinde anne babasına yönelik hiçbir tehditte bulunmadığını kabul ediyordum ama risk değerlendirmesi yaparken Sam'in tüm yaşam öyküsünü ve hastalık geçmişini temel almaktansa yalnızca o döneme odaklanmak, keyfî bir karardı. Sam'in yakın çevresinde "tehlike altında" kabul

edilebilecek kişiler olarak annesiyle babasının adı geçiyordu, bu da mesleki mazeret olarak hem GMC'nin hem de NHS'nin benzer nitelikteki esaslarına başvurarak, ailenin uyarılmasının en azından gündeme getirilmesini haklı çıkarmaya yeterdi.

İddiamı destekleyecek ve bilgi paylaşmayı haklı çıkaracak yeterince delil bulunmadığını söyleyen Dr. B ise farklı düşünüyor, hastanenin eğer daha ileri gitseydi Sam tarafından şikâyet, hatta dava edilebileceğine inanıyordu. Buna karşılık Sam'le ilgilenen sağlık ekibinin cinayetten önceki dönemde klinik vaka değerlendirmelerine Judith ile Ralph'i de kattığını söylemiştim. İzne çıkan Sam kararlaştırılan zamanda hastaneye dönme-yince anne babasına haber verilmesi, Judith ile Ralph'in zarar görme riskini önleyebilir veya azaltabilirdi; bunu söylerken kilitlemedikleri o arka kapıyı düşünüyordum. Hastanın izinli çıkmasıyla ilgili kararlara birinci dereceden akrabalarını dahil etmenin mutlak bir uygulama *olduğu* konusunda anlaşılmış-tik ama Dr. B'nin düşüncesine göre dahil *etmemek* de makul bir uygulamaydı. Görüşlerimizi birleştirip ortak bir ifade hazırladıktan sonra, olacakları beklemeye koyulmuştuk. Dava ya mahkemeye gidecekti ya da daha yaygın olduğu üzere, davacı-lara gizlilik şartıyla mali bir uzlaşma önerilecekti. Judith'in avu-katları davanın geniş çaplı sonuçlar doğurma potansiyelinden ötürü mahkemeye taşınacağına kesin gözüyle bakıyordu, eğer mahkeme dışında çözümlenirse güç bir emsal oluşturabilirdi; ayrıca kim bilir benzer kaç dava açılırdı?

Tanıklık etmeye çağırdığım gün avukatların en sevdiği tarz olan ağırbaşlı, siyah mahkeme takımımı giymiştim. Bilirkişiler mahkeme "görünümlerini" oluşturmak için bir hayli zaman ve çaba harcarlar, hatta bu konuda rehberlik hizmeti sunan, pahalı mesleki gelişim kursları vardır. Dış görünüşün önemi yokmuş gibi davranmak aptalca olur. Ağırbaşlı duruşma kıya-fetiyle mahkeme salonuna uyum sağlamanın, o bağlamdaki ro-lümü anladığımı, orada mesleki görüşümün hukuki sorunlarla uyuştuğu yerleri göstererek mahkemeye yardım etme amacıyla

bulunduğumu bildiğimi aktarmanın bir yolu olduğunu öğrenmiştim. Judith'in ekibi tarafından tutulmuş olsam da görevim "amaca" değil, mahkemeye hizmet etmektir. En önemlisi de yargıçtı; yargıcın anlayışı her şeyin üstündeydi.

Mahkemede çok beklemek gerekir ama sonunda sıram gelmişti. Ayağa kalkıp yeminimi ettim. Bugünlerde dinî olmayan yeminler de var ama ben geleneklere uymayı seçmiştim: "Tanrı yardımcım olsun." Hastane vekilinin işi, olanca kibarlığıyla vardığım sonuçlara meydan okumak ve iddialarımı çürütmektir. İyi avukatlar heyecana kapılmaz, dramatik mimiklere ve ifadelere başvurmaz. En iyileri ise dikkat etmediğiniz takdirde, kendi ağzınızdan çıkan bir sözcükle sizi alaşağı ederek, kendi görüşünüzle çelişmenize veya kast etmediğiniz bir şey söylemenize yol açabilirler. Hastane tröstünün vekili şöyle başlamıştı: "Dr. Adshead, hasta gizliliğini korumanın kamusal bir yararı yok mudur? Eğer varsa neden bu davada gizliliğin ihlal edilmesi gerektiğini söylüyorsunuz?" Ve aynı doğrultuda devam etmişti: "Oğlunun hastaneden izinli çıktığı davacıya bildirilmeliydi, diyorsunuz. Peki ama hangi gerekçeyle?" "Hastanın bahsi geçen günde ebeveynine karşı bir risk oluşturduğuna dair bir delil bulunmadığını kabul etmiştiniz, değil mi?" "Sağlık ekibinin makul hekimlik sınırlarını aşmayan bir görüşe sahip olduğunu da kabul etmiştiniz, değil mi?" "Eğer sizin uç görüşünüz kabul edilseydi psikiyatri hastaları gizlilik talep edemezdi. Bu ayrımcılık olmaz mıydı, bazı insanları veya bakım verenlerini gereken tıbbi yardıma başvurmaktan tamamen alıkoymaz mıydı?" Böyle birkaç saat sürmüştü ki bu da fena sayılmazdı çünkü bu şekilde günlerce sorgulanan uzmanlar tanıyordum.

Vekilin son sözü, benim adli psikiyatrist olmama ve meslek yaşamımın büyük bir bölümünde Broadmoor'da çalışmama dikkat çekmek olmuştu. "Siz genel psikiyatrist olarak pek çalışmamışsınız, Dr. Adshead, değil mi? Hatta ağırlıklı, çoğu korkunç şiddet suçları işlemiş, son derece tehlikeli ruhsal hastalıkları olan insanlarla çalışmışsınız, doğru mu? Bunun da kuşkusuz

sizin algılanan ‘risk’ miktarıyla ilgili anlayışınızda etkisi olmuştur.” Risk derken yargıca yönelik küçük bir “tırnak işareti” yapmaktan kendini alamamıştı. Tüm bunlar her zamanki çapraz sorgu prosedürleridir. Benim işim, görüşüme sadık kalmak ve karşı tarafın sorularının, ne kadar ilginç olursa olsun fikrimi çürütmediğini açıklamaktır. Dogmatik görünmemem ve daha kışkırtıcı sorgulamalar karşısında bile daima sakinliğimi korumam gerekir ama mahkemede nasıl bir izlenim bırakacağımızı her zaman bilemeyiz. Bir davanın sonucu, yargıcın o günkü ruh haline ve davanın halkın gözünde nasıl görüneceğiyle ilgili endişesinin boyutlarına bağlı olabilir.

Aileyi uyarma sorumluluğuna daha çok ağırlık verilmiş olması gerektiğini kabul etmekle birlikte, Sam’in hastaneden izinli çıkmasına karar veren psikiyatristi çok iyi anlıyordum. Tüm psikiyatristler hastalarının risk değerlendirmesini yaparken çok nadiren de olsa işlerin kötü gidebileceğini, istisna oluşturan o vakaların da hem halkın ilgisini hem de meslek camiasının tepkisini çekeceğini bilirler. Benim henüz başıma gelmedi ama çok iyi tanıdığım bazı psikiyatristler böyle faciaların ortasında kaldılar ve onlara nelere mal olduğunu gördüm. Söz konusu öyküler her zaman böyle sıradan, böyle sorunsuz başlar. Yıllar önce genel hastane hastalarımın birinin izinli tıpkı Sam gibi ortadan kaybolduğunu hatırlıyorum. Ruhsal tedavi görüyordu ve şiddet geçmişi vardı ama o esnada oldukça gelişme gösteriyordu. Klinik ekip hastanın izinli çıkabileceği konusunda benimle hemfikir di; hemşire bana hastanın zamanında dönmediğini ve polisi arayacaklarını söyleyince, çok telaşlanmıştım. Midem düğümlenmiş bir halde, “Demek ki her şey böyle başlıyormuş,” diye düşündüğümü hatırlıyorum. En kötü haberleri duymaya ve hemen akabinde gelecek olan bir kamyon dolusu kınamaya kendimi hazırlamıştım.

O sırada hiçbir şey olmadan hasta bulunmuş ve koğuşa geri getirilmişti. Ama ne kadar sarsıldığımı hâlâ net hatırlarım çünkü o hasta uyuşturucu alsaydı, bir de üstüne kavgaya girip

birine talihsiz bir yumruk indirseydi sabah gazetelerinin onu “canavar” ilan etmekle meşgul olacağını ve adımın kurban ve kurbanın ailesiyle birlikte, sonsuza kadar o trajediyle anılacağını çok iyi biliyordum. Savunmasız hissetmemek ve utanç duymamak zordu; işler ters gitseydi hastanın sorumlu hekimi olarak güvenli hastaneden ayrılmasına izin verme kararındaki rolüm zorunlu bir soruşturmadan geçecek, basınsa bunu yetersizlik veya daha kötüsü olarak yorumlayacaktı. Soruşturma sonucunda hata yaptığımı karar verilseydi, büyük olasılıkla GMC’ye bildirilecektim ve hem meslekten menedilmekle hem de olası bir hukuk davasıyla karşı karşıya kalacaktım. Böyle bir davada kurbanın ailesinin olaya karışan psikiyatriste ölüm tehditlerinde bulunduğunu, bunun da doktor ve ailesi üzerinde yıkıcı bir etkisi olduğunu biliyordum. Başka bir örnekte olaya karışan psikiyatristin tüm ulusal gazetelerde “Korkunç Gaflet” gibi başlıklarla boy boy fotoğrafları yayımlanmış, psikiyatrist “katilin hastaneden çıkmasına göz yuman” ve “katilin haklarını halkın güvenliğinden üstün tutan doktor” diye yaftalanmıştı.

Judith hastaneye açtığı davayı kaybetmişti. Mahkeme Sam’i tedavi eden ekibin Judith’e veya Ralph’e zarar gelmesini önlemek gibi bir yükümlülüğü bulunmadığına ve risk değerlendirmesinde hata yapılmış olsa dahi, hastanenin Sam’e bakma yükümlülüğünü ihlal etmediğine karar vermişti. Şaşırmamıştım: Hukuk her zaman kesinlikleri, analiz edilmesi ve sınanması mümkün net delilleri tercih eder. Böyle bir yapı, her zaman birtakım duygusal belirsizliklerin yaşandığı ve ahlaki sınırların değişebildiği yakın ilişkilerdeki insanlar arasındaki yükümlülük sorularına fazla alan tanımaz. Mahkemenin nihayetinde üçüncü şahıslara karşı yasal yükümlülük gibi güç bir meseleye değinmeye hazır olmamasını anlıyordum ama ebeveynlerine verdiği zararın ileriki yıllarda Sam’in kendi sağlığını ciddi etkileyeceğini neden kabul etmediklerini sorguluyordum. Mahkemenin bu kararından çok sonra hastanede karşılaştığımızda, Sam yaşananların sonuçlarıyla daha yeni yeni boğuşmaya başlamıştı.

Kitap boyunca anlattığım üzere, terapistlerin riskleri azaltmak için insanların geçmişleri ve “bisiklet kilitleri” açıldığında yaşananlar hakkında konuşmasına yardım etmesi gerekir. Bizim Cinayet Grubumuz için “bisiklet kilidinin” açılması demek, ölümcül şiddet ânı demektir. Grubun üyeleri yalnızca o ânı betimleyerek kendi eylemlerinin failliğini üstlenebilir, bu da genellikle kişinin öz anlatısında edilgen çatıdan etken çatıya geçmesiyle kendini gösterir. Bu gelişim sürecini ilk kez asistanlığım sırasında (Giriş’te söz ettiğim üzere) “loş ışık” metaforunu kullanmayı çok seven ve dil konusunda son derece hassas olan akıl hocam Murray Cox’tan duymuştum. Cox bir hastanın “Neden söz ettiğinizi bilmiyorum”dan “Ben yapmadım”a, oradan “Yaptım ama akli dengem yerinde değildi”ye, oradan da “Akli dengem yerinde değilken yaptım”a geççe geççe sonunda nasıl “Ben yaptım” noktasına gelebildiğini anlatırdı. İnsanın eylemleriyle bu şekilde uzlaşmasına “*scala integrata*” [peyderpey bütünleşme] derdi. Ben de bugün birlikte çalıştığım asistanlarıma bu süreci anlatırken, zihnen atılan her adımın acı verdiği ve bazen terapistin o yolculukta hastaya yoldaşlık etmekten başka bir şey yapamadığı bir *via dolorosa* [çile yolu] diyorum.

Anne babasının uzun evliliğinden ilk kez söz ettiği Cinayet Grubu seansından sonra Sam biraz daha açıldı ve grup dinamiğinden cesaret aldığı zamanlarda ailesinden daha özgürce söz edebilmeye başladı. Bir keresinde *Big Brother* [Ağabey] adlı bir *reality-show*’dan söz ederek odaya girdiler; izleyicilerin insanlar hata yapsın diye beklemesi, aleyhlerinde oy kullanmak için onları eleştirmesi hoşlarına gitmemişti. Aralarındaki o sohbet, herkesin teker teker cezaevinde ve hastanede mahremiyetten uzak kalmanın nasıl bir his olduğunu anlattığı, olağanüstü bir müzakereye dönüştü. Kaz espri yaparak, kadın terapistlerin abla gibi olduklarını, onları sürekli izlemekle kalmayıp aynı zamanda kullandıkları her sözcüğü didik didik ettiklerini söyledi. Ben Kaz’ın otoriterlik ve cezalandırıcılık imaları taşıyan

benzetmesini irdeleme fırsatı bulamadan Sam konuşmaya katıldı. Ergenken kendini nasıl “camdan bir vitrinde” yaşıyormuş gibi hissettiğini, aşırı kaygılı anne babasının ona hep bebekmiş gibi davrandığını, onu sürekli merak edip gözetlediğini anlattı. Öyle bir anlatışı vardı ki sanki anne babasından veya kurbanlarından değil, hiç tanımadığı insanlardan, adsız bir seyirci topluluğunun üyelerinden söz ediyordu. Ama konuşmayı sürdürdükçe, yavaş yavaş Murray Cox’un *scala integrata*’sında ilerlediğini sezdim: Şahsen sorumluluk almaya başlıyordu.

Yaklaşık bir yıl sonra, Sam artık suçundan söz ederken “sonuncu suçum” demek yerine “babamı öldürüşüm...” diyebileceği bir noktaya gelmişti. İnsanın bu geçişi yapmayı başardığı an çok önemli bir andır, o yüzden Sam’in o anını çok iyi hatırlıyorum. On yıl öncenin soğuk bir ekim gününe denk gelen cinayet sabahını anlatarak başladı. Bakkala gitmek için hastane arazisinden çıkmalarının ardından, kendisine eşlik eden hemşireden kurtulmayı başarınca ne kadar rahatladığını anımsıyordu. Söylediğine göre, önce omzunun üzerinden arkasına baka baka adımlarını hızlandırmıştı, sonra da hastane ile arasına koyabildiği kadar mesafe koymak için koşmaya başlamıştı. Bir süre sonra, anne babasının yaşadığı bölgeye yaklaştığını fark etmişti. Oraya gitmeye hazır değildi, o yüzden nehrin orada tanıdığı birkaç adamın mesken tuttuğu binaya yönelmişti. Kanter içinde, dili damağına yapışmış bir halde oraya varınca, ona bira ve hap vermişlerdi; hapın ne olduğunu bilmiyordu. Orada geçirdiği zamanın bir kısmı kayıptı, belki bir süreliğine içi geçmişti, öyle dedi. Uyandığında siren sesleri, polisler ve yanıp sönen ışıklar eşliğinde herkes çil yavrusu gibi dört bir yana dağılıyordu. Yön duygusunu kaybetmiş ve korkuya kapılmıştı ama yakalanmadan kaçmayı başarmıştı. Anne babasının evinin yolunu tutmuştu. Sam’in o noktada durduğunu ve sormama fırsat vermeden, kafamda şekillenen soruya yanıt verdiğini hatırlıyorum: “Bilmiyorum niye... Herhalde evim orası diyeydi.” Vakit geç olmuştu, gizlice evin arkasına dolanmıştı. Pencereden içeri

bakınca babasının mutfakta çay demlediğini, annesininse çamaşır odasında ütü yaptığını görmüştü.

Sam dışarıda bir süre dikilip “film falan oynuyormuş gibi” içeriği izlediğini söyleyince, gecenin ayazında oracıkta durup içerideki aile ortamını seyredişi gözümün önünde canlandı. Judith ile Ralph’in sessiz sinemasını, Judith’in belki çarşafaları katlamak için Ralph’ten yardım isteyişini hayal ettim. Sade, samimi ev hallerinin Sam’e Hollywood’dan çıkmış kadar uzak ve özel görünmüş olabileceğini anlıyordum. Pencereden gördüğüm manzaranın özellikle nesinden rahatsız olduğu konusunda ayrıntıya girmedim ama üşüdüğünü ve kızmaya başladığını söyledim. Yedek anahtarın saksının altında olup olmadığına bakmak için arka kapıya yanaşmış ama sonra kapıyı açmayı deneyince, kilitli olmadığını fark etmişti. Öyküsünün bu kısmında Sam durup derin bir nefes aldı, sessizce oturarak devam etmesini bekledik; bundan sonraki kısmın hem onun için hem de bizim için zor olabileceğini seziyorduk. O grupta sıklıkla yaşadığım üzere, dehşete tanıklık etmenin ezici sorumluluğunu hissettim. Sonunda, sessizliğimiz birkaç dakika kadar sürünce, Sam’in bugünlük bu kadar yeter diye düşünmüş olabileceğini hissettim. Yine de sordum: “Sam, söylemek istediğin başka bir şey var mı?”

“Bir şeyler içmek istiyorum,” deyiverdi, apansızın ve yüksek sesle. Önce şimdiden söz ediyor sandım ama hayır, Sam o bahçeye geri dönmüştü, tarihsel şimdiki zamanda kendinden söz ediyordu. Odaklanmamış gözlerini başımın ardındaki boş beyaz duvara dikmişti. “Paraya ihtiyacım var. Kokain almam gerek. Uykum var, üşüyorum... korkuyorum.” Bunları gergin ve alçak bir sesle söylerken, kaşlarını çatarak kendine sarıldı. “Birileri beni takip etti galiba. Polis peşimde; içeri girmem, yüzümü gizlemem gerek. Annemi göremiyorum, babamsa... İşte orada.” Güçlkle yutkunduktan sonra devam etti: “O güne dek başına gelen en kötü şeymişim gibi bakıyor bana... Durumdan hiç hoşnut değil. Yani, feci korkmuş görünüyor, ‘Böyle

olmamalı, korkmaman gerekir, beni gördüğüne sevinmen gerekir, ben senin oğlunum,' diye düşünüyorum.”

Konuşması hızlanıyordu. Gruptaki herkes kıpırdamadan oturmuş, Sam’in öyküsünün aramızdaki boşluğu doldurmasını bekliyordu. Yayları veya aletleri hazırda bekleyen, obua solusunu takip eden sessiz bir orkestra misali dinleyicilerin bu sessiz işbirliğine tanıklık etmek, son derece muazzam bir deneyimdir. Onca yıllık meslek yaşamımdan sonra böyle bir grupta şef çubuğumu ne zaman kenara kaldırıp olayları akışına bırakmam gerektiği bilirim. “Babam diyor ki: ‘Sam? Burada ne işin var? Senin hastanede olman gerekiyordu.’ Bense ‘Pek de sıcak karşılandım! Hal hatır bile sormadı,’ diye düşünüyorum. Fena tepem atıyor, ‘Beni polise ihbar eden oydu herhalde,’ falan diye düşünüyorum işte. Sonra sanki ergenmişim gibi, beni o aptal bebek adıyla çağırarak ‘Sammy’ diyor, ‘Sammy, bence gitsen iyi olur.’ Ben de ‘Bak sen şu işe, artık babam bile benden nefret ediyor,’ diye düşünüyorum.”

Gözlerimi Sam’den ayırmadım ama diğer hastalardan birinin hafifçe iç çekerek, hepimizin hissettiğini düşündüğüm gerilimin küçük bir kısmını dışavurduğunu duydum. Sam sandalyesinde iki büküm olmuş, dirsekleri dizlerinde, sanki yüz hatlarını silmek istermiş gibi elleriyle yüzünü ovuşturuyordu. Devam edecek cesareti toplamaya çalıştığını düşününce, içime adeta dramatik bir keder ve korku hissi doldu; *Medea* veya *Macbeth* izleyen ve az sonra olacakları bilerek “Yoo, hayır, sakın yapma...” diye mırıldayan biri gibi hissediyordum kendimi.

Kaz eğilerek Sam’e, “İyi misin, dostum? Su ister misin?” diye sordu. Sam evet anlamında başını sallayınca, birlikte çalıştığım terapistlerden biri ayağa kalkıp su sebiline gitti ve Sam’e bir bardak su uzattı. Sam suyu bir dikişte içti, ardından aramızdan herhangi birine bakmamak için gözlerini önce tavana dikti, ardından asla doğru göstermeyen duvar saatine çevirdi. “Şu an daha fazlasını söyleyebileceğimi sanmıyorum,” dedi boğuk bir sesle. Tim sözü aldı: “Söyleyebildiğin kadarını

söylemen yeterli, hepimiz aynısını yaşadık.” Ardından Benny adındaki bir diğer hasta kendi fikrini söyledi: “Bak bana, benim açılmam yıllar sürdü. Endişelenme, gerçeği kabullenmenin insana nasıl ağır geldiğini hepimiz biliyoruz.” Desteklerinden etkilenmiştim, Sam de etkilenmiş olacak, devam edebilmeyi başardı. O noktada, son kısmı anlatmak için araya biraz mesafe koyma ihtiyacı duymuş gibi, geçmiş zamana geçmesi dikkatimi çekti. Kullandığı dili belleğime kazımak için özellikle çaba harcadım ama dilinin yıkıcı ve sade belagatini unutmama riskim vardı.

“İşte böyle. Babamı böyle öldürdüm. Her şeyi hatırlamıyorum ama ona vurmaya başladığımı biliyorum, elime bir şey geçirip onunla vurmaya başladım. Derken annem çılgılık atmaya başladı, ben onu itince duvara çarptı, çatırtı gibi bir ses çıktı... ondan sonra yalnızca babama vurduğumu hatırlıyorum. Derken sesler kesildi. Sanki dünya başıma yıkılmıştı. Oracıkta, babamın başucunda donakaldım, babamsa o kan gölünün içinde yatıyordu. Etrafıma bakıp, ‘Buraya kadarmış, her şey mahvoldu,’ diye düşündüğümü hatırlıyorum.” Sam o esnada başını ellerine gömdü, belki daha söyleyecekleri vardır diye sessizliğin biraz uzamasına göz yumdum ama sessizliğini bozmadı. Bunun üzerine etrafıma bakarak Sam’e bir şey söylemek isteyen var mı, diye sordum. Kimse konuşmadı. “O halde bize düşen susmaktır,” dedim. Her açılma bir yanıt gerektirmez ve insan kendi dünyasını nasıl paramparça ettiğini anlatırken söylenebilecek sözlerin belki de hiçbir önemi yoktur.

Seans bittikten sonra, meslektaşlarıma tüm bunların çocukluk evinde yaşanmış olmasının Sam açısından işleri kötüleştirdiğini söyledim; sanki geçmiş Sam’in yegâne sığınağıymış ama şimdi o geçmiş bile kapılarını yüzüne kapatıyormuş gibi. “Bisiklet kilidinin” o gece tamamlanan kombinasyonunu konuştuk; tüm risk faktörleri peş peşe gelmişti ve son “rakam” babasının gözlerindeki korku veya babasının istediği insan olmamanın dayanılmazlığıydı.

O zaman beri Sam ile Judith'i çok düşündüm, ölümle sonuçlanan o son şiddet eylemi önlenebilir miydi merak ettim. Meslektaşlarımın ve mahkemenin hasta gizliliğini koruma konusundaki kaygılarını hâlâ paylaşıyorum ama bence sır saklama meselesine başka bir açıdan yaklaşmamız gerek. Ruhsal hastalık bir aile meselesidir; bundan etkilenen herkesin ortak bir çaba göstereceği bir risk yönetimi yapabilir miyiz? Ruh sağlığı bozuk olanlara toplum içinde bakılmasına sözde bu kadar önem verilmesine karşın, bakım verenlerine ve ailelerine bakma işini hâlâ kimsenin üstlenmediğini bu vaka sayesinde açık bir şekilde anladım. Sosyal medyanın ve pazarlamacıların gizliliği ve kişisel bilgileri bu derece maddileştirdiği bir çağda, sağlık ve güvenlik alanında belki bir "karşı ağırlık" yaratabilirdik. Gizliliğe her zaman Gollum gibi "Kıymetlimiz" muamelesi yapmak şart değildir, hele de böyle vakalarda.⁹ Sam gibi insanlar ile ebeveynleri arasında hastanın tıbbi bilgilerine kimin sahip çıkma veya ulaşma hakkı olduğu konusunda bir çekişme yaşanmaması gerekir.

Böyle bir işbirliği olmayınca, Sam'in annesi ile babası kendi seçmedikleri yeni bir kimlik üstlenmek zorunda kalarak oğullarının şiddetinin kurbanı olmuşlardı. Üstelik şimdi Sam de hem ruhsal bir hastalık tanısı almış hem de cinayetten hüküm giymiş insanlardan oluşan, son derece küçük bir grubun üyesi olarak tanımlanıyordu, acıyla dolup taşan karmaşık bir kimlik edinmişti. Sam nasıl ilerleyebilirdi? Geçenlerde Cinayet Grubu üyelerimiz her zamanki gibi gerçeklerden kopuk televizyon programları hakkında gevezelik ederken, üyelerden birinin konuyu değiştirip o sıralarda güzel bir kitap okuduğunu belirtmesi umudumu artırdı. Kitabı başka bir hasta ona vermişti. Bana gülümseyerek, şöyle dedi: "Tam size göre, Dr. Gwen. Toplama kampında kalmış Victor Frankl diye bir adam yazmış. Öyle yerlerde... veya böyle yerlerde, anlam bulmayı anlatıyor."¹⁰ "Böyle yerlerde" derken hem kasvetli toplantı odasını, erkeklerden ve personelden oluşan küçük topluluğu hem de tüm kurumu kapsarcasına kolunu kocaman açtı.

Grupta Frankl'in adını hiç anmamıştım ama o hasta tam üstüne basmıştı: Nerede olursa olsun tüm acıların bir anlamı olduğu önermesi *gerçekten de* tam bana göre bir düşünceydi. Birinin kendi ölüm-kalım öyküsüne sahip çıkması ve bundan doğan müşterek umut duygusunun dalga dalga yayılarak faciadan bir anlam ve amaç çıkarması, bende her zaman hayranlık uyandırır. Bu bakımdan Cinayet Grubu'ndaki hastalarımın birinin işaret ettiği üzere, birini öldürenler yıllarca cezaevinde yatmak zorunda kalsalar bile bir şeyler başarabilirler; "aksi takdirde bir değil, iki yaşam yitirilmiş olur".

Kocasını kaybettikten sonra oğlunu bağıllıkla yıllarca ziyaret eden Judith'i düşündüm. Grupta başardığı o güç iş Sam'in acısını hiçbir ilacın dindiremediği kadar dindirdiğine göre, Judith'in yükünü de hafifletmiş olmalıydı. Yeni bir düşüncenin zihinde yeni bir kapı açarak nasıl umut doğurabileceğinden söz etmiştim. Bu bana özgü bir bilgelik değil; umudun sağlık ve her türlü iyileşme için hayati önem taşıdığı çok iyi biliniyor. Umut, grup terapisinin en iyileştirici unsuru kabul edilir çünkü o kapıdan bir kez geçince yalnız olmadığınızı görürsünüz. Umut bu tür bir bağa dayanır. Bunu kavramak yalnızca hastalarımız veya onlarla çalışanlar için değil, herkes için çok önemlidir.

DAVID

Danışmanlık hizmeti verdiğim özel odamı dönüşümlü olarak başka terapistlerle paylaşıyorum. Çok keyifli, sıcak ve aydınlık bir yer. Cezaevi ve hastaneden son derece farklı bir ortam sunması da hoşuma gidiyor. İçeride yumuşak mobilyalar var, duvarlar da birörnek kirli beyaz değil ve en önemlisi ne kilit var ne alarm ne de sürekli bir tehlike beklentisi. Bu günlerde iş yükümü azalttım ama yazmanın, ders vermenin ve medikolegal işlerimin yanı sıra, haftada birkaç gün NHS bünyesinde güvenli ortamlarda terapistlik yapmaya devam ediyorum. Çok nadiren özel hasta alıyorum. Çoğu NHS doktoru gibi benim de özel bir muayenahanem yok; bunun da çoğu psikiyatristin ve psikoterapistin hem tek başına özel terapi merkezleri işlettiği hem de bir hastaneye veya başka bir kuruma bağlı çalışabildiği Amerika'daki duruma ters düştüğünün farkındayım. NHS'de özel hasta almamız yasak değil ama işler çok, zaman ise kısıtlı; ben de zamanımı devlet destekli sistemde özel yardım alacak bütçesi olmayanlara ayırmayı tercih ediyorum.

Yeni hastam civardaki bir ilçede yaşayan bir aile hekimiydi, bir meslektaşı tarafından sevk edilmişti. Görüşmeyi kabul etmiştim çünkü anlatacağım çeşitli nedenlerden ötürü yardıma ulaşmakta zorluk yaşayabildikleri için birine özel terapi sunarsam o kişi genellikle sağlık çalışanlarından oluyor. Uzun süreli terapi hizmeti vermiyorum, bunu da en başından açıkça belirtiyorum. Ben yalnızca değerlendirme yaparım, sınırlı sayıda birkaç seans düzenlerim ve ardından gerekiyorsa hastayı bir başkasına yönlendiririm. Böyle çalışmayı seçtim çünkü adli hekimliğim ile boş zamanım arasına kesin sınırlar koymaya alışığım. Daha önce söylediğim gibi, güvenli kurumların işimle

özel yaşamım arasına belirsizliğe yer bırakmayan bir çizgi çizerek gün sonunda işimi arkamda bırakmama olanak tanıyan yüksek duvarlarına her zaman şükran duymuşumdur. Biri kısa süreli terapi fikrine sıcak bakıyorsa genelde birkaç seansı yeterli görürüm; bana gelen bir cerrah “zihin karmaşası” yaşadığını söylemişti ve birlikte geçirdiğimiz birkaç saat, kafasını toparlamasına yetmişti.

David’i o sabah görmeden önce sesini duydum. Odamın penceresi otoparka bakar. Sessizce oturmuş dışarıyı seyrederek David’in gelmesini beklerken, aniden bir arabanın kapısının sertçe kapandığını duyup irkildim. Adam aceleci adımlarıyla çakılları ezip geçerken belli ki yaptığı telefon konuşmasını sonlandırıyordu ve duyduğum kadarıyla pek hoş bir konuşma değildi. Az sonra aynı boğuk, gürül gürül sesi bankoda duydum; şarkıcıları veya askerleri hatırlatan bariton bir sesi vardı. Artık daha yakından gelen aksi sesin, “Gerek yok, beni bekliyor,” dediğini duydum, hemen ardından kapım üç kez hızlı hızlı tıklatıldı. Koltuğumdan kalkmaya fırsat bulamadan, adam içeri girdi.

“David X,” diye kendini tanıtp tokalaşmak üzere elini burnumun dibine uzattı. İriyari bir adam değildi ama varlığı küçük odayı doldurmuştu. Güçlü bir el sıkışı ve gözlerine ulaşmayı başaramayan profesyonel bir gülümsemesi vardı. Giyimi görünümüne önem verdiğini gösteriyordu: Beyaz, gıcır gıcır bir gömlek giymişti ve şık, lacivert *blazer* ceketinin cebinde desenli bir ipek mendil vardı. Kıvrıkcık kırçillı saçları geniş alnını örtüyordu, burnu da yüzüne göre büyüktü. “Burnu büyük” ibaresinin çifte anlamı sonradan aklıma geldi ve acaba David’in o ilk buluşmada takındığı “dik başlılığa” tepki olarak zihnimde böyle bir çağrışım mı oluştu, diye düşünmeden edemedim.

“Sizi buraya getiren nedir?” diye sordum ve not defterimle kalemimi alarak ekledim: “Önemli noktaları unutmamak için birkaç not alacağım. Sakıncası var mı?” Soruyu yalnızca olumlu karşıladığını değil, aynı zamanda da yersiz bulduğunu

belirtmek için elini salladı. O da bir hekimdi, konuya hâkimdi. “Giles, sevk formuna tam olarak ne yazmış?” Sesinde hoşnutsuzluk sezdim, belki hasta konumuna geçmekte zorlanıyordu, belki de yalnızca aile hekiminin neler söylemiş olabileceğini merak ediyordu. Hastayla geçirilen ilk dakikalar her zaman ipuçlarıyla doludur, o ipuçlarını anında değerlendirecek zaman olmaması ise hüsrana uğratabilir. Aile hekiminin depresyondan söz ettiğini söyledim. David başını iki yana salladı: “Hayır, aslına bakarsanız ben buna depresyon demezdim. Sorun ruh halim değil, uyku düzenim. Aslında durum gayet basit: Uyumakta güçlük çekiyorum, Giles’ın verdiği SSRI’lar da (bir antidepresan kategorisi) hiçbir işe yaramadı.” Ne zamandır uyku sorunu yaşadığını sordum. Birkaç aydır, dedi. “Belki bir yıl olmuştur.” İçimden kaşlarımı çattım. Bir yıl uykusuzluk çekmek için uzun bir süredir, o yüzden David’in çözülmesi güç bir sorunu olabileceğini düşündüm. “Sevk formunda işteki birtakım sıkıntılardan da söz ediliyor. Uykusuzluğunuzla bir ilgisi olabilir mi?” David bir an boş baktı, ardından beni şaşırtarak, cırtlak ve kuru bir kahkaha attı. “Söylemese olmazdı, değil mi?”

Geldiğinden beri beni ilk kez görüyormuş gibi gözlerini üzerime dikti. “Giles’tan beni özellikle size sevk etmesini istedim, Dr. Adshead. Sizi bir gün arabamla ilçeye giderken Radio 4’da dinlemiştim. Biraz ünlüsünüz, değil mi?” Son yıllarda çoğunlukla cinayet failleriyle çalışmakla ilgili birkaç konferans verdim, bir kez medyadan birkaç kişinin “radarına takılınca” da zaman zaman adli tıp hakkında konuşmak üzere panellere çağrılmaya başladım. Şikâyetçi değilim ama bu, işimin beklenmeyen bir yan etkisi sadece, peşinde koştuğum bir şey değil. David’inki gibi yorumlar aslında bir karşılık beklemezdi ama David’in bunu söyleme ihtiyacı, gergin olabileceğini düşündürüyordu; aynı zamanda bir bağ kurma yöntemi olarak övgüye başvuruyor da olabilirdi. Acaba “onun” psikiyatristinin kamusal alanda tanınması veya saygı görmesi David için önemli miydi, merak ediyordum.

Şöyle diyordu: “... Kim işinde sıkıntı yaşamaz ki? Yani, ne iş yaptığımıza ve nasıl bir baskı altında çalıştığımıza baksanıza. NHS şirazesinden çıktı, ortalığı temizlemek bize kaldı. Tanrı’ya şükür yakında emekli oluyorum. Bu iş için insanın özel bir sinir sistemi olmalı, sizce de öyle değil mi? Bir düşünsenize: Olağanüstüyüz biz. Öyle olmak zorundayız.” Bacak bacak üstüne atıp gülümsedi, o gülümsemeyi muzaffer bir gülümseme saydığına emindim. Bir kez daha beni övmek veya etkilemek istediğini, kendi özel olma ihtiyacı yüzünden “bizi” özel kıldığını hissettim. Tüm konuşmasında kontrolcü bir taraf vardı, için için ondan uzaklaştığımı fark ettim. Elbette bunun klinik açıdan önem taşıdığını biliyordum: Ruhundaki bir şey, benim ruhumdaki bir şeye oynuyordu. Bu kadar sınırlı sayıda özel hasta almamın bir diğer nedeni, karşılaştığım böyle durumları aynı hastayla çalışan ve düşünmeme yardım edebilecek ferasetli meslektaşlarımla konuşmak istememdir. Broadmoor gibi bir kurumda veya bir cezaevinde, hatta denetimli serbestlik sisteminde veya mahkemelerle çalışırken bile başkalarıyla bağlantı kurarım, özel hastalarımla ise kendi başımayım. Hem nötr bir yüz ifadesi takınıp hem de beden dilimle, göz temasımla, dikkatle dinlemek ve sorular sormak suretiyle ilgili ve samimi görünmeyi başardım ama seans boyunca David’den kurtulabilmeyi ne kadar istediğimin farkındaydım ve nedenini merak ediyordum.

Acaba nedeni –neşeli görünümüne karşın eğer o da benim gibi hissediyorsa– David’in aslında orada olmak istememesi miydi? Neden ikimiz de o odadan çıkmayı bu kadar çok istiyorduk? Muhtemelen ikimizin de canını sıkıan hislere ve düşüncelere değinmiştik. Tavrından ne kadar yılsam da sonradan NHS hakkında söylediklerini ve bundan rahatsız olup olmadığımı düşünecektim. Sağlık hizmetinin yıllarca süren kesintiler ve yeniden yapılandırmalar yüzünden ciddi darbe aldığı ve belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kaldığı konusunda haklıydı ve bunlar sağlık alanında çalışan herkes için üzücüydü. Hemen hemen aynı yaşlarda olduğumuz kadar aynı mesleği

paylaştığımız da düşünülürse acaba benim kendi geleceğimden duyduğum endişeye mi oynuyor, diye düşünmeden edemedim. Arkamızda bıraktığımıza kıyasla önümüzde ne kadar az zaman kaldığının hatırlatılması insanı hüsrana uğratabilir.

En kötü hastaların doktorlardan çıktığını söyleyen o eski atasözünde doğruluk payı vardır; özellikle de ruh sağlığı konusunda. Bu endişe verici bir durumdur çünkü bizim alanımızda diğer tüm meslek gruplarına oranla daha fazla depresyon ve madde kullanımı görülür, bunlar da intihar riskinin artmasına yol açar. David gibi herkesin her türlü ihtiyacına yanıt vermeleri gerektiğinden iş yükleri çok fazla olan aile hekimleriyle geçmişte çalışmışım. Bu insanların zihnen dağınık olmak gibi bir lüksleri gerçekten yoktur. Eğitimimiz bilimsel kesinliğe ve kontrolü elde tutmanın gerekliliğine önem verdiğinden, zihinsel karmaşa çoğu doktor için felakettir. Güç ve güvenilirliğe büyük değer verildiğinden, bize bir gemi kaptanı gibi olmamız gerektiği öğretilir, iş bitene kadar güverteyi terk etmeden dümen başında kalmamız beklenir. Asistanlığım sırasında asla hastalık izni almamam gerektiğini, bunun ekibi yüzüstü bırakmak veya güçsüz görünmeyi göze almak anlamına geleceğini çok çabuk öğrenmişim. Amerikalı şair Anne Sexton'ın gözlemlediği gibi, “onlar sadece insan / bir insanı tedaviye uğraşan”.¹

Uzun zamandır doktorların psikolojik ihtiyaçları konusuyla ilgileniyorum çünkü her şeyden önce ben de kendi zihnimdeki karmaşayla boğuşmak zorunda kalan bir hekimim ve yardım istemenin veya kendine bakmak için zaman yaratmanın ne kadar zor olabileceğini biliyorum. Kısmen asıl eğitimimin zorunlu bir parçası olarak ama aynı zamanda da kim olduğumu ve yaşamımda karşılaştığım bazı güçlükleri anlamak için on yılı aşkın bir süre terapi gördüm. Depresyonla boğuştum ve 2010 yılında kronik depresyon tedavisinde sıklıkla kullanılan “bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi” konusunda eğitim aldım. Bilinçli farkındalık Budizm geleneklerine dayanan bir meditasyon uygulamasıdır ve keşke çok daha önce karşıma çıksaydı çünkü

hem kişisel hem de mesleki açıdan çok faydasını gördüm. Söz konusu uygulamaların diğer doktorlara da fayda sağlayabileceği sonucuna varınca, benzer şekilde düşünen birkaç meslektaşım ile birlikte (içlerinden biri hem psikiyatrist hem de Budist rahibi) yıllık “Doktorlar İçin Bilinçli Farkındalık” kampları düzenlemeye başladık.²

Doktor meslektaşlarımla çalışmaya yönelik ilgim, kuralları veya normları ihlal etme noktasına gelecek kadar bocalamalarının bir sonucu olarak ciddi güçlükler yaşayanları da kapsıyor. Geçimini başkalarına yardım ederek ve onlarla işbirliği yaparak kazanan, prososyal olarak tanımlanabilecek meslektaşlarımla “kötü yola sapmaya” hangi vesileyle karar verdiklerini merak ediyorum. Yıllar içinde farklı stres kaynaklarının doktorların ruhsal sağlığını nasıl etkilediğini, edimsel olması gereken bir işte mesleki ve özel kimliklerinin nasıl birbirine karıştığını gördüm. Pek çok televizyon dizisinde güç durumunda kalmış ana karakterlerin doktorlar olması şaşırtıcı değildir.

Meslek yaşamımın ilk yıllarından itibaren bazı meslektaşlarımla gelişimsel sıkıntılarının sonuçlarına tanıklık etme imkânı buldum. 1990’ların ortasında Birleşik Krallık’ın hekimlik unvanı veren düzenleyici kurulu GMC için değerlendirmeler yaptım, bir süre de GMC’nin Hekimliğe Uygunluk heyetine üyeydim. GMC’nin doktorları meslekten uzaklaştırma veya hekimlikten menetmekten söz ederken kullanılan sert tabirle “attırma” hakkı vardır. Bu dönemde burslu olarak ABD’ye gitme ve Amerikalı meslektaşlarımızın sağlık çalışanlarına yardım etmek için geliştirdiği terapileri ilk elden inceleme fırsatı buldum. Amerika yolculuğumda gözlemlediğim gruplar, başlıca meslekten menedilen ve geri dönmek için tedavi programlarını tamamlaması gereken pratisyenlerden oluşuyordu. Hekimliğe dönebilmek için binlerce dolar ödemeleri gerektiğini öğrenince ne kadar şaşırdığımı hatırlıyorum; bizdeyse şimdi olduğu gibi o zamanlar da bazılarının ihtiyaç duyduğu uzun süreli terapi sunulmasa dahi NHS kapsamında doktorlara kısmen

ücretsiz psikiyatrik destek sağlanıyordu. En çok dikkatimi çeken konu ise çok farklı özgeçmiş ve uzmanlıklara sahip o kadar doktorun ortak bir noktası olmasıydı: Hiçbiri iş işten geçene kadar yardım almak istememişti. Tıp eğitimi almayı seçmek, bazı doktorlara (ve galiba bir zamanlar belki bana da) her şeyden önce sanki doktorluk ve hastalık birbirini dışlıyormuş gibi, zafiyetten kaçınmanın bir yolu olarak görünür.

Doktorların ruh sağlıkları konusunda yardım aramayışının bir de nesnel nedeni var: Meslekten menedilmelerine yol açabilir. GMC bugünlerde öncelikle halkı korumayı görev edinmiştir ve bir doktorun “güvenilir” olmayabileceğine dair her türlü iddiaya karşı son derece duyarlıdır. GMC’nin odak noktasındaki bu değişim kısmen 2000 yılında ileri yaştaki on beş hastasını öldürmekten hüküm giyen Dr. Harold Shipman davasının bir sonucudur. Özellikle aynı dönemlerde ABD’de Michael Swango adlı bir hekimin karıştığı benzer bir davaya çok benzediği için Dr. Harold Shipman davası dünya çapında büyük ilgi görmüştü. İki adam da kendi ülkelerinin basınında “Ölüm Doktoru” olarak anılmışlardı. İngiltere’de açılan sanasyonel kamu davası, Shipman’ın iki yüzün üzerinde cinayetin sorumlusu olduğunu ortaya çıkaracaktı. Tarih, siyah kuğu olaylarının* nasıl oransız bir korku doğurabileceğini bize tekrar tekrar göstermektedir ve Shipman’dan sonra da doktorlara karşı ciddi bir tepki doğmuştur.

Bunca engel karşısında çoğu doktorun yardım istemeye yanaşmaması şaşılacak şeydir. Ama bu vakada David kendi aile hekimine gitmiş ve bir terapistle ama bir nedenden ötürü kendi uygun gördüğü bir terapistle sevk edilmek istemişti. O kadar yol katettikten sonra şimdi gelmiş bana depresyonda değil, yorgun olduğunu söylüyordu. Hali tavrı neşeliydi, görünümünü de sakindi. Herhangi bir hastalığı olduğunu kabul etmediğinden, tıp sohbetinden çıkıp David’in bir birey olarak yaşadıklarına

* Şaşırtıcı, mühim sonuçlara yol açan ve sonrasında sıklıkla geçmişe bakış avantajıyla uygunsuzca meşrulaştırılan olaylar için kullanılan terim. (*e.n.*)

girmemiz gerektiğini düşündüm. En sevdiğim soruya başvurdum: “Eğer bu bir öykü olsaydı nereden başlardı?”

David içini çekip sanki bunlar için gerçekten zamanı olup olmadığını merak ediyormuş gibi saatine baktı. Bu duraklamanın uzayarak David’in bozmak zorunda kalacağı bir sessizliğe dönüşmesine izin vermem gerektiğini düşündüm. Bir iki dakika sonra, uzun evliliğinin iki yıl önce nasıl sona erdiğini anlatarak söze başladı. Karısı onu terk edince korkunç kâbuslar görmeye başlamıştı. Kâbuslar zamanla o kadar kötüleşmişti ki artık geceleri ancak birkaç saat uyuyabiliyordu. “Sıfır uyku,” dedi başını iki yana sallayarak. “Sıfır uyku.” Bu durum yüzünden çalışırken “biraz asabileştiğini” kabul etti. “Nasıldır bilirsiniz, her şey üstünüze gelir. Üstelik bizim sefil yönetici Helen sürekli evrak da evrak diye başımın etini yiyor...” Bir meslektaşısı olarak bana sordu: “Size de gına gelmiyor mu?” Evrak işleri herkes kadar benim de canımı sıkardı ama yanıt vermedim. “Sonra da her şey üst üste geldi işte.” Detay vermeyerek o “her şeyin” içeriği ve işteki sıkıntılarının tek bir kadın iş arkadaşıyla sınırlı kalıp kalmadığı konusunda beni merakta bıraktı.

Söz ettiği yöneticinin ve diğer iş arkadaşlarının şikâyet edecek raddeye gelmeden önce David’e ne kadar katlanmak zorunda kaldıklarını da merak ediyordum: Sağlık çalışanları arasındaki birlik ruhu yüzünden, iyi niyetin sonuna kadar kullanılması biraz zaman alabilir. Hastalarının da şikâyet etmeye başlamış olabileceği aklımdan geçti; belki de terapi David’in seçimi değildi. Durumun böyle olup olmadığını açık açık sordum. İnkâr etti. Dediğine göre, evliliğinin bitişini aşması gerektiğini bildiği için benimle görüşmeye gelmişti, kesin aynı konuyla bağlantısı olan o kahrolası kâbuslarından da kurtulmak istiyordu. “Ya? Acaba ne kâbusu görüyorsunuz?” diye sordum. Hemen geçiştirdi. “Rüyalarımı hiç hatırlamam. O yüzden bir şey söyleyemem. Sizi hayal kırıklığına uğrattıysam özür dilerim, Doktor.” İnsanların rüyalara dair anıları çok çeşitlidir ve Tony vakasında belirttiğim üzere, rüyaları geleneksel psikanaliz çerçevesinde

yorumlamak genelde işimin bir parçası değildir. Ben daha çok David'in "bir şey söyleyemem" demesiyle ilgileniyordum. Onu susturan neydi? Not aldım ve ardından, geceleri uyuyamayınca veya kâbustan uyanınca ne yaptığını sordum. "Etkisinden kurtulmaya çalışırım, herkesin yapacağı gibi. Kalkarım, içecek bir şeyler alırım, internete girerim, güneşin doğmasını beklerim."

Zamanımız dolmak üzereydi, o yüzden David ne yönde ilerleyeceğimizi öğrenmek istedi. Önümüzdeki altı hafta boyunca altı seans yapmayı, sonra da durumu gözden geçirmeyi önerdim. Buluşmak için sabit bir gün ve saat belirledik, David gitmek üzere ayağa kalkıp zaman ayırdığım için bana teşekkür etti. "Sizin gibi bir uzmanın ellerinde, büyük bir gelişme kaydedeceğime eminim." Bir iğneleme mi sezmiştim? Karşılık vermeme fırsat tanımadan çıkıp gitti. Saate bakınca, David'in seansı vaktinden birkaç dakika önce sonlandırdığını anladım. Kendimi üstü tarafından azledilen bir ast gibi hissediyordum.

Ertesi hafta David kararlaştırdığımız saatte gelmedi. Odamda bekledim, hatta pencereye gidip gelişini gözledim ama David'den hiçbir iz yoktu. Sekreter haber verdi: "Arayıp bir işinin çıktığını söyledi." İlginçti. O sıralar çalışmadığını sanıyordum, sevk formuna göre "izinliydi", o yüzden tıbbi bir acil durum söz konusu olamazdı. Sürece başladıktan sonra terapi görmekle ilgili birtakım çekincelerin baş göstermiş olması daha büyük olasılıktı. Ama bir sonraki seansa tam vaktinde, hatta birkaç dakika erken geldi. Yüzünde bir gülümsemeyle içeri dalarken, özür dileyip neden gelemediğini açıkladı. David golfe meraklıydı, geçen hafta benimle buluşmak üzere golf kulübünden çıkarken bizim bölgenin milletvekiliyle karşılaşmıştı. Milletvekili David'in ahabıydı, onu masasına davet etmişti. Masada başka biri daha vardı; David o kişinin kim olduğunu söylerken sesini alçaltıp neredeyse sessizce dudaklarını kıpırdattı: o zamanki başbakan yardımcısı. Herhalde etkilenmemi bekliyordu. "Davetlerini geri çevirmem yakışık almazdı, değil

mi? ‘Çok özür dilerim, arkadaşlar, kusura bakmayın, terapistle görüşmem gerek.’ Neyse. Şimdi buradayım. Plan nedir, Doktor?” Sanırım bir ara David’in sanki içip de gelmiş gibi, biraz fazla candan davrandığı izlenimine kapıldım ama gayet akli başında görünüyordu, o yüzden üstelemedim.

O seansı David’in yaşam öyküsüne ayırmayı önerdim. Çocukluğunun ve yetişme çağının nasıl geçtiğini sordum ama David yakın geçmişinden, yirmi beşinci evlilik yıldönümünden başladı. Hiçbir masraftan kaçınmadan (“Bir servete mal oldu, ne yalan söyleyeyim”) golf kulübünün şık lokantasında yemekli ve danslı bir parti verdiklerini anlattı: “Tam takım, siyah kravat.” Yetişkinlik çağındaki iki çocukları davete kendi aileleriyle gelmişti. Kızları Galler’de yaşıyordu, oğulları Cornwall’dan gelmişti ama çocukları ya da torunları hakkında başka bir şey anlatmadı, adlarını bile söylemedi. Ama karısından söz ederken laf arasında “Connie’ye taparlar,” dedi. Sesinde hafif bir üzüntü sezer gibi oldum, *On İkinci Gec*e’deki Sir Andrew Aguecheek ve özlem dolu sözleri aklıma geldi: “Bir zamanlar bana da taparlardı.”

David özenli parti hazırlıklarını, yapılan konuşmaları, sipariş ettiği kaliteli Fransız şaraplarını ve kalabalığın önünde karısına hediye ettiği Tiffany kolyeyi ayrıntılarıyla anlattı. “Her şey öyle tıkır tıkır yolunda gidiyor gibiydi ki... Mutlu aile tablosu. Derken... bir anda bom.” Connie birkaç hafta sonra eşyalarını toplayıp gitmişti. David parmaklarını şaklattı: “Aynen böyle çekip gitti.” “Pardon, hiçbir açıklama yapmadan mı gitti yani?” David bakışlarını kaçırdı, sonra da omuzlarını silkip karısının bir gün durup dururken Cardiff’e gidip kızıyla birlikte yaşamak, torunlarıyla olmak istediğini söylediğini anlattı. “Sorun değildi,” dedi. “Değildi,” diye tekrarlardım, duygusal bir sohbeti böylesine ustaca sonlandıran o masum sözcük beni hiç ikna etmemişti. “Bakın, eğer düşündüğünüz buysa başka biri falan yoktu. İki tarafta da. Hiç öyle bir şey olmadı. Yavaş yavaş birbirimizden koptuk muhtemelen.” Devam etmesini bekleyerek

başımı sallamakla yetindim. Karşılık vermememden ötürü duyduğu kızgınlığı aktarmak için dik dik baktı. Ardından pozisyonunu değiştirdi ve ellerini başının arkasında kavuşturup ayaklarını uzatarak tavana baktı. “Size başka ne anlatabilirim?” Artık sıkılmış gibi konuşuyordu. Çocuklarından biraz daha söz etmek isteyip istemediğini sordum: Ayrılmaları onlar için ne ifade etmişti? “Bir şey söyleyemem.” Yine aynı cümle. David’i bir şeyler söylemekten alıkoyan neydi? Kendisi biliyor muydu?

Ortaya çıkan tablo biraz endişe vericiydi. Altmışına merdiven dayanmış, emekliliği yaklaşan bir adam depresyonda olduğunu kabul etsin ya da etmesin istatistiksel olarak zaten intihar açısından yüksek risk grubundadır. Bazı doktorlar kendilerini işleriyle o kadar özdeşleştirir ki emeklilik sorun olur; yalnızca meslek yaşamlarının sonu gibi değil, aynı zamanda benliklerinin bir parçasının da ölümü gibi gelebilir. Çoğu kişinin normal emeklilik yaşını geçirdikten sonra bile uzun süre çalışmaya devam etmesinin nedeni büyük olasılıkla budur. Bir kimliği yitirmenin nasıl bir his olabileceği konusunda önceden uyarılmak ve farkındalığı korumak önemlidir. Sağlam bir ruh sağlığı aynı zamanda toplumsal ilişkilere bağlıdır, oysa anlattıklarına bakılırsa David boşanmasının ardından sosyal açıdan başıboş kalmıştı. Golf kulübü keyifli bir ortam sunabilirdi ama golf bir takım sporu değildir. Ayrıca David’in çocuklarıyla ve çocuklarının ailesiyle herhangi bir ilişkisi yok gibi görünüyordu; iş arkadaşlarının en azından bir kısmını da kendinden soğutmuş olabiliirdi.

Connie evi terk ettikten sonra David’in evdeki halini gözümün önünde getirdim: Stresli işinden geç vakit eve gelen yalnız bir adam; uyumasına yardım eder umuduyla birkaç sert içki devirip yankılı odalarda gezinerek artık yitirdiği bir yaşama ait çerçeveli fotoğraflara baktıktan sonra merdivenden ağır ağır çıkan, yatağına yatıp biraz dinlenmeye çalışan ama tarifsiz kâbusların istilasına uğrayan bir adam. Durmadan kendini tekrar eden, karanlık ve acıklı bir geceler silsilesi. Böyle görüntüler

gözümün önüne kendiliğinden gelse de boşlukları bu şekilde doldurmamak için bazen kendimi tutmak zorunda kalıyorum. Bana ait olmayan bir yaşamı gözümde canlandırmanın, her ne kadar empatinin ana bileşenlerinden biri olsa da gerçeği duymamı veya fark etmememi engelleyebildiğini öğrenmiştim. Ama bunu hiç yapmasam bu sefer endişe verici bir durum ortaya çıkabilir. İnsan birinin yaşamını gözünde canlandırmazsa kendini nasıl onun yerine koyabilir?

David'e gerekirse konuşabileceğim bir yakınının adını sormamın iyi olacağını düşündüm; güvenilir bir arkadaşı olabilirdi. Bu talep depresyonla ilgili vakalar için olağandır ve yalnızca hastanın izni doğrultusunda gerçekleşir. David geçiştirmeye çalıştı ama mesleki sorumluluğumu biliyordu ve nazıkçe ısrar edince isteksizce boyun eğdi ve iş oraya varırsa –“ki varmaz,” dedi– kendi aile hekimi ve muayenehane yöneticisiyle görüşebileceğimi söyledi. Bir yakın arkadaşının adını bile veremiyordu. Duygusal açıdan manzara hiç iç açıcı değildi ve derinlere gömülmüş bir kederin varlığını hissediyordum. Ama seansımız biterken David “son derece iyi” olduğunu söyleyerek endişemi gidermeye çalıştı: “Endişelenecek bir şey yok, canım.” Odadan çıkarken neşeyle, “Haftaya görüşürüz,” dedi, hatta bana göz kırptığına yemin edebilirdim.

David bir sonraki buluşmamıza günlük kıyafetlerle geldi. Yüzü al al, yakaları yukarı kalkmış polo tişörtünü çekiştirirken, o sabahki golf oyunundan çok keyif aldığı belliydi. Geçmişinde biraz daha geriye, erken çocukluk dönemine gidip gidemeyeceğimizi sorduğumda, coşkusu azaldı. “Ya, artık Freud bölgesine giriyoruz, desenize.” Parmaklarını havaya kaldırıp abartılı tırnak işaretleri yaparak, tahminimce (çoğu insan gibi) Larkin şiirlerinden ezbere bildiği yegâne dizeyi okudu: “Annen ve baban, hayatının içine sıçarlar...”³ Öğretmeninden yıldızlı pekiyi beklermiş gibi, ağzı kulaklarında gülümsedi. Bir şey söylemedim. “Freud, Jung... bunlar gerçek bilim değil, değil mi, Dr. Adshead?” Psikiyatri mesleğini neden küçümsemek istediğini

merak ettim. Bazı doktorların psikiyatriyi hâlâ Kùlkedisi uzmanlığı* olarak gördüğünü biliyordum ama işi ruh sağlığıyla bu kadar iç içe olan bir aile hekiminin böyle düşünmesi alışıldık bir durum değildi. David'in o yorumunu şaka kabul etmeye karar verdim ve tüm psikiyatristler adına hakarete uğramış gibi yaparak, gözlerimi devirmekten kendimi alamadım. "Bana annenizle babanızı anlatın," dedim. Teslim olmuş taklidi yaparak ellerini havaya kaldırdı ve anlatmaya koyuldu.

Anlatısı kısa ve özdü; tarz olarak anı yazısından çok, mesleki özgeçmişe veya gazetelerdeki biyografi yazılarına benziyordu. David'e yine bir aile hekimi olan babasının adını vermişlerdi. Annesi hemşireydi. "Hep olan şey. Bazı şeyler aileden gelir, değil mi? Sizde de öyle mi oldu?" Hemen konuyu değiştirip daha ortak ve doktor-hasta ilişkisiyle daha az ilgisi olan başka bir konu açma ihtiyacını duyduğunu not ettim. Orada beni değil, onu konuşmak için bulunduğumuzu kibarca hatırlattım. Bir an ona adıyla hitap etme isteği duydum, bu dürtünün de annelikle ilgili bir tarafı olduğunun farkındaydım. Öyle bir an gelirse, terapistle hastanın birbirine adlarıyla hitap etmeye başladığı an her zaman çok ilginçtir. Biz henüz o noktaya gelmemiştik; David cümlelerini bitirirken psikiyatriye yönelik iğneleyici tavrına uygun, alaycı bir edayla da olsa bana hâlâ "Doktor" diye hitap ediyordu.

David devam ederek, babasının muayenehanesini evlerinin alt katına kurduğunu anlattı. Kendisi ile kardeşlerinin muayene saatleri boyunca çıt çıkarmadan parmaklarının ucunda yürümek zorunda kaldığını hatırlıyordu: "Göz önünde dursunlar ama ses çıkarmasınlar." Aslında babası hep evdeydi ama... David o noktada durdu, söze dökemediği bir şey vardı. "Babam... hem vardı hem yoktu, anlıyor musunuz?" Galiba ilk kez kendisiyle ilgili bir gerçeği dile getirmişti. Sözlerinin ancak daha

* *Cinderella Specialty*: İngiltere'de tıbbın yeterince değer görmeyen, fazla kaynak ayrılmayan ve kimilerince işe yararlığı sorgulanan dalları için kullanılan bir tabir. (ç.n.)

sonra anlaşılacak, duygusal bir karmaşıklıkla olduğunu sezerek, defterime not aldım. David not aldığımı görünce kaşlarını kaldırdı ama yorum yapmadı.

Devam ederek, annesinin yakınlarındaki bir hastanede vardiyalı çalıştığını ve çocukların bakımıyla birbiri ardına gelip giden dadıların ilgilendiğini anlattı. Nasıl insanlardı? “Harikaydılar,” dedi David, hemen ardından da “o kadar genç ve muhteşem yaratıklar tarafından” büyütüldüğü için kendini şanslı saydığını söyledi. Yüzümü buruşturmamak için kendimi tuttum. David dört kardeşin en büyüğüydü, aralarında yaklaşık birer yaş vardı: “Yaşlarımız yakındı; biz pek yakın olmasak da.” Bu lafında da yine kişisel bir taraf ve daha önce de dikkatimi çeken o kedderli Aguecheek havası vardı. On bir yaşında babasının gittiği yatılı Katolik okuluna gönderildiğini, orada derslerinin çok iyi olduğunu ve tıpkı Baba David gibi teniste üstün başarı göstererek takım kaptanlığına yükseldiğini anlattı. Anlattıklarından, çocukluğunda annesi ile babasının pek yeri olmadığını anladığımı söyledim ama şiddetle karşı çıkarak, annesiyle babasının “birinci sınıf”, mükemmel ebeveynler olduğunu söyledi. Okul tatillerinde babasının ona hem teniste hem golfte koçluk yaptığını (ikisinin de takım sporu olmaması dikkatimi çekmişti) ve her yaz ailecek St. Ives’a tatile gittiklerini de ekledi. Her şey kusursuz görünüyordu. Oğul David’in onlarca yıl önce okul tatillerinde eve gelişini gözümün önünde canlandırdım, dadı ufaklıklarla uğraşırken David’in mutfakta yiyecek bir şeyler aranıp soğumuş yemekler bulduğunu, aşağıdaki hastaları rahatsız etmemek için evde çoraplarıyla dolaştığını ve babasının gerçek bir kopyası olmak için gece geç saatlere kadar masasında “gerçek bilim” çalıştığını düşündüm. Küçük çocuklar ve aşağıdaki ardı arkası kesilmeyen, yardıma muhtaç hastalar arasında ebeveyninden başka nasıl ilgi görecekti ki?

Öyküsünün ne kadar tanıdık geldiğini düşünmeye başladım. 1970’lerde Amerika’da ruhen yaralanmaya yatkın doktorlarla ilgili yapılan bir araştırma, söz konusu doktorların

çoğunluğunun ailenin ilk doğan çocukları olduğunu ve ebeveynleriyle karmaşık ilişkiler yaşadığını ortaya koymuştur.⁴ Aynı şeyi bana gelen başka doktorlarda da gördüm, hepsi de aynı şekilde güce ve normalliğe, başarıya ve eyleme önem veriyordu. Bence David'in kendini ifade edişinde özenle biçimlendirilmiş, tam Facebook ve Instagram'a uyacak bir çağdaşlık, adeta bir milenyum havası vardı. Şurada okul formalı David, burada elinde bir tenis kupası, omuzlarında gururlu babasının kolu, orada şirin kardeşleriyle birlikte boy sırasına göre dizilmiş, Cornwall sahilinde gözlerini kısarak güneşe bakıyorlar. Mutlu aile tablosu. Yalan söylediğini düşünüyor değildim ama bence bu daha çok bulanık, acı verici veya gurur duyulmayacak anların üstünü örten, göstermelik bir öyküydü.

Yaşam öyküsüne yine neşeli bir tavırla Londra'daki tıp fakültesi günlerini anlatarak devam etti ama bana öğrenci hayatının olağan karmaşıklığına veya belirsizliğine dair hiçbir duyguyu yansıtmadı. Connie ile o hemşirelik okurken tanışmış ve evlenmişti. Connie'yi "O zamanlar çok göz alıcıydı," diye tanımladıktan sonra, "iyi bir kız" olduğunu ve "söz dinlediğini" söyledi. Söylediklerinin kulağa ne kadar aşağılayıcı geldiğinin farkında değil gibiydi. Oğlu Tom ile kızı Lucy'nin doğumunu anlatırken, notlar aldım. "Nasıldılar? Çocuklukları nasıl geçti?" diye sordum. Çocukluklarının "iyi" geçtiği, çocukların "hayatta yeterince başarılı" olduğu hakkında belirsiz bir şeyler söyledi.

İnsanlar gibi, grup halinde yaşayan hayvanların da hemcinslerinin hislerini okuyabilmesi, bir başkasını "zihinselleştirme" sürecini yaşayabilmesi gerekir. Görünüşe göre David'in başkalarının duygusal deneyimlerini düşünme kapasitesi çok azdı ve aile hekimlerinin insan ilişkileri konusunda özellikle anlayışlı olması gerektiğini düşününce, David'in aile hekimi olmasına bir kez daha şaşıtm. David evliliği ve ailesi hakkında gelişigüzel sayılabilecek kısıtlı görüşlerini sunarken, bir (kadın) iş arkadaşını kötülediğini, ayrıca tanıştığımızdan beri benim de işime kusurlar bulup durduğunu hatırladım. Eğer başkalarının

deneyimlerini, inançlarını ve hislerini o kadar kolay küçümseyebiliyorsa aynı şeyi kendine de yapıyor olabilirdi. David'in intihar açısından başka risk faktörleri de olduğunu düşününce, endişelendim. Dahası, eğer kendine savunmasız kalma hakkı tanıyamıyorsa, doktor rolünden hasta rolüne geçmeyi beceremiyorsa ona yardım edebileceğimden de kuşkuluydum.

Altıncı haftada durumu gözden geçirince, seanslarımızı sürdürmeyi kararlaştırdık. Normalde buna yanaşmazdım: Daha önce söylediğim gibi, özel seanslarımı sınırlı tutmaya çalışıyorum. Ama o ana kadar havanda su dövdüğümüzü ve aslında daha başlamadığımızı seziyordum. Uykusunun nasıl olduğunu sorunca, başını iki yana sallayarak ilk günkü şikâyetini kesin bir hüküm-müş gibi tekrarladi: "Sıfır uyku." David'i yine uykusuzluğunun nedeni hakkında konuşturmak için kâbuslarını sordum ama konuyu değiştirerek, işinden söz etmeye başladı ve "bu kısa molanın" ardından çok geçmeden "süresini tamamlamak" için işe geri dönmeyi planladığını söyledi. Böyle kayıtsızca hapis cezasını tamamlamaktan söz eder gibi konuşması özellikle ilgimi çekmişti ama David bundan bir daha söz etmedi.

Haftalık görüşmelerimiz büyük ölçüde David'in duygularına yer vermeden, arasına terapi klişeleriyle ilgili dokundurmalar ve "Siz, deli doktorları geçmişe takmışsınız," gibi yorumlar sıkıştırdığı düşüncelerini anlatmasından ibaretti. Çoğunlukla yardıma ihtiyacı olduğunu kabul eden ve bu konuda çaba sarf etmeye can atan hastalarla çalıştığım Broadmoor gibi yerlerdeki işim burnumda tütüyordu. David'in terapiye yönelik direncini hiçbir zaman kişisel algılamadım. Tam tersine, David'in bana veya herhangi birine kişisel ilişki kuracak kadar bağlandığını zannetmiyordum. Zaman zaman David'i hem yorucu hem de sevimsiz buluyordum ama her zamanki gibi bunu ilginç bir durum olarak not etmem ve yola devam etmem gerekiyordu.

Benimle röportaj yapanlar, hastalara karşı olumsuz duygularıyla nasıl mücadele ettiğimi sorar bazen. Bu, duyguların eylem

gerektirdiğini öne süren bir düşüncedir. Oysa bana göre durum tam tersidir: Asistanlarıma sıklıkla tekrarladığım gibi, “Hisler olgu değildir”; gelip geçerler. Mücadele etmeyi gerektiren bir durum yoktur, insanın yalnızca yüzündeki ve duruşundaki nötr ifadeyi koruyacak farkındalığa ihtiyacı vardır. Mücadele etmek şöyle dursun, şahsen hissedebileceğim her türlü güçlü duyguya kucak açarım çünkü bu öykülerin pek çoğunda görüldüğü üzere, böyle güçlü duygular karşınızdaki kişinin ruh halini anlamana yardım edebilir. Eminim ki David’e yönelik olumsuz duygusal tepkim, aslında özel hastalarımın yalnızca kısa süreli görüşme kuralımı bozma nedenlerimden biriydi. Bariz bir terbiyesizliği yoktu, depresyondaymış gibi de görünmüyordu ama o “performansının” ardında karanlık bir şeylerin gizlendiği hissinden bir türlü kurtulamıyordum. Aralarında Lydia ve Zahra gibi kadınların da bulunduğu başka hastalarımın yaşadığım deneyimleri düşününce, David’in önemli bir şeyi görmemi engelliyor olmasından endişeleniyordum. Seanslardan birine gelmediğini ve önceden haber vermediğini de hesaba katmam gerekiyordu; ayrıca zaman zaman geç kalıyor, fazla bir açıklama da yapmıyordu. Bu hareketleri saldırganlığa işaret ediyor olabilirdi.

Bir keresinde vaktinde ama asabi bir halde gelip çalıştığı sağlık merkezinin (tahminimce cefakâr) yöneticisi Helen’le yaptığı tartışmayı anlatmaya koyuldu. David artık işine geri dönmüştü ve o gün yaşananlar için Helen’i suçlayarak “cadalo”un teki olduğunu söylüyordu çünkü Helen evli değildi, orta yaşlıydı ve “artık ondan geçmişti”. Aynı şeyin David için de söylenebileceğini düşündüm ama bir şey demedim. Helen’le kendimi özdeşleştirdiğimi fark ettiğimden, onun namına öfkeye kapılmamak için o kadar çabalıyordum ki az kalsın David’in görünüşte laf arasında söylediği çok önemli bir şeyi kaçıracaktım: O gün David’in doğum günüydü ve çocukları henüz onu aramamıştı. Bir an içimden “Acaba neden?” demek geldi ama kendimi tuttum, bunun ona ne hissettirdiğini sormakla yetindim. “Eğer ima ettiğiniz buysa canımı sıkmadı.” “Sıkmadı mı?” diye sordum.

David sesini yükseltti, daha önce hiç böyle yapmamıştı. “Yapmayın, Doktor. Ne demek istediğimi siz de biliyorsunuz. Gece yatağa girip ağlaya ağlaya uyumayacağım. *Üzgün* değilim.” Sanki saçma bir duyguymuş gibi, sözcüğü özellikle vurguladı.

“Peki,” dedim. “Eğer üzgün değilsen, ne hissediyorsun?” “Onlar için yaptığı onca şeyden sonra”, çocuklarının bir telefon açıp doğum gününü kutlama “zahmetine” girmemesi karşısında kızdığını söyledi. “Bu kadar mı zor?” Ardından da yüksek perdeden, hararetle konuşmaya koyuldu: “Çalışıp çabalayıp neyim varsa onlara verdim, elimden gelenin fazlasını yaptım, en iyi okullara gönderdim, tenis dersleri aldurdum, daha ne gerekiyorsa hepsini yaptım. Lucy’nin okulla arası hiçbir zaman iyi olmadı ama Tom’un tıp fakültesine gitmesini istiyordum, onda o kafa vardı, peki, ne yaptı? Okuya okuya tiyatro ve *medya çalışmaları* okudu ve şimdi yaşamını *pub*’larda kulüplerde piyano çalarak kazanıyor, bir yandan da ders veriyor. Emeklerim heba oldu, onun için her şeyi yapmıştım. İnanamıyorum yahu.” Soluklanmak için durdu, duygu yükünden yüzü kızarmıştı.

David’den daha önce hiç duymadığım bir kesinlik içeren bu sözcüklerde, artık su yüzüne çıktığı için görebildiğimiz acı verici duygular vardı. Ayrıca David’e göre çok da uzun bir konuşmaydı ve her ne kadar her şeyi kendine hak gören, buyurgan bir tavırla söylese de sözlerinde kendisine benzeyen bir oğul özleminin ıstırabını duyduğumu düşünüyordum. Karşılık verirken dikkatli davranmam gerekiyordu. “David, sen kendi baba mesleğini devam ettirmişken, oğlunun tıp fakültesine gitmek istememesi seni kızdırdı mı?” Omuzlarını silkti. “Bir şey söyleyemem.” Sürekli tekrarladığı o nakaratın sinirimi bozmasına izin vermeyerek, biraz ileri gittim: “Kendi babanla daha yakın bir ilişki kurmuş olmayı ister miydin?” Ama söylerken bile yanlış bir şey söylemiş olabileceğimi düşündüm. Tatsız gülümsedi. “Sizler kendinizi çok zeki sanıyorsunuz. Madem öyle, söyleyeyim, Dr. Adshead: Babamla son derece yakın bir ilişkim vardı ve benimle gurur duyardı. Duymakta da haklıydı. O alt

tarafı bir taşra doktoruydu, hiçbir zaman benimki kadar başarılı bir işi olmadı, makaleleri yayımlanmadı.” Ben tam bir yerlere varmak üzere olduğumuzu sanırken diyalog yanlış bir yöne sapmıştı. Yüreğim ezilerek, David’in seansın sonuna kadar *British Medical Journal*’de yayımlanan son makalesini anlatışını ve diğer tüm mesleki başarılarını gözden geçirişini dinledim.

Artık David’in benim sunacaklarımı kullanamayacağını –veya kullanmayacağını– düşünmeye başlamıştım. Diğer vakalarda gördüğümüz üzere, terapide başarı demek, insanın zihniyetiyle ve inançlarıyla ilgili bir şeylerin değişmesi gerekebileceğine inanması demektir. David’in benimle ilişki kurma biçimi narsistik bir nitelikteydi ama bir kişilik bozukluğu veya herhangi bir ruhsal hastalığı olduğu söylenemezdi. Daha çok önemsemez ve büyükenmeci bir tavrı vardı; başkalarıyla ilişki kurma biçimi ise kendine savunmasız olma hakkı tanımasını zorlaştırıyordu. Bizimki gibi rekabetçi ve kapitalist toplumlarda liderlik rolleri üstlenen insanlarda, özellikle gücü hiçbir zaman zayıflık göstermemek olarak tanımlayan kültürel erkeklik anlayışlarıyla uğraşmak zorunda kalan erkeklerde bu durum oldukça yaygındır. Ama önceki öykülerin her birinde ortaya konduğu üzere, savunmasızlık terapi süreci için kesinlikle elzemdir. İnsan ne kadar açıksa kendini kabullenme ve zihniyetini iyi yönde değiştirme noktasına varması da o kadar olasıdır. David’in o noktaya varamayacağından korkuyordum.

Aynı zamanda başkalarına kendini hep bu şekilde gösterdiğini de sanmıyordum. Çocukluğunda maruz kaldığı yalnızlık ve duygusal ihmal, acı veren duygulardan kaçınma eğilimi doğurmuştu, öyle ki David yetişkinliğe adım atınca, insanlara özgü sıradan dertleri ve güçlükleri kendi psikolojik görüş hatından veya Victoria dönemi şairi Gerard Manley Hopkins’in çok güzel ifade ettiği gibi “iç manzarasından” uzak tutmayı öğrenmişti. Ne kadar süreceği meçhul bir zaman dilimi boyunca benden gelecek daha fazla tolerans ve azmin, David’in savunma mekanizmalarını değiştireceğinden kuşkuluydum.

David'i durumu yeniden gözden geçirmeye, şimdiye kadar ki çalışmamız üzerine düşünmeye davet ettim. Bu süreci rahatsız edici bulmuş gibiydi, yine "iyi" olduğundan ve "bir şey söyleyemeyeceğinden" dem vurdu. Ama biraz daha zorlayıp bir yanıt almaya çalıştım. "Hâlâ kâbuslar gördüğünün farkındayım. İşinde hâlâ mutlu olmadığını, emekliliğine gün saydığını da biliyorum. Birlikte çalışmamızın sana ne faydası oluyor veya bir faydası oluyor mu?" David hakarete uğramış gibi davranarak beni onu başından atmaya çalışmakla suçladı. Belki de bana ve terapiye fark ettiğimden daha fazla bağlanmıştı. Notlarımı elim aldım ve David'in daha önce bana babası için "hem vardı hem yoktu" dediği zaman defterime not düştüğüm o cümleye başvurdum. Acaba biz de şu anda aynı şeyi yaşıyor olabilir miyiz, diye sordum. "Buraya geliyorsun, konuşuyorsun ama ifade edebildiğin fazla bir şey yokmuş gibi hissediyorum, sanki sen de 'hem varsın hem yoksun'. Bu durumun senin için nasıl olduğunu anlamama yardım edebilir misin?"

Bazen terapinin sonsuza dek sürmeyeceğini dile getirmek başlı başına insanları durumu yeniden değerlendirip ortaya yeni düşünceler koymaya itebilir ki değişimin özü de budur. David soruma hemen yanıt vermedi. Elleri kucığında, sessizce oturdu ve sakinleşmeye çalışıyormuş gibi birkaç kez yavaşça derin derin nefes aldı. Bir süre sonra alçak sesle ne demek istediğini sordu. Ne söylediğini düşünmüştüm ki? Halinde hâlâ az da olsa bir zorbalık, ses tonunda hafif bir meydan okuma vardı. "Hiçbir fikrim yok," dedim. Gülümsedi. Sanki sorun çözülmüş gibi, "İyi, o zaman," dedi. Kalan zamanı ölçen saati dinleyerek, aklıma başka bir soru gelene kadar bekledim. David bir süre önce konuştuğumuzda karısının birdenbire neden eşyalarını toplayıp onu terk ettiği hakkında hiçbir fikri olmadığını söylemişti. Bu öyküye eklenecek bir şeyler var mıydı? Uzun deneyimim bana terapide yaşanabilecekleri önceden asla bilemeyeceğimizi öğretmiştir, üstelik o soruyu sormamın David'i kızdırmasından da endişeliydim. Doğru bir karar aldığımdan

tam anlamıyla emin değildim ama yolu David göstermişti, ben de riski göze alıp adımımı atmıştım.

David bir karara varmış gibi avuçlarını dizlerine vurdu. Ayağa kalkıp gidecekmiş gibi görünüyordu. Adli hekimlik yaparken hiç böyle şeyler yaşamazdım, güvenli ortamlarda hastalar nadiren seansı sonlandırırды. Sonlandırdıklarındaysa Tony ve Zahra vakalarında gördüğümüz üzere, bu genelde “altüst” olan hastaların duygularını daha sağlıklı bir şekilde ifade etme yoluna girdiğini gösteren bir gelişmeye işaret ederdi. Derken David öne eğilip nefesinin sıcaklığını duyabileceğim kadar yaklaşarak, gözlerini gözlerimden ayırmadan konuşmaya başladı. “Pekâlâ, Dr. Adshead. Tamam, anlatayım.” Biraz gevşeyerek yeniden arkasına yaslandıktan sonra anlatmaya geçti: Karısı Connie oldum olası “gergin” biriydi, David’in deyiimiyle “klasik bir İngiliz ahlak kumkumasıydı”. Başımla onaylamadım ama sanırım anladığımı düşündü. Bir gün Connie David’in bilgisayarında porno seyrettiğini öğrenince “kendini kaybetmişti”; Connie “söylediğine göre” bilgisayarda aile bütçeleriyle ilgili bir şeye bakmak istemiş ve David’in kazara açık unuttuğu bir sayfaya denk gelmişti.

Bir şeyin “kazara” olduğunu duyan her psikiyatrist kulak kesilir. Carl Jung, herhangi bir nedene dayanmayan bu tarz “anamlı tesadüfleri” tanımlamak için “eşzamanlılık” sözcüğünü kullanmıştır. Sonrası için not aldım. “Bu da onu çileden çıkardı,” diyordu David, gözlerini yukarı kaldırarak. Connie’nin ağlamaya başladığını, sonra korkunç bir kavga ettiklerini ve “durup dururken olay çıkararak” Connie’nin bavulunu toplayıp arabasına atladığı gibi kızlarının evine gittiğini anlattı. David kollarını göğsünde kavuşturup sanki o sahnede karısını canlandırıyormuşum gibi dik dik yüzüme baktı. “İşte bu kadar,” diyordu beden dili.

“Ne zamandır pornografi izliyorsun?” diye sordum. Elini sallayarak, “yıllardır” demeye getirdi. Bekledim. “Birkaç yıl olmuştur, tamam mı?” “Ne zamandan beri?” David çocukları küçükken, karısı çocuklara “kafayı takınca” başlamış olabileceğini

kabul etti: Connie'nin bir anne olarak çocuklarıyla ilgilenmesini hastalık gibi göstererek, karısı tarafından haksızlığa ve ihmale uğradığını ima ediyordu. Bu hesaba göre, en az yirmi yıl olmuştu. "Buna alışkanlık diyebilir misin?" diye sordum. David burnundan güldü. "Hobi! Artık herkes... yani, yapmayın. Eskiden olduğu gibi gazete büfelerinin en üst raflarında saklanan dergilerden ibaret değil ki bu artık, her yerde. Bedava, internette her yerde 'Seksi Çıtırlar', 'Ateşli Liseli Kızlar' var, e-postanıza durmadan böyle mesajlar geliyor." Havadaki değişimi veya aramızdaki gerginliği fark etmiş olacak, durup cılız bir sesle ekledi: "Yasaya aykırı değil. Herkes yapıyor."

Artık bir sorunum vardı. David cezai boyutu olabilecek bir eylemden söz ediyordu ve David'i sorguya çekermiş gibi davranmadan daha fazlasını öğrenmem gerekiyordu. David'e söylemeye çalıştığı şeyin doğurabileceği ciddi sonuçların farkında olup olmadığını sordum: Doktorluktan atılabilirdi, hatta hapse bile girebilirdi.

"Kim bilecek ki?" diye karşılık verdi. "Aptal değilim herhalde. Bu konuda çok dikkatliyimdir, yalnızca kendi evimdeki bilgisayarını kullanırım. Öyle yani." David'in yasadışı pornografi türleri izlemiş olmasından endişeleniyordum. David deneyimli bir sağlık çalışanıydı, dolayısıyla internetten çocuk pornografisi indirdiğini bana itiraf ettiği takdirde bir suç işlemiş olduğunu ve birilerine anlatmam gerekeceğini biliyordu. Sam ve ailesiyle ilgili vakada gördüğümüz üzere, güvenli kurumların dışında bile doktor-hasta gizliliğinin sınırları vardır ve bu sınırlar özellikle çocuk koruma bağlamında hayati önem taşır. ABD'de doktorlar çocuklara yönelik her türlü risk olasılığını kanunen bildirmek zorundadır. Böyle bir zorunluluğun bulunmadığı Birleşik Krallık'ta bile doktorların tehlikedeki çocukları korumak için gözünü kırpmadan harekete geçmesi beklenir. İnternette çocuk pornografisi indirmekle alakalı her olay buna dahildir. Üstelik bu örnekte David'in bir aile hekimi olması işleri daha da vahim bir hale getiriyordu. Kendimi daha önce

hiç böyle bir durumda bulmamıştım, ne yapacağıma karar vermek için güvendiğim meslektaşlarıma danışmam gerekeceğini biliyordum. Hiçbir şey yapmamak gibi bir seçeneğim olmadığı kesindi. Bana bakan David, huzursuzlanmış gibi parmaklarını dizlerine vurarak, tepkimi bekliyordu. Seansın gidişatının benim kadar onu da rahatsız ettiği çıktı.

David'e mesleki sorumluluğumu hatırlattıktan sonra, bu konuyu elbette birlikte gözden geçirip neler yapabileceğimizi düşünmek istediğimi söyledim. Kaşlarını çatı. "Yani, Dr. Adshead, eğer size internetten reşit olmayanların yer aldığı, şiddet ve sadizm içeren pornografik içerik indirdiğimi söyleseydim ki bu arada öyle bir şey söylemedim, bildirmek zorunda kalacaktınız. Mesele bu mu?" Şimdiye kadar David'in oynadığı oyunları öğrenmiştim, insanı kışkırtarak tepki verdirtmekten hoşlandığını biliyordum, o yüzden sorusunu doğrudan yanıtlamak yerine soruyla karşılık verdim: "*Sen* bu noktadan nereye varacağımızı düşünüyorsun?" Tartışmamayı tercih edermiş gibi mahzunlaştı. Ardından en az birkaç dakika süren uzun bir sessizliğe gömüldü. Bir ara başını ellerine gömüp düşüncelerini düzeltmek istemişçesine, parmaklarıyla saçlarını taradı. Birlikte çalıştığımız süre boyunca yaşadığımız en uzun sessizlikti bu.

David sonunda başını kaldırıp bana baktığında, yüzü ciddileşmişti. Boğazını temizledi. "Tamam, o halde. Evet. Öyle yapıyordum. Connie beni o yüzden terk etti." Anlatmaya devam etmesi için cesaretlendirdim. Tane tane konuşuyor, söylene-meyecek şeyleri söyleyecek sözcükleri bulmak için arada sırada durup düşünüyordu. Hiç araya girmedim. Porno "hobisi" ilkin onu ihmal eden karısına karşı bir misilleme aracıydı ama sonra özel bir stres atma yöntemi haline gelmişti. Karısı ile çocukları yatana kadar bekliyor, sonra da çalışma odasına gidiyordu. Çalışma odasının kapısını "elbette" hep kilitli tuttuğunu söyledi: Sanki çocuklarını bu şekilde koruması onun iyi bir baba olduğunu kanıtlayacaktı. Oysa bence daha çok, yaptığı şeyin suç olduğunu bildiğini kanıtlıyordu.

İnternette koca bir dünya bulmuştu ve yıllarca büyük göğüslü kadınlar, çeşitli pozisyonlarda cinsel ilişkiye giren insanlar gibi “son derece sıradan” porno içeriklere bakmaya devam etmiş, “tuhaf ve sapkın” şeylere bulaşmamıştı. Ne zaman olduğunu tam kestiremediği bir noktada kendini okul formalı kızların ve benzer temaların reklamını yapan sitelere takılırken bulmuştu. Kızlar gençti ama çocuk değillerdi. Öğretmenlerini veya babalarını canlandıran, David yaşlarında aktörlerle cinsel ilişkiye giriyorlardı. Acaba ona benzeyen erkeklerle cinsel ilişkiye girmekten veya onlar tarafından aşağılanmaktan hoşlanır görünen savunmasız kızları izlemek, David’in benlik duygusunu mu güçlendiriyordu?

Öykü giderek karanlık bir hal alınca, bağımlılıkların ilerleyici nitelikte olduğunu ve durmaksızın daha yükseklerle ulaşma, daha çok kendinden geçme arayışı doğurduğunu aklıma getirdim. Yol arkadaşlarından davetler aldıkça internet sitelerinin bir “sınıfından” diğerine geçen David, çocukların, hatta yürüme çağındaki çocukların cinsel istismara uğradığı zalim bir dünyaya girmişti. Bunları dinlemek zordu ama tahminimce anlatmak daha da zordu. Gözlerini kucağındaki ellerinden ayırmadan, gördüklerini ve bu alışkanlığın giderek tüm boş vaktini nasıl kapladığını anlattı. Evliliklerinin son on yılında, karısıyla birbirlerinden kopmuş, adeta ayrı hayatlar yaşamışlardı. Ayrılmalarından birkaç yıl önce Connie anlaşılan David’in “hobisinin” farkında olduğunu sezdirmeye başlamıştı ama David inkâr etmişti.

Connie aradığı kanıtı sonunda, yirmi beşinci evlilik yıldönümlerine çok az bir zaman kala David’in bilgisayarında bulmuştu. David’e planladıkları partiyi vermek istemediğini söylemişti. Boşanmak istiyordu. Ama bir anlaşma yapmışlardı: O sosyal etkinlik David için önemliydi, bir dönüm noktasıydı ve o yüzden Connie, David’in hemen akabinde ayrılımlarını ve evliliklerini sonlandırmayı kabul etmesi kaydıyla bu sosyal yalana katılmaya razı olmuştu. Aksi takdirde David’in bilgisayarında

neler bulduğunu çocuklarına ve polise anlatacaktı. David kabul etmişti ama hâlâ Connie'nin aşırı tepki verdiğini düşünüyordu.

Odaya sancılı, ağır bir hava çökmüştü. Düşünmek için kendime zaman tanıdım, seansımızın sonuna geldiğimizin ve David'in az önce anlattıklarıyla ilgili gerekeni yapmak için bir plana ihtiyacımız olduğunun bilincindeydim. David aklımdan geçenleri okumuş gibi başını kaldırıp saate baktı. "Ulusal Tıp Konseyi'yle temasa geçecek misiniz?" Sesi yorgun çıkıyordu, her zamanki esip gürleyişinden eser yoktu. Hemen yanıt vermedim. "Soruna yanıt vereceğim, David, ama önce neden sorduğunu öğrenebilir miyim?" Şaşırmış gibiydi. "Meslek yaşamım biter... herkes öğrenir." Ardından daha saldırgan ve tanıdık bir üslup takındı. "Bakın, Doktor, benim asıl derdim uyuyamamaktı ki bu arada onu da çözemediniz, peki, şimdi ne yapıyorsunuz?" Taşkınlığı artarak koltuğundan ayağa fırlayıp suçlayıcı bakışlarını yüzüme dikti, yine komuta-kontrol haline dönmüştü. "Beni pedofil mi ilan edeceksiniz?" Yanıt vermemi beklemedi. "Size sır olarak anlattıklarımı birine anlatırsanız Tanrı şahidim olsun, ülkedeki her mahkemede size dava açarım. Güçlü arkadaşlarım vardır, bilesiniz. Yaşamınızı zorlaştırabilirim."

"Bir dakika oturur musun, David?" İşlerin bu raddeye gelmesi oldukça rahatsız ediciydi. Yine de elimden geldiğince sakin bir sesle konuşmaya çalıştım. İronik bir durum olduğunu bile bile bir kez daha Broadmoor'u özledim ama bu kez özlemimin nedeni yalnızca dayanışma duygusu ve belirgin sınırlar değil, güvende olduğum hissi ve her yerde bulunan güvenlik önlemleriydi. Burada elimin altında alarm zilleri yoktu. David ceketini kaptığı gibi kapıya yöneldi. "Ben gidiyorum. Bir daha da bu bok çukuruna adımımı atmam... Beş para etmez bir..." –En uygun hakareti bulmak için çabaladı– "...deli doktorusun. Şaka gibi. Hiçbir işe yaramayacağını biliyordum zaten." Çıkıp gitti, az sonra arabasının kapısının gürültüsüyle kapandığını ve tekerleklerinden çıkan cayırtılar eşliğinde arabanın uzaklaştığını duydum.

Araba kazası geçirmişim ya da kazadan kıl payı kurtulmuşum gibi zangır zangır titriyordum. David'in neler yapabileceğini bilmiyordum ama tehdit hissi son derece gerçektir. Bulantımı dikkatle aldığım nefeslerle kontrol altına almaya çalışarak bir süre olduğum yerde oturdum; duyduklarımı anlamlandırmam ve bir plan oluşturmam gerektiğini biliyordum. Kimse bir başkasının başını belaya sokmaktan hoşlanmaz: Durumu bildirirsem David'in başına bir dünya bela açılacaktı. Ama bana seçenek bırakmamıştı: İşlediği suçu terapiye taşıyarak üzerime ikili bir rol yüklemiş, beni suç mahallinde hem görgü tanığı hem de soruşturmacı yapmıştı. Fiziksel kaygım hafiflerken asıl endişem kendim için değil, David içindi. Ne yaptığını fark edince, intihar etmeye kalkışabileceğini düşünüyordum: Pandora'nın kutusu bir kez açıldı mı, kapatmak mümkün değildir. Az önce benim karşımda mesleki açıdan intihara teşebbüs etmişti, bunu biliyor olmalıydı. En başından beri istediği buydu da o noktaya gelmesi yalnızca biraz zaman mı almıştı? Belki de yalnızca suçunu itiraf edip rahatlamaya ihtiyacı vardı ve gerçekten doktor-hasta gizliliğiyle ilgili kuralların onu koruyacağını veya bu konuyla ilgili yasada belirsizlik olduğunu düşünüyordu. Ama onun zekâsına ve deneyimine sahip biri için bu olasılık bana inandırıcı gelmiyordu.

Bir başka çağda psikoterapistlerin bu tarz açıklamaları sır olarak saklaması beklenebilirdi ama daha önce belirttiğim üzere, toplumumuz, GMC ve adalet sistemi dahil olmak üzere, insanları bakım verenlerden korumaya büyük önem verir ve dolayısıyla olası veya mevcut çocuk istismarıyla ilgili her şey yalnızca kötü kabul edilmekle kalmaz, güvenlikle ilgili bir acil durum olarak görülür. David'in çocuklara yönelik herhangi bir tehlike arz ettiğini düşünmüyordum ama bunun başkalarının gözünde önemli olmayacağını biliyordum. Bazı pornografi izleyicilerinin öne sürdüğü gibi, David de fiilen hiçbir zaman bir çocuğa el sürmediği için yanlış bir şey yapmadığı fikrine güveniyorsa ne kadar yanıldığını anlayacaktı. İnternette çocuk

pornografisi indirmek uzun zamandır bu tarz görüntülerin üretilmesini teşvik etmek suretiyle reşit olmayanların istismarını destekleyen cezai bir suç kabul ediliyor. Bir de son on yılda artış gösteren sanal çocuk pornografisi (yetişkin pornosu yapımcılarının da kullandığı bir teknikle, bilgisayarda üretilen, son derece gerçekçi görüntüler) var ve bazı kullanıcılar, “aktörler” gerçek olmadığına göre kimsenin zarar görmediğini iddia ediyorlar. Neyse ki aynı zamanda çizgi romanlara ve resimlere de uygulanabilen ceza mevzuatları, çoğu yargı bölgesinde bu rahatsız edici düşüncenin karşısına dikilmiştir. Sanal çocuk pornografisi elbette çok zararlıdır çünkü yapay da olsa bu tarz materyallerin yaygınlaşması çocuk istismarını normalleştirir.

David gibi kullanıcılar hemen savunmaya geçerek “Bu beni pedofil yapmaz,” derler. Terimi Ian’ın öyküsünde tanımladığım üzere, bunun insanı pedofil yapmayacağı doğrudur ama konu bu değildir: İnternette çocuk pornografisi indiren çoğu yetişkin cinsel anlamda yalnızca veya öncelikli olarak çocukları çekici bulmaz. Ian gibi çocuklara cinsel istismar uygulayanlarda gördüğümüz gibi, çocuk pornografisi izleyicilerinin büyük çoğunluğunun evli, genellikle de çocuklu olduğuna inanılmaktadır. Kendi çocuklarını istismar ediyor olabilecekleri gibi, etmiyor da olabilirler. Bu konuda ayrıntılı ve kesin veriler elde etmek her zaman zordur ama uluslararası kolluk kuvvetleri, sektör ve kâr payı hakkında bildiklerinden yola çıkarak, sektörün dünya çapında on milyonlarca müşterisi olduğunu düşünmektedir.⁵ Rahatsız edici bir gerçek var: Bu sayıya, büyük bir oran oluşturan sizin benim gibi insanlar, arkadaşlarımız, ailelerimiz, komşularımız ve eğitimcilerimiz –ve evet, hatta sağlık çalışanlarımız– arasındaki gizli kullanıcılar da eklenmelidir. Çevrimiçi porno izlemek ile “temas suçları” arasındaki bağlantı üzerine son yıllarda yapılan çok sayıdaki araştırma, eylemlerini sanaldan gerçeğe taşıyanların büyük ölçüde suç veya anti-sosyal davranış geçmişi olanlardan çıktığını ama onlarla sınırlı kalmadığını gösteriyor. Dunkelfeld adı verilen önlem ve tedavi

amaçlı bir Alman projesi, saptanmamış ve yargıya taşınmamış çocuk istismarı davranışlarının “karanlık sahasına” girmeyi göze almıştır.⁶

David çekip gittikten sonra odamda otururken, Facebook’a uygun çocukluğu, harika anne babası ve işteki başarısıyla David’in ilk başlarda nasıl bir izlenim verdiğini anımsadım. Evet, abartılı hareketleri ve büyüklenmeci bir tavrı vardı ama yine o basmakalıp sözcüğü kullanmak gerekirse görünürde gayet “normaldi”. Tanrı aşkına, David bir aile babası, golf oynayan bir banliyö doktoruydu; görünürde olağandışı veya tehlikeli bir hali yoktu. David, W. H. Auden’ın İkinci Dünya Savaşı arifesinde kaleme aldığı dizelerinde özetlenen fikrin vücut bulmuş haliydi: “Kötülük gösterişsizdir ve her zaman insanidir / Ve yatağımızı paylaşır ve kendi masamızda yemek yer.”⁷

Görünenin ardındaki gerçekleri fark etmediğim diğer insanlarla, dışarıdan son derece iyi görünen Lydia gibileriyle görüşmelerimi düşünmeye koyuldum. Lydia’nın da David’in de birlikte çalıştığımız dönemde benimle aynı yaşlarda olduğunu, ırksal özelliklerimizin, eğitimimizin ve sosyal geçmişimizin birbirine benzediğini teslim etmem gerekiyordu. Ayrıca David de ben de doktorduk ve bir yere kadar aynı mesleki deneyime sahiptik; üstelik ikimizin de emekliliği yaklaşıyordu. Aldığım onca eğitime, edindiğim onca deneyime karşın o önyargıya yenik düşmüştüm: “Normal” kavramı insanın kendi benliğini tanımlar, onlar “benim gibiydi”. En azından David’de görünüşünün altında karanlık, rahatsız edici bir şeyler olduğunu en başında sezmiş, sırf bu nedenden ötürü de onunla planladığımdan çok daha uzun süre çalışmaya devam etmiştim. David odama adımını attığı andan beri, içimde alarm zilleri çalıyordu.

Şimdi dönüp baktığımda, çoğu Charlotte, Sharon veya Gabriel gibi korkunç bir erken çocukluk geçirmiş şiddet failleriyle o kadar uzun süre çalıştığım için David’in yaşadığı çok daha muğlak sıkıntıyı hafife alma eğilimi gösterdiğimi anlıyorum. Sonuçta işten başını kaldıramayan ebeveynlere sahip olmak,

dadılar tarafından büyütölmek, yalnızlık içinde ve baskı altında yatılı okullarda yaşamak, nispeten zararsız görünür. Bunlar bizim kültürümüzde alışlageldik şeylerdir; benzer deneyimler yaşamış çok sayıdaki İngiliz'in şiddete başvurmak şöyle dursun herhangi bir yasayı çiğnediğı bile nadirdir. David'inki gibi çocukluk öyküleri, erken çocukluk travmasının önemini ve hem ruhsal gelişimimizdeki hem de şiddet eğilimimizdeki etkisini kariyerimin ileri bir safhasında yeniden değerlendirmemi sağlamıştı. Muğlak olabilir, kolay fark edilmeyebilir: Erken dönem istismarının apaçık olmasına gerek yoktur. Kötü niyetli olmayan ihmal sayılabilecek bir deneyim yaşamak bile diğer risk faktörleriyle birleştiğinde, şiddetin ya da kendine zarar vermenin veya her ikisinin birden habercisi olabilir.

Sıklıkla yaptığım gibi, yine gözümün önüne bir bisiklet kiledi getirdim ve David'in sahip olduğı diğer risk "rakamlarını" sıraladım. O rakamların arasında cinsiyeti, sosyal izolasyonu, bir de belki alkol veya madde kullanımı vardı; birlikte çalıştığımız süreçte o konu zaman zaman aklıma kurcalamıştı ki bu da tıp mesleğinde aşırı derecede yaygındır. David için o kilidi açan "son rakam" neydi? Marcus için bir kız arkadaşının masum kahkahası veya Kezia için basit bir "şimdilik iyi günler" olan o rakamın David'deki karşılığı neydi? Korkunç bir şekilde istismara ve suiistimale uğrayan küçük bir çocuğa ait o ilk resme tıklamaya karar verip ikinci resim, üçüncü resim derken o girdaba girmeden önceki anlarda ne görmüş, ne düşünmüştü? Bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğim çünkü David "bir şey söyleyemiyordu", aynı şekilde kâbuslarının içeriğinden de söz edememişti. İlk hastalarımın Tony'yi hâlâ hatırlarım: Canını almadan önce ölümcül bakışlarıyla kurbanının mavi gözlerine son kez nasıl baktığını anlatmıştı; o çocuk sonradan Tony'nin uykularında tüyler ürpertici bir Medusa başına dönüşmüştü. Bence tanışsalarđı David muhtemelen Tony'yi hor görür, hatta dışarıdan bakan kimse onları herhangi bir ortak noktası bulunan iki insan gibi görmezdi. Ama ben görüyordum. O kadar

dönüp dolaştıktan sonra karşıma kendi hislerinden kaçmak için genç ve savunmasız insanlardan faydalanan ve uyurken korkunç rüyaların istilasına uğrayan bir adam çıkmıştı. Tony en azından bana kâbuslarından söz edebilmişti.

Seansların başında kâbuslarından uyanınca ne yaptığını sorduğumda, David yataktan kalkıp “internete girdiğini” söylemişti. Tıpkı bazı insanların dertlerini alkolle unutması gibi, bilgisayarı açıp bir başkasının savunmasızlığını ve maruz kaldığı eziyeti seyretmek de David’e psikolojik açıdan iyi geliyordu. Belki de o rahatsız edici rüyaların verdiği korkudan zayıf düşünce, bunu yaparak yeniden bir güç duygusu kazanıyordu. Ian’ın savunmasız çocuklarını istismar etmesi veya Sam’in Cinayet Grubu’na babasının onu çocuksu bir adla çağırmasından sonra babasına boyun eğdirerek erkekliğini kanıtlama ihtiyacı duyması hakkında anlattıkları da benzer bir işlev görüyordu. David terapiye devam edip porno alışkanlığı için tedavi görseydi tıpkı madde bağımlılığında yapıldığı gibi, kullandığı “uyuşturucunun” ona neler yaptığını anlaması ve yerine koyacak daha sağlıklı bir şey bulabilmesi için o uyuşturucudan uzak durması istenecekti. Yıllar önce hastam Zahra öfkesini ve acısını kendini veya bir başkasını yakmadan ifade etmeyi öğrenmek zorunda kalmıştı; iyileşmeyi seçerse David’in izlemesi gereken güzergâh, o duyguları ifade etmenin güvenli bir yolunu bulmaktan geçecekti.

Oturduğum yerde sakinleşmek için derin nefesler alırken, aklıma David’in babası için söylediği o karakteristik cümle geldi: “Babam... hem vardı hem yoktu.” Terapide benimle geçirdiği zaman açısından, bunun David için de iyi bir tanımlama olduğunu fark etmiştim. Şimdi de David’in suç işleyen benliğine bu objektiften bakıp bakmadığını merak ediyordum: David uyuşturucu verilmiş veya zorla alıkonmuş bir çocuğa korkunç şeylerin yapıldığı bir odada sırf fiilen bulunmadığı için hiçbir zaman “orada” olmadıysa kendini uzunca bir zaman “hobisini” sürdürmekte özgür saymış olabilirdi. Bir noktada bu mantık

zayıflayarak, David'i bana getirmişti. O an fark ettim ki David beni radyoda işimle ilgili konuşmamı dinledikten sonra bulduğuna göre, cinsel suçlularla çalıştığımı bildiği için beni seçmiş olabilirdi. Bilincinde olmasa bile, ortaya çıkması için suçlu benliğini terapiye getirmek istemiş olması mümkündü.

Hukuki tavsiye aldım, birkaç meslektaşına danıştım ve GMC'yi aradım. İlğim için teşekkür ettiler, ayrıntıları istediler ve böylece işim bitti. David'i bana sevk eden aile hekimine bir mektup yazarak terapinin aniden sonlandığını ve David'in sorunlarının çözümsüz kaldığını söyledim. Bir haber çıkmadı. David'den tekrar haber almayı beklemiyordum ve almadım. GMC polisi devreye sokabilirdi ama David her şeyi inkâr edip kanıtları da ortadan kaldırırsa hiç dava açılamayabilirdi. Veya beş yıla kadar hapis istemiyle hakkında ceza davası açılabilir ve bunun sonucunda hapse girebilirdi. Hapse girmenin David için bir facia olabileceğini düşündüm. Suçu sabit görülürse mesleğinden veya özgürlüğünden çok daha fazlasını kaybedebilirdi; kendini tüm geçmişi silinmiş gibi hissedebilirdi. David'in doktorluk kimliği çocukluğuna, hatta ona aile hekimi olan babasının adını verdikleri doğumuna kadar eskiye dayanıyordu.

Galiba neler yaşandığını duymaktan korktuğum için David'in akıbeti konusunda bir şeyler öğrenmekten özellikle kaçınmaya çalıştım. Teoride David'in çok fazla iyileşme potansiyeli vardı ama ne istediğine ve istediğini ifade edememesine göre çok şey değişirdi. Bir soru sorduğumda, çoğu zaman repliği olmayan veya söyleyeceklerini unutan bir aktör misali, "Bir şey söyleyemem," veya "Aklıma gelmiyor," gibi ifadeler kullanarak, altta yatan sıkıntısıyla ilgili bana ipuçları veriyordu. "Aklındakileri söylemesine" olanak verecek yeni sözcükler bulabilseydi değişme şansı olabilirdi; hatta huzurlu bir şekilde emekliliğe hak kazanabilir, üçüncü perdede mutluluğa kavuşabilirdi. Bana kendisiyle ilgili gösterdikleri ne kadar az olursa olsun muhtemelen görünen yüzünün ardındakileri ömründe kimseye bu kadar çok göstermemişti.

David'in bir gün yeniden yardım istemeyi başarabilmesini umuyordum. Umut etmek, hayalcilik veya saflık değildir, üzüntüye ve kaybetme duygusuna karşı olgun bir savunmadır. David'le çalışmaktan keyif almamıştım ama çok uzak bir ihtimal de olsa bir gün bana dönmeye kalkarsa ona kucak açar ve tekrar denerdim ve belki bu kez o da kendine savunmasız kalma hakkı tanırdı. David'i hayal kırıklığına uğratıp uğratmadığımı düşündüm; çevremde olumsuz tepkilerimi sindirmeme yardım edecek, destekleyici bir ekip bulunmadığı için David'in beni artık ona eskisi kadar yardım edemeyeceğim bir raddeye getirmesine izin vermiş olmam mümkündü. İşin aslı, ne kadar uzun süredir bu işi yapıyor olsam da ben de bir insanım, benim de her insan gibi hoşlandığım ve hoşlanmadığım şeyler var. Dünyadaki hiçbir eğitim ve deneyim bunu silip götüremez ve götürmesini isteyeceğimi de sanmıyorum.

SONSÖZ

İşim sırasında duyduğum çok sayıda yaşam öyküsü, zihnin karmaşıklığına sonsuz bir saygı duymamı sağladı. Derinlere indikçe, engin okyanuslar veya evrenin kendisi gibi, zihnin de ne kadar bilinemez olduğunu daha iyi anladım. Umarım bu kitap biterken, temiz havanın ve özgürlüğün değerini bilerek yaşamına dönen okur, “kötülük” dediğimiz şeye yönelik bakış açısını değiştirmiştir. Aslında kötülük, neredeyse güzellik gibi, nesneden çok, o nesneye bakan kişi hakkında fikir veren bir terimdir. Bir dahaki sefere “kötü kalpli bir canavar” hakkında bir haber veya film izlediğinizde, farklılıklarımızdan çok, benzerliklerimizin olduğunu bilerek onlara yeni bir bilinçle bakmayı başarabilirseniz bu kitapta anlatılan acı ve şiddet öyküleri amacına ulaşmış demektir. Meslek yaşamım boyunca duygu ve düşüncelerini benimle paylaşan herkese cesaretleri için minnettar olduğum gibi, zaman ayırıp üzerine düşünmek istediğiniz için size de minnettarım.

Hükümetler ruh sağlığına öncelik vermek istemediğinden, dünyada ruh sağlığı hizmetlerine nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar bütçe ayıran çok az ülke vardır. Dilerim psikiyatri alanındaki gelecek nesiller bu döneme dönüp baktıklarında kendilerini ortaçağa bakıyormuş gibi hisseder ve kalp sağlığına, lazer ameliyatlarına veya hayati organların yenilenmesine o kadar para ve emek harcayan toplumumuzun ve sağlık sistemimizin, insanların yatarak veya ayakta ruh sağlığı tedavisi görmesine ya da zihinlerini yeniden keşfetmesine o kadar az yardım etmesi karşısında kınarcasına başlarını iki yana sallarlar.

Hepimizin paylaştığı ortak insani özelliklerin bilincinde olmak, zihinlerin iyiye doğru gelişim göstermesinde cezalar-
dan ve yaptırımlardan çok daha etkili olabilir. Mevzuatlarda ve
kamusal kaynakların paylaşımında iyileştirmeler yaparak pro-
sosyal davranışları özendiren ve çocukluk sıkıntılarını azaltan
önlemler almamız gerekiyor. Müdahalelerimiz kapsamında,
bağımlılıkları olan ve sosyal izolasyon yaşayan insanlara yöne-
lik yardımlar artırılmalı ve iyileştirilmeli, ruh sağlığı sorunları
yaşayan ebeveynlere de destek sunulmalı; ayrıca daha karmaşık
durumlar için uzmanlık gerektiren psikolojik terapilere daha
çok yatırım yapmalıyız. Bisiklet kilidi benzetmesi risk faktör-
lerinin neler olduğunu bize gösteriyor, şimdi bizim yapmamız
gereken o risk faktörlerinin etkisini azaltacak, hatta bazılarını
tamamen ortadan kaldıracak politik ve sosyal iradeyi göster-
mektir. Hem zaman hem de para harcamamız gerekeceği doğ-
ru ama alacağımız ödöl paha biçilmez olacaktır.

Amerikalı adalet savunucusu Bryan Stevenson, öğretmen ve
filozof rahip Richard Rohr ve Papa Francis başta olmak üze-
re bazı dinî liderler gibi ilham verici çağdaş yazarların eserleri
barış, iyileştirme ve empati mücadelesinin hiç durmadığını ve
hem dayanışma hem de umut gerektirdiğini bize hatırlatıyor.
Zihnimizi açık tutup yüreğimizdeki iradeyi koruyarak harekete
geçersek yapabileceğimiz çok fazla iyilik var. Eğer bu kitaptaki
kişiler belleğinizde aklımıza şeytanla ilgili düşünceler getiren
bir yere kazınırsa unutmamak gerekir ki biz o noktada değil,
buradaysak “Tanrı’nın lütfu sayesinde”.

TEŞEKKÜR

İnsan zihni yalnızca tek bir düşünce tarzı veya teknik kullanılarak anlaşılamayacak kadar karmaşıktır. Eğer bir çocuk yetiştirmek için koca bir köy gerekiyorsa zihinleri değiştirmek de pek çok insanın farklı şekillerde birlikte çalışmasını gerektirir. Zihinlerini değiştirmekte ve yaşananları ifade etmekte suçlulara yardım etmeye çalışma konusunda bana ders veren, danışmanlık eden ve benimle çalışan herkese sözcüklere dökemeyeceğim kadar minnettarım. Minnettarlık duyduğum bu kişilerin sayısı gökteki yıldızlardan fazla olduğu için teker teker adlarını sayamam ama bu kitap bağlamında en çok Sophie Lambert, Laura Hassan ve Kathy Belden'in ışığından faydalandım.

Suçluların çoğu erkek olsa da erkeklerin çoğu suçlu değildir. O yüzden Eileen ile bu kitabı en sevdiğimiz erkeklere adamak istiyoruz. Yıllar boyunca (genelde) kötü niyetli olmayan ihmale maruz kalmalarına karşın günbegün incelik ve anlayış gösteren, mizah duygusu gelişmiş sevgili oğullarım Dan ile Jack'e teşekkür ederim. Bu çalışmayı aynı zamanda bana hep "Elbette kitap yazabilirsin," diyen, çok özlediğim babam Sam Adshead'in anısına adamak istiyorum.

Eileen hem sonsuz sabrı, bilgeliği ve geniş gönüllüğü, hem de Thomas Aquinas'ın "başkasının iyiliğini istemek" diye tanımladığı sevgi anlayışını somutlaştırdığı için eşi Greg'e teşekkür ediyor.

NOTLAR

GİRİŞ

- 1 Kötülük fikri üzerine detaylı düşünceler için bkz. Adshead, G. (2006) “Capacities and Dispositions. What Psychiatry and Psychology Have to Say about Evil”, Mason, T. (Ed.), *Forensic Psychiatry: Influences of Evil* (New Jersey: Humana Press), s. 259–71.
- 2 Seçilmiş Şiirler, e. e. cummings, çev. Suphi Aytimur, Adam Yay., İstanbul, 1993.
- 3 Bkz. Prison Reform Trust (2018) *Bromley Briefings Prison Factfile: Autumn 2018* (Londra: PRT). Ministry of Justice (2018) *Prison Receptions 2018* (Londra: Ministry of Justice).
- 4 PRT’nin 2018 tarihli araştırmasında oran yüzde beşe yakındır ama sayılar her yıl artmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz. PRT temel verileri, Nisan 2019 “Why Women/England and Wales.”
- 5 Cox, M. A. (1995) “Dark Lamp: Special Hospitals as Agents of Change: Psychotherapy at Broadmoor”, *Criminal Justice Matters*, 21:1, 10–11.

TONY

- 1 Haggerty, K. and Ellerbrok, A. (2011) “The Social Study of Serial Killers”, *Criminal Justice Matters*, 86:1, 6–7.
- 2 Radford study: Aamodt, M. G. (2016) “Serial Killer Statistics”, 4 Eylül. Şuradan alınmıştır: <http://maamodt.asp.radford.edu/serial-killer-information-center/project-description.htm>.
- 3 Grover, C. Ve Soothill, K. (1999) “British Serial Killing: Towards a Structural Explanation”, *British Criminology Conferences: Selected Proceedings*, Cilt 2, s. 2.
- 4 Cleckley, H. (1941) *The Mask of Sanity* (St Louis: C. V. Mosby Company).
- 5 Hare’nin internet sitesi: www.hare.org
- 6 Yochelson, S. ve Samenow, S. (1994) *The Criminal Personality: The Change Process* (Lanham, MD: Rowman & Littlefeld).
- 7 Lilienfeld, S. O., Watts, A. L. and Smith, S. F. (2015) “Successful

Psychopathy: A Scientific Status Report”, *Current Directions in Psychological Science*, 24:4, 298–303.

8 Bowlby, J. (2012) *Güvenli Bir Dayanak*, çev. Sarp Güneri, Psikoterapi Enstitüsü.

9 Lifton, R. J. (1986) *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide* (New York: Basic Books).

10 Morton, R. J. vd. (Ed.) (2008) *Serial Murder Symposium 2008*. National Center for the Analysis of Violent Crime, Quantico.

GABRIEL

1 Taylor, P. ve Kalebic, N. (2018) “Psychosis and Homicide”, *Current Opinion in Psychiatry*, 31:3, 223–30.

2 Rohr, R. (2008) *Things Hidden: Scripture as Spirituality* (Cincinnati, OH: Franciscan Media), s. 24–5.

3 Federal yargıç T. Henderson için *bkz. Madrid v. Gomez*, 889 F. Supp. 1146, 1265 (N.D. Cal. 1995).

4 Lorna Rhodes’in değerli eseri için *bkz. Total Confinement*, University of California Press, 2004 ve Craig Haney “Restricting the Use of Solitary Confinement”, *Annual Review of Criminology*, 2018, 1, 285–310.

5 van Schie, K., van Veen, S. C., Engelhard, I. M., Klugkist, I. ve van den Hout, M. A. (2016) “Blurring Emotional Memories Using Eye Movements: Individual Differences and Speed of Eye Movements”, *European Journal of Psychotraumatology*, 7, 29,476.

KEZIA

1 Adshead, G. (1994) “Damage: Trauma and Violence in a Sample of Women Referred to a Forensic Service”, *Behavioral Sciences & the Law*, 12:3, 235–49.

2 *Bkz. Halvorsrud, K., Nazroo, J., Otis, M. vd.* (2018) “Ethnic Inequalities and Pathways to Care in Psychosis in England: A Systematic Review and Meta-Analysis”, *BMC Medicine*, 16, 223.

3 Read, J., Bentall, R. ve Fosse, R. (2009) “Time to Abandon the Bio-Bio-Bio Model of Psychosis: Exploring the Epigenetic and Psychological Mechanisms by Which Adverse Life Events Lead to Psychotic Symptoms”, *Epidemiologia e Psichiatria Sociale*, 18, 299–310.

4 Enoch, M. D. ve Trethowan, W. H. (2013) “The Othello Syndrome”, Enoch, M. D. and Trethowan, W. H. (Ed.), *İlginç Psikiyatrik Sendromlar*, çev. Banu Büyükkal, Okuyan Us Yayınevi.

- 5 bkz. United Nations, *Global Study on Homicide 2013 – Trends, Context, Data*. https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf.
- 6 Bhugra, D. ve Becker, M. A. (2005) "Migration, Cultural Bereavement and Cultural Identity", *World Psychiatry*, 4:1, 18–24.

MARCUS

- 1 Dixon, L. ve Browne, K. (2003) "The Heterogeneity of Spouse Abuse: A Review", *Aggression and Violent Behaviour*, 8:1, 107–30.
- 2 Liem, M. vd. (2009) "Intimate Partner Homicide by Presence or Absence of a Self-Destructive Act", *Homicide Studies*, 13:4, 339–54.
- 3 Pfäffin, F. ve Adshead, G. (Ed.) (2003) *A Matter of Security: Attachment Theory and Forensic Psychiatry and Psychotherapy* (Londra: Jessica Kingsley).
- 4 Bowlby, J. (2012) *Bağlanma*, çev. Tuğrul Veli Soylu, Pinhan Yayıncılık.
- 5 Browning'in şiirleri için bkz. <https://www.poetryfoundation.org/poems/43768/my-last-duchess>.
- 6 Söz konusu çalışmalardan biri için bkz. Leary, M. R. vd. (2006) "Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression", *Personality and Social Psychology Review*, 10:2, 111–32.
- 7 Manifestonun tamamı için bkz. <https://www.documentcloud.org/documents/1173808-elliott-rodger-manifesto.html>.
- 8 Maruna, S. (2001) *Making Good: How Ex-Convicts Reform and Rebuild Their Lives* (Washington DC: American Psychological Association).

CHARLOTTE

- 1 Prison Reform Trust (2019) "Prison: The Facts. Bromley Briefings Summer 2019." Yayına şuradan ulaşılabilir: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Bromley%20Briefngs/Prison%20the%20facts%20Summer%202019.pdf>.
- 2 Aynı PRT raporunda başka detaylar da mevcuttur. Ayrıca Baroness Corston'ın cezaevindeki kadınlarla ilgili 2007 tarihli raporu için bkz. <http://criminaljusticealliance.org/wp-content/uploads/2017/07/Corston-report-2007.pdf>.

ZAHRA

- 1 Gannon, T. A. (2010) "Female Arsonists: Key Features, Psychopathologies and Treatment Needs", *Psychiatry*:

- Interpersonal and Biological Processes*, 73, 173–89. Ve Dickens, G., Sugarman, P., Ahmad, F., Edgar, S., Hofberg, K. ve Tewari, S. (2007) “Gender Differences Amongst Adult Arsonists at Psychiatric Assessment”, *Medicine, Science and the Law*, 47:3, 233–8.
- 2 Britanya Adalet Bakanlığı’nın üç aylık raporu için bkz. “Safety in Custody” (July 2020): <https://www.gov.uk/government/statistics/safety-in-custody-quarterly-update-to-march-2020>; Maya Oppenheim’in “You Could See Their Distress” (2020) başlıklı makalesi kadınlar arasındaki bu üzücü akımla ilgili hacimli raporlardan yalnızca biridir: <https://www.independent.co.uk/independentpremium/uk-news/self-harm-women-prison-gender-men-stats-a9332401.html>.
- 3 Adshead, G. (2010) “Written on the Body: Deliberate Self-Harm as Communication”, *Psychoanalytic Psychotherapy*, 24:2, 69–80.
- 4 “A Servant to Servants”, Robert Frost. *The Poetry of Robert Frost*, düzenleyen Edward Connery Lathem. © 1930, 1939, 1969 Henry Holt and Company. © 1958 Robert Frost, © 1967 Lesley Frost Ballantine.
- 5 Pfäffin, F. ve Adshead, G. (Ed.) (2003) *A Matter of Security: Attachment Theory and Forensic Psychiatry and Psychotherapy* (Londra: Jessica Kingsley), s. 147–66.
- 6 Kahneman, D. (2013) *Hızlı ve Yavaş Düşünme*, çev. Filiz Deniztekin, İstanbul, Varlık Yayınları.

IAN

- 1 Jim Gilligan konu üzerine çok şey yazmıştır ama *Reflections on a National Epidemic* (New York: Vintage, 1997) ve gündemden düşmeyen *Why Some Politicians Are More Dangerous than Others* (Malden, MA: Polity Press, 2013) ile başlayabilirsiniz.
- 2 Burns, C. (2017) “The Young Paedophiles Who Say They Don’t Abuse Children”, BBC makalesi. <https://www.bbc.com/news/uk-41213657>.
- 3 <https://www.csacentre.org.uk/documents/scale-and-natures-coping-report-2018/>.
- 4 Break the Silence raporu için bkz. <https://breakthesilence.org.uk/wp-content/uploads/2017/06/Statistical-Information.pdf>.
- 5 Gewirtz-Meydan, A. ve Finkelhor, D. (2020) “Sexual Abuse and Assault in a Large National Sample of Children and Adolescents”, *Child Maltreatment*, 25:2, 203–14.

- 6 Chenier, E. (2012) "The Natural Order of Disorder: Pedophilia, Stranger Danger and the Normalising Family", *Sexuality & Culture*, 16, 172–86; <https://doi.org/10.1007/s12119-011-9116-z>.
- 7 Bentovim, A. (1993) "Why Do Adults Sexually Abuse Children?", *British Medical Journal* (clinical research edn), 307:6,897, 144–5; <https://doi.org/10.1136/bmj.307.6897.144>. Ayrıca bkz. Bailey, J. M., Hsu, K. J. and Bernhard, P. A. (2016) "An Internet Study of Men Sexually Attracted to Children: Sexual Attraction Patterns", *Journal of Abnormal Psychology*, 125:7, 976–88.
- 8 Faller, K. (1989) "Why Sexual Abuse? An Exploration of the Intergenerational Hypothesis", *Child Abuse and Neglect*, 13, 543–8.
- 9 Hanson, R. K., Gizzarelli, R. ve Scott, H. (1994) "Attitudes of Incest Offenders", *Criminal Justice and Behaviour*, 21:2, 187–202; <http://www.ncjrs.gov/App/publications/abstract.aspx?ID=148915>.
- 10 Perkins'in SOTP değerlendirmesi için bkz. Perkins, D., Hammond, S., Coles, D. ve Bishopp, D. (1998) *Review of Sex Offender Treatment Programmes* (Broadmoor, UK: High Security Psychiatric Services Commissioning Board). Ayrıca Welldon, E. (1998) "Group Therapy for Victims and Perpetrators of Incest", *Advances in Psychiatric Treatment*, 4:2, 82–8.
- 11 Kanada araştırması için bkz. Barile, K. (2020) "Sexual Abuse in the Childhood of Perpetrators", INSPQ, Quebec; <https://www.inspq.qc.ca/en/sexual-assault/fact-sheets/sexual-abuse-childhood-perpetrators>.
- 12 Waugh, E. (1981) *Brideshead Revisited: The Sacred and Profane Memories of Captain Charles Ryder* (6. basım) (Harmondsworth: Penguin).
- 13 Shengold, L. (1989) *Soul Murder* (New Haven, CT: Yale University Press).
- 14 Utançla ilgili çok eskilere dayanan bu fikir aynı zamanda Carl Jung'a atfedilir.

LYDIA

- 1 James, W. (1890) *The Principles of Psychology* (New York: Henry Holt and Company).
- 2 Israrlı takip ile ilgili suç araştırması verileri: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/datasets/stalkingfindingsfromthecrimesurveyforenglandandwales>.

- 3 www.suzylampugh.org.
- 4 Meloy, J. R. (1997) *Violent Attachments* (New York: Jason Aronson Inc.).
- 5 Dutton, D. G., Saunders, K., Starzomski, A. ve Bartholomew, K. (1994) "Intimacy-Anger and Insecure Attachment as Precursors of Abuse in Intimate Relationships 1", *Journal of Applied Social Psychology*, 24:15, 1367–86.
- 6 Meloy, J. R., Mohandie, K. ve Green, M. (2011) "The Female Stalker", *Behavioral Sciences and the Law*, 29, 240–54. Ayrıca bkz. Strand, S., McEwan, T. E. (2012) "Violence Among Female Stalkers", *Psychological Medicine*, 42:3, 545–55.

SHARON

- 1 Adshead, G., Brooke, D., Samuels, M., Jenner, S. ve Southall, D. (2000) "Maternal Behaviors Associated with Smothering: A Preliminary Descriptive Study", *Child Abuse & Neglect*, 24:9, 1175– 83. Ayrıca bkz. Adshead, G. ve Bluglass, K. (2005) "Attachment Representations in Mothers with Abnormal Illness Behaviour by Proxy", *British Journal of Psychiatry*, 187:4, 328–33.
- 2 Çalışmayla ilgili rapor için bkz. <https://www.bbc.com/news/uk-englandlondon-37048581>.
- 3 Söz konusu Amerikan araştırmalarından biri için bkz. Jaghab, K., Skodnek, K. B. ve Padder, T. A. (2006) "Munchausen's Syndrome and Other Factitious Disorders in Children: Case Series and Literature Review", *Psychiatry (Edgmont)*, 3:3, 46–55.
- 4 Amerikalı meslektaşlarımızın araştırması için bkz. Angelotta, C. ve Applebaum, P. (2017) "Criminal Charges for Child Harm from Substance Use in Pregnancy", *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 45, 193–203. İngiliz bakış açısıyla benim görüşüm için bkz. Adshead, G. (2017) "No Apple Pie", a.g.e., 204–7.
- 5 Broadhurst, K. vd. (2017) "Vulnerable Birth Mothers and Recurrent Care Proceedings, Final Main Report", Centre for Child and Family Justice Research, Ekim 2017.
- 6 <https://www.pause.org.uk>

SAM

- 1 Hillbrand, M. ve Young, J. L. (2008) "Instilling Hope into Forensic Treatment: The Antidote to Despair and Desperation", *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 36:1, 90–4.

- 2 Adshead, G. (2016) "Stories of Transgression", Cook, C. H., Powell, A. ve Sims, A. (Ed.), *Spirituality and Narrative in Psychiatric Practice: Stories of Mind and Soul* (Londra: Royal College of Psychiatrists). Ayrıca bkz. Ferrito, M., Vetere, A., Adshead, G. ve Moore, E. (2012) "Life After Homicide: Accounts of Recovery and Redemption of Offender Patients in a High Security Hospital – A Qualitative Study", *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 23:3, 1–18.
- 3 Garland, C. (2002) *Understanding Trauma* (Londra: Routledge).
- 4 Filer, N. (2019) *This Book Will Change Your Mind about Mental Health* (Londra: Faber & Faber).
- 5 Estroff, S. E. vd. (1998) "Risk Reconsidered: Targets of Violence in the Social Networks of People with Serious Psychiatric Disorders", *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 33, S95–S101. Ayrıca bkz. "Raising Cain: The Role of Serious Mental Illness in Family Homicides", June 2016 report from the Office of Research and Public Affairs.
- 6 Heeke, C., Kampisiou, C., Niemeyer, H. ve Knaevelsrud, C. (2017) "A Systematic Review and Meta-Analysis of Correlates of Prolonged Grief Disorder in Adults Exposed to Violent Loss", *European Journal of Psychotraumatology*, 8 (sup. 6), 1,583,524.
- 7 Adshead, G. ve Sarkar, S. (2005) "Justice and Welfare: Two Ethical Paradigms in Forensic Psychiatry", *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 39, 1011–17.
- 8 Vitaly Tarasoff vd. v. Regents of the University of California vd. (S.F. No. 23042. Supreme Court of California. July 1, 1976).
- 9 Tıpta mahremiyet sorunları ve mahremiyetin anlamı üzerine mükemmel bir araştırma için bkz. Allen, A. (2016) "Privacy and Medicine", Zalta, E. N. (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Kış 2016 basımı); <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/privacy-medicine/>.
- 10 Victor Frankl'ın sözü geçen klasiği için bkz. *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak, İstanbul: Okuyan Us Yayınevi (2019).

DAVID

- 1 Anne Sexton'ın "Doctors" adlı şiiri için bkz. *The Complete Poems of Anne Sexton* (Boston: Houghton Mifflin Harcourt). © 1981 Linda Gray Sexton ve Loring Conant, Jr.
- 2 Mindfulnessfordoctors.co.uk.
- 3 Philip Larkin'ın "This Be the Verse" şiiri için bkz. Larkin, P.

(1974) *High Windows* (New York: Farrar, Straus and Giroux; Londra: Faber & Faber).

4 Vaillant, G. E., Sobowale, N. C. ve McArthur, C. (1972) "Some Psychologic Vulnerabilities of Physicians", *New England Journal of Medicine*, 287:8, 372-5.

5 Yukarıda Ian'la ilgili olarak atıfta bulunduğum eserin yazarı Derek Perkins, konu hakkında değerli bilgiler sunar. Yakın tarihli çalışması "Child Exploitation Materials Offenders", *European Psychologist*, May 2018 için bkz. <https://econtent.hogrefe.com/doi/abs/10.1027/1016-9040/a000326>.

6 Beier, K. M., Grundmann, D., Kuhle, L. F., Scherner, G., Konrad, A. ve Amelung, T. (2015) "The German Dunkelfeld Project: A Pilot Study to Prevent Child Sexual Abuse and the Use of Child Abusive Images", *Journal of Sexual Medicine*, 12:2, 529-42.

7 Alıntı için bkz. "Herman Melville" W. H. Auden. © 1940 W. H. Auden tarafından yenilenmiştir. Curtis Brown, Ltd.'nin izniyle tekrar basılmıştır.

Telif hakkı sahiplerini bulmak, iletişim kurmak ve izin almak için her türlü çaba gösterilmiştir. Yayıncı, dikkatine sunulan ihmalleri en kısa sürede düzeltmekten mutluluk duyacaktır.

OKUMA ÖNERİLERİ

Son otuz kırk yılda bu alandaki çalışmalarıyla beni fazlasıyla etkileyen çok sayıda yazar var, ancak bu kitapta yalnızca birkaçına atıfta bulunabildim veya birkaçının adını anabildim. Kitaptaki öykülerin etkisiyle insan zihni, insan gaddarlığı ve bunun tedavisi hakkındakiengin literatürde biraz daha derine inmek isteyebilecek okurlar için kendi favorilerimden bir seçki sunuyorum. Adli tıp öğrencileri için faydalı bir kaynak olabileceğini düşünerek, listeye bazı polisiye romanları da dahil ettim çünkü benim için her zaman faydalı olmuşlardır. Polisiye romanlar insanın hayal gücünü ve empati yeteneğini çalıştırır ve en iyi yazarlar, şiddet suçlarıyla alakalı ilişkileri yazma konusunda hayli beceriklidir.

- Bateman, A. ve Fonagy, P. (2019) *Handbook on Mentalising in Mental Health Practice, 2nd edition* (Washington DC: American Psychiatric Association).
- Browning, C. (2019) *Sıradan Adamlar*, çev. Hilal Kara, Heretik Yayıncılık.
- Burleigh, M. (1995) *Death and Deliverance: "Euthanasia" in Germany, c.1900 to 1945* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Chesterton, G. K. (2013) *Peder Brown Öyküleri*, çev. Burcu Çelik, Labirent Yayınları.
- Christie, A. (2002) *Roger Ackroyd Cinayeti*, çev. Çiğdem Öztekin, Altın Kitaplar. Ayrıca tüm Miss Marple serisi.
- Clare, A. (2001) *Psychiatry in Dissent: Controversial Issues in Thought and Practice* (Londra: International Behavioural and Social Sciences Library/Tavistock Institute).
- Cox, M. (1992) *Shakespeare Comes to Broadmoor: "The Actors are Come Hither" – The Performance of Tragedy in a Secure Psychiatric Hospital* (Londra: Jessica Kingsley).

- Doidge, N. (2012) *Kendini Değiştiren Beyin: Beyin Biliminin Sınırlarından Kişisel Başarı Öyküleri*, çev. İbrahim Şener, Pegasus Yayınları.
- Dunbar, R. (1996/2004) *Grooming, Gossip, and the Evolution of Language* (Londra: Faber & Faber).
- Fine, C. (2011) *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, çev. Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık.
- Fox Keller, E. (1996 baskısı) *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler*, çev. Ferit Burak Aydar, Metis Yayınları.
- Gill, A. (1989) *The Journey Back from Hell* (New York: William Morrow).
- Gilligan, C. (1982) *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (Boston: Harvard University Press).
- Holmes, J. (2009) *John Bowlby and Attachment Theory* (Abingdon: Routledge).
- James, P. D. (1980) *Innocent Blood* (Londra: Faber & Faber; New York: Scribner).
- Kandel, E. (2016) *Belleğin Peşinde: Yeni Bir Zihin Biliminin Doğuşu*, çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Leon, D. *Operada Cinayet*, çev. Sinem Gürdal, Ayrıntı Yayınları (2001) ve diğer Komiser Brunetti kitapları.
- Levi, P. (1996) *Bunlar da mı İnsan?* çev. Zeyyat Selimoğlu, Can Yayınları.
- Livesley, W. J. (2003) *Practical Management of Personality Disorder* (New York: Guilford Press).
- McAdams, D. (2015) *The Art and Science of Personality Development* (New York: Guilford Press).
- McDermid, V. *Kandaki Tel*, çev. Şen Süer Kaya, Oğlak Yayınları (2000).
- Miller, E. J., Miller, T. ve Gwynne, G. V. (1972) *Life Apart* (New York: Van Nostrand Reinhold).
- Parker, T. (1990) *Life After Life: Interviews with Twelve Murderers* (Londra: Secker and Warburg) ve (1969) *The Twisting Lane: Some Sex Offenders* (Londra: Hutchinson).

- Rankin, I. *Düğümle ve Haçlar*, çev. Esin Eşkinat, Alfa Yayınları (2018) ve diğer tüm eserleri.
- Rohr, R. (2011) *Falling Upward: A Spirituality for the Two Halves of Life* (San Francisco: Jossey-Bass).
- Sapolsky, R. (1997) *Junk Food Monkeys: And Other Essays on the Biology of the Human Predicament* (Londra: Headline).
- Shem, S. (1978) *The House of God* (New York: Richard Marek).
- Stone, I. (1971) *The Passions of the Mind: A Biographical Novel of Sigmund Freud* (New York: Doubleday).
- Szasz, T. (1962) *The Myth of Mental Illness: Foundations of a Theory of Personal Conduct* (Londra: Secker and Warburg).
- Tuckett, D. (2011) *Minding the Markets* (Londra: Palgrave Macmillan).
- Vaillant, G. (1993) *The Wisdom of the Ego* (Boston: Harvard University Press).
- Van der Kolk, B. (2018) *Beden Kayıt Tutar: Travmanın İyileşmesinde Beyin, Zihin ve Beden*, çev. Nurdan Cihanşümül Maral, Nobel Yaşam Yayınları.
- Vine, B. *Karanlıktaki Gözler*, çev. Işık Alumur, Doğan Kitap (2000), ayrıca kendisinin ve Ruth Rendell'in tüm eserleri.
- Welldon, E. (2003) *Anne: Melek mi, Yosma mı? Anneliğin İdealleştirilmesi ve Alçaltılması*, çev. Can Kurultay, Semra Kunt, Ayrıntı Yayınları.
- Williams, M., Teasdale, J., Segal, Z. ve Kabat-Zinn, J. (2007) *The Mindful Way Through Chronic Depression* (New York: Guildford Press).
- Yalom, I. *Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek*, çev. Zeliha Babayiğit, Pegasus Yayınları (2017).

“Dünyada kötülüğün varlık sebebi,
insanların hikâyelerini anlatamamalarıdır.”

CARL JUNG

Dr. Gwen Adshead, Britanya’nın önde gelen adli psikiyatrlarından.

Seri katilleri, kundakçıları, takipçi sapıkları, çete mensuplarını ve gaddarlıkları karşısında hem dehşete hem de meraka kapıldığımız tüm diğer “canavarları” tedavi ediyor. Yaşamlarının dönüm noktasında tanıştığı hastalarını suçları ne olursa olsun dinliyor, kolayca silinmeyecek kimlikleriyle yüzleşmelerine yardımcı oluyor.

Tanıdık Şeytan’da Adshead’in görüşme odasına misafir olup, on bir hastasıyla tanışıyoruz. Şeytanla özleştirdiğimiz bu adam ve kadınlar tüm karmaşıklıkları ve dahası, tüm insanlıklarıyla karşımıza çıkıyorlar. Tanıklık edeceğimiz görüşmeler, cazibesiyle haber ve eğlence mecralarımızı ele geçirmiş yüzeysel “kötülük” hikâyelerinden çok daha derinlere sürüklüyor bizleri. Kendi zihnini tanımaya başladığında insanın düşüncelerinin (canavarlar dahil) nasıl radikal biçimde değişebildiğini, ne kadar güçlü bir şekilde empatiye meyledebildiğini gösteriyor. Bir de dinlemenin ve merhametin nasıl büyük fark yaratabildiğini...

Tanıdık Şeytan, insan doğasıyla ilgili bildiğinizi sandığınızı
her şeye meydan okuyor.

YILIN EN İYİ KİTAPLARI SEÇKİSİNDE

THE TIMES • IRISH TIMES • NEW STATESMAN

“Bitirdiğimde hissettiğim en baskın duygu umut oldu...
Merhametli ve büyüleyici.”

GUARDIAN

“Güçlü, aydınlatıcı,
insanca ve merhamet dolu.”

GAVIN FRANCIS,
İnsan Vücuduna Seyahat’in yazarı

“Aklımızdaki pek çok klişeyi
yerle bir ediyor.”

THE SUNDAY TIMES

